

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

მსოფლიო

1872

აგვისტო და სექტემბერი.

წელიწადი მეოთხე.

თბილისი.
ს. მელიქოვის და აშს. სტანია.
1872

წოდება თხზულებათა:

- ფიქსკოს შეთქმულობა (შიღ.) ნათ. . . . ნ. ჯვალაშვილისა.
სამშობლო (პოეზიადამ ლეკანბატონიშვილი) ნ. ლომურისა.
 * * (ლეჭი) სურამბ მოენიძისა.
ბარბიედაშ (ლეჭი) ნ. ლომურისა.
 დონ ჟუანი (ბაირონისა) თარ. ი. ბაქრაძისა.
 ჭაუოსკეთს ერთი მუგუსალი ჰელდა
 ისიგ მიუმტენ (კომედი) ვ. თარხან-მოურავისა
 ქალების წინააღმდეგ და სახარტებლოდ თარ. ე ლვანააშვილისა
 ათი მტერს ერთი მოუყარეს ანტ. ფურცელაძისა.
 მიმოსიღვა ინგილო-ჯანაშვილისა

მოქმედება მეორე.

სტუმრის მისაღები ოთახი შიესკოს სასახლეში.

გამოსვლა ჰირველი.

ლემონრა და არაბელა.

არაბელა. არა! დამერწმუნეთ, რომ შემცდარი ხართ და ის არის. შურიანობამ ველარა დაგანახევათრა რიგიანად.

ლემონრა. აჰ, აჰ! სწორედ იულიას სურათი იყო. შენ მე ვერაფრით დამარწმუნებ არაობას. ჩემი სილუეტი ცისფერ ლენტზედ ება, ის კი ალისფერზედ არის. ზადაწყვეტილია ჩემი ბედი!

გამოსვლა მეორე.

იზინივა და იულია.

იულია. (შეშოვლი). ბრაფმა თაეის სასახლეში მომიწვია, რომ უკეთ უყურო სენატში სელის ცერემონიას. ნეტა რით გაეატარო დრო. ბამართეთ რითიმე, ვიდრე შოკოლადს მოგვართმევედნენ. (არაბელა გაეა და მაშინვე უკანვე დაბრუნდება.)

ლემონრა. თუ გნებავსთ, სტუმრებს მოგიწვევთ.

იულია. ძალიან საჭიროა კია, სწორე მოგახსენო. იმათ-

თვის როდი მოესულეარ აქ. ისეე თუ შეგიძლიანთ თქვენ
 ეცადეთ ჩემი კაეშნის გაქარებებას, (ოთახში დადგნ ღმრთის
 თავს შეხარის), თუ არა და არც უიმისოდ დაეკარგავ რასმე.

არაბულა. (დაცინებით). თქვენი კი რა მოგახსენოთ—და
 თქვენი მშვენიერი კაბა კი ძალიან ბევრს დაჰკარგავს. რასბრ-
 ძანებთ, სხვა არა იყოსრა დიდი სასტიკობა არის, რომ კოხტა-
 პრანჭიების ლორწეტებს აკლდება მაგ თქვენი, მომხიბლავი მშვე-
 ნიერების მზერა, იჰ, იჰ, იჰ! ამ მარგალიტის წყალს უყურეთ—
 და, თითქოს ეს არის თვალების დაწვას უქადის ვისმეო.

იულია. (სარკეში უფრებით). შართლა, ჩემო კარგო! მაგრამ,
 განა შენ შენი ენაც გიქირაეებია ბრაფინასათვის? საუცხოვო
 კი გახლავსთ, სინიორა, რომ მოახლეებისთვის მიგინდვიათ თქ-
 ვენი სტუმრების აღერსი და შექცევა.

ლეონორა. საუბედუროდ, ისეთ ცულ გუნებაზედ გახ-
 ლაეარ ამჟამად, რომ ჰლამის თქვენი მობძანებისაგან მონიქე-
 ბული კმაყოფილებით ვერ დაესტებე.

იულია. საძაგელი ხასიათია ეგ. ჰიდეც მაგ ხასიათისგანა
 ხართ მოშეებული და ადამიანის რიგიანი მოკიდება არ იცით,
 სოცხალი ხასიათისა უნდა იყოთ, გრაფინა, თამამი და მახე-
 ლი. აი რა საშუალებით შეგიძლიანთ ქმრის მიზიდვა.

ლეონორა. მე მაგისთვის ერთი საშუალების მეტი არა-
 ვიცირა, და თქვენ ნასწავლს კი უარაარაობაში გამოვიყენებ.

იულია. (იმის სიტყვებს თითქოს უფრადღებას არ აპრობსო). ან
 თქვენ თავს როგორ ექცევით? მანა აგრე უნდა? მომეტებუ-
 ლი უფრადღება გმართებთ თქვენი სხეულისა. ხელოვნებას უნ-
 და მიჰმართოთ, სადაც ბუნება დღინაცვალსავეით მოგქცევიათ.
 ხალმობიერი ვნებათ კვალი გამოსქვირაეს მაგ თქვენ ლოყებში:
 ბლომა ფერი წაისეით, რომ დაიფაროს. საწყალო ქმნულებავ! მაგ
 ყოფით თქვენი პირისახე მუშტარს თავისდღეშიაც ვერ იშთენის.

ფიესკოს შეთქმულება

ლეონორა. (მზიარულად ბელლას). მაეიხაროთ, ^{ქველდღას} არა მგონია, რომ ფიესკო დამკარგოდეს, და თუ დამკარგებდა,

არა დამიკარგავსრა. (როზაზე შემოაქვს შოკოლადი; ბელლა ასხავს).

იულია. რაო, რა დაკარგეაზედა სთქვეით? მაგრამ, ლმერ-
თო ჩემო! ნეტა რამ აფიქრებინა მაგ თქვენს თავს ის სამწუ-
ხარო აზრი, რომ ფიესკო შეირთეთ. რას აქნეთ, ქალოჯან,
იმის ტანადობას, თუ კი ყველას თვალში ექნებით გაჩხირუ-
ლი და შედარების საგნად გაგხდინან? სწორე გითხრა, ჩე-
მო საუნჯეე, უმაქნისს ან სუღელს ეისმეს შეურთეიხართ ფი-
ესკოსთვის. (ხელს გამოართმევს და შემბრალეზის ხაზით.) საბრალო!
აბა ერთი მითხარით, თუ კი მალალ საზოგადოებაში აქეს კაცს
ფეხი გადგმული, ის კაცი რა გზით იქნებოდა თქვენი ფარ-
დი. (შინჯანს აიღებს).

ლეონორა. (ღიმილით ბელლას). მუ არა და თითონ იმას
უნდა მოესურებინა იმ მალალი საზოგადოებიდგან ფეხის ამო-
დგმა, რალა?

იულია. ბრათე სასიამოვნო გარეგნობის პატრონია, გა-
ნათლებულია, და გემოვნებაცა აქეს. ბედი შეეწია და მალალ
საზოგადოებაში ნაცნობობა მოიპოვა. ამასთან მსურვალე
თვისებისაც არის. ახლა წარმოიდგინეთ, რომ ამ ხასიათების
კაცი, გაცხარებული და გახელეებული, უსხლტება ხელიდგან
დიდგანათლებულ საზოგადოებას და მოდის შინ; ცოლი სადა
დღის ალერსით ეგებება; იმის სიმსურვალეს ნოტიო, ყინულის
მსგავსი კაცნით უციებს, და ისეთის წვა-დაგვით ეტრფიალე-
ბა, თითქოს არ ემატება იმისთვის ეს ტრფობაო. საბრალო ქმა-
რი! იქ იმას აღყვავებული იდეალი უღიმის—აქ კი წუწუნის
მსგავსი მგრძნობელობა აბეზრებს თავს. სინიორა, ლეთის გულისა-
თვის! ბრძანეთ რომელი აირჩიოს, თუ ჯერ გონება არ დაუკარგავს!

ლომნორა. (შინჯანს შიართმევეს). მე თქვენს არჩევას ვერჩევი, თუ გონება დაუკარგავს უკვე.

იულია. ძარგი მაშ. მე შხამი ისევე შენს გულს ჩაეწეეთოს. ძრწოდე მაგ გესლიანობისათვის, მაგრამ ძრწოლამდე ჯერ ს ი რ ც ხ ე ლ ი ს ფ ე რ მ ა დაგნთქას?

ლომნორა. მტყობა, სინიორა, მაგ საგანსაც ახლო სცნობთ თქვენს მაგრამ, მითომ რატომ არაო? მე ხომ საპირიფარეშო მოხერხების მეტი არა არისრა?

იულია. ჰხედავთ! სჩანს ჭიას გახელემა ნდომებია, რომ იმან თავის ბუნებითი მახილგონიერების ნაპერწკალი გამოიწუროს. ამ თავით ეს ურიგო არ არის. ზეხუმრებოლით, სინიორა! ხელი მომეცით შერიგების ნიშნად.

ლომნორა. (ხელს აძლევს და კილოიანად). იმპერიალი, ჩემი რისხვისა ნუ შეგეშინდებათ.

იულია. დიად, სულგრძელებით არის ნათქვამი! ნეტა ეიცოდე, გრაფინა, მითომ რათ უნდა მეშინოდეს. (შაგრძელებით და ვერაგულოდ). მე თუ ერთი პიროვნების სურათს ვატარებ,— იქილამ განა ცხადად არა სჩანს, რომ მისი დედანიც ძვირფასია ჩემთვის? თქვენ ამაზედ როგორა ჰფიქრობთ.

ლომნორა. (შეშოთაებისაგან წითლდება). რა ბძანებაა. მე ვფიქრობ, რომ მაგგვარი დასკვნა აჩქარებულაია.

იულია. მეც აგრე ვფიქრობ. მ უ ლ ი გონებას როდი ეკითხება. ჰეშმარიტი გრძნობა შეუხამებელია.

ლომნორა. ლმერთო ჩემო! ნეტა მითხრა მაგ ჰეშმარიტებამდის რამ მიგიყვანათ.

იულია. შებრალებამ, მარტო შებრალებამ.... თქვენ ჯერ არ დაგიკარგავთ თქვენი შიესკო. (აძლევს თავის სილუეტს და პოროტად ხარხარებს).

ფიქსკოხ სუტქმულოზ

ლეონორა (სიმწარით). ჩემი სილუეტო? თქვენა გქონდათ? (მწუხარებით სავარძელში ჩაეცემა). **ოჰ**, უსეინი დისოე! გქონდათ? ზინზლინოთქაჰ

იულია (დღესასწაულებრივად). მაგიერი გადაგიხადეთ, თუ ვერა? ხომ გადაგიხადეთ? სჩანს, სინიორა, გეილიანობა წელანვე სულ გამოგელიათ. (ხმა მალლა იძახის). ძარეტა მომართენ! ჩემი საქმე გაუთაეე. (ლეონორას ნიკაზედ ხელს უსაცუნებს). ნუ გეშინიანთ, ჩემო კარგო! ეს სილუეტო დამთხვეულობის დროს მომცა. (ზალს).

გამოსვლა მესამე.

კალკანიო შემოდის.

კალკანიო. იმპერიალი აქედგან ატკრეცილი სახით გამოვიდა და თქვენც აგრე აღშფოთებული ხართ—რას ჰნიშნაეს ეს, მადონა.

ლეონორა (ღრმა მწუხარებით) არა, ამ გეარი რამ არა ჯერ არაეისგან გაგონილა!

კალკანიო. ღმერთო ჩემო! სტირით თუ?

ლეონორა. დამეკარგეთ აქედგან, თქვენ ულმობელის მეგობარი ხართ.

კალკანიო. შინ—ულმობელისა? თქვენ მე მაშინებთ.

ლეონორა. ჩემი ქმრისა—შეესკოსი.

კალკანიო. ნეტა რაზედ ამბობთ?

ლეონორა. მხოლოდ ერთს ბოროტმოქმედებაზედ, რომელიც თქვენ კაცებისთვის ძალიან ჩვეულებრივია.

კალკანიო (ხელს დაუჭერს და მხურვალეობით). სინიორა, მე მაქვს გული—მომტირალი სათნოებისათვის გამზადებული.

ლემონრა (ცოფად). თქვენ კაცი ხართ—და მაშინ არც თქვენი გულია საჩემო.

კალკანიო. ჩემი გული თქვენთვის არის გამზადებული მხოლოდ თქვენით არის სრული. ოჰ, ნეტავ იცოდეთ, როგორ უზომოდ და ძლიერად...

ლემონრა. თქვენ სტრუობთ!—გინდათ დამარწმუნოთ და მოკმედებას კი არა ჰფიქრობთ.

კალკანიო. ზეფიცებით!

ლემონრა. ტყუილი ფიცია! დაცხრით, თუ ღმერთი გწამს! თქვენა ჰლლით ღეთის მარჯვენას, რომელიც ფიცებსა სწერს. ძაცებო, კაცებო! ყველა თქვენ ფიცს რომ ეშმაკებად შეეძლოს გადაქცევა, ისინი ცასაც კი დაიპყრობდნენ და ყველა ანგელოზებს ტყვედ წაასხამდნენ.

კალკანიო. თქვენ მწუხარების გაელენის ქვეშ ხართ, გრაფინა. მწუხარება უსამართლოსა გზდისთ. ნუ თუ მთელმა სქესმა უნდა ზღას ერთი კაცის დანაშაულობა.

ლემონრა (დასტურებით შეჰხედავს). მე მთელს თქვენს სქესს ერთს კაცში ვცემდი თაყვანს, მაშ რატომ ერთს კაცშივე არ შევაჩვენო ის?

კალკანიო. აბა სცადეთ, გრაფინა! პირველად თქვენი გული შემცდარა... მე ვიცი ადგილი, სადაც ის თათის შეცდომილების გასწორებას შეიძლებდა.

ლემონრა. თქვენი ცრუპენტელა ენა შემოკმედის განძევებასაც შეიძლებს მის ქმნულებათაგან. მე თქვენი ლაპარაკის სმენა არა მწადიან.

კალკანიო. მაგ გარდაწყვეტილებას ჩემი მკერდი დღესევე უკუ გაგდებინებდათ, თუ...

ლემონრა (უზრადლებით). დაასრულეთ, თქვენი... რაო?

ფიქსიონალური პიესის სიუჟეტი

კალკანიო. ჩემი მკერდი გამზადებულია მეთქი გაუთხოვო
ბოს გული ყველასგან დატყვევებულს და მოგებით დატყვევებულს
დაკარგული სიყვარული.

ლეონორა (ვერაგულად). სიყვარული?

კალკანიო (დაუხოკებს და მზურვალედ). დიალ, რაც მინდო-
და ესთქვი. ს ი ყ ვ ა რ უ ლ ი, მადონნა! სიყვარული მეთქი! ჩე-
მი სიცოცხლე და სიკვდილი—თქვენს პასუხზედ არის დამო-
კიდებული. თუ ჩემი მგრძობელობა—დანაშაულობაა, მაშ
შეერთდნენ ბიწიერებისა და სათნოების წყერები, და ზეცა და
ჯოჯოხეთი ერთ შეჩვენებად შერთული—მეხსავეთ ზედ დაენ-
გრეს ჩემს თავს!

ლეონორა (მრისხანებით უკან დაიწევს და შედიღურად). ჰო,
მაგ გვარ მონაწილეობას მიქადდი, თვალთ-მაქცო! მაგ მუხლ-
მოდრეკით შენ უღალატე მეგობრობასაც და სიყვარულსაც.
მამეცაღე, თვალთ ალარ დამენახეო! საზიზღარო სქესო! აქამ-
დის შე მეგონა, რომ შენ მართო დედაკაცებს ატყუებდი; და
ის კი ალარ ვიცოდი, რომ შენი თავის მოღალატეც ჰყოფილ-
ხარ!

კალკანიო (თავზარ-დაცემული დგება). ბრაფინა!

ლეონორა. ის არ იქმარა ამ მლიქვნელმა, რომ ნდობის
სამღრთო ბეჭედს შეეხეო, არა—ისიც მოუწადინებია, რომ
წმინდა სათნობის სარკე დახშოს თავის გესლიანი სუნთქვით
და ჩემს უმანკოებას ლალატობა შთააგონოს.

კალკანიო (ანჭარებით). თუ ლალატობას იტყვით,—მარ-
ტო თქვენ არ იქნებოდი იმაში დანაშაული, მადონნა.

ლეონორა. მესმის, მესმის! მანა ჩემს უბედურებას ჩემი
გრძობები შენ სასარგებლოდ უნდა მოეხიბლა? შენ ეს არა
ბოლოდნია მხოლოდ, (ამაყებით) რომ თვით უმაღლესი უბედუ-

რება—~~შ ი ე ს კ ო ს გ უ ლ ი ს თ ე ი ს ე ნ ე ბ ა~~—~~აქვეთველ შიგბი-~~
 ლებს დედაკაცის გულს. ~~ბამეცალე!~~ შიესკოს ~~დაშდაბლოუნა ეი-~~
 ლაც ქალკანიოს კი ეერ აამაღლებს, და კაცობრიობას კი დაა-
 მდაბლებს. (სწრაფად გადის).

ქალკანიო. (თავზარ-დაცემული, გააცილებს თვალებით. შემ-
 დგ უბღზედ ხელს დაირტავს და გაეა). მათი შე უგუნურო, ჩემო
 თეო!

გამოწვლა მეოთხე.

არაბი და შიესკო.

შიესკო. ეს ვინ იყო, რომ გაეიდა აქედგან?

არაბი. მარკიზ-ქალკანიო გახლდათ.

შიესკო. ეს დივანზედ ხელცახოცი, რაღაა? ჩემი ცოლიც
 აქა ყოფილა?

არაბი. ეს არის ეხლა შემხედა გრაფინა, ძლიერ აღელ-
 ვებული ბძანდებოდა.

შიესკო. სულ სველია ეს ხელცახოცი. (ინახავს). ქალკ-
 ნიო აქ იყო? ლეონორაც ძლიერ აღელვებულია. (მოფიქრების
 შემდეგ არაბს). საღამოზედ გკითხავ, თუ რა მომხედა აქ.

არაბი. ბელლას მოსწონს, როცა ეუბნებიან ქერა-
 თმიანი ხარო. მეც საღამოზედ გიპასუხებთ.

შიესკო. ახლა—ოცდა ათი საათი ხომ გაეიდა. პასრუ-
 ლე რაც შეგიკვეთე?

არაბი. ნატამალამდის, თქვენო ზრწყინვალეზედ.

შიესკო (ჯდება). მაშ აბა მითხარ რასა უბედობენ ღო-
 რიებზედ და ეხლანდელ მმართებლობაზედ.

არაბი. მეტის-მეტად ჰლანძლავენ. რაღა ბევრი თავი შევიღწეოთ: ღორია ციებასავეთ აცახცახებს იმათ. ზინცტინის სიკედლისავეთა სძულსთ. შეელანი დრტვინავენ. ასე იძახიან: შრანგები ზენუასათვის ვირთაგვაები იყენენო; კატა—ღორიამ სულ გადაჭამაო ისინი და ახლა თავეებსაც მიჭყოვო ხელი.

ფიქსკო. მე მართალსა ჰგავს. მაგრამ მაგ კატის მომრევი ძალი არა ეგულებათ რა?

არაბი (გულგრილად). როგორ არა—მთელი ქალაქი თავი-დგან ბოლომდის ერთგამოჩენილზედ ყაყანებს,—გამოჩენილ... აი იმ...—რამ დამაფიწყა იმის სახელი.

ფიქსკო (ადგება). უმსგავსო! იმის სახელის დაფიწვება ისე-ვე ადვილია, როგორც იმის გაკეთება ახელი. მანა ზენუაში იმ ერთზედ მეტია ვინმე?

არაბი. თუ გრაფი ლეანია არის ერთზედ მეტი, ისიც იქნება.

ფიქსკო. მე სხვა საქმეა. ჩემ გაქსოვებულ ცხოვრებაზედ რაღას ამბობენ?

არაბი (გაფაციებოთ უცქერის). მოიხსენეთ, ბრაფო ლეანია!—მტყობა, რომ ზენუა დიად აღმატებული აზრისაა თქვენზედ. მერას გზით ვერ მოუნელებია, რომ მალალი შთამოშაელობის კაცი, თავიანი და გავლენის მქონე, ნიჭთა მორჭმული და გამჭკრიახობით სრული, ოთხი მილიონი ქონების პატრონი, თავადის სისხლისა, ისეთი კაცი, როგორც ფიქსკოა—რადღა, რომლისკენაც მხოლოდ ერთი ნიშნებით მსწრაფლად მიმართებოდა ყველას გული...

ფიქსკო (იბულებით ზურგს შეაქცევს). მოდი და შენ მოისმინე ეს ამ უმაქნისისგან.

არაბი. მართის სიტყვით, ვერ მოუნელებიათ ის შემთ-

ხევეა, რომ ბენუას უდიდესს კაცს ჰლამის ძილში გამოეპაროს ბენუას დაცემა. ბევრს გული სტკივა თქვენთვის — ძალიან ბევრი დაგცინისთ, მომეტებული ნაწილი კი წყევლა-შეჩვენებას გითელისთ. მხოლოდ იფხუიტს შეუძლიან სუნით შეტყობა, რომ დასაძინებელ ხალათში მელა შემძერაღა.

ფიქსკო. მელას მელავე მიაგნებს. იმაზედ რაღას ამბობენ, რომ გრაფინა იმპერიალის ვეტრფი?

არაბი. იმასა, რისაც თქმას თქვენ წინ ვერ გაგებდაე.

ფიქსკო. თამამად სთქვი. რამდენიც მკაფიო რამ იქნება, იმდენი უმჯობესია. აბა... რას ამბობენ!

არაბი. არ ამბობენ კი, ყველა ყაფაზანაში, ტრახტირებში, ბაზრებში, ღლეობებში და სადაც კი ხალხს თავი აქვს მოყრილი, ყველგან ყვირილით ყელს იხევენ, რომ...

ფიქსკო. რომ რაო? გიბძანებ სთქვა!

არაბი. რაო და — რომ თქვენ სულელი ხართ!

ფიქსკო. ჩინებულია! მაგ ამბისთვის აჭა ცეხინი. მასხარის ქუდი მზურავს კიდეცა მაშ, რაღა; გენუელები კიდეც შეექცევიან ჩემით; მაშ თავსაც ჩქარა მოვიპარსაე, რომ იმათ მასხარეთში აღგიღის დაქერის უფლებაც მოვიპოვო. აბრე-შუმეულის ვაჭრებმა როგორღა მიიღეს ჩემი საჩუქრები?

არაბი (მასხარაობით). სულელო, იმათ საწყალ ცოდვილებად მოიკატუნეს თავი.

ფიქსკო. შენ ჭკვაზედ ხომ არ წაიბორძიკე?

არაბი. უკაცრეად. მგების რამდენიმე ცეხინი კიდე მივიღო შეთქი.

ფიქსკო. (იღინის და ერთსაც კიდე აძლევს). მაშ — საწყალ ცოდვილებათაო ..

არაბი. იმგვარებად, თითქოს თავებს სკრიდნენ. არაბი არის ეხლა აპოკალიფსი. სულით-ხორციით თქვენ გვეუბნებიან ისინი.

ფიქსიონი. მე ჩემთვის სასიამოვნოა. იმათ გაუღონა აქვსთ ზენუის მდაბიო ხალხზედ.

არაბი. რა ამბავი იყო, რომ გენახათ! სოციალურად გასწვდა სულგრძელების გემო არ გავიღე. მიჭებდავით კისერზედ მუკიდებოდნენ; ლამაზმა გოგონებმა, თითქოს ჩემი მამაპაპისგან დამკვიდრებული ფერი შეეყვარესო, — ისე ტყლოშნით მოჭფინეს ჩემი პირის სახე, მთვარის დაბნელებას რომ მიგავს. ჰაი გიდი, ყოვლად-შემძლებელია ოქროვ, მეთქი; არაბის გათეთრებაც კი არ გიჭირდება, მეთქი.

ფიქსიონი. შენი აზრი იმ ნიადაგზედ უკეთესია, რომელზედაც აღმოცენებულა. ძარგი ამბები მომიტანე, მაგრამ მაგ ამბებიდან საკმე რამ გამოვა?

არაბი. ისე, როგორც შეგგუფებული ღრუბლებიდან მგზი გამოსჭექს ხოლმე. შევლგან ჩურჩულებენ, ხროვებად გროვდებიან, გაიფლის თუ არა ეინზე უცნობი, მაშინვე „ჰჰუ“-ს წაიძახებენ ხოლმე; სულის შემხუთველ ჰაერს მოუცვია მთელი ზენუა. უკმაყოფილობას შეგ ღრუბელსავეთ დაუბურავს რესპუბლიკა: ოღონდ ქარმა ჰმოიქროლოს, თორემ ქექა და სეტყვა მსწრაფლად ასტყდება.

ფიქსიონი. აცა, ჩუ! ეს ხმაურობა რას ჰნიშნავს?

არაბი. (შანჯარასთან მიიბნენ). ხალხია, — სინიორიიდან დაბრუნებულა.

ფიქსიონი. ჰო, დღეს პროკურატორის ამოჩვენა იყო. უბნანე ეკიპაჟი მომართვან. არა მგონია, რომ ყო-

ლობა როგორც რიგია, ისე გათავებულიყოს. ხმალიც და მან-
ტიაც... ჩემი ორდენი სადღაა? ხიზლინიშეხა

არაბი. სინიორ, მე მოგპარეთ და დავაგირავე.

ფიქსკო. მიხარია, რომ აგრე გიქნია.

არაბი. მეარის მარტო? ჯილდოს კი არ მიბოძებ?

ფიქსკო. ჰო, იმიტომ რაღა, რომ მანტია კი არ მოგი-
პარაეს?

არაბი. იმიტომ, რომ ქურდი ვიპოვნეთ.

ფიქსკო. ხმაურობა ახლოედება. ჩუ! ეს უმადურობის ყა-
ყანსა ჰგავს. (სწრაფად). მაიქიც, ალყაფი გააღე. რაღაც წინაღ-
გრძნობა შეუბნება. ღორია ახირებული თაეხედია. ს-ხელმწი-
ფო ნემსის წვერწედ ირყევა. შრილობა უშფოთრად ვერ გა-
თაედებოდა.

არაბი. (შანჯარასთან). ეს რას ეხედაე? ბალღბის ქუჩის
მთელ სიგრძეზედ ხალხის ხროვა მოარბის-- შეიარაღებული...
სენატორები აქეთ მოარბიან.

ფიქსკო. არეულობაა სწორედ. არიქა, შეერიე ხალხში
და ჩემი სახელი უქაღაგე. მკადე, რომ აქეთ გამოაბრუნო.
(არაბი გაიქცა). რასაც ჭანჭველასაეით დაუცხრომელი გონე-
ბა ვაივაგლახით აგროვებს ერთად, იმას შემთხვევითი ქარიშხა-
ლი ერთი თვალის დახამხამებაში აღგვის ხოლმე.

გამოსვლა მეხუთე.

ფიქსკო, ცენტურნიონე, სიბო, ასხერატო, აღიანქოთით
შემოცევიან ოთახში.

სიბო. ბრაფო, ჩვენს მრისხანებას მიუტყვეთ, რომ ასე
მოუხსენებლად შემოედღივართ.

სენტურიონი. მე საშინლად გამოუპატიურა მის-წულმა, მთელ სინიორიის კრებაში.

ასსპრატო. ღორიამ შევინებულჰყო ოქროს წიგნი!...

სენტურიონი. აი ამიტომაცა ვართ აქ მოსული. ჩემით თქვენ ყველანი ხართ შეურაცხყოფილი, ამიტომაც მაგიერის გადახდაში ყველანი უნდა დამეხმარნეთ. საკუთრად ჩემი შეურაცხებისათვის მაგიერის გადახდაზედ შემწევებს როდი მოეძებნიდი.

სიბო. ღიად, მაგით ჩვენ ყველანი შეურაცხ-ყოფილნი ვართ. ჩვენ ყველას გემართებს ცუცხლი და ნაეთი ვაფრქვიოთ!

ასსპრატო. ხალხოსნობის უფლებები გაქელილ არიან. რესპუბლიკის თავისუფლება სასიკვდილად არის დაკოდლი.

ფიქსკან. თქვენ აგულისებთ ჩემს გამოძიების-მოაყვარეობას. შერე...

სიბო. ოცდა მეცხრე ამომრჩეველი იყო ის, აილო ოქროს კენჭი და პროკურატორის ამოსარჩევად უნდა ჩაეგდო. ოცდა რვა კენჭი იმამდისეე იყო მოკრებილი. თოთხმეტი ჩემენ იყო და თოთხმეტიც ლომელლინოსკენ. ღორიასა და ამას ჯერ არ ჩაეგდოთ...

სენტურიონი (აწვეთინებს). ღიად, ჯერ არ ჩაეგდოთ. მე სიბოს მხარეს ჩაეგდე, ღორიამ კო... (ნეტა ჰგრძნობთ იმ დაკოდვას, რაც ჩემს პატიოსნებას მოაყენეს?) ღორიამ...

ასსპრატო (აწვეთინებს). მას აქეთ, რაც ბენუას კიდევს ზღვა ჰბანს, ჯერ ამგვარი არა მომხდარა რა!

სენტურიონი (აგრძელებს თავის ლაპარაკს ახირებული ვაცხარებით). ღორიამ, ბატონო, თურმე მანტიის ქვეშ მახვილი ჰქონდა და დამალული, იშიშვლა ეს მახვლი, შეაგო ზედ ჩემი აღმამრჩეველი კენჭი და ეუბნება კრებას...

სიგო (წვეულებს). «სენატორებო, ამას ძალუ არაა ექნა განგმირულიაო; ლომელოინოა პროკურატორიო! სენატორებო სენატორიონი. ღიად... «ლომელოინოა პროკურატორიო» — და მახელი დააგდო სტოლზედ.

ასხპრატო. ღიად, ასე სთქვა: «ძალა არა აქვსო!» — და მახელი სტოლზედ დააგდო.

შიასპო (რამდენიმე ხნის დუმის შემდეგ). ახლა რა გწადიანთ ჰქნათ?

სენატორიონი. რესპუბლიკა შიგ გულშია განგმირული, რა გეწადიან ექნათო?

შიასპო. სენტურონე, ბალხს სუნთქვაც მოჰხრის ხოლმე, მაგრამ მუხების მოსახერხელად ქარიშხალია საჭირო. მე გკითხავთ რა გადასწყვეტეთ, მეთქი?

სიგო. ჩემს აზრით, ბენუას უნდა ეკითხოთ, რა სწადიან.

შიასპო. ბენუასა? ბენუას? აჰარა, თავი დაანებეთ ბენუას! მოუძლოურდა, რალა შეუძლიან; რასაც კი ხელს მოჰკიდებ, ყველა ფერი ინგრევა ბენუაში. მანა იმედი გაქვსთ პატრიციებისა? იქნება იმიტომ, რომ სახეს უგემურად იგრევენ ხოლმე, როდესაც სახელმწიფო საქმეებზედ ჩამოვარდება რამე სიტყვა? ისინიც დუტ ვეთ! ლეანტის ფარჩეულის საპალნეებში იმათი გმირული ცეცხლიც ჩააქრო; იმათი სულელებიც მსტინდეთის ფლოჯს კრთომით დაჰფრენენ ზედ.

სენატორიონი. მაშ თქვენ არა გცნობიათ. ჩვენი პატრიციები. მოახდინა თუ არა ღორიამ ეს კადნიერება, მსწრაფლ იმათ, ასობით, გაიგლიჯეს სამოღლები, გამოცევიდნენ მეიდანზედ და — სინიორიაც დაკარგილდა.

შიასპო (დაცინვით). ისე, განა, როგორც ქარის დაცემისაგან მტრედები ვაიფანტებიან ხოლმე?

ცენტურიონი. არა, როგორც თოფის წამლის კარები
 როდესაც ნაპერწკალი დაეცემ თ.

ციბო. ხალხიც განძინებულია. რას არა იქს განძინე-
 ბული ეშვი?

შიქსკო (იქინის). ბრმა, უღონო კოლოსსი! ჰერ ერთ
 ვაიფავლახ — ალიანქოთს ასტეხს თავის მოუქნელი ძეგლებით,
 დაემუქრება მალალსაც და დ ბალისაც, მახლობელსაც და შო-
 რეულსაც თავის დაღრენილი პირით, და ბოლოვს იმით ათა-
 ეებს, რომ ძაფში გახლართვისაგან დაეცემა. სულ ტყუულია,
 ბენუელებო! ზღვის მბძანებელის დრო წაეიდა. ბენუამ თვი-
 თონ დასცა თავისი თავი ბენუა ეხლა იმ უძლეველ რომსა
 ჰგაეს, განაზებულ ბავშვს ოკტავიუსს რომ ჩ უეარდა ხელში
 ბზრიალასავით, ბენუას თავისუფალი არსებობა აღარ შეუძლი-
 ან. ბენუას ხელმწიფე უნდა ჰყვანდეს მფარველად, ხელწიფე
 უჭირს ბენუას: და თქვენც, რაც შეგეძლოსთ, თავი მოუდრი-
 კეთ დამთხვეულ ჯიანთინოს.

ცენტურიონი (გაცხარებით). მაგას მაშინ ვიზამთ, როდესაც
 მშფოთარე სტიქიოსნი დასცხრებბან და ჩრდილოეთის
 პოლური სამხრეთის პოლუსს. შეუერთდება! წაეიდეთ, მეგობ-
 რებო.

შიქსკო. მოითმინეთ, მოითმინეთ! თქვენ რაღაზედ დაჰ-
 ფიქრდით, ციბო?

ციბო. არაფერზედ, რაზედ უნდა დაეფიქრებულიყავ, თუ
 არ იმ კომედიანზედ, მიწის ძერას რომ ეძახიან.

შიქსკო (ანდრიანტთან მიიყვანს იმით). აბა ამ სურათს შეჰ-
 ხედეთ.

ცენტურიონი. ეს ულორენციის მენერაა. ახლა ჩვენ რა?

შიქსკო. ხომ მოგწონსთ?

სიბო. მე მგონი... მაშ რაღა იტალიელები ვართ?! მაგრამ, ნეტა რა გაიძულებსთ მაგ კითხვებზედ?

ფიქსკო. მაშ, აბა მთელი ქვეყანა დაიარეთ და რაც ამ ქალური სიმშვენიერის გამომხატველი ანტრიანტებია — იმათში ისეთი მომიძებნეთ, რომელშიაც ნამდვილად იყოს შეერთებული ყოველივე სიტურფე ამ უზენაესად მშვენიერი მენერასი.

სიბო. მაშინ მივიღებთ, რაღა, ჩვენი შრომის ჯილდოს?

ფიქსკო. მაშინ თქვენ ქუჩის მჩხაენაების ოცნებაებს დაარღვევთ.

სანტუარიონი (მოუთმენლად). მერე რას მოვიგებთ?

ფიქსკო. ბუნებისა და ხელოვნების ძველებურ დაეას.

სანტუარიონი (გაცხარებით). და მაშინ?...

ფიქსკო. მაშინ? მაშინ? (იცინის). მაშინ თქვენ დაგაფიქსყლებათ, რომ ბენუას თავისუფლება დანგრევას უქადის.

გამოსვლა მეექვსე.

ფიქსკო.

სასახლესთან ალიანტოთი ძლიერდება.

საქმე კარგა მიდის! რესპუბლიკის ნამჯამ იფეთქა. სახლები და კოშკები ცეცხლმა მოიკეა. მძლიერდი, გძლიერდი! მრტლად მოედე, ცეცხლო, აქაურობას. შენც, ქარიშხალო, ძლიერად დაუბერე ამ დანგრევა-აოხრებას!

გამოსვლა მეშვიდე.

არაბი ქაქანიო. ფიქსკო.

არაბი. ხროვა ხროვას მოსდევს!

ფიქსკო. ალაყაფი გააღე. შეველა შემოაუშვი, რასაც კი ფეხები ასხია.

არაბი. რა რესპუბლიკელები არიან და! თაეიანთ თაეი-სუფლებას უღელ ქვეშ კი ეწევიან და! სწორედ არისტოკრა-ტული დიადობით დამძიმებული თაეისუფლების გაქელილ ხა-რებსაეით შის არისტოკრატული დიადობის ტეირთ ქვეშ.

ფიქსკო. სულელები ყოფილან, თუ ჰგონიათ, რომ ში-ესკო გრაფი ლაენია გა ა ნ ა გ რ ა ძ ე ლ ე ბ ს ი მ ა ს, რაც შიესკო გრაფ ლაენიას არ დაუწყვია. არეულობამ სწორედ რომ დროზედ იფეთქა. შე თ ქ მ უ ლ ო ბ ა კ ი ჩემი საქმე იქნე-ბა. შენე, კიბეზედაც შემოცვიენენ.

არაბი (გაეარდება). ავრე რომ ჰქნან, მთელს სახლსაც ააოხრებენ. (ხალხი დარბაზში შეევიეიან. ძარებს ლეჟმა-ლეჟმა ქლეწენ).

გამოსვლა მეორე.

ფიქსკო და თორმეტი ხელოსანი.

ხელოანი. მაგიერი ღორიას! მაგიერი ჯიანეტტინოსა!

ფიქსკო. წყნარა, თანამემაზულენო! მაგგვარი თქვე-ნი ჩემდამო მოდრეკილება აცხადებს თქვენში კეთილს გულს. მაგრამ ეს კია, რომ ცოტა ნაზი ყურები მაქვს....

შველანი (ფერო ხმა წაღლა). ზაეძეოთ ღორიები! ზაე-
ძეოთ ბიძაც და ძმისწულიც!

უიხსკო (დასთვლის იმით და ვალიშებით). თორმეტი კაცი! —
მთელი ჯარია, რაღა!

რომელნიმე. ზაეცალოთ ეილაც ღორიები არიან! სა-
ხელმწიფო სხვა გეარ მმართველობას ჰსაჭიროებს.

პირველი ხელოსანი. ბანა შეუძლიანთ ჩვენი მომრიგე-
ბელი მოსამართლეების კიბილამ ჩამოგდება! — მომრიგებელი
მოსამართლეებისა!..

მეორე. არა, ერთი იფაქრეთ და, ლავანია, — კიბილამ ჩა-
მოგდება და ისიც მაშინ, როდესაც იმას კენჭის დროს შეება-
სნენ ისინი!

შველანი, ამის მოთმენა შეუძლებელია! ჩვენ ამას ვერ
მოვითმენთ!

მესამე. ხრმალი შეეიტანოთ თათბირში!

პირველი. ლაშქრობის ნიშანი — ხრმალი — მშვიდობიანო-
ბის ტაძარში შეეიტანოთ.

მეორე. მერე, რა და! სენატში სხვა სენატორებსავეთ შა-
ეებ ჩაცმული კი არ მობძანდა, ძოწეულით გამოპრანქტლიყო!

პირველი. დედა-ქალაქში ოთხ-ულლად ცხენებ შებმული
რომ დაბძანდება — ის რაღაა!

შველანი. მამულის მოღალატეა!

შველანი. ის სადღაურია, რომ იშპერატორისგან ორასი
ნემეცი იყიდა მცველებად!

პირველი. უცხო ტომები მამულის-შვილების წინააღმდეგ
დააყენა! ნემეცები იტალიელების წინააღმდეგ!

შველანი. ლალატობაა! ძალადობაა! ბენუას დათრგუნვა!

პირველი. მერე... კარეტაზედ რომ რესპუბლიკის ღერები
დაუხატავს!

მეორე. ანდრიას ანდრიაანტისა სინიორიის შუა ეზოში და-
დგმა რაღაა? *მეორე. ანდრიაანტისა სინიორიის შუა ეზოში და-*

ყველა. ავეკვოთ ანდრია! ათას ნაკრად ვაქციოთ ცო-
ცხალიცა და ქეისაც.

ფიესკო. ზენუელეზო! ძალიან კარგი, მაგრამ მე რა მე-
ნაღლეება!

პირველი. თქვენ არ უნდა ითმენდეთ ამას; ჩვენ ყველა-
სათვის თქვენ უნდა იფიქროთ.

მეორე. თქვენ იმაზედ უკეთესი აზნაური ხართ. თქვენ
უნდა ასწავლოთ იმას ჭკევა. თქვენ არ უნდა ითმენდეთ ამას.

ფიესკო. თქვენი ნდობა მხიბლავს მე. შემძლიან საქ-
მით გავიმართლოთ ეგ ნდობა?

ყველანი (ღრიალით). აქაურობა სულ დაანგრე! ზეიხენ
ამ უსამართლოებისგან!

ფიესკო. მაგრამ, აცა ჯერ ერთი არაკი მომისმინეთ.
ყველანი. ბქანეთ, ლაენია!

ფიესკო (ჯდება). ზენუელეზო! ერთს დროს ცხოველთ
სამეფოში აღრეულობა ასტყდა; დასი დასზედ აღსდგა და მმარ-
თებლობის მოთავედ ყასბის ძალლი შეიქმნა. რაკი დაჩეული
იყო, რომ საქონელს ყასბის დანასთან მიპრეკდა ხოლმე, ამ
ძალლმა აქაც ძალლურად დაიწყო გამგეობა; ჰყეფდა, იკბინე-
ბოდა და ხალხის ძელებსა ჰსელეპავდა. ხალხმა, რასაკვირვე-
ლია, ღრტინეა დაიწყო; გამბედავებმა შეთქმულობა მოახდი-
ნეს და მოიღნეს კიდევ ის ძალლი. შემდეგ შეადგინეს თა-
თბირი და უნდა გადაეწყვიტათ, თუ რა რიგი მმართებლობა
უფრო ყველაზედ ბედნიერი იქნებოდა? ხვები სამ ნაწილად გა-
ყვენენ. ახლა, ზენუელეზო, თქვენ რომლებს მიუდგებოდით?
პირველი ხალხა, ხალხს, სხვა არავის.

უისსაქო. კიდევ აგრე მოხდა, ხალხმა მოიგო. მმართველობა იმათ სასარგებლოდ შეიცვალა. შეეღობა მმართველთა, საქმის გადაწყვეტა კი უმეტესობას ეკუთვნოდა. ზაფხულს თუ არა რამდენიმე კვირა, ამ ახლად შეხანხლოდ რესპუბლიკას კაცმა ომი გამოუცხადა. მთელი სამეფო შეიკრიბა. სხენი, ლომი, ფოცხვერი, დათვი, სპილო და მარტო-რქა ყველაზედ წინ წადგნენ და ძალზედ შეპლრიალეს: „იარალი ეხმაროთო!“. ახლა რიგი სხეებზედაც მიდგა. სხიარი, ირემი, კურდღელ, ვირი, მოელი მწერებისა და ფრინველების სამეფოები, მთელი რაზმი მხდალი თევზებისა, — ყველანი წამოდგნენ წინ და შეპლრიალეს: „მშვიდობიანობაო!“. აი, ჰხედაეთ, ზენუფლებო, მხდალეები მ ე ტ ნ ი იყენენ მამაკებზედ, უგუნურები კიდევ — გონიერებზედ მ ე ტ ნ ი. უ მ ე ტ ე ს ო ბ ა მ დასჯანა. სხოველთ სამეფომ დაჰყარა იარალი და კაცმაც იმითი სამფლობელოები დაიპყრა. ამგვარად, ეს მმართველობაც უფარგისი გამოდგა. ახლა, რალას ირჩევდით, ზენუფლებო!

პირველი და მეორე. ძენქას ყრას, რასაკვირველია, კენჭის ყრას!

უისსაქო. მე აზრი სწორედ ექაშნიკათ. მმართველობა რამდენიმე სასამართლოდ განაწილდა. მ გ ლ ე ბ ი ხაზინის საქმეს მმართველობდნენ; მ ე ლ ე ბ ი იმათი მდივნები იყენენ; მ ტ რ ე დ ე ბ ი მსაჯულობდნენ სასისხლო სამსჯავროში, ხოლო ფოცხვერები კი — სასტინიდისო სამსჯავროში; თ ხ ე ბ ი ქორწინების დავასა სწყვეტდნენ; სალდათებად კ უ რ დ ლ ლ ე ბ ი იყენენ, ლ ო მ ე ბ ი და ს პ ი ლ ო ე ბ ი კი უდელ ქვეშ მოატანეს ვირი მინდობილი ელჩი შეიქმნა, ხოლო თ რ ი თ ი ნ ა გახდა ყველა თანამდებობის თავი-ზედამხედველი გახდა. ზენუფლებო, აბა რა გამოდნებოდა ამგვარი ბრძნული დაწყობილებისაგან!

შინაც მგელი ვერ შესჭამდა, იმას ქვებუღანი მელა სტრაციდა და ვინც მელას დაეღწეოდა როგორმე, ის ვირის წინაშე მანც ვერ წაუვიდოდა. შოცხერები ავიწროებდნენ უმანკობას; ქურდებსა და მკვლელებს იწყალებდნენ მტრედები; და, ამ ბედნიერების დასაგვირგვინებლად, როცა ეს მოხელენი თავიანთ თანამდებობას აბარებდნენ ხოლმე, თრითინა მუდამ კმაყოფილი რჩებოდა რომ რიგიანად აუსრულებიათო. მხეცები ხელაბლად აღელდნენ. „ამდენის მაგიერად ერთი აეარჩიოთო“ შეჰყვირეს ერთხმად, — ისეთი კი იყო, რომ პრჭყალები ჰქონდესო, თავიო და ერთი კუჭო. და ამგვარად ყველანი ერთ მბძანებელს დაემორჩილნენ, ერთს ამეთქო, ზენუელეზო, მაგრამ ეს ერთი (ადგება, მიაზლოვდება იმათ და მუდიღურად) — ლომი იყო.

შველანი (ტაშს უყვრენ და ქუდებს მალა ისჯიან). ხერხიანად მოქცეულან! ბარაკლა იმათ!

პირველი. ზენუაც იმათ მაგალითს უნდა მიჰყვეს; და კაცია ჰყავს შეგულბული.

შიმსკო. მე ნუ მეტყვიოთ იმის სახელს — არ მინდა. წადით შინ — და გახსოვდეთ ლომი. (მოკლაცქენი უვირლით გადიან.) სწორედ ლაზათიანად მიდის საქმე. ხალხი და სენატი ღორიების წინააღმდეგია და ორივე შიესკოსაკენ არიან. ჰასან! ჰასან! მს სიძულელიო უნდა გავაძლიერო; და თანაგრძნობაც უფრო გავაცხოვლო. ბიჭო, ჰასან! შე ჯოჯოხეთის გავარდნილო! ჰასან! ჰასან!

გამოსვლა მეცხრე.

არაბი შემოდის. შიმსკო.

არაბი (გაჯავრებული). ჩემ ფეხის გულებს ჯერ ისევ ცე-

ცბლსაფით ვარვარი გააქვსთ! რაო, რაღა მოგინდათ კიდევ?

ფიქსკო. ია მინდა, რასაც გიბძანებ.

არაბი (პირმოთხოვით). აბა, ჯერ საით მიბძანებთ გაეიქცე და მერე—საით?

ფიქსკო. ამ ჟამად სირბილისგან გამინთავისუფლებიხარ. ეს კია ცოტა იქნება მოგთელონ. აბა, ძალა-ღონე მოიკრიბე. მხლა მე გავამჟღავნებ შენს ბოროტო-განზრახვას და შეეჩურულს გადაგცემ მართლ-მიაჯულების ხელში.

არაბი (ქვეა ნაბიჯზედ უკან დაიწევს). ბრაფო, ეგ ხომ პირობის გატეხაა.

ფიქსკო. შიქრი ნუ გაქვს. სხვა ნურა გგონიარა—კომედია მანდა მოვხდინო. ამ ჟამად ყველა იმაზედ არის დამოკიდებული, რომ ჯიანეტტინოსაგან ჩემი მოკვლის განზრახვა ყველას გაუმჟღავნო. შენ ძალიან დაგიწყებენ გამოკითხვას.

არაბი. ბამომკითხვენ და მეც ან გამოვტყდები ან არა?

ფიქსკო. ჯერ ნუ გამოსტყდები. მაშინ შენ გაწამებენ. წამების პირველ ხარისხს აიტან. ეს არაფერი: ეს უსიამოვნობა იმის ფასად ჩავთვლებ, რომ ჩემს მოკვლას აპირებდი. მერე არე წამებაზედ კი გამოსტყდი.

არაბი (ფიქსკო თავის ქვეით). ეშვაკი მაცდურია. შაი თუ ბატონებმა ხუმრობისათვის ჩემი ურმის თვალზედ დაგლევჯა მოისურვონ.

ფიქსკო. აგრე მთელად დარჩები, როგორცა ხარ.—ბარწმუნებ ჩემი გრაფული სიტყვით. მითომ ჩემი დაკმაყოფილებისათვის მოვითხოვე, რომ შენი დაჯა თითონ მე მომანდონ, და მაშინ, მთელი რესპუბლიკის თვალ წინ, გაპატრებ.

არაბი. მეტი რა გზაა, თანახმა ვარ. ასოებს გმარწოცხლნი
ბენ,—ამით იქნება ხერხიანობა მომემატოს. შიზლირთქა

ფიესკო. მაშ აბა ჩქარა ამოიღე ხანჯალი და ოდნავ გა-
მიფხაჭვე ხელი, რომ სისხლი გამოჩნდეს. მეც მტაცებ ხელს,
მითომ ეს არის ავაზაკობაზედ მოგასწარ. ქმარა. (შეირის). ღაი-
ჭირეთ! მიშველეთ! ავაზაკი! მკვლელი! ღაიჭირეთ! ძარები ჩა-
კეტეთ! (საუფლოთი მიათრევა არაბს ოთახიდან. მსახურები გარბიან სცე
ნახედ).

გამოსვლა მეათე.

ლემნორა და რუზა შემოაბიან შეშინებულნი.

ლემნორა. მკვლელიო!—ხმა შემომესმა. აქ რაღაც ხმა-
ურობა იყო მკვლელს იძახდნენ.

რუზა. შთუოდ რამე უბრალო აღიანქოთი იქნებოდა, რო-
გორც მუდამ არის ხალხმე ამ ბენუაში.

ლემნორა. აქ მკვლელს ყვიროდნენ, ხალხში კი მკა-
ფიოდ გაისმა ფიესკოს სახელი უსულო მატყუარები! მითომ
ჩემი თვალები დაინანეს, მაგრამ ჩემი გულის მოტყუება რომ
ვერ შეუძლიანთ. მამოუდექ, ჩქარა, შეიტყე და გამაგებინე
საით წაათრიეს?

რუზა. ღამშვიდდით. ბელლა კიდევ გამოუდგა იმათ.

ლემნორა. მაშ იქნება ბელლამ კიდევ ნახოს იმის გა-
ხელილი თვალები! ნეტა ბელლას! შაი მე, რომ იმის მკვლე-
ლი შევიქენ! ფიესკოს რომ ჩემი სიყვარული შესძლებოდა,
თავის დღეშიაც არ ვცემოდა ცხოვრების ქარიშხალს და
ბტრობის ხანჯალს ზედ აღარ აეგებოდა. აი, ბელლაც მოვიდა!
ზამეცალე! ნურას მეტყევი, ბელლა!

გამოსვლა მეთერთმეტე.

უწინდელები და ბელლა.

ბელლა. ზრადი საღი და უენებელია. მე თითონ ენახე, ქუჩებზედ ცხენით რომ მიაქროლებდა. თავის დღეში არ მი-
ნახაე? გრადი ისეთი მშვენიერი. ცხენი კობტა სურათსა ჰგენ-
და და ამაყი ნაბიჯით თითქოს ჰრეკაედა შეჯგუფებულს ხალ-
ხს თავის ოსანისაგანაო, ზვერდით რომ გამირბინა, შემნიშნა, გა-
მილიმა, აქეთკენ მანიშნა და სამი კოცნა გამომიგზავნა. (მერ-
გობიო.) ახლა არ ვიცი რა უყო იმ კოცნებს, სინიორა.

ლემონრა (ალტაცებით). შე საძაგელო ყბედო! წადი და
ისევ უკან დაუბრუნე.

როზა. აი, ჰხედეთ!—ვარდები ხელ-ახლად გაიშაღნენ
თქვენს ლოყებზედ.

ლემონრა. ვაი ჩემი ბრალი! თავის გული როსკიპს
გადუგდო, მე კი ერთს შემოხედვასაც უნდა ვემუღარებოდე!
ოჰ, დედაკაცებო, დედაკაცებო! (მავლენ).

გამოსვლა მეორემეტე.

ანდრეას სასახლეში.

ჯიანაბტინო და **ლოველინო** საჩქაროდ შემოვლენ.

ჯიანაბტინო. თავისუფლებოა!.. იმდენი იღრიალონ, მი-
ნამ მოეწყინოსთ! დაე სულ ისე იბრდღეინონ მაგ თავისუფ-
ლებზედ, როგორც ლომი ბრდღეინაეს ხოლმე თავის ლეკვ-
ბზედ. მე შაინც არ დაუთმობ.—

ლომელლინო. მაგრამ, თქვენო უგანათლებულებო...
ჯიანბატინო. წადი ჯანაბას შენცა და შენი მასწავ-

რა ცა, სამი საათის პროკურატორო! მით ბეწვასაც არ დაუ-
 თმობ მეთქი. ღაც ბენუის კოშკებში იქნონ თავები და აღქა-
 ფებულმა ზღვიამაც იგრიალოს: „არაო. — ჩემთვის სულ ერთია.
 მე ამ ტეტებშია სულაც არ მეშინიან.“

ლომელლინო. ზღვიანობა — ანთებულ ქაჯონს მიემსგაფ-
 სება, მართალია; მაგრამ საქმე ის არის, რომ აზნაურობა თა-
 ვის ქარს უქროლებს მას. მთელი რესპუბლიკა აღელვებუ-
 ლია: მდაბიონიცა და პატრიციებიც.

ჯიანბატინო. სიცრუევა, სიცრუევი! მე მხოლოდ ერთი
 საშიში კაცი მეგულებოდა; იმაზედაც ყოველივე მოთქრებუ-
 მაქვს.

ლომელლინო. მათი უგანათლებულებობა მობძანდება!
 (ანდრია შემოდის, მარჯვნივ დაბლა თავს უყვრენ).

ანდრია. სინიორ ლომელლინო, ჩემს ძმისწულს წაახლო-
 შსურს სადღაც.

ლომელლინო. მას მათი ხლების პატივი მექნება. (მიდის).

გამოსვლა მეცამეტე.

ანდრია და ჯიანბატინო.

ანდრია. ჩემო ძმისწულო! — მე შენ გემდური!

ჯიანბატინო. მომისმინეთ, უგანათლებულებო ბიძაჩემო!

ანდრია. შეკანასკნელ ბენუის გლაზას მოუსმენ, თუ კი
 ღირსი იქნება; უყვითურს კი არაოდეს, თუნდ ჩემი ძმისწუ-
 ლიც იყოს. ჩემის მზრივ ესეც დიდი წყალობაა, რომ ბიძასა-

ვით გელაპარაკები: შენ იმის ღირსი ხარ, რომ გერცოგსა და მის სინოროიას უსმენდე.

ჯიანებტინო. მხოლოდ ერთი სიტყვა მათკმეინეთ, უგანათლებულესო გერცოგო!

ანდრია. ჯერ მე მომისმინე—გითხრა, რაც მოახდინე და მერე მიპასუხე. შენ ის შენობა დაანგრე, რომელსაც მე ცოტ-ცოტად ვაშენებდი, თითქმის მთელ ნახევარ საუკუნეს, დიად, შენ დასთარგუნე ბიძიშენის ერთად-ერთი ძეგლი—შენუელე-ბის სიყვარული. ეს განუხჯელობა უპატიებია შენსთვის ან-დრიას.

ჯიანებტინო. ჩემო ბიძაე და გერცოგო!...

ანდრია. სიტყვას ნუ მაწყევტინებ. შენ დაარღვიე უმშვე-ნიერესი მმართველობის მოწყობილობა, რომელიც მე ჩემი ზენუელებისთვის ზეციდგან მოვიბოვე, რომელიც მე მრავალ უძილო ღამედ დამიჯდა, მრავალ შიშად და სისხლად. მთელი ზენუის წინაშე შებილწე ჩემი გერცოგული პატივი, ამიტომ რომ ჩემი დაწესებულებები უპატიურ-ჰყავ. აბა ერთი, მით-ხარ, ვინ დაიცავს იმ დაწესებულებებს, თუ კი ჩემი საკუთარი სისხლი იძულებს იმათ! ეს უგუნურება უპატიებია შენ-თვის ბიძას.

ჯიანებტინო (წყნარად). მუუფო! თქვენ თითონ არ მიქა-დლით ზენუის გერცოგობას?

ანდრია. დაჩუმიდი!—შენ მამულის მოღალატე ხარ; შენ შიგ გულში დაჰკოდე სახელმწიფო. ეს კარგად შეჰნიშნე, ჯი-ანებტინო! ამას—მოჩივლება ჰქეიან. აქაო და ღღისით შრო-მისგან დაღალული მწყემსი საღამოზიდ დასასვენებლად წამო-წვაო, შენს გამოხატულებას ფარა უპატრონო ეჩვენა. აქაო და ანდრიას თმა თოვლისავეით გაუთეთრდაო, შენ მსწრაფლს-ვე ქუჩის ბიჭსავეით კანონების გაქლევა განიზრახე.

ჯიანბატინო (ხეობი). წყნარა, გერცოგო! ჩემს ძარღვეთ
ბშიაც იმ ანდრიას სისხლი სდულს, რომლის წინაშეც საფრან-
გეთი თრთოდა.

ანდრია. დაღმდი მეთქი!—მე შენ გიბძანებ. მე ისე ვარ
დაჩვეული, რომ, როცა ვლაპარაკობ, აღქაფებული ზღვაც და-
ღმდება ხოლმე. შენ შეგინებულ-ჰყავ მეფური მართლმსაჯუ-
ლება თვით მისსავე ტაძარში. იცი როგორა სჯიან, შე მოლა-
ლატვე, ამ გვარ დამნაშავეს? აბა, მიპასუხე!

ჯიანბატინო (ღვას დაღმებული და თვლები მიწაზედ დაუ-
ბჯენია).

ანდრია. უბედურო ანდრიაე! შენს საკუთარს გულშივე
აღზარდე ჰია. მე ეუშენებდი ბენუელებს შენობას იმ ტკიბი-
ლის დარწმუნებით, რომ ის შენობა ყველა დროთ ბრუნვას
გაუძლებდა, და აი ახლა მე თითონვე შემაქვს იმ შენობაში
პირველი ცეცხლი (ჯიანბატინოზედ უჩვენებს),—აი ეს... უგუ-
ნურო! მადლობა უთხარ ამ ქალარა თავს, რომ ნათესაის ხე-
ლით ჰსურს დასაფლავება; მადლობა შესწირე ჩემს უღმერთო
სიყვარულს, რომ ახლავ ეშფოტიდგან არ გადმოუგდებ შეუ-
რაცხყოფილს სახელმწიფოს მის ამღელვებელის თავსა. (საჩქა-
როდ გავა).

გამოსვლა პეტოთხეტე.

ლოველინო, შეშინებული, ქაქანიო შემოირბენს. **ჯიანბატინო**
აეგულად და დაღმებული შესცქერის მიმავალ გერცოგს.

ლოველინო. ღმერთო ჩემო! რა ენახე? რა გავიგო-
ნე? ახლა კი... ახლა... თავს უშველეთ, პრინცო!—ყოველი
ვე დაკარგულია!

ჯიანებტინო (ვაშაგებით). რაო, რა არის ედაკრებული? რას ამბობ? ნიკოლოზი

ლომელლინო. გენუა, პრინცო. ეს არის მოედნიდგან მოედნიეარ. ხალხი ეილაკ არაბს შემოპხვეოდა: შებოქილს მი-ათრეედნენ. ბრაფი ლაკანია და მასთან სამასზედ მეტი სეფენი იმ სამსჯაფროსაკენ მიდიოდნენ, ჯაჯით რომ სცდნიან დამნაშავეს. იმ არაბს თურმე შეესკოს მოკელა დაეპირებინა და ზედ იმ დროს მოესწროთ და დაეკირათ.

ჯიანებტინო (ფეხს დატყაუნებს). დასწყევლოს ლმერთმა! დღეს ყველა ეშმაკები ჩემზედ ამდგარან!

ლომელლინო. გამოკითხეა დაუწყეს ეინ შიგვზაენაო, ეინ გაგაბრიყვაო? არაბი არ გამოსტყდა. პირველი ჯაჯა მიაყენეს. არც მაშინ გამოსტყდა. მეორე ჯაჯა კი ეილარ აიტანა და მაშინ კი სულ მთლად გამოსტყდა ყველაფერში. მიკვირს, თქვენო უგანათლებულესებაე, რამ გაფიქრებინათ, რომ იმისთანა უმაქნისა შიანდეთ თქვენი პატიოსნება?

ჯიანებტინო (გაბრაზებული). ნურას მკითხაე!

ლომელლინო. მოისმინეთ ახლა რა იყო. წარმოსთქვა თუ არა ღორიო—ნეტა ჩემი სახელი ეშმაკების დაეთარში ამომგკითხა და თქვენი სახელი კი არ გამეგონა იქ,—მსწრაფლ შეესკო გამოეცხადა ხალხს. ხომ იცნობთ იმ კაცს, ბძანებით რომ ემუდარება, იმას, იმ ხალხის გულის ეაქარს. მთელი ყრილობა, თეზარ-დაცემული, სულ-განაბული მოუსმენდა იმას. სოტა ხანს ილაპარაკა, მაგრამ გაიშვირა თუ არა სისხლიანი ხელი, ხალხმა მსწრაფლ ისე ნაირად დაიწყო ბრძოლა იმის სისხლის წვეთებისთვის, თითქოს რამე წმინდანისთვის იბრძვისო. არაბი მისცეს შეესკოს (რა მეზია და ეს ჩვენთვის)!—და შეესკომაკ აპატიეა. ამ დროს დადუმებულმა ხალხმა შექნა

ლიალი; ყოველი სული შეჩვენებას უთვლიდა დორიასს. მისი
ესკო კი სულ ხელით წაიყვანეს შინ და გზა-გზა ერთმანეთს
უმარჯოსს დასძახოდნენ.

ჯიანბატინო (ერთ სიცილით). დაე აჯანყდნენ! მათ და-
ვიძახებ იმპერატორი ძარლოსი მეთქი—და ამ ერთი სიტყვით
ისე დაეამშვიდებ იმათ, რომ მთელ ბენუაში ერთმა ზარმაც
ალარ დაიღულუნოს.

ლომელინო. იტალიიდან ბოლემიამდის შორს არის.
ძარლოსი კიდევ რომ გამოეშუროს—თქვენს ალას ძლიეს-
და მოუსწრობს.

ჯიანბატინო (ამოიღებს დიდ ბეჭედში დამხულ წერილს). ში-
ქი ნუ გაქვს, აი აქ არის ძარლოსი. ბიკიჩის, ლომელინო? ბა-
ნა ისე სულოელი მიგულე, რომ ისე ცუდ უბრალოდ გაეახე-
ლებდი იმ ბნელიან რესპუბლიკელებს თუ კი გაცემულნი და
გაყიდულნიც არა მყოლოდნენ ისინი?

ლომელინო. არ ვიცი, რა მოგახსენო?

ჯიანბატინო. მე კი ვიცი, რომ შენ ზოგიერთი რამე
არ იცი, რასაც მე ვფიქრობ. საქმის ბოლო დამზადებული მა-
ქვს. ხეალ-ზევით თორმეტი სენატორი შეიმუშრება. დორია
ხელმწიფედ დაჯდება, და იმპერატორი ძარლოსი—მოსარჩლედ
გქმნება იმას. ნუ თუ შენ უკუსდგები?

ლომელინო. თორმეტი სენატორი! ჩემი გული ისე
ცრელი არ არის, რომ მიჰხედეს თორმეტჯერ სისხლიერო
ბოროტმოქმედებას.

ჯიანბატინო. შე საბრალო! სამეფო ტახტისთვის—ეს
რომადაც არა ღირს. ახლა გამოგონე რა გითხრა: ძარლოსის
ინისტრუმბა და ჩვენ ერთად გადაეწყვიტეთ, რომ საფრანგეთს
კიდევ ძლიერი მომხრეები ჰყავს ბენუაში, და რომ ამ

მომხრეებმა კეილად ხელში არ ჩაუგდონ იმას, რესპუბლიკა — სულ ძირიანად უნდა ამოეთხერათ ისინი. ამ მოსაზრებამ ისე დალიან გააგულისა მოხუცებული ძარლოსი, რომ მსწრაფლ ხელი მოაწერა ჩემს წინადადებაზედ! ახლა უნ დაჯექ და დაწერე რასაც გიკანანახებ.

ლომელლინო. მე რომ ჯერ არ ვიცი...

ჯიანებტინო. დაჯექ, დაწერე მეთქი!

ლომელლინო. მერე რა დაწერო? (ზღვბა).

ჯიანებტინო. იმ თორმეტი კანდიდატის სახელი. შრან-ცისკო სენტურიონე.

ლომელლინო (სწერს). რადგან კარგი ხმის პატრონია იმის სამადლობელოდ წინ-მძღოლის ადგილი დაიჭიროს სასაფლაოსაკენ სელაში.

ჯიანებტ. პორნელიო ძალეა.

ლომელ. ძალეა.

ჯიანებტ. მიხეილ სიბო.

ლომელლინო. ეს გააგრილებს იმას პროკურატორობის მამიებლობაზედ.

ჯიანებტ. თომას ასსერატო, სამი ძმით.

ლომელლინო (შეღვბა).

ჯიანებტ. (კელოიანად). სამი ძმით, მეთქი.

ლომელლინო (სწერს). მერე?

ჯიანებტ. შიესკო, მრათი ლეანია.

ლომელლი. შათხილდით, ჰაა, გათხილდით მეთქი. თორემ ამ შ ა ე ქ ე ა ზ ე დ კისერს მოიტეხთ.

ჯიანებტ. სციპიონ ბურგონიინო.

ლომელლინო. დაე სხვაგან სადმე გადიხადოს ქორწილი.

ჯიანებტ. იქა რაღა, სადაც შე იმის ცოლის მაყარი ვიქნები. რაფიელ საკო.

ლომელ. ამის პატიებას კი ვთხოვდით, ვიდრე ჩემი ხუთიათასი სკული არ გადაუხდია. (სწერს). მაგრამ სიკვდილი გაგვაქეითებს,

ჯიანებტ. მინცენტ ქალკანიო.

ლომელ. ქალკანიო. მეთორმეტს მე თითონ დავეწერ, თორემ ვაი თუ ჩვენი უბოროტესი მტერი დაგაეწყდეს.

ჯიანებტ. ქარგი ბოლო საქმის გვირგვინიაო. იოხებ მე-ჩრინა.

ლომელ. აბა ესა, ჰოო! გველეშაპის—თაფი (ადგება, ქიშას დააურის, ხელდახელ გადაათვალიერებს და მიართმევს პრინცს). ხელოვნებით სიკვდილი ბრწყინვალე მეჯლიშს ჰმართავს და ამ მეჯლიშზედ ბენუის თორმეტს სეფესა ჰპატივობს.

ჯიანებტ. (სტოლთან მივა და ხელს აწერს). აღსრულდა! ორდღეს შემდეგ—დოჯის არჩევა. სინიორია რომ შეიკრიბება, ნიშნი მიეცემა ხელცახოცით და ეს თორმეტნი ერთიანი თოფის სროლით დაეცემიან; ორასი ნემეცი სასამართლოს დაიჭვრს. ეს ყოველივე რომ შესრულდება, ჯიანეტტინო დორია შევა სანიორიაში და ყველას ძალით დააფიცებინებს. (პრეკავს).

ლომელ. ანდრია ლაქ...

ჯიანებტ. (შეურაცხებით). დაბერდა. (შემოდის მსახური). ბეროცოგმა თუ მიკითხოს, უთხარით წრივაზედ წავიდა თქო. (მსახური გადის). მე რომ ეშმაკი მიზის, იმას მხოლოდ ლეთის-მსახურების ფარდის ქვეშ შეუძლიან დამალვა.

ლომელ. ძალადი, პრინცო?...
 ...

ჯიანებტ. შენა გკონდეს და ყველა ჩვენს მომხრეს აჩვენე. მს წიგნი ეხლავ ლეანტში უნდა გაიგზავნოს. ამით ყოველი ფერს ვატყობინებ სპინოლას და ბრძანებას ვაძლევ, რომ ვალ დილის რვა საათზედ აქ ქალაქში დაიბადოს. (წასვლას აპირებს).

ინებ ლომელლინო. ძარგი ქვევრია, მაგრამ ეს ერთ ალაგას
გასლის, პრინცო. შეესკო სენატში რომ არ დაიბრუნებოდა.

ჯიანეტიტინო. ერთი აღრეულება მაინც კიდევ მოხდება.
მე ვეცდები, რომ მოხდეს. (შეერდის ოთახში შედის; ლომელლინი
სხვა ოთახში მიმალება).

გამოსვლა პეტსუთქეტე.

სტუმრის მისაღები ოთახი შეესკოს სახლში.

შინსკო სჯირავს წერილი და თამაშუქები. არაბი.

შინსკო. მაშ აგრე, ოთხი ნაეი მოვიდა?

არაბი. დიალ... დარსენში დგანან ლუზაზედ.

შინსკო. ძარგი და პატიოსანი. შათირები საიდან-ლა არიანი

არაბი. რომიღგან, პიაჩენციღგან და საფრანგეთიღგან.

შინსკო (გასხნის წერილს და ხელდახელ გადაათვალიერებს). ჩვენ-
კენ მობძანდით, ჩვენ კენ, ბენუაში! (მზიარელად). ძარგად გაუ-
მასპინძლდით შათირებს—თ ა ვ ა დ უ რ ა დ.

არაბი. ჰე! (წასვლას აპირებს).

შინსკო. აცა, მოიცა! შენთვის ჯერ ბევრი საქმე მაქვს.

არაბი. რას ინებებთ?—მეძებრის ცხვირსა, თუ მორიფ-
ლის ისარსა?

შინსკო. არა, ამ ხანად შენი ენის მეტი არა მინდარა, ხელ-
დილით ორა ათასი ტანისამოს-გამოცელილი სალდათი შემო-
ვა ქალაქში ჩემ სამსახურში შემოსასვლელად. ახლა შენ უნ-
და შენი გძელ-ხელიანები დააყენო ყველა შემოსავალზედ და
უბძანო, რომ ყველა შემოსავლელს ბეჯითი თვალ-ყური ადუ-

ენონ. ზოგნი ლორეტის მლოცაეებად იქნებიან მოკმაზულნი, ზოგნი ბერებად, ან მესტიერებად და მესაკრაეებად, ზოგნი მგ უაზნობად, ან კომედიატების დასტად; მომეტებული ნაწილი კი სამსახურიდგან გადამდგარ სალდათებად იქნებიან ჩაცმულნი, ბენუაში საზრდოს საშოვენლოად რომ მოეხეტებიან ხოლმე. შეელას ჰკითხონ: ეის შეეფარებიტქო? მუ უპასუხეს: ო კ რ ო ს გველსაო — მეგობრულად დაუკრან თავი და ჩემი სასახლე მოასწავლონ. აბა! ძმობილო, ყურმახეილად იყავ! მაგრამ შენს გულის-ხმიერებას ეენდობი.

არაბი. როგორც — ჩემს ზოროტებს, ისე განა, გრაფო? ერთი თმა რა არის, — ისიც თუ გამოიმეპაროს, მაშინ ერთი წყვილი თვალით გატენეთ თოფი და ჩიტებს ესროლეთ. (წასვლას აპირებს)

ფიქსო. მოიცა! ერთი შემოკვეთაცა მაქვს. მე ვიცი, ნაეები თვალეში გაეჩხირება ხალხს. აბა თვალ-ყური ადევნე, ამაზედ რალას ილაპარაკებენ. მუ გამოკითხვა დაგიწყონ, — უპასუხე, რომ აქეთ-იქიდგან გაეიგეთქო, ვითომც ჩემი ბატონი ოსმალეებზედ განადირებას ემზადებოდესტქო. ხომ გესმის?

არაბი. მესმის, როგორ არ მესმის. წინ-დაცვეთილებს, წვერები, მართალია, გარეთ გამოჰშეფრიათ, მაგრამ მით ქვეშ რა არის — ეშმაკის მტემა არაეინ იცის. (წასვლას აპირებს).

ფიქსო. მოიცა! მართი გაუთხილებაცა გეპართებს. ჰიანეტტინოს ახალი მიზეზი აქვს ჩემი ხიძულეილისა; და უეკველია, ახლა უფრო ეცდება ჩემთვის მახის დაგებას. წადი და შენს ამხანაგებს უთვალთვალე. ხომ ხელახლად ჩემი მოკვლას განზრახვა არ ჩაუღლიათ. ღორია ხაეკერო სახლებში დაიარება. მაიცან სიზარულდრს ასულეობი. ქაბინეტის საიდუმლოეობი დიდის ხალისით იმალეებიან ქალების კაბის ნაკეცებში. ოქროს გაცნო-

ბას დაჰპირდი იმათ, შენი ბატონის გაცნობასა, ისე აღ-
მატებული არა არის რა ამ ქვეყანაზედ, რომ ამ გულზედ მისი საქმე-
დის არ შეგეძლოს იმის ჩაყურყუმელობა, ვიდრე ნამდვილ
ძირამდის მიაღწევდე.

არაბი. აკათ! აკათ! მართ გამოჩენილ დიანა ბონონის-
თანა ვარ მიღებული; ერთ წელიწადზედ მეტი ვიყავ იმასთან
მსახურად. მუშინ წინ ვნახე, რომ პროკურატორი ლომელლი-
ნო იმის სახლიდგან გამოდიოდა.

ფიქსკო. მე ძალიან კარგი! აბა სწორედ ლომელლინო
არის ღორიას ყველა სისულელის უმთერესი გასაღები. შთუ-
ოდ ხელ დილითვე უნდა მიხედო იმასთან. იქნება ამაღამვე
გაუხდეს ის მნდომიანად იმ უმანკო დიანას.

არაბი. მართი გარემოება კიდევ, ბრწყინვალეო გრა-
ფო! შენუელეებმა რომ მკითხონ (სწორედ მკითხავენ კიდევ) —
შეესკო რასა ჰფიქრობსო შენუაზედ? — ჯერ არ მოისხნით თქ-
ვენს მასკას? — თუ რა უპასუხო?

ფიქსკო. რა უპასუხო? მოიცადე. ნაყოფი მწიფდება. მუ-
ცლის ტკივილი მშობიარობას გვიქადის. შენუას სასაკედინო
ძელზედ უღვეს თქო თავი, უპასუხე, და ჩემს ბატონს იოანე
ლუღვიგ შეესკო ჰქვიან თქო.

არაბი (მთიარულად იზიარება). ასე გავჩარხო საქმე, უმა-
ქნისის პატროსნებას ვფიცავ! რომ... აბა გაიჩარჩე, მეგობარო
ჰასან! ზასწი ჯერ მარანისკენ. ჩემ ფეხებს ხელები საქმით საე-
სე აქვს, ასე რომ ცოტა კუჭი უნდა ვანებიერო, ეგების ჩემ
ფეხებს კეთილი სიტყვა გაუტაროს. (სანქროდ ვადის, მაგრამ მა-
შინვე დბრუნდება). A propos! კინალამ არ დამავიწყდა! თქვენ
გნებადღათ შეგეტყვოთ, თუ თქვენს ცოლსა და ძალკანიოს შორის
რა მოხდა? — სხვირი გაუგაღეს საბრალო ძალკანიოსა, გრაფო, —
სხვა არაფერი მომხდარა. (ზარბის).

გამოსვლა მეთექვსმეტე.

ფიესკო მარტო.

საკოდრო ძალკანო! ნუ თუ თქვენ გეგონათ, რომ ჩემი ქორწინების სარეცელი შემთხვევის ამარად გამეშვა და ამ მხრივ ზრუნვა თავიდგან მოცლილი არა მქონდა დაიმედებულს ჩემი ცოლის სათნოებაზე და საკუთარ ჩემს ღირსებაზე და ცა? შენ კარგი სალდათი ხარ. მსგავსობა შენს ხელს მძენს მე ღორიას დასალუბავად. (ღიღი ნაბიჯით დღის წინ და უკან). აბა, ღორიავ, ახლა კი გამობძანდი ჩემთან ბრძოლაში! ღიღი საქმის მათეულეები სულ მომართულნი არიან. შევლა საკრავები გაწყობილია საშინელი კონცერტისათვის. სულ მზად არის, მხოლოდ ახლა უნდა მოიხსნას მასკა და ბენუას პატრიოტებს დაენახვოს — ფიესკო. (უხის ხმა ისმის). სტუმრები? ამ დროს ნეტა ვან უნდა იყოს?

გამოსვლა მეჩვიდმეტე.

უფინდელავი, ვერინა. რომანო, სურათით. საკო, ბურბონინო. კალკანიო. შევლანი თავს დაუყვრენ.

ფიესკო (შვიარულად შეხვედბა იმით). მამარჯობა თქვენი, ჩემო ღირსეულო მეგობარნო! ნეტა რა სამძიმო საქმემ მოგიყვანათ ჩემთან? შენც აქა ხარ, ჩემო ძვირფასო ძმარ. ვერინა? შენს ცნობას მალე გადავეჩვევოდი, რომ ჩემი აზრები უფრო ხშირად არა ყოფილიყვენ შენთან, ვიდრე ჩემი თვა-

ლები შეგხედებიან ხალმე. თითქმის უკანასკნელს მგჯელის
 აქეთ აღარ მინახავს ჩემი შერჩინა.

შერჩინა. შერჩინას ნუ აყვედრი, შეესკო. მას აქეთმძი-
 მე ტვირთი დააწვა მის ქალარა თავს. მაგრამ ამაზედ კმარა.

შინასკო. როგორ თუ კმარა? ჩემი სიყვარულისათვის სა-
 კმარა არა გამოგითქვამს რა, მაგრამ ცალკე მომეტებულს მე-
 ტყვი. (მურჯონიანს) მამარჯობა თქვენი, ჭაბუკო გმირო! ჩენნი
 ცნობა ჩემგან ჯერ ისეე მწვანეა, მაგრამ ჩემი შეგობრობა კი უკვე
 დაშლილებულია. აბა, ჩემს შესახებ აზრი ხომ შეიცვალეთ!

ბურბონიანო. თითქმის.

შინასკო. შერჩინა, მე მომესმა, ვითომც ეს ყმაწვილი
 კაცი ქმრად უხდება შენს ასულს. არჩევანი მომილოცავს. მე
 ამასთან ერთხლის მეტად არ მილაპარაკნია, მაგრამ დიდ პატი-
 ვად მივიჩნევი ამის განათესალებას.

შერჩინა. მე თქვენი აზრი დილ მახარებს.

შინასკო (სხვებს მიუბრუნდება). საკკო? ქალკანია? ჩემი სა-
 ხლისთვის დილ იშვიათო სტუმრებო. მე მგონია ჩემი სტუ-
 მრის მოყვარეობა ჩქარა გამასასაცილოებს მე, თუ ასე გან-
 გან გამიდგებიან ბენუას უკეთილშობილესი სამკაულნი. მე-
 სალამები ჩემს მეხუთე სტუმარსაც, თუმცა უცნობა, მაინც
 ჩემთვის ძვირფასს ამისთანა ღირსეულ პიროვნებაებთან ერთო-
 ბისაგამო.

რომანო. ეს უცნობი, გრაფო, გახლავსთ უბრალო მხა-
 ტვარი. სახელად რომანო ჰქვია, ბუნების გაცარცვით საზრ-
 დოობს, სხვა გერბი არა აქვსრა, თავის კალმის გარდა, და ახ-
 ლა იმისათვის არის აქ მოსული (დაბლა თავის დაკვრით)—რომ
 ბრუტის თავის დასახატავად კეთილშობილი ნაკეთი მოიპო-
 ეოს.

ფიქსიკო. მიზოდეთ ხელი, რომანო! თქვენი ღმერთი, ჩემი
 მი სახლის თვისია, და ძმურის სიყვარულითაც მიყვარს ჩემი ხელი
 ლოცნება--ბუნების მარჯვენა ხელია. ბუნებამ მხოლოდ ქმ-
 ნულ ებანი დაჰბადა, ხელოვნებამ კი—კაცი. მაგრამ, რას
 უფრო ჰხატაეთ, რომანო?

რომანო. გამჭრიახი ძველი-დროის სურათებს. შლო-
 რენციში არის ჩემი მომაკვდავი ჰერკულესი, ჩემი
 ძლევატრა—ვენეციაშია, განზენებული აიაკსი—
 რომშია, სადაც ძველი დროის გმირები ხელახლად ცოცხლდებ-
 ბიან მატრიკანში.

ფიქსიკო. ესა რაღას მუშაობს თქვენი კალამი?

რომანო. მივატოვე, გრაფო! ბენიოსის სინათ-
 ლეს უფრო ცოტა ზეთი უნდება, ეილრე ცხოვრების
 სინათლესა. თუ ერთი თვის წრეს დასცდა კაცი, ის არის
 მაშინვე ქალაქის გვირგვინით დაგვირგვინებენ. აი ეს
 არის ჩემი უკანასკნელი სამუშაო.

ფიქსიკო (მხიარულად). სწორედ რომ დროზედ მოსელა ამა-
 სა ჰქვია. ღღეს მე მეტის მეტად მხიარულათა ვარ; მთელი
 ჩემი არსება რაღაც გმირული განსვენებით არის დანთქული
 და სრულებით მზაა საოცარ ბუნებას მიეცეს. დასვენეთ თქ-
 ვენი სურათი. მე მაგით მინდა დღესასწაული გაეიმართოს. აბა
 წრედ დადგეთ, ჩემო მეგობრებო. მივეცნეთ ხელოვანის ძა-
 ლა-გაელენას. დადგით თქვენ, სურათი.

მარინა (სხვებს ანიშნებს). ახლა ათვალთერეთ, ბენუელებო!

რომანო (სურათს დასდგამს). სინათლე აქედამ უნდა სცემ-
 დეს. ეს ფარდა აჰხადეთ, ეგ კი დაუშვით. ქარგი. (მანზედ ვაღ-
 ვება). ეს გახლავსთ ამბავი მირგინიასი და აპპიოს ძლიადლიოსისა.

(ხანგრძლივი, მრავალ მნიშვნელობიანი სიჩუმე, და სამსობაში

უველანი სურათს სინჯავენ).

პერინა (თიქოს ზეგარდაპო შთაგონებით). მტრისხანებო! გან აღენთე, თეთრ-თხოვანო მამე! აპაი, მტარეალო! სძრწი განა? რაზედ გაფითრებულხართ აგრე, მსდალო რომაელებო! მიპყევით, რომაელებო! სამსხვერპლო დანამ იელეა! მომყევით მე, მსდალო ბენუელებო! შეემუსროთ ღორიები! შეემუსროთ! შეემუსროთ! (სურათის წინ ხმალს იქნევს).

შიესკო (ღიმილათ მბატვარს). ნუ თუ ამაზედ მეტი ქება ღა გინდათ? თქვენმა სურათმა ეს მოხუცი უწევრო მოცნებელად გადააქცია.

პერინა (ქანც გაწვევითილი). სადა ვარ? რა იქნენ... ნუ თუ საპნის ბურთებ-ავით გაპქრინენ? შენ აქა ხარ, შიესკო? ბანა მტარეალი ისეც ცოცხალია, შიესკო?

შიესკო. ხომ ჰხედავ? მე მგონია, შენ ისე გაშტერდი, რომ ყურებიც დაგავიწყდა. ამ რომაელის თაფი გაცვების ღირსად მიგაჩნია, განა? არა ღირს, თაფი ანებე! მს ქალი არასჯობია შაგას? აბა უყურე, რა სიმშვენიერე გამოსჭვირავს ამ გაფითრებული ტუჩებიდგან — და! მიუბაძვია, ღეთაებროვია, რომანო! შეხე ამ მკერდის დამაბრმობელ სითეთრესა, უკანასკნელ სუნთქვის ტალღას რა დიადად აუწვევია! რაც შეიძლოთ ამ ნიშფებისთანა ბერი დახატეთ, რომანო, და მაშინ თქვენს გამოხატულებას მუხლს მოუდრეკ და ბუნებასაც განტევეების წერილზედ ხელს მოუწერ.

ბურბონინო. პერინა, ნუ თუ ამ სიტყვების მოსმენას მოელოდდი?

პერინა. მაქაცად იყავ, შეილო! ღმერთმან განგვარიონა შიესკო ხელი, სჩანს ჩვენნი ხელი აურჩევია.

შიესკო (მბატვარს). მაშ აგრე, — ეს თქვენი უკანასკნელი შრომაა, რომანო! თქვენი გამოხატვა სულ დაშრეტილა. ამას

იქით კალამს ხელი აღარ უნდა მოჰკიდოთ. მაგრამ ხელოვანი-
საგან გაცემულს, აკი მისი ხელოვნება არ დამეფიქრებია. მისი
ნია, რომ ვადგე და ამას უყურო—მიწის ძერაც გამომგებაროს
ყურადღებებიდან. წაიღეთ თქვენი სურათი. მე რომ ამ შიშვე-
ნიას თავეში ფასის მიცემა მოვისურვე, მგონია, მთელი გე-
ნუას დაგირაეება მომიხდებოდა. წაიღეთ თქვენი სურათი.

რომანო. დიდება—ჯილდო არის ხელოვანისათვის. სა-
ჩუქრად მომიერთმეცია ეს სურათი. (წასვლას აპირებს).

ფიქსკო. სიტუა მოითმინეთ, რომანო. (მედიდურად დადს
ოთახში და თითქოს რაღაც დიდ საგანზედ მფიქრობს. ხან-დახანო იქ მუო-
ვთ თვალს გადაავლებს, სწრაფს, მაგრამ გამკერტს, ბოლოს ხელს მოჰკი-
დებს მხატვარს და სურათთან მიიტანს). აქ მოდი, მხატვარო. (ამაყ-
ებით და ღიროებით). შენ იმით ამაყობ, განა, რომ შეგიძლიან სი-
ცოცხლე მკედარ ტილოზედ გადილო და ასე მკირუდას
შრომით საუკუნო გახადო უდადეგი საქმეები. შენ მედიდუ-
რობ პოეტური აღტაცებით, შენი გამოხატულობის ცელკო-
ბით, რომელსაც უგულოდ და უძალოდ მიჰყევხარ უდიდესო-
ბამდის. ტილოზედ მტარვალებს მკუსრავ — თითონ კი საცოდა-
ვი მონა ხარ. მართი კალმის მოქნევით რეპუბლიკებს ანთა-
ვისუფლებ, და შენი საკუთარი ბოროკილები კი ვერ დაგიმტე-
რეცია. (ბანებით). წადი! შენი შრომა—მასხარობა! საქმი ს
წინაშე მოჩვენება უედა გაქრეს! (მედიდურობით წაქცევს სურ-
ათს). მე ის მოვიქმედე, რაც შენ — დახატე. (შეუღანი შეძრ-
წუნდებიან. შემკრთალს რომანოს მიაკვს თავის სურათი).

გამოსვლა მეფრამეტე.

ფიქსკო. ვერიცა, გურბონიინო. საპკო. კალკანიო.

ფიქსკო (საზოგადო სინდისი შეძევს). თქვენ გეგონათ, რომ

ლომაა სძინავს აქაო და არა ბრდღეინაედა? ნუ, თუ შენ თქვენ ისე თავის მოყვარენი ხართ, რომ იმის წარმოდგენა შეუძლებელით, ვითომც მარტო თქვენა ჰგრძნობდით ზენუის ბორკილსა? მარტო თქვენა ვსურდათ იმ ბორკილის დამტერევა! მიღრე თქვენ შორიდგან გაიგებდით იმის ხმას, შეესკომ კიდევ დაამტერია ისინი. (შუას აღებს, ერთ ნაკრულ წერილებს ამოიღებს იქიდგან და სტოლზედ გაქუანტავს). ა ი პარმელი სალდათები, ა ი საფრანგეთის ოქრო, ა ი პაპის ოთხი გაღერა. აბა რაღა აკლია, რომ ბუდიდგან ამოვადგოთ. აბა თქვენის აზრით რა გამიშვია ყურადღებიდგან? (ყველანი თავზარ დაცემულნი დადუმებულან, შეესკო სტოლთან მივა და საკუთარი ღირსების გრძნობით ლაპარაკობს). რესპუბლიკელებო! თქვენ მტარვალის შეჩვენების შნო კი გაქვსთ, მაგრამ მისი ჰაერში აფეთქება კი ვერ შეგძლებიათ. (მერინას გარდა ყველანი მუხლს მოუდრეკენ შეესკოს).

მერინა. შეესკო! ჩემი სული დრკება შენს წინაშე, მაგრამ მუხლებს კი ამის ძალა აღარა აქვსთ. შენ—დიდებული კაცი ხარ; მაგრამ—ადექით, ზენუელებო!

შიმსკო. მთელი ზუნუა გემოთ-მოყვარე შეესკოზედ რისხდებოდა. მთელი ზენუა შეჩვენებას უთელიდა გარყენილ უმაქნისს შეესკოს. ზენუელებო, ზენუელებო! ჩემმა გარყენილობამ მოატყუა გაქნილი მტარვალი; ჩემმა სისულელებმა ვერ დაანახევს თქვენს გამჭვრეტელობას ჩემი სასაშიშრო სიბრძნე. ჩინებული შეთქმულობის საქმე გაეხვია ახორციობის სახვეველში, ამჟამად, ზენუა თქვენში მცნობს მე. ჩემი უდიდესი სურვილი—დაკმაყოფილებულია.

ბურბონიინო (შეწუხებული სარკველში ჩაეცემა). მაშ—მე აღარა ფერსა ვნიშნაე!

უიისკო. მაგრამ აზრებიდან საქმესთან გადავიდეთ. შეგ
ლა მათეული მომართულია მოქმედებისათვის. მე უმეცროსი
მოვადგე ქალაქს გინდ ზღვით, გინდ ხმელეთათ. რომს, საფრანგე-
თსა და პარმოს ჩემი მხარე უკირავთ. აზნაურობა უკმაყოფი-
ლოდ არის. ხალხის გული—მე მაქვს დაპყრობილი. მტარეა-
ლები თითონ მე მიეძინე. რესპუბლიკა მზაა შეიცვალოს. გე-
დი ჩვენკენ არი', ყველა ფერი მზად არის... მაგრამ პერონა
დაფიქრდა?

ბურბონინო. მაკადეთ. მე ისეთი სიტყვა ვიცი, რომე-
ლიც სამსჯავროს საყვირზედ უფრო სწრაფად გააღვიძებს
შეგას. (შეა პერონასთან და მკაფიოდ ეუბნება). მამაო, გამოფიზლ-
დი! შენი ბერტა ხასოწარკვეთილებაშია.

პერონა. მინა სთქვა ეგ? აბა, ბენუელგო, საქმეს მიე-
მართოთ!

უიისკო. მოაფიქრეთ ჩემი განზრახვის აღსრულებაზედ.
ამ დიდ ბაასში ლამემატ გვისწრო. ბენუას სძინავს. მტარეალ-
მატ დაიძინა, დღის ცოდვებისაგან დაქანცულმა. ორთაგ სანა-
ცელოდ ფიზლოდ თქვენ იყავით!

ბურბონინო. ჯერ მინამ გაეყრებოდეთ, ჩემი გმირუ-
ლი კავშირი ერთმანერთის მოხვედრით დავაბედნიეროთ. (პე-
რონას მოხვედრის წრესა ჰკრავს). აქ ერთდებიან ბენუის ხუთი
ჩინებული გული, რომ უფრო ჩინებულად გადასწყვეტონ მისი
ბედი. (შვიდროდ გვერებიან ერთმანერთს). როდესაც დაინგრევა ქვე-
ყნიერება და უკანასკნელი საყვირის ხმა დაარღვევს სისხლისა
და სიყვარულის კავშარს,—დაე მაშინაც ნუ განაწილდება ეს
ხუთ-ფოთლოვანი გმირულის კავშირისა! (შეიურებიან).

პერონა. როდისღა შევიყარნეთ კიდევ?

შიქსპირი. ხეალ შუადღისას მოეკრებავ მე თქვენს ახლოს.
 ვერინა. მაშ—ხეალ შუადღისას. ღამე მშველდობისას, მა-
 ესკო! წაკიდეთ. ბურგონიინო! შენ ახირებულს რასმე გაიგებ.
 (მონიე მიდის).

შიქსპირი (დანარჩენებს). უკანა კარებიღვან გაღით ქუჩაშ,
 რომ ღორიას მსტოვრებმა ეერა გნახონ.

გამოსვლა მეცხრამეტე.

შიქსპირი ფიქრებით დანთქელი წინდაუკან დადის.

რა რიგად მიშფოთავს გული! რა რიგ საიდუმლოებრივ
 ტალღებსავეთ მომდინარეობენ ფიქრები ჩემს თავში! შითქოს
 საიქო ამქრისანი არიანო, საძაგელი საქმისათვის გ. მოსულნი,
 ფეხის თითებზედ რომ მოიპარებიან და თავიანთ ატყრეცილ
 სახეს სიმკრთალით დედამიწისკენ იხრიან,—სწორედ ისე იდუ-
 მლად უვლიან გვერდზედ ჩემს გულს მშვენიერი ოცნებანი.
 მაკადეთ! მაკადეთ! აბა ერთი სანთელი მომანათებინეთ, რომ
 კარგა დაეინახეო თქვენი პირისახე. პატიოსანი აზრი ეაქცის
 გულს ამკეოდრებს და, ვითარცა გმირს, დღისითაც არ ეშინიან
 იმას ჩვენება. ჰა, ღიად, მე თქვენ გიცნობთ! საუკუნო ცრუ-
 მეტყველის ლიერვა არა ხართ. მანვედით ჩემგან! (ძვალად სი-
 ჩუმად. შემდგ თან და თანი აღტაცებით). რ ეს პუბლიკელო
 შიესკო? შერცოგო შიესკო? გაფთხილდ! — შენს წი-
 ნაშე საზარელი უფსკრული ძევი, სადაც სათნოების ტენიცი
 კი შრტება და ზეცა—ჯოჯოხეთისა მსაზღვრავს! აი, სწორედ აქ
 წაბორძიკებულან გმირები, და დაცემულან კიდევცა. და ახლა
 ქვეყანა მათს სახსენებელს შეჩვენებას უთვლის. აი, სწორედ

აქ იყო, რომ იქვიანობა შეიპოვებოდა ხოლმე გმირებს და ისინი ნახევარ ღმერთებად ხდებოდნენ. (მომეტებული სიტყვაა) მაგრამ, ხომ ბენუაში ყველას გული ჩემკენ არის მოდრეკილი. აქი ჩემი ხელები ჩემს ნებაზედ საით ც მოისურვებენ, იქით ატარებენ მრისხანე ბენუას? აჰ, რა რიგად მცბიერია ბიწიერება. შევლა ბოროტ სულს კეთილს სულს მოაფარებს კი—და! შედღურო დიდების მოყვარებო! დაძვლებულო მოკამათებო! ბოროტმა სულებმა თავიანთ ამბორებით წაგართვეს შენ ზეცა და შენმა მუცელმა გამოანთხია—სიკედელი. (შეძრწოლება). უსხეულო არსებაებო სირინოზის სიმღერითა ჰხიბლავ და აღაძვიანებს აბამ შენს მახეში ოქროთი, დედაკაცებით და უფლების მოყვარებით. (მც რედი სინთის შემდეგ). უფლების მოპოვება—დ ი დ ი რამ არის; მისი დატყვება—ღეთაებრივი მოქმედება. (მტკიცედ) შეგიუსროს ბოროტ-მომქმედი! თავისუფალ იყავ, ბენუავ, მე (ხმა დამდაბლებით)—შენი უბედნიერესი მოქალაქე ვარ!

(შემდეგი იქნება).

ს ა მ შ ო ბ ლ ო .

(ზოეშიდამ: ალექსან ბატონიშვილი).

I.

დასაბამითვე ჩვენო სამშობლო
შენა უოთილსარ ველი ბრძოლისა,
შენსედ მრავალ ხალხს შეუბრძლებლად
უუენებიათ გუბე ხიხლისა.
იმავე თაყითვე შენა უოთილსარ
სანსუბო ღუკმა მძლავრის მტრებისა,
თავში სანგში და შეოსება
შენი სანწყალი მცხოვრებლებისა.
სან ეცემოდი და მტერთა ვარი
ამდროს გლანჯდა შეუბრძლებლად
და სან უენრივ ფესსედ დგებოდი
მრავალი მტრის შესამუსრავად.
ამდროს ისმოდა განძინებული
ინდოეთამდის ჭართკელის სმაი:—
ოხმალთ შემუსვრა—'მარხთა განდვენა—
შინაურ მტრებსე გამარჯვებაი.
მაგრამ ეს მძლავრი, დიდებული სმა
დიდსანს, სამშობლოვ, არ გრძელდებოდა;
ორიოდ-სამი ათი წლის შემდეგ
ეს სმა სრულიად სადღაც ქრებოდა.
აქ ისევ შენა წინანდებურად
ურიცხვი მტრების ღუკმა სდებოდი,
წინად მძინი, გმირი ჭკუენისა
მტრის მოხების ქვეშ იყავებოდი.

ნ. ლომურაი.

მთელი მთელი მთელი მთელი მთელი
მთელი მთელი მთელი მთელი მთელი
მთელი მთელი მთელი მთელი მთელი
მთელი მთელი მთელი მთელი მთელი
მთელი მთელი მთელი მთელი მთელი
მთელი მთელი მთელი მთელი მთელი
მთელი მთელი მთელი მთელი მთელი
მთელი მთელი მთელი მთელი მთელი

* *

მტერთა ურიცხვითა დანი სომართ აღჭურვილან
და ზემ შესამუსრავათ მძლავრათ აღელგებულან:
აღარ ჰსოგკენ ზემსას არც სიმართლეს არც თავსა,
სუველგან კარს მიხშობენ, მიკლამენ გულისთქმასა,
ხდარავობენ უფსრომლათ ზემსა უოველსა აზრსა,
სდევნიან მოუსკენრათ ზემის გულის ზახუსსა...-
რაც რომ გულში გამიგლის, ან მომადგება ზირსა,
ან თუ უსმართლობა განჰგვირავს ზემსა გულსა,—
მტერი—ზემი ჯალათი—ეველსა სზობს მედგრათა
და შორიდამ ტაშს უკრავს ზემთა უბელობათა!

რასა ჰუშობათე, ჰოი მტერო! რას დამცინი უძღურსა?
რას ჰელეავ სისარულთ, წიხლ ჰეკუ მთელავ გულწელულსა?
რაც გინდა გაისარო, რაც გინდა ბევრი სთელო
ზემი სიმართლის გზანი,—მაინც ზემთა ბოლო.
რამდენიც შეუწყაღად და ამაყათ შესმუსრავ
ზემი გულის ზახუსსა და რაც პრიელ ვასთელავ
ზემი სიმართლის გზასა, იმდენათ ძლიერდება
ამ გზასუდ მიმავალი, და შენ ძალა გაკლდება.
ზემი სისხლი და ტანჯვა, სისხლით გაუძამდარო,
ნუ გგონია რომ შეკრჩვს—მოკა შენიცა ბოლო,

F 942

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ბ ა რ ბ ი ე დ ა მ .

ისმინე მონა-მოიდრიკე ხასწრაფოთ თაჳი
 და შეუშვირე შენი ზურგი ცხელ მითრასებსა;
 იასაულნო, ვით წესა, თქვენ დაუშინეთ
 ცხარე მითრასი წეს დამძღვეველ თქვენს მოძმეებსა:
 და აზნაირად — კერძო ღვთისა — სუძად და მდუპრად
 იღრეკავს ზურგსა — სეცის შვილი — შირუტევიც გარდა.
 ისმის ხსტიკი ამის ზურგზედ მითრასის ცემა,
 გაღურჯებული კანი მისი ზედი-ზედ სკდება,
 და წმინდა სისხლი, რომელიცა კაცთ დასაცველად
 უნდა იღვროდეს — ესღა სრულეს იღვრება ფუჳად.

ჰოი! სამშობლო, განა ჳერ შენ არ მოგხმენია,
 რომ «ტანჯვა» სიტყუაც ჰქვენისათვის ხაზინდარი?
 რომე ხასშირი ცეცხლ-ტაფის ჰქეშ დანაცრებული
 საუკუნოთა ქარისგან არს გაბნეული!...
 განა ეს ტანჯვის ხასარელი ხმა მისთვის გესმის
 იმ ჰქვენებიდამ, სადაც მუდამ გლეხი იტანჯვის,
 რომ თვით დაჰკარგო სიუკარული ერთგულთა მეთა,
 მეთა, რომელნიც არ შოგამენ ეოკელს ღონეთა
 შენთვის სამშობლო!. ხოლო, შენ კი ამკვარ ხსტიკად
 ხსაკრავ ხაწელებსა — უზრუნველად კვიდუბი მათ.

დროა ხამშობლო დახდვა შენთვის იგი დროა, რომ დაარღვიო შენი უღვთო წესდებულებები, თავი ანებო შენს ძველებურ უაზრო ხჯულებს, ქვეყნად გამოხსნდე — თორემ იგი შენ ჩაგაჭაკებს. ქვეყნად გამოხსნდე — რომ დამცაუნნი ამ სოფლებასა, ერთგულად, სისხლით შემსახველნი შენის ძაღვისა, მტრისა წინაშე კედლად მდგომნი, მტრის მომკერავნი არ იყვნენ შენსად დაუღუპილნი და შემუხვრიდნი... ან მტერი იმათ არ ილაღდეს წინ ცხვრებივითა, რომელნიც მიჭყუეთ ხუასპოში დახასოცვითა.

ნ. ლომიურა.

1872 წ.

ღონ-ჟუანი.

ს მ ა მ ე ო რ ე .

(მ. ბრონისა).

I.

ყველა ქვეყნების შეოღებისა მასწავლებლები,
რომ ჩვენ სწეობა გავსწოროთ უმაწვადებისა,
გვიჭადვებენ, რომ ვინმერთ მუდამ როსკები.
ცმა უნდა... რა არს ტყვილი ტყვიისათვის?
ჩვენ მატალითად სელს მიტაშეერთ დონ-ჟუანსუდა:
თუმიცა რომ დედა ბევრს ცდილობდა მის აღზრდასუდა
და ამისათვის არაფერსა არ იშურებდა,
მაგრამ ბოლოს გი უროსგობას ბევრსა ნანობდა.

II.

მაგრამ თუ რომ ის მიეყვანათ სასწავლებელში
და რომ დაესვათ მეოთხე ან მესამე კლასში,
მაშინ შრომაში გაქუანტავდა ის თვის იფიქრებს.
(წრდილოეთშია გულის-თქმა კაცს ვერ აწეებს ბევრსა).
მაგრამ იწევა ძიულ ცხელსა ისწინაში,
ესრე ადვილი არ არს აღზრდა უმაწვადებისა;
და დონ-ჟუანმა გაზინა წხუბი ცოდ-ქმარში,
მასწავლებლები გადარევა... რაისათვის?

III.

მხოლოდ მე ერთსა არ მიმანდა გასაგებებად,
როცა გაგიტე დაწვრილებით მათ საქმეები.
შედალოლი და თავის დედა ჭუკუნენ გამსდელად.
(გაბუღვით ვიტყვი: ორთაგანი იუენენ ვარები).
გველური დედა უუნიისა ჭმარს დაღატობდა
და მშენიურსა უმაწილ კაცებს ძიულ სწულობდა.
მოსუნი ჭმარც მას ჭვევაში იჭვიანობდა
და დონ-უუნიც ამაებში სულაუნდებოდა.

IV.

ჩვენო ჭვეუნავ, იტრიალე შენ ღერძის გარსა
და ხუნტ შენთანა სუველანი დაკტრიალდებით;
ვცხოვრობთ ჭვეუნათა და ვინდით სარკს და ჯარმისა
და შემდეგ შიბ ბრიუულათა დავისოცებით.!

გვიცვავს მთავრობა, დოკტორები კი მთლად გეტანუამენ...
სიცოცხლე წავა—და მიწაში მსწრაფლად ჩაკეულამენ;
სიცოცხლე წავა: სიუვარული, განცხრომილება
და სიკვდილ შემდეგ იწებ კიდე ჭება, დიდება.

V.

კადიკსში იუო დონ-უუანი გამგზავრებული.
კადიკსზე მიუვარს მე ძალან მამოგონება,
იგი ვაჭრობით ვველგან იუო სასულ განთქმული,
სინამ შერეში არა მოხდა არეულობა.
და რამდენია მშენიური იქ გოგოები!
(მინდოდა შეთქვა მშენიური ქალ-ბატონები!)
ამთი ჭკრეტით გაცი ხდება ცნობა მიმსდარი.
რას შევადარო? ან რა არის მათი სადარი?

VI.

შეაღარო მე ივინი არაბულ ცხენებს?
 ანუ თუ კიდეც ტან-მოუყვანილ მშვენიერ ირმებს?
 არა არისრა ჭკუენად მათი შესადარები...
 მათი შირ-ბადე და იმთი პასკინებში!
 ამაკბეზედა სტრიქონებსა ბევრსა დაწერდი.
 მათი ფესები? მისარან რომ არ ვარ შხათა,
 თორემ იმათთვის მეტაფორებს მოვიგონებდი...:
 (ოხ, ნემო მუსუ! გულთა გთხოვ იყო წმინდათა.

VII.

(თანასმა ხარ? ჭო? მამ აბა წინ წავიდეთ დროით).
 შირ-ბადე უკან გადაიგდო ნაწის ხელებით! —
 რომელ გულსაც თვალებითა დატქერდება,
 მსწრაფლად იმაში სიყვარული დაიბადება...
 ტურფა ჭკუენავ! თუ მე მიგნე შენ დავიწყებას,
 დაესვენ კვლარ ვიტეოდე მე... ლოცვასა წმინდას.
 მიწნიდეული ხარ მორთულაბე იმანიისა,
 როგორც შირბადე კენუციელ ტურფა ქაღისა.

VIII.

გადივსში იყო დონ-ჟუნი გამგზავრებული,
 იმისათვის რომ მას ენასა ზღვითა მგზავრობა.
 ეს ზღანი იყო ინესასტან მოთეიქრებული, —
 ეკლასათვისა ცხადია ეს განზრახულება:
 ეს გემი ნოეს კიდობნისას როლს თამაშობდა
 და დონ-ჟუანი აღელვებულ ზღვაში მიჭყვავდა.
 ამ გემსა უნდა დაეცვა ის გარუნილებიცან,
 რომ უმანკოთა მოხუდიყო უცხოა ჭკუენიდაცან.

IX.

შუანი წასვლას მსახურითა ემზადებოდა,
 ხამგზავრო ფულთი გაიტანა მან ჟიბები;
 უცხო მსარეში თათის წლითა ის მიდიოდა,
 დედას სცვიოდა თვალებიდამ ცხარე ცრემლები,
 (უკვლას ხაირი განმორება ხომ მსული არი).
 როცა შუანი მსახურით გზას იყო გამდგარი,
 მშობელი დედა დარიგებას ბეგრსა აძლევდა
 და გზაში ფთხილად სიარულსა ესკაწებოდა.

X.

რადგან იხებს დარდასად იყოფებოდა,
 ამისთვის კვირის შეკლაშია იარებოდა:
 იქ უმაწვილებსა ახწავლიდა, გულსა ართობდა
 და მათ სიცილებს მოსპობასა მიუღ ცდილობდა.
 იმ დროს ხწავლობდნენ წერა-კითხვას ის ეშმაკები
 და უკვლას მათგანს გვერდით ეწოთ დიდი რაზგები;
 რადგან შუანის აღზრდაშია გამოიღებდა
 მან უმაწვილების აღზრდა ესღა კარგად იცოდა.

XI.

აჰ, შუანი გემით ზღვაში გზასა გაუდგა,
 იმას შირ ჭარი და ბურუსით დარი დაუდგა...
 კადიკისი უურჯ საშინლათ არს აღუღებული, —
 წინა წლებშია მასთანა ვარ მე განობილი;
 შენ სდგეხარ მადლა და მირს იგი მრისხნად ჭლულდება,
 იმას წანწალებით გემში მუდომი გაცი სკვლდება.
 გემას ბანიდამ დონ-ფიანი იქიარებოდა
 და თვის სამშობლოს ამშვიდობითა ეუბნებოდა.

XII.

დას, მხელა ცქერა, როცა სმშობლო მსაჭე
ნისლით მოცულსა გორიზონტზე ნელ-ნელა ქჭრება,
და ჩვენი კვაშინებს ზღვის ზვირთები მრისხნად მჭქეყარე,
გინც უმაწვილია იმს გული შეუღონდება.
მხსოვს, როდესაც აღბიონსა კეთსოებოდი
მე ზირკელათა, იგი ძიულ მენანებოდა;
რამდენიც შორსა მიუდიოდი მს კელარ კსტკრეტდი,
რადგან ნისლიან სივრცეშია იგი ქჭრებოდა.

XIII.

იციბრებოდა დონ-ჟუანი გემის პანიდამ.
ქარი მოქჭროდა და გემიცა მიჭრაჭუნობდა,
ქალაქიც გაქჭრა ბოლოს დროსა მის თვალუბიდამ
და პაწაწინა წერტილსკით შორს გამოხსნანდა....
ოხ, როდესაცა ზღვის სენითა აკათა განდეთ,
მამინ ბიფშტექსი ბატონებო წამლად იხმარეთ;
თქვენ სასაღილოდ არ გეჩვენეთ ჩემი წამლი,
გამოცდილებით ამაში ვარ დარწმუნებული.

XIV.

ზღვისა ნაპირსა დონ-ჟუანი გადასცქეროდა,
რომელიც ამ დროს მის თვალდამ ნისლში ქჭრებოდა.
ზირკელ გაყრასა ვერ აიტანს ეს ჩვენი გული,
როგორც მსუდარი უცხოეთში მარტო მყოფელი.
გულზედა გაწვევს მწესარებ გამოუთქმელი,
რომელიც გეტანებას და არს ჩვენი შემწესებელი,
და თვით ივანიც, რომლებიცა ჩვენ არ გეიყვარნ,
განშორების დროს ძალიანა მყინოდ გვიღირან.

XV.

დონ-ჟუანს გული ბევრს რაზედმე უღრანდებოდა;
 იგი დედასა და სატრფოსსა აწ შორდებოდა;
 მასთან გაქცევა სატრფოსსაგან მას არ უნდოდა
 და ეს ორნაირ ტანჯვად იმს ექვენებოდა.
 თუ რომ იმითა უგრებლათა არ გავშორდებით,
 რომლებთანაცა ჩვენ წინათა ჩსუბით ვცხოვრებდით;
 მაშინ უგზავნით გულის სატრფოს ჩვენ შწუნარებას
 და გვასხოვს ხანამ არ შეკვდებით სხვა ტანჯულებას.

XVI.

ჟუანი სტირდა ვითარცა ტყვე იუდეული,
 რომელიც სიონს მოიგონებს ძაღიან ცხოველად.
 მეც ჩემს მუსით ვიქნებოდი ცრემლის მიერქვეველი,
 მაგრამ არ უყვარს ჩემს მუსსა ტირილი სრულად....
 არვის არ მოჰქლავს ამ ნაირი ცრემლების დაღვრა.
 და, დარდისგან უმაწვილებსა იმოგზაურონ,—
 და მე წინათვე ვეფიქრობ რამ ეს ჩემი სიმღერა
 მუდამ თაკეთსა აბუამია მათ იჭონიონ.

XVII.

ჟუანს თვალიდამ მლაშე ცრემლი გადმოსდიოდა
 და მარლიან ზღვლილ ზღვას შურთდებოდა.
 ამშვენებდა მშვენებთანა (ძაღიან გულით
 მიუყარს სმარება სიურმიდგანვე ციტატებისა.
 თქვენ ეს გაიკეთ დანიისა დედოფლის ჰაირით,
 როდესაც დახლო თვის გვირგვინი უკვილებინა
 ოფელეას საფლავსად იესითით); იგი დათვიქრდა
 და თვის სწეობის გახწორება სრულებით სურდა.

ჩვენს ყუანს სთქვა: ამჟღად... სამშობლო მხარე!
 სკათა განდევნილთ შორის იქნებ უცხო მხარეში
 ამომხდეს სული მე საწყალსა და შენი არე
 გულარ ვისილო და მსწრაფლ ჩამეღან ცივ სამარეში.
 მშობულო დედაკ! მე მიუდივარ სამშობლო მხრიდამ.
 მშვიდობით ჩემო იუღაჲ!... მარტო ვარ გზაშია...
 (აქ ამოიღო მას წერილი თავის უბიდამ
 და წაიკითხა სიტყვა სიტყვით მღელვარე ზღვაში *).

*) ეს იუღიას წერილი დონ-ყუანთან თუმცა პირველ სმაშია და-
 ბეჭდილი, მაგრამ მე აქ მაშეკვს.

* *

შენ მიდინარ... ან ვეკლას გათაკებული.
 დაე ასე იყო, თუმც ვიწუბ ოსკრას, ვაგასს....
 ნება არა მაქვს, რომ შევიბურა მე შენი გული,
 მე მომავალში არ კვლოდი ბედნიერებას.
 შენ შევარებოდი!—აი ვეკლას რაც მე მენება
 და რაც ჩემ გულსა სიკუდილამდის დაასსოკდება....
 ჩემი წიგნიდამ შენ მოკელი ცხარე ცრემლებსა?
 იგინი გაშრენ, ნუ დაუწეებ მათ მოლოდინსა.

* *

შენ ხარ ხაგანი ხაყვარელი ჩემის გულისა,
 ამისათვისა არარად მჩანს წვეულა ქვეუნისა,
 არცარად ვრაცსაჲ ჩემსა ასეთ უბედურებას

XIX.

«შენ დაგივიწყო? არა მე შენ ვერ დაგივიწყებ!»
 დამწყობსა გულსა დავიწყებით ვერ გაგივრდილება...
 უფრო ჰკუეხა ოკეანის წულთ წაირღვება
 და თვით ჰბერი ოკეანსა შეუერთდება,
 სინამა შენი ხასე ჩემსა გულს განშობდება...
 ჩემის ხენისთვის წამღება არ მოიპოვება...
 (გეშმა დაიწყო საშინელად აქ ჰნაობა
 და დონ-ჟენსმაც იგრძნო ძრიულ აუთმოყოფობა).

და წარსულ დროსა გულის წმინდით უძღვნი მადლობას;
 ამისათვისა, დამერწმუნე, არც ერთსა წამსა
 მე არ მოვიდრეკე არავის წინ მონურად თავსა.
 უნებურათა გწერავ შენა ამ სტრიჟონებსა,—
 შენგნით არ გელი არც გაგიცხვას და არც ჰებასა.

* *

კაცთ სიყვარული დიდსნობამდე არ გაბტულდება,
 მაგრამ ჭალი კი მთლად გულის-თქმებს ემორჩილება.
 მომავალშია თქვენ მოგვლით ბედნიერება,
 ჭება, დიდების და პატივის დამხასურება.
 ხალხისათვისა თქვენი თავი არ დაინანოთ,
 როდესაც იმან საბრძოლველად თქვენ დაგიძახოთ.
 ერთის სიტყვითა თქვენთვის სექსე ველებან განიდება,—
 მაგრამ ჭალსა კი მხოლოდ უყვარს და იტანუება.

* *

დაინ, თქვენ გულით მომავალში ბედნიერება,

XX.

უფრო ჭკუანა... (იგი ავით ძაღიან არის) ო
 ოხ, იულია, მე შენ სრულად არც ერთსა წამში...
 (სინამ იფხვსედ ვარ მოიტანეთ დროით ლიკერი!
 შენ, ჩემო ჰედრო, ჩამიყვანე გემის სენაკში).
 ოხ, იულია!... (დროით თორემ ჰედრო არ მშეკლის!)
 ოხ, იულია!... (ახ სეტავი ეს რა ირწყვის!)
 დაეხსენ სატრფოას გული დასტკებს ჩემისა ხმითა.
 (მაგრამ აჲ იგი მთლად შეღონდა ზღვისა სენითა).

ასღ ჭაღთანა ტრფიალი და განცხრომილება...
 მე გი—ვაიმე!—უნდა ვიყო დაღონებული,
 უნგეკმითა ჩემ დარღებში სრულად შთანთქმული,
 აღარ ვუთქრობდე, რომ მე გვალად შენ შეგუერები.
 რადგან ჭალი ვარ, ამისთვის არ დამივიწედე.
 საყვარლის სახე ხუეკვლგანა ჩვენ გვეარაულობს...
 აჲ გი მშეიდობით!... ჩემი ხელი სრულად განკალობს.

*
*

მე გაკათავე. მამ მშეიდობით... მაგრამ მისთვის
 არ მჩაჩრებს გათავება მე ამ წიგნისა?...
 ოხ, ღმერთო ჩემო! შენ არ გთხოვდი ცრემლის ფრქვევით,
 რომ მამკლენოდა მე სიკვდილი მრისხნებითა.
 მაგრამ სიკვდილი მაინც ჩემთან არ მოდიოდა
 თუც ამ სოფელზედ მე ის უფრო ძვირად მიღირდა.
 წუთი სოფელსა ესლა მისთვის მსურს შეურიგდე,
 რომ შენ მიყვარდე და შენთვის ღმერთს ვეკვდრებოდე.

XXI.

გაი! ეს იყო ავით იმა ავითმყოფობით,
რომელს აფთქის წამლებიცა ვერას არტებენ,
და როდესაცა სიუვარული შორს გარმის ჩვენგნით,
მაშინა თითონ გულის—თქმებიც თავს გვანებებენ;
როდესაც ჩვენს მსოფლად ჩვენსა თავს დაკავასებთ,
არ ვიმედოვნებთ, არ ვინწმუნებთ, არ შევიუვარებთ....
თუმცა ჟუანის სიტყვა იყო თქმული რისითა,
მაგრამ ესლა გი აღარ ჰკრთება ზღვისა ლელვითა.

XXII.

ვინანია სიუვარული. იმას სწირათა
გულისა—თქმანი მიანია სასაცილოთა;
ხანდისან კა ივარტება ის სრულებითა
სურდოსგანს და უღლისა ტაციებითა.
ამ გვარი სენი სრულებითა შეუმწეველი
მსში ხსუსტის და შიშისა არს დამაადველი.
მსგობა არ არს, მითხარით, როს ხანკისა დროსა
გაწევიტავთ ოსკრას მსოფლად ცხვირის დაცემისთვისა?

XXIII.

მაგრამ ვერ იტანს გულის რეკის ღმერთი სიუვარულს;
გულის რეკასთან სიუვარული ვერ მოთავსდება.
როდესაც კაცი ზღვის სენითა ავით გახდება
იმავე წამსვე სიუვარულიც დაიღუპება.
და თუმცა ჩვენი დონ-ჟუანი, აწ მოგზაური,
ეშის აღისგან სრულებითა შივითავს, დელდება,
მაგრამ გულის-თქმა კუჭის ძალთან არის უძღური:
დაის, ზღვაშია აღელვება არ არს ხუმრობა.

XXIV.

ისმანის გემი „Trinidada“ იწოდებოდა
 და ლიკორიის ნავთ-საუედრისკენ მისცურაობდა;
 დიდხინობიდან მონკადია იქა ხცხოვრობდა,
 რომელიც ახლო ნათესავათ ჟუანს ხვდებოდა.
 მასთან წაიღო წიგნი ნკენმა გამოგდებულმა,
 რომელიც მისცა წახელის დროსა თვის შეგობარმა;
 ამ წერილითა მონკადას ის გაიგნობდა
 და ცოტახსობით მასთან თაკს შეათურებდა.

XXV.

მსახურებს გარდა ნკენ დონ-ჟუანს თვისთან მიჰქვდა
 ისმანიადამ შედრილოი, კაცი მწაგლული.
 თუმიც რომ იგი ბერს ენახედ ღამარაკობდა,
 ესლა კი იუო უენათ და შემინებული
 იწკა კრაოტხედ და მწარედ გულს უღონდებოდა
 და ზღვის ზვირთების დანახვასედ იწვევებოდა.
 მასთან ზღვის ზვირთა გემის ბანით ჩამოდიოდა
 და თვის წინწკლებით შედრილოსა მთლად ახველებდა

XXVI.

ქარი მოქპროდა და გემიც მისცურაობდა
 და მოგზაურებს ზღვისა ღელვა გულს უშინებდა.
 მხოლოდ ჩვეულნი ზღვაში ხვლასა იყენენ მაგროთა,
 როს ზღვის ტალღები მრისსანენი სჩქეფდნენ შედგროთა.
 ცამ მოიქმუიკა; — გადვიფარნენ შავი ღრუბლები
 და მოგზაურთა მოხსნეს გემსა იაღჭანები,
 რომა ანძები ქარიშხალმა არ დაამტეთიოს
 და ნაქრ-ნაქრად აქეთ-იქით არ გადაუროს.

XXVII.

შუღამის დროს ჭარმა უცხად დაიგრძობდა
და ზღვის ზვირდების შუა გემი მან წახსალა. —
ხინამ გონსედა მოვიდოდნენ მოგზაურები,
გემს უკანიდამ დაეკახსენ ზღვისა ტალღები,
შესძრა მთლად გემი და გაუტუდა ძირი მაგარი,
ხაიდამატა შემორბოდა წყალი მწკეუარი.
«ტუმბოებისკენ!» გემში მჯდომთა დაიღრინეს
და გემისა გაკეთებასედ სრუნვა დაიწვეს.

XXVIII.

ერთი ნაწილი მგზავრებისა იმას ცდილობდნენ,
რომ ტუმბოები მოეყვანათ მოძრაობაში;
ხოლო სხვანი კი გატყეილსა მწარედ ეკებდნენ
და გემიდამა ჭურდნენ მძიმე ტვირთებსა ზღვაში.
ბოლოს იპოვეს გატყეილი, მაგრამ იმგვარი,
რომ ვერ იხსნიდა მოგზაურებს ვერც მაცხოვარი;
გატყეილიდამ ზვირთნი ისე შემოაბიოდნენ,
რომ მოგზაურნი იმით სრულად ვერ იმაგრებდნენ.

XXIX.

თუმცა უოკელი მათთაგანი ბევრსა ცდილობდა,
მაგრამ მაინცა მწუხარებას თავს ვერ ახწკვდნენ.
უოკელი შრომატ ამათათ მათ ხუვლიდა
თუ ტუმბოები მასკელად არ გამოხსენოდნენ;
მათ შემწეობით იმოდენა წყალი იღვროდა,
რომ მის მნახელი კაცი უკულა გაჭკვირდებოდა.
ჩვენგნით მარადის სეჭებია მენახს სახელი,
რადგან ტუმბოსი იგი არის გამოძგანელი.

XXX.

დილა გათენდა და ჭრიტა მსწრაფლად ჩაკრდა;
 მოგზაურები სისარულით ფეხზე არ იდგნენ,
 თუმცა რომ წული ვერეთ გადაე ხსქეფდა, ღელავდა
 და ტუმბოებიც ტემიდამა ისევე წულს ღვრიდნენ.
 ზღამოს დროსა ჭრის გადაე დაიგრიალა
 და ნუმი ზღვაი სულ-მოკრედ მან ალელა;
 მერე გამს გვერდზე დაეკასნენ ტალღები ზღვისა
 და გადაბრუნდა მსწრაფლად ტემი ისმანღებისა.

XXXI.

დიდხანსა იყენენ ამ უოფაში მოგზაურები
 და დეკოი მძლავრად აღმოსჩქეფდნენ ზღვისა ტალღები.
 ამ გვარსა წამხა ჩვენი გული მარმდ ისხომებს,
 როგორც ისხომებს ქარიშღებსა და დიდხა ომებს,
 და უკელა იმით, რაც რომ ჩვენს ხამუდმოთ გვაკლებს
 იმედს, სისაღეს და აგრეთვე სულის სიმშვიდეს...
 ამ გვარსა სტენებს ხშირ-ხშირათა ჩვენ გვისატკდნენ
 განი, რომელნიც ქვეყანაზედ მოგზაურობდნენ.

XXXII.

მოგზაურებმა ორი ანმა იმ წამსვე მოსტრეს,
 მაგრამ მაინცა ტემი ზეზე ვერ ააყენეს,
 გადაწომისა იმედიცა სრულად დაჭკარტეს...
 მაგრამ უეცრიუ ეზე ხერხი მთ მოიგონეს:
 შიგ ძირში მოსტრეს წინა ანმა დაუუოვნებლად,
 (თუმცა მეტემეთ იგი უღირთ ძალიან ძვირად
 და სჭრიან მაძინ, როს ხდგებიან ხიკვდილის პირზედ).
 და მაძინ ტემი ძლივ-ძლიობით წამოადგა ზეზედ.

XXXIII.

ზღვაზე ღელავდა და ქარიც მოსუსუნებდა;
 მოგზაურებსა ეს ძალიან გულს უშინებდა.
 ხანდისხან კია, როს სიკვდილსა მოიგონებდნენ,
 მხწროვლად ვეკლანი ძალილის სმით უფორილს იწეობდნენ.
 ამ გარსა წამში, როცა ახლო არის სიკვდილი,
 იგიც შინდება, კანც ზღვაში ხელას არს დაწვეული;
 შევითავს და ტირის და სახმელად რომსა დაუკებს,
 ქარის ღრიალსა და ზღვის ღელავს ეურსაც არ უგდებს.

XXXIV.

კატის გულს ისე არაფერი არ დანაშვიდებს,
 როგორც რომა და... სარქმენოკა. ისე იქ მოსდა:
 ზოგი თვრებოდა და ზოგი კი აწობდა ღოცვებს;
 ქარიშხალიც მრისხანებით მოსუსუნებდა.
 ტემის გარემოცა ზღვა ღმუროდა ალელკებული,
 მოგზაურებსა გული ქონდათ შემოფოთებული,
 ღმერთსკად გმობა და ტირილი ვეკლან ისმოდა,
 ქარიშხალიც ღრიალით ბანს ეუბნებოდა.

XXXV.

არეულობაც ასტედეზოდა მოგზაურებში,
 თუ რომ იმათთვის არ ეშველა სკნის დონ-ჟუნისა:
 იგი დამანით ხადგა იმა სასლის გარებში,
 ხადც ინახავდნენ რომს, ღვინოს და სხვა სახმელებსა.
 ვეკლა მათგანი დათრობასა გულით სურობდა,
 მაგრამ ჟუნა დამანითა მათ აშინებდა.
 უკადურები ზღვის ღელვისკან ისე შემინდნენ,
 რომ ვეკლას ხურდა დამთვრალეები დასრნობილიყვნენ.

«მოკვდეს ჩვენ ღმერთი!» დაუძახეს ქუანს მადლიანად.
 «ერთ საათს უკან ჩვენ ვუკლავი ვიქნებით მკვდრები».
 მაგრამ ქუანმა მათ შესძისა: «დაიფარგენით!»
 დაესხენ მოკვდეთ—ნუ მოკვდებით როგორც მსუცხები!»
 იგი დათრობის ნებას სრულად არ ვის აძლევდა
 და მსდალობაში ვუკლავ მათგანს მკაცრად ჭიციხვდა,
 და თვით შედრილობ, კაცსა მსწავლულს და შედალობსა
 იგი სრულებით არ აძლევდა არც ცვარს ღმერთსა.

XXXVII.

მოსუცხებული შიშისგან გაუვითლებული
 მწარედ სტიროდა, რას სამშობლოს მოიგონებდა;
 იგი მსურვალედ ღოცულობდა მუსლ მოდრეკილი
 და ვუკლავ თავის ცოდობას ინანიებდა.
 აღთქმდა დასდო, რომ ჰქუანს ის დაივიწყებს,
 ზღვისა და გემის ხასელს სრულად აღარ ასხენებს,
 მკვარობასაცა სრულებითა თავს დაანებებს
 და სანთო-ბანსებრ ქუანს დენას აღარ დაუწყებს.

XXXVIII.

დალა კათენდა და ქარიცა მსწრაფლად ჩაერდა;
 იმედებითა იმ სწელებსა აღეხოთ გული,
 თუმიტა უანხოთ და უიაღქნოთ გემა სტურავდა
 და მათ გარშემო ზღვა ღმუოდა ალელეკებული.
 რას დღის მნათობი ბრწყინვალე შუე აღმოცემიმიდა,
 მოგზაურების გული ამით უფრო გამხსნედა.
 ღონიერებმა ტუმბოები დაატრიალეს
 და უძღურებმა იაღქნების კერვა დაიწყეს.

XXXIX.

და აი გემსა გაუკეთეს იაღჭანები.....
 თუმიც ყველა მათგანს თვალზე წინა უდგათ სიკვდილი.
 ცამ მოიჭმესენა გადეთარნენ შვიი ღრუბლები
 და მრისხანებით ღმუოდა ზღვა ალელკებული,
 რომლის ტალღები გემსა აჭეთ-იქით ახლიდნენ,
 მაგრამ შიგ მყდომნი იმედს მანც არა ჰკარგავდნენ;
 თუმიც მარად ვიძს სიკვდილს ელის კაცი უოკელი,
 მაგრამ დასწმობის მანც არეინ არის მსურველი.

XL.

ჭარი მოჭქროდა, ღიონის ყურე მთლად ღელდებოდა;
 არეინ იცოდა საათს უკან რა მოსდებოდა.
 მოგზაურები თაკეთ გემსა კერ იმაგრებდნენ
 და ზღვის ტალღები ვით ოსერსა დააჭანებდნენ.
 უბედურები ტყუილათლა გემს ამაგრებდნენ,
 იგინი სიკვდილს მანც კვლარ გადურბებოდნენ;
 იმათი გემი ძველებურათ კვლარ ხტურავდა
 და დღეს თუ სვლა უსათუოდ მას ზღვა ჩანთქავდა.

XLI.

ჭარი ჩავარდა; მაგრამ ვილა მოიფიქრებდა
 გადარჩომისა? ზღვის ზვირთები მსეცებრ ღმუოდნენ.
 მგზავრებს ის უფრო ძალიანა გულს უშინებდა,
 რომ უხასძელწულათ იგინი არ დაწმობილიყვნენ
 და ამისათვის წყალს ხმარობდნენ ძრეულ ცოტასა....
 შაკათა ნისლი გადეთარა მღელვარე ზღვასა,—
 ზღვისა ნაპირი სრულებითა აღარ მოჩანდა,
 მხოლოდ მსეცებრივ ზღვა ღმუოდა; აი დაღამდა.

XLII.

და კიდევ ქარი ამოკარდა ზღვაგა ალელდა,
 მართავ ტრიუმში წყალი ბლომად შემოდინდა;
 მტრამ მტურავნი აქ სრულებით აღარ შემინდნენ
 და წინანდელსუდ ბევრით უფრო ძიულ გამხსნევდნენ
 იმ დრომდინ, სინამ ტუმბოების ვაჭვნი არ გაწყდნენ
 და ზღვის ზვირთები ვეკლა მსრიდამ არ შემოცვივდნენ.
 ამ დროს ზვირთებიც ისე იყვნენ დაუნდობრები,
 ვით ურთიერთის ომის დროს ვეკლა ხალსები.

XLIII.

დურგალმა ცრემლით კაპიტანს გამოუცხადა,
 რომ გემი ინთქეის, — კერ უშველის მწუსარებას.
 ქვეყანასუდა ბევრი რამე მან გამოსცადა,
 ვსწვილობითვე შეეწვია ზღვაშია სვლას;
 და ესლა თუ მან მძღლის ხმითა იწყო ტირილი, —
 ეს შიშისაგან უბედურსა არ მოსდიოდა;
 თვის სამშობლოში ქვეანდნენ იმას ცოლი და შვილი
 და ობლად მათი დატყევა ენახებოდა.

XLIV.

აქ ცხადად ხსანდა, რომ მათ გემი იღუპებოდა
 და ზღვის ზვირთებში ნელა-ნელა უფრუმალობდა.
 მამინ მოვსურთ ღოცვა იწევს, აღთქმებსა სდებდნენ;
 (განა იგინი ამ ასთქმებსა აასრულებდნენ)
 მტრამ უფალი იმით აღთქმებს არ იწირავდა.
 მერე ნაკებს ხელი ხტაცეს. მუსლ მოდრეკითა
 ერთი ჰედრილოც ცოდეკებისა შენდობას სთხოვდა, —
 «დაიკარგევი!» უთხრა იმან მძინსხსებითა.

XLV.

ზოგნი ტანს-ხადემლს, ვით უქმე დღეს მდინარე სწავდნენ,
 სხვანი კარატსედ თავთ გვამსა თოკით აკრავდნენ,
 ზოგნი კიდევ მასველებლად სიკვდილს უმხდნენ
 და მრინსანებით თავთ კბილებს აკრატუნებდნენ.
 და ზოგნიც კიდევ მწწრთულ პატარა ნაკეპში წახსდნენ
 და როდესაცა ზღვა დელავდა გზასა გაუდგნენ,
 წაწელებს ეგონათ, რომ ჭარი მათ კვრას აუნებდა
 და ზღვის ტალღები წაშირასსა მათ გააგდებდა

XLVI.

მაგრამ მოგზაურთ ადგათ კიდევ სხვა შწესარება,
 რომელიც იმათ უფრო ძიულ გულს უშინებდა:
 ხატულ სახმელი ვეელს იმათ დასჭირდებოდათ
 რომ შიმშილისგან შემდეგ ტანჯვა არ მისდგომოდათ.
 სიკვდილის დროსაც მათ შიმშილი გულს უშინებდა....
 მაგრამ იმედა იმათ გულში არა ქჭრებოდა.
 თრ ბოჩკა სესარს და ერთ კასრსა ზეთს სელი ხტაცს
 და შვი დღისთვის ნაჟი მწწრთულად გადიტანეს.

XLVII.

ამასთანავე სხვა დიდ ნაჟი მათ გადიტანეს
 პური წელისგან ხრულებითა გაფუჭებული,
 წელისა და ღვინის შენახვაცა მარდათ მოახწრეს
 და გული მათი იქმნა ცოტად დამწვიდებული,
 დორის ხორცის შენახვაცა ძლივსლა მოახწრეს,
 (თუმც ხარკებლობა იმათ მასში ბერი კერ წახეს).
 რომიც წაიღეს; მაგრამ მინც რა გასდებოდა?
 ურთი დღისთვისაც ეს სორაგი არა გამწოდა.

XLVIII.

ორი ნაკიდა ზღვის ზვირთებმა კლდეს მიხსნეს
და სრულებითა გააოხრეს, გაატიალეს.
მგზავრების ნავსაც აღარ ქქონდათ იაღჭანებო
და მათ მატეურად გაუკეთეს თავეთ სახნებო.
ყველას უნდოდა, რომ ნაკებში ჩასხდომილიყვნენ,
რომ იქნებ ბაშინ მაინც აღარ დასრნობილიყვნენ;
მაგრამ ნაკები ისე ძიულ მცირენი იყვნენ,
რომ სამწესაროდ ყველანი კურ დაეტეოდნენ.

XLIX.

იყო საღამო; დღის სათელი ნელ-ნელ ქქრებოდა
და მლეღურე ზღვა მუის ნისლით იმოხებოდა:
გეგონებოდა მისში მტერი იმაღებოდა,
რომელიც მცურავთ დასრნობითა ემუქრებოდა.
აი დაღამდა და საწუალი მოგზავრები
ძიულ შეშინდნენ, უსკდებოდათ მწარედ გუღებო,
თორმეტე დღეა, რაც ეომნენ ზღვასა მლეღურეს,
მაგრამ სიკვდილსა მაინც თავი კურ აარიდეს.

L.

ბოლოს ტევისა გაკეთება მათ განიზრანეს,
თითქოსა იგი გაუძღებდა ზღვას მლეღურეს;
ამ კური მათი ქრევა კაცში სიციღს აღმრავდა,
მაგრამ მათ შორის ამ დროს სიციღს ვინ გაბუღავდა.
ამ დროსა მხოლოდ იმისთანა კაცს ეცინება,
ვინც რომ ბრეკეა და ღვინითა ძიულა თვრება.
მის ართურა არ აშინებს, მუღამ იცინის;
ამ დროს სიციღი მხოლოდ მარტო ეშხავს შეშენის.

LI.

ფიცარი თუ სე, უკვლას რასაც სელი მოკვლავს
 დაუოკანებლივ მელვავ ზღვაში მათ გადუძახეს,
 რომ ამ ფიცრებსე თვით იგინა შესხდომილიყვნენ
 და იქნებ მაშინ მაინც აღარ დახრწობილიყვნენ.
 ცამ მოიკმუსუნა, — გადუფარნენ შავი ღრუბლები, —
 ორი ნავითა გაუდგნენ გზას მოგზაურები.
 ტკიპი კი ამ დროს ზღვის ზვირთებში ვურეუშალობდა
 და... ნელა-ნელა სემუდამოდ იღუბებოდა.

LII.

მოგზაურებმა შეშხარავი ხმით დაიყვირეს:
 მსდლებმა შეჭვივრეს, მამაცები კრინტს არა ხმრავდნენ;
 შოგმა კიდევა თავი მისცეს ზღვასა მელვარეს
 და გულით ხურდათ, რომ დროითა დახრწობილიყვნენ.
 აღელვებული ზღვა ებრძოდა თავისსა მსხვერპლებს,
 მაგრამ მსხვერპლებიც მამაცურად სხესავდნენ ტალღებს:
 ესრეთა კაცი ბრძოლაშია თუმც უძღურდება,
 მაგრამ მაინცა თვის მტრის მოკვლა მას ენატრება.

LIII.

უკანასკნელად სუვეელამა იხე შეჭვივრენ,
 რომ ეს ვეარილი ტეკა-ქუსილს ემსგავსებოდა.
 უკვლა განუძდა... ზღვის ზვირთებმა ღმუილი იწვეს
 და ქარიც ზარით ღრიალით ხანს ეუბნებოდა.
 საიდლანაცა სინდისანა ხმა მოდიოდა
 მცურავისა, რას ამართა ის ზღვას ებრძოდა;
 იგი ტირილით წუთი სოფელს ეთხოვებოდა
 და სუვეურად ზღვის უფსკრულში იმარხებოდა.

LIV.

სოგი მესაყრები ორ ბატარა ნაკშია ჩასხდნენ
 და გზას გაუდგნენ, რომ სიკვდილსა გადაწმომოდნენ.
 უხედურები სულ ტყუილათ იმედოვნებდნენ:
 დღესა თუ ხვალა იგინიგა დახსრმობოდნენ,
 წინანდებულად ჭარიშხალი ისეკ მოჭქროდა,
 მღელვარე ზღვაგა შაკის ნისლით იმოსებოდა.
 ორმოცი სული ორ ბატარა ნაკშია ჩასხდნენ
 და დაღალულნი, დაწვეტილნი, გზასა გაუდგნენ.

LV.

დანახენები მსწრაფელ ჩაკიდნენ ზღვისა უფხვრულში:
 ორასმა სულმა სთელაგები იბოკეს ზღვაში....
 დიდინსობიდაც კატოლიკებს აქვსთ გაგებული,
 რომ დახსრმობილი კაცის სული არს წაწმენდილი,
 იმისათვისა რომ იმსხ თავის ცოდვები
 არ შეკნდობა, ხინამ იმის ნათესაგები
 იმის სიკვდილსა სამდეღელათს არ გაიგებენ
 და მის სულისთვის მანაშკიდას არ ახდვეინებენ.

LVI.

ბატარა ნაკში დონ-ეჟანი უშიშრად იჯდა
 და შეუბოვრად ზღვის ზვირთებსა გადახტქეროდა.
 ეჟანის გვერდით შედაღოლი შედრილო იჯდა,
 მაგრამ საცოდაგს შიშით გული უღონებოდა;
 და როდესაცა ჭარიშხალი ღრიალს იწეობდა,
 შედრილო თავის დაბადების დღესა სწვევლიდა;
 ბატისტი ანუ ტიტა ამ დროს არ იჯდა ნაკში,
 იგი დაითრო და ჩაკარგა მღელვარე ზღვაში.

LVII.

თვით ჰედროსაცა მიადგა ეს უბედურება
 იმან დაიწყო მეტის-მეტად ძიელ მთვრალობა
 და აღელვებულ ზღვაში სწორედ იმ დროს ჩაკარდა,
 როდესაც ხავში ჩასაჯდომად გადადიოდა.
 ჩაკარდნის უმაღლესის ზვირთებმა ის გააქანეს
 და მეგობრებმა კურთხევი კელარ უშკოლეს,
 იმისათვისა რომ ზღვა იყო აღელვებული
 და ხავშიაცა აღარ იყო ჩასაჯდომელი.

LVIII.

ჟუანის ფინამ რა სცნა, რომ გემს ზღვა ჩაულაშავდა,
 განუწვევტლად მალაღის სმით ღრუნდა, ქუეფუვდა.
 (ეს ფინა წინად კურთხეოდა ჟუანის მამას).
 აღლოს ამღები ცხვირი სომ აქვს სუეველა ფინას.
 იგი ფინაც უხათუოდ დაიბრუნობოდა,
 თუ დონ-ჟუანი მაშველად არ გამოსწენოდა:
 მას სელი სტაცა და გადახვა ხავშია მწწრთულად
 და თითონაცა თან გადაქუვა შუქშინიებულად.

LIX.

ჟუანმა ფულით გაიტენა თვის ჯიბეები;
 ჰედროსაცა შეინასა ბლომად ფულეები.
 დონ-ჟუანისა ვველა სიტყვებს ის ასრულებდა
 და შიშისგან აღმერთოთ გეისხენი იმეორებდა.
 ზღვის დუღის დროსა სანოდავი სულ განკალობდა,
 მეგრამ ჟუანს კი გადაწმომის იმედი ქქონდა.
 იმან იცოდა, რომ განგება კაცს ზოგჯერ ზოგჯერ
 და ამისათვის იგი შიშსა არ ამღვედა თავს.

შუალამის დროს ქარი ისე ამოზუზუნდა,
რომ მოგზაურნი იაღქანებს ძირსა უშკებდნენ;
მატარა ნავი ზღვის ზვირთებშია ეურეუმლობდა
და მასში მკდომნი ზღვის ქაფითა მთლად სკვლდებოდნენ;
ნავის გარშემო ზღვის ზვირთებია მსგებო დმოოდნენ....
შველა არ არის; ზღვა ნისლითა იმოსებოდა....
სიცივისაგან მოგზაურნი სკლს კვლარ სძრავდნენ....
და პაწაწინა ნავიც ამ დროს იღუპებოდა.

LXI.

ამა ნეთანა დაიღუპა კიდეც ცხრა ხელი;
მაგრამ მეორე ნავი კიდეც წულსედ სცურავდა...
სამნიისა ქქონდა იაღქანი გაკეთებული
და ამინ წილად მოსასმელი ნინაბი ქქონდა.
უველა ზვირთებია იმით დანთქვას ეშუქებოდნენ
და ამისათვის გული ქქონდათ შემოეთებული.
იგინი დამსრბელ მკობრებსა გამოკთხოვნენ
და მთ სჯემელიც იქმნა ზღვაში სრულად შთანთქმული.

LXII.

დილა გათენდა და მზე წითლად აღმოცემიდა;
ეს მზის სიწითლე ავიდარსა მოახწავებდა.
ველოთ ავდარში და კაი დარს მოლოდებოდნენ,
აი სუველა მკეპენი რსაც ფიქრობდნენ.
დღენი რბიოდნენ და იგინი უძღურდებოდნენ,
ტიტვლები ივენენ და სიცივით იენებოდნენ.
მაშინ მოგზაურთ თითო ლუკმა ჰური შეკამეს
და სიფოცნდისა ძალნი ამით მათ მოაბრუნეს.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

LXIII.

ოც და ათამდინ კაცი ნაკში მჭადრობის
და სიცივისგან საცოდავით იტანჯუბოდნენ.
ერთი ნაწილი მათთაგანი იდგნენ ფეხსედა,
ხოლო სხვანი კი სიცივისგან გაღურვებულნი
ძირსა ეუარნენ ცარიელსა სველს ფიცრებსედა
თავის განკინის და ბედისა დამაწვევარნი.
ქარი ზუსუნით მოქშეოდა, ზღვა გრიალებდა....
სახნის მაგივრად ცის კამარა მათ მსასურებდა.

LXIV.

სიცილგლის სურვა არს წამალი ვეელე ხენისა.
ვეიმებისგან ეს არია დამტყვებული,
რომ იგი კაცი არა ხდება მსსკურბლად ხენისა,
ვისაც არა აქვს სიევარული გულს აგზნებული;
ვინც არ იტემა გემო რასურა, მწუსარებისა
და გულიდამაც არ ქვარგავდა ტკბილ იმედებსა.
უამედობა არის მტერი განკურნებისა,
იგი უმოკლებს კაცს სიცილსედა და განცნრომებსა.

LXV.

იმაზე ბევრსა ვინა სცხოვრობს, ვინც ფულს ათავენს?
რისათვის სცხოვრობს ეს მხოლოდ ღმერთს ეცოდინება;
იმისთვის არა, რომა იგი სტანჯავს მოკალებს?
ზოგი მათგანი თითქმის რომა აღარც კი კვდება.
აქ მე ვიგონებ უნებურად ურთიებსა:
მოუფიქრებლად მე ვილუბდი მათგნით ვალებსა,
რომელთ გადასდა მე შემდეგში შემკლებოდა
და ამისათვის ხარგებელი მიბუვრდებოდა.

LXVI.

სიგოცხლე ძიელ სანდებოდათ მოგზაურებსა.
 ეველა ივინი სიგოცხლისთვის დიდხსნს ითმენდენ
 წყურვილ-შიმშილსა და სუეველა შწესარებასა
 და კლდესაკითა სუეველანი მკრათა იუენენ.
 მას აქეთ არის წილად ერგოთ მოგზაურთ გემით
 შიში, შიმშილი, — ფეხინგ უდგათ სამარის პირსედ,
 რაც რომა ნოემ გააკეთა თვის კიდობანი
 და სცურაობდა აღელგებულ წარღვინსა წყალზედ.

LXVII.

ხალსები ჭკუნად უსაქმლოთა ვერ იცხოვრებენ
 და დღეში ერთსელ სადილს შინგ გაიკეთებენ.
 სუეველა კაცი ნაშოკრითა მუდამა სცხოვრებს,
 ვითარცა კუფსვი და აგრეთვე სსვა სადირები.
 თუმცა ხანდისხან ზეენ კაკუთებთ მცენარის საჭმელეს
 და შუეჭმევით, მკრამ იგი მუშა კაცები,
 რომლებიც დღე-ღამ დაუცსრომლად ძიელ შრომობენ,
 მცენარის საჭმელს სოარდის საჭმელს ამუობინებენ.

LXVIII.

ესრედ ჭფობობდენ ზეენი ნაკით მოგზაურები.
 მესამე ღამეს აღარ სჩქეფდენ ზღვისა ტალღები.
 ეველა გაცოცხლდა, — სისარულით ფეხსე არ იდგნენ,
 იმედებითა აღეკსოთ იმ საწულეს გულები.
 ზღვისა ტალღები მგზავრების ნავს იხე არწობდენ,
 რომ მათ ეძინათ ღრმა ძილითა ვითა კუები;
 მკრამა აი შიმშილისგან გამოიღვიძეს
 და რაც რამ ჭჭინდათ ეველავერი მსწრაფლად შუტამეს.

LXIX.

მათ მომავალსა ვეელა გრდი კხლავ გაიგებნენ
 შიმშილისაგან ის საწყლები ისე შეწყნდნენ,
 რომ უზოგველად სორავს სტამდნენ და სვამდნენ სახმლეს
 და სახლოლოთ სრულებითა აღარ ჭიჭირობდნენ.
 მათი იმედი ჟერეთ კიდეც იყო ძლიერი,
 რომ გაგებდა მათ ნაპირსა ტალღა მწყეთარი.
 მაგრამ ერთ სახმელ ნინაბსედ კი აღარ ჭიჭირობდნენ....
 მათ იმედები სრულებით ვერ ახრულდებოდნენ.

LXX.

მეოთხე დღეა და ზღვა მინც აღარა დეღავს,
 შეუშვითებლად უმწყნარსავეთ ღრმა ძლით სმინავს.
 ცელქი ნიავიც სრულებითა აღარა ჭქროლავს
 და ზეგა სრულად ვარსკვლავითი მქრალათა პრწყინავს.
 ერთ სახმელ ნინაბით მინც აბა რას გახდებოდნენ?
 შიმშილითაგა ხუველანა ისე შეწყნდნენ,
 რომ ხოლოვს დროსა დონ-ეუნის ძაღლს სელი სტაცს
 და ნაჭერ-ნაჭრად ხცოდავი შუა გაიყვოს.

LXXI.

დონ-ეუნის ძაღლის სორცი ორი დღე ჭამს
 და ცოტა არ არს ამით იმით კუჭი გაიძღვს.
 თავ და პირველად თუმც ეუნი მის სორცს არ სტამდა,
 მაგრამ როდესაც შიმშილისგან ძიულ შეწყნდა
 მან მოიტაცა მთელი კანჭი თავის ძაღლისა
 და შედრილოცა ღირს კასადა მის ნასკობისა,
 რომელმაც მწწრაფლად გადაულაპა სვავისაკითა
 და კიდეც სთხოვდა მომტკბავს დიდის თხოვნითა.

LXXII.

გადის შეიდი დღე, ჭრამისალი არ ხილამ მოგზაურები,
მზისა სიგისითა იწკობოდნენ მოგზაურები,
ნატამალიცა აღარ ქონდათ მათ სპეკულების,
ჟველა შეკამეს და აწ ჟველა იყვნენ შვიკრები.
ვით მკელი თხასა ერთმანერთსა ისე უფქვრდნენ
და ჟველა თვალებს მკელსაუითა აბდღერიალებდნენ.
მათი მნასკელი კაცი ჟველა შეშინდებოდა
და უხათუოდ ჟველა მათგანს გიჟად წარადსდა.

LXXIII.

ერთი მკორეს რადსაცა უზურჩულუბა,
იგი კიდეკა თვის ასლო მუდომს მსწრაულა გადასტეკდა.
და ესრედ როცა ერთმანეთის არსს გაიგებდნენ,
მსწრაულად ჟველანი მალაღის სმით ჟვირიღს იწვობდნენ;
და ჟველა კინც კი იმათ გულში ჩაისკდაუდა,
ხამწესაროთა ამა აზრსა ამოიგნობდა:
წილი აჟუროთ და ვინცა წილი მიერგოს
მან თაგი თვისი შეშტემულად მომშეთ უმონოს.

LXXIV.

მგრამ სინამდინ იგინა ამ წილს აჭვრიდნენ
ფხვთ ჩასტმელი ბამბაკები სრულად შეკამეს,
და როდესაცა შიმშილისკან კიდეკ შეწუსდნენ
კაცის შემრევეი თავიანთ ჰირობა დასდკეს.
წილის ხურულად მოიპოვეს მათ ბილეთები,
(ოხ, მუნა! ჩვენ აჭ უნდა კლვაროთ ცხარე ცრემლები!)
ბილეთებისთვის დონ-ჟუანის ვიბე გამინჯეს
და იუღიას მოწერილი წიგნი წართვეს.

LXXV.

წილი აჭყარეს, ამოიღეს მთ ბილეთებზე; ეკლასნი მდუმრად იდგნენ მწარედ ფეხანამურთალები. ამ დროს ივინი შიმშილხატა აღარა ჭკრძნობდნენ, რომლისგანაც ამას წინად იტანჯებოდნენ. ვით პროპეტის ძერა იგი ითხოვდა მსხვერპლებს და ამისათვის იდენდნენ ამ გვარსა ხაჭაპებს. ერთმანეთისა თანსმობითა წილი აჭყარეს და შესაქმელად შედრიდლოი ამოარჩიეს.

LXXVI

შედრიდლო მსოლოდ სუეველასა იმსა სთხოვდა, რომა მოკვლათ იგი სიხსლის გამოშეებითა, მუდიკმა უკვლას აუსრულა რასაცა სთხოვდა, გაჭქრა შედრიდლო ხაუკუნოდ სანთელივითა. ვით კათოლიკი მოკვდა ცოდეკე შენანებული, ხარწმუნოებით გული ჭქონდა მას კათობობილი; უკანასკნელად ჟვარცმის სატი მიიკრა გულში და უტანჯველად გამოსწედა ის წუთი სოფელში.

LXXVII.

ხირულსა შრომის გულისათვის დასახუქრებდნენ და შედალოდის ხორცის ნაჭერს მეტსა მისცემდნენ, მაგრამ რადგანაც უფრო ძიელ სწუროდა წვალი, ამისათვისა მან დალივა სიხსლი ახალი. შედრიდლოს სორცი ნაჭერ-ნაჭრად შუა გაიფეხს შინგულები ჯელეკებულ ზღვაში ჩაყარეს, ხადაც კეშენი საკმელათა იმათ იჭკრდნენ... მოგზაურები შედალოდის სორციითა გაძლნენ.

მოგზაურებსა მასწავლებლის კვაში შექსამეს;
 რომა თუ სამმა მის სორცს ზირი არ დააკარეს.
 დონ-ყუანიცა ამთ რიცხვში იყოფებოდა
 და შედალოდის სორცს ასლოს არ ეკარებოდა.
 მოთმინებსა ისე ძაულ თავსა აძლევდა,
 რომა შიმშილსა ამ ჟამთა იგი სძალავდა.
 რაც უნდა ბევრი მწუხარება მას მისდგომოდა,
 მაინც ყუანი შედალოდის სორც არ შეშქამდა.

LXXIX.

ნეტავ შედალოდს, რომ შიმშილია არ გამოცდა;
 უბედურება სამინული ბოლოს გამოწნდა:
 მგზავრების კრება სიმშვილისგან უნდად გატიფდა,
 მათი წვეკლის სმა შეცაშიაც კი აღიოდა.
 დედიშობილა უმაწილსაკათ იყენს ტიტკლები,
 ზირი ქათვითა ჭქონდათ ვეკლას გატენილება,
 იტანებოდნენ და გბილებსა აგრატუნებდნენ
 და აფთარსაკათ ვეირილითა ისოტებოდნენ.

LXXX.

მოგზაურები ნაკში ასლა თაღსნათა ისხდნენ,
 მაგრამ ამითი მწუხარება არ შეუძვირდათ;
 ზოგნი მთგანი ამ ჭკეუნისას აღარას ჭგრძნობდნენ,
 მესხიერება და ცნობაი ეკარებოდათ;
 ზოგნი კიდევ განუწყვეტლივ იმას ჭფიჭრობდნენ,
 რომა ზირობა ურთმანეთში კიდევ დაედოთ:
 წინანდებულა მკაღლითით სრულად არ შეჭვრთნენ
 და კიდევ სურდათ ზომის სორციით გულსა გაქცათ.

LXXXI.

რადგან შენვე იყო ძიულ გარეშებული,
 შემსწავლათა ყველამ იმის მიხედვით თვალი.
 მაგრამ ყველასკენ ის ამხედ იურებოდა
 და მათ მდასუდ გულში ჩუმად ეცინებოდა.
 აი მიზეზი: ისმანიდამ რომ მოდიოდა
 მას ერთმა ქალმა იმ ხაირი სენი მიუძღვნა
 რომ ესე სენი მის შემსწავლათა ხაზრად გახდიდა
 და ამისათვის იმის სორცის ვერ ვინ შეხედა.

LXXXII.

შედალოლის სორცის ნაჭრებს კარგად ინახუნენ.
 სოჯი მათ ახლას მიკარებს ვერა ქუდაუნენ,
 და სოჯინგ კიდეკ თაკეთ თავსა მკრად იქრდუნენ
 და სორცის ნაჭრებს გამოსოგვით შექრდუნენ.
 ერთი ყუანი იმით შორის მის სორცს არ სქამდა,
 ხან ღერწმის ნაჭრს და ხან კიდეკ ტყუის ღეჭამდა,
 და როდესაც კი ზღვის ფრინველები მათ დაიჭარენ,
 მსწრაფლად შედრილთ სორცის ქამას თავი ანებენ.

LXXXIII.

თუ შედალოლის სკედრი ვისმეს გულს შეუშვითეს,
 ის უგოლინოს უსათუოდ აქ მოიგონეს,
 რომელიც თავის მტრის გამხმარს თავსუდა იყდა
 და შეკლსავითა დამშეული ღრნიდა, ღეჭავდა. *)
 თუ უოჯოსეთში ძალ-გეიბს გაკმდეთ ჩენი მტრის სორციით
 მამ რილსთვის იქნება ის გასაკვირველი,
 რომა დაჯნურდეთ ზღვაში ჩენი შეგობრის სორციით:
 მხიერისათვის სომ ყველა შესამდეგელი.

*) დანტე თავის „უოჯოსეთის“ მესამე სმში უგოლინოს ათქმევინებს თავის მიმძილს ამბავს, რომლის შემდეგაც დაწვეს ღრნას თავის მტრის არსიუბისგობრივი რედეიეროს თავს.

იმამეს წვიმა ცივად უხვად წამოდოდა
და ხისარბითა ქელაძეკენ მას მოგზაურება.
სასმელი წელსა ფახი მხოლოდ იმან იგოდა,
რომელმაც ნათა ის გამხმარი უდაბნოება,
სადაცა კაცი წელს სრულებით გელარ შესვდას
და წელი ვია ვით სიცოცხლე მას ენატრება.
აი ამ დროსა მხოლოდ კაცი წელს დაიფახებს
და რომელიმე წელის ნაპირას ეოფნას ინატრებს.

LXXXV.

წვიმა ხდოდა, მაგრამ იმათ ვერ ისარგებლეს,
სინამ სუეველამ ტილოები არ მოიპოვეს.
იმათა ჟერა ვით ღრუბელსა წელითა ეწითავენენ,
მერე სწუწნიდნენ და ამითა პირს ისველებდნენ.
თუმცა ეველასე უსეირო კალტოზება,
მისთანა სასმელს დასაღვევად არ იკადრებენ,
მაგრამა ხვენი სასა მშრალნი მოგზაურები,
ამ წვიმის წელსა შრბათივით ტუბილათა სვამდნენ.

LXXXVI.

მშრალი პირები წვიმის წელითა მათ გაიხველეს
და ესე წელი უკვდავების წყაროდ ჩათვალეს.
ენები ქონდათ მოგზაურებს დასიკებული
და სასმირივით სრულებითა გაშაკებული, —
როგორც იმ მდიდარს, ვაჯოხეთში რომა ჩაკარდა
და სამოთსეში მყოფე გლახაკსა ტირილით სთხოვდა,
რომ მისი ენა ცუცხლსაკითა განურებული
მან ლეთის გულანისთვის ცივის წელით ქეოს გუგრილებული.

LXXXVII

მოგზაურთ შორის ორი მამა იმყოფებოდა
 და მათთან იუვენს ორი მათი ვაჟიშვილები.
 უფროსი ვაჟი თუმცა სწავლ იმყოფებოდა,
 მაგრამ მოკვდა და ჩაუტვრა ღრმითა თვალემა.
 მისი სიკვდილი მოხუც მამას როს განუცხადეს,
 მან მსწრაფლათა სთქვა: ალეთისა ნება მსჯელ აღბრუნდეს!
 თვალგრემლიანი იგი ზღვასა გადასცქეროდა,
 სადაც მის შვილის გუმი ამ დროს იღუპებოდა.

LXXXVIII.

მკორე ვაჟი უფრო იყო გაუვითლებული
 და შიმშილისგან სრულებითა მისუსტებული,
 მაგრამ ტანჯვასა და ხუფკელა მწუსარებასა
 იგი იტანდა და შეელოდა მკვამეებსა;
 ხანდისხან მწარის ღიმილითა გაიცილებდა
 და ამით მამის გამსწეებას საწყალს უნდოდა,
 რომელსაც ამ დროს ცხარე ცრემლი გადმოხდიოდა,
 რადგან იცოდა რომ მის შვილიც აწ მოკვდებოდა.

LXXXIX.

მოხუცებული მამა თავის შვილს დაქუერებდა
 და არც ერთს წამსა იმას თვალსა არ ამოარებდა.
 იგი თავის შვილსა შირში მოხულ დუქებს სწმენდავდა;
 და როდესაცა სანატრული წვიმა მოვიდა,
 უმაწვილმა უცბათ გაასილა მწარელი თვალემა
 და საწყალ მამას გულს მოკვდა მსწრაფელ იმედები,
 მაგრამ უდროოთ ჩამოსცვივდა ზვედიამ წყალი
 და ამისათვის უმაწვილიცა იქმნა გამწარალი.

XC.

იგიც მოკვდა. დიდხანს მამა მას დასცქეროდა
 და თვალუბიდან ცხარე ცრემლი გადმოსდიოდა;
 როდესაც მან სცნა, რომ იმას სული ამოხდა
 და ხაყუნოდ წუთი სოფელს სრულად გაშორდა,
 მამის მოსუფხა რაღა ვენა აღარ იცოდა
 და შეკდარსა შეიღსა იმ დრომდინს ზედ დასცქეროდა,
 სინამდინ იგი არ ჩავიდა ზღვისა უფსერულში
 და მამის მანაც წაიშინა თავსა და შირში.

XCI.

და აი ცაზედ ცისარტყელა უფხათ გამოჰქროთა
 და გადაჰქონა თვის ხათული ზღვათა და ბართა,
 მერე მღელვარე ზღვის ზემოთა შეკრა კამარა
 და მოგზაურებს გული ამით მან გაუსარა.
 იმის ფერშია ერთდებან უკულა ფერები,
 ღელდებოდა და იზდებოდა ვით ზღვის ზვირთები;
 მერე ხელ-ხელა რკალსავითა ის მოიხარა
 და მცურებების თვალუბიდან სრულებით გაჰქრა.

XCII.

გხრედ გაჰქერი ზეციურო ჭამელეონო!
 ოართვლებისაგან და შხისაგან ნაშობო შეიღო,
 ბევრი ხაირი ფერებით ხარ შენ წარგზარგული
 და ბრწინვალე ხარ ვითა დილით მზე აღმოსული.
 ბედრისა უკან ცან ხარტულათა გადაეკლები,
 შესა ფერშია იმურობან უკულა ფერები.
 როგორც იმ დროსა, როდესაც კაცს ხელაღ თვალში
 შემოჰქვრენ მუშტსა კაცსარებულ მსუბში ან კრავში.

XCIII.

მოგზაურებმა ცის-სარტყელა რა დანახეს,
 მსწრაფლად სუეველამ კარგ ნიშნათ იგი ჩათვალეს.
 ეს ჩვეულება ძველთაგან ჯაჰეს გადმოცემული:
 ამჟამი იყო ბურძენიცა დარწმუნებული.
 მწუსარებაში იმედი კაცს რადგან ამხნეებს,
 ამისთვის ამ დროს სუგეშ-ცემა სურდათ წვენი მგზავრებს,
 და ცისარტყელა ამ დროს ცაზედ გამოვრთოილი
 მცურავებისა იყო დიდი სუგეშ-მცემელი.

XCIV.

მოგზაურებმა შენიშნეს რომ იმაჲ საათში
 მალდა ჭაქრში თეთრი ნიტი დასცურაობდა,
 ფრინველს უნდოდა ჩამეფარიყო იმათს ნაკში,
 მაგრამ მიუძედათი ვაცებისგან ძიულ შიშობდა.
 მოგზაურებმა ეს ფრინველი ტრედათ მიიღეს,
 რომელსაც თვალი დიდ ხნობამდე არ მოამორეს;
 დაღძებადინს ჭაქრშია იგივე ფრინავდა
 და მოგზაურებს გადარწმინს იმედს აძლევდა.

XCV.

მაგრამ ფრინველმა კარგი ქება რომ მალდა ჭაქრში
 იცურავს და ვი არ ნახდა მგზავრების ნაკში:
 იმათა ნაჲ ხომ არ იყო სიუფრის ფანჯრები,
 ხდაც იწებს დაფრინა წინად ბარტყები...
 თუ რომ სვლით მტრედი ჩავარდნიდათ მოგზაურებს,
 კინდა რომ იგი მოკვლინა თითონ ნოქსა,
 მაინც იგინო მას სრულებით არ დასოკავდნენ
 და იმის სიარდით ერთ სადილსა გაიკუთხებდნენ.

XCVI.

საღამოს დროს ჭარი კიდევ ამოზუსუნდა. ბიზლინოთხეა
 ლაქვარდსა ცაზედ ვარხვედაუბი სულ ბღვერიალუბდნენ
 და სვეც ისევ მღელავ ზღვაზედ მისცურაობდა.
 მაგრამ მცურავნი ამ დროს ისე მიელ დასუსტდნენ,
 რომ ერთმანეთის ცნობა სრულად აღარ ჰქონდათ.
 სოც იმთავანებს ზღვის სანძირი ელანდებოდათ,
 სოცნი კიდევ ზარბაზნების სროლას იხმენდნენ,
 ხოლო სხვანი კი ამაჟამი იტყუებოდნენ.

XCVII.

დილა გათენდა; ჭარი აღარ მოზუსუნებდა.
 ერთმა მათგანმა დაივიწყა და ფიციულობდა,
 რომ სედავდა დედა-მინას ის გარსკვითა,
 განათლებულსა სრულებითა შინის სსიკებითა,
 სისარულითა ხუკვლანა იყესე წამოდტენ
 და ექვანის თვალთ შორსა იფურეობდნენ.
 მაგრამ მათ თვალ-წინ აგერ მართლად მიწა გამოჩნდა
 და იმა ერთი მოგზაურის სიტყვა ახრულდა.

XCVIII.

სოცნი მათგანნი სისარულით შწარედ სტარდნენ
 და გოქსავითა აქეთ-იქით იტყობდნენ,
 სოცმა კიდევ ცნობა ისე მიელ დაჰკარგეს,
 რომ დედა-მინას დანახვითა არ გახსარეს.
 და სოცნიც კიდევ ლოცულობდნენ, ამ დროს იხილეს,
 რომ სამ მოგზაურს სუმი ტყვილად დახმინებოდათ,
 ბევრი ალვისსე მაგრამ მანც კერ გაღვიძეს,
 რადგან სხმუდმით ამით ხუდი ამოხდომოდათ.

XCIX.

მგზავრებმა ამ დღის წინაჲ მღელვარე
 უშველებელი ერთი დიდი კუ დაიჭირეს,
 მის სორცი ქაძეს დღე და ღამის განმკელობაში
 და მით სიფოცხლე სატანუკელად მით გაიგებულეს.
 ცოტა არ იყო ამ საქმლითა მოსწულიერდნენ
 და სუჟუელანი საკვირველად მიულ გამხნეკდნენ.
 უკელა მითგანი იყო მასში დარწმუნებული,
 რომ ეს კუ იყო ბედისაგან გამოგზავნილი.

C.

იგინი ზღვისა ნაპირისკენ მიხტურაობდნენ;
 ესე ნაპირი მაშინ უფრო ცხადად იხილეს,
 როდესაც იმას უფრო მიულ მიუხსლოკდნენ;
 მაგრამ უცნობი მხარე იმით იქ დაინახეს.
 მაშინ მგზავრებმა სრულებითა კელარ გაიგეს
 თუ რომ იგინი ზღვის ტალღებმა ხად მიიტანეს:
 ზოგი ფიჭობდა ვითომ ეტსა მით დაინახეს,
 ზოგი კიბრს, როდოს და სიმართლე კი კერ გაიგეს.

CI.

ცელქი ნიავი აღარ სიღამ მოზუსუნებდა.
 მგზავრების ნავი ზღვაზედ ისე მიხტურაობდა,
 რომ ხარანის ნავი კაცსა კგონებოდა.
 ნავში ცოცხალი მხოლოდ ოთხი კაციღა იჯდა
 და სამიგ მკვდარი; ცოცხლებიცა ისე დასუსტდნენ,
 რომ ამ მკვდრებისა მმოვრებს ზღვაში კელარა ჟერიდნენ;
 თუმც ზღვის თეკეები ამ დროს იმით უკან მისდევდნენ
 და ბოლოს ქვეითი წინწყლებითა მით ასკვლებდნენ.

CII.

წყურვილ-შამშილით და სიგისითა მოგზაურებთ
 ასე ძაღლიან დაიბანუნენ და ჩამოუვითლდნენ,
 რომ გინდა ამ დროს თან ჰყოლოდათ ზით თვის მშობლები,
 იგინი სრულად თავით შეიღებს კვლარ იგნობდნენ.
 დღისით სიგისითა, ღამე უინვით ასე შეწუნდნენ,
 რომ ზედა ზედა ხუეველანი ისოცებოდნენ;
 ვეკლა იგინი ხასმელათა ზღვის წელს სმარობდნენ
 და ამით კიდევ უფრო ძიულ იტანკებოდნენ.

CIII.

აგერ ნაბირი!... მცურაკებმა უცხათ შექუვირც
 და ხუეველამა გაიღინეს და გაინარეს.
 ამ ზღვის ნაბირის მთა და ბარი მწკანედ მოჩანდა,
 საიდამცა კარგი ხუნი ნიავს მოქჷანდა.....
 მათ, რომლებიცა ასე დიდხნის განმავლობაში
 დასტურაობდნენ ადელეკებულ მშფოთარე ზღვაში,
 გამწკანებული ზღვის ნაბირი რა დანახეს,
 მსწცაფლად მშკენიერ სამეოფლად იგი ჩათვალეს.

CIV.

თუმც ზღვის ნაბირზედ მცხოვრებლებსა კვრა ხედავდნენ,
 მგრამ იგინი ამოხედა აღარ დაღონდნენ;
 აღარც ფრიალო კლდეები მათ გულს უშინებდა,
 რომლებიხკენაც მათი ხავი მისტურაობდა.
 ამ დროს უეცრივ ქარიშხალმა დაგრიალა
 და ხუმი ზღვაი ხელ-მოორედ მან ადელა,
 მერე ტალღებმა მათი ხავი კლდეს მიახალეს
 და სრულებითა ნაფოტებად გადაქციეს.

ქართული
ლიბრთეკა

CV.

როს დონ-ეჟანი ჰერეთ კიდეკ იყო უმცირესი
 ღვთაღვთიანობა სცურობდა და ბანაობდა,
 იმის ცურვისა ვეკლგან იყო სმა გავარდნილი,
 დიდი პატარა ქალი კაცი მასუდ უნობდა.
 ცურობა მან ისე მიულ კარგად იცოდა,
 რომ გელესონტში შეუშინლად განცურდებოდა.
 რაღა დაეძლო, გოგორც თვითონ მეც ერთსა დროში
 გავცურდი სრულად უშიშარად ამ გელესონტში.

CVI.

ჩვენი ეჟანი შამშილისგან დახუსტებული
 და მასთანავე თითქმის ძალა გბოდეუელი,
 აღელეებულსა ზღვის ზვირთებში მისცურობდა
 და ბინდაძდინის ნაპირსა გასვლას ცდილობდა.
 ერთი მცურავი ზღვის თვესებმა შუა გაგლიჯეს
 და დონ-ეჟანსაც გული ამით მათ შეუშინეს.
 სხვა ორმა კიდეკ ცურობა სულ არ იცოდნენ
 და ამისათვის ორთავენი ზღვაში დაისურსნენ.

CVII.

შროლოთ კი ერთი დონ-ეჟანი ნაპირს გავიდა,
 მაგრამ ესეცა უხათუოდ დაისრნობოდა
 თუ მოსახმელი ნიჩბი მის არ შეხვედროდა,
 იმ დროს, როდესაც სრულებითა უძღურდებოდა,
 მან მოსახმელსა ნიჩბს მაგრა მოხქიდა სელი
 და ზღვის ზვირთებმა მამან ზევერა ვეღარ აჩნეს;
 და ბოლოს დროსა სრულებითა დახუსტებული
 ზღვისა ტალღებმა ნაპირსა იგი გაგდეს.

ი. პაქრამე.

(შემდეგი იქნება)

ქალების წინააღმდეგ და სასარგებლოდ.

ჟეთორმეტე წერილი.

კარლსბადი აგვისტო, 1869-ს წ.

ეს არის ეხლა მივიღე წერილები ორი ქალისაგან, რომლებიც ხელახსურა შრომით სესვარობენ; ორივეს მოსწონთ ჩემი ორი წერილი სახელოსნო შრომასკე; ერთი იმათგანი შვეიცარიელი არის და სხვათა შორის აი რას იწერება.

ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ბევრი ევაკლავა ტონებითი გასხნისათვის, მაგრამ შვეიცარიის ქალები, სხვა ქვეყნის ქალებთან შედარებით უფრო თავისუფლად და დაუბრკოლებლად მოქმედებენ; უმეტესად ბურნის კანტონში (მაზრასში) დიდი თავისუფლება აქვთ და დიდ უფლებებით სარგებლობენ. ჩვენი სკოლების მდებარე კლასებში ქალები ახწავლიან, რომლებსაც კანონიერი დიპლომები (მოწმობა) აქვთ; ჩვენში არის ქალების სემინარია, და აგრეთვე ქალები მსასურებენ ფოშტაში და ტელეგრაფთს სტანციებში. ბევრნი ხელახსობენ, აი როგორც მე, სხედან მთელი დღე მალაზიაში და თავიანთ თავს ირჩენენ. საჭმისკან მოცლის დროს, ჩვენ კვმსასურებით უოკელ გვარ კეთილმოქმედ საზოგადოებას. ხან და ხან ამ საგანსკედ ეურნალებში სტატიების დაბეჭდვასკე გაბედავთ ხოლმე. პოლიტიკასკედ სუას და საზოგადო საჭმეებსკედ ბაახს ჩვენ ყველანი სიუზწვილიდგანვე შევეჩვიეთ.

თუ გარემოება თხოულობს, მაშინ ჩვენ მონაწილეობას მივიღებთ სო-
 ლეკუ საზოგადო საქმეებში და ჩვენის თხოვნით წარედგინებოდა სტატუტი
 შირდაშირ კანტონის მმართველობასთან ან საკავშირო თათბირთან. გენ-
 ლის უფლებასუფ ჩვენ შევიტარებელი ქალები არა ვზრუნავთ; ჩვენ ვთ-
 ხოულობთ სოციალურ (საზოგადოებრივ) თანხმობას მხოლოდ იმ-
 დენად, რამდენიც შეეფერება ჩვენ უფლებებს და ჩვეულებებს; ჩვენ
 გვსურს მხოლოდ ჩვენი ნიჭის თავის უფლად გახსნა და თავისუფალი
 მოქმედება. თუ ქალს ქსურს მედიცინის (ქიმიკობის) სწავლა, არავინ
 არ უნდა დაუშლოს იმას ამ საგნის შესწავლა; თუ კი ქალი ჰგონო-
 ბს თავისში მსატკრობის ნიჭს, მაშინ ამ საგანში სცადოს თავისი ძა-
 ლა. ჩვენ ურილობაებში საქმე არა გვაქვს რა, რადგან სამხედრო სამ-
 სასურს არ გვაქვით. რასაკვირველია, ომის დროს ჩვენც ცუდათ
 არ ვიჭნებით, მაგრამ მაშინ ჩვენი ადგილი გომბიტლებშია, და-
 ჭრილების ადგილას ბრძოლის გელზედ, ანუ შინ ზატარა ბავშვებთან, ერ-
 თის სიტყვით იქ, საიდანაც კაცები წახულან საომრად.

მეორე წერილი მე მივიღე სენ-ლუიდან; იმაში უფრო ბევრი მო-
 თხოვნილებაა, იმის მომწერი არა ვმყოფილდება იმის მარტივ და მო-
 კლე განმარტებას, იმის თაობასუფ რაც ზემო მოხსენებულ წერილში იყო.
 ხემა ამერიკელი წერილის მომწერი ქალი მატრონიებს, რომ ის არის გათ-
 ხოვილი, ჰუვს შვიდი შვილი და ბევრი შვილის შვილები, მერე მო-
 ხოვს, რომ, თუნდ წერილით მაინც, მივიღო მონაწილეობა. ქალები გან-
 ლის უფლებების მოპოების საზოგადოებაში *Woman's suffrage Assn.*
of Missouri რომელიც უნდა შეერილიყონ მ. სანუ 7-ს ოკტომბერს სენ-
 ლუიში. ის იწერება: რესპუბლიკაში სმის უფლებას ჩვენ ვრაცხავთ უსაჭირო-
 ვს ღონისძიებად ქალების მდგომარეობის გაუკეთესებისათვის. ესლანდე-
 ლი წესით, თვით ბრიყვ ირლანდელს, ანუ საფრანკეთიდან გამოსასლე-
 ბულს და ამ საწებში განთავისუფლებულ უგონო ზანკებს, აქვთ სმის უფლე-
 ბა განთავისუფლების შედეგის ემს, — იმ განთავისუფლების, რომლებსაც ქალებიც იმ-

დენად ემოწინილებიან, რამდენადაც კაცები, და რომლებიც თხვევაში ქალებიხათვის უფრო მკაცრია, ვიდრე კაცებისათვის, ნონები შესასებ ჭორწინებისა, მეშვიდროებისა, შკოლებისა, სარჯისა და დამოყნის წესდებულებისა. ამა რა მისატყვებელი უმართებულეა, რომ რამე ხაქმის მანარმოებულ ქალს, რომელიც ასობით იმუშაკებს მუშებს, არა აქვს სმის უფლება, დამოყნის წესდებულების თაობაზედ, და იმის მუშათაგანს კი უკვლას აქვს ეს სმის უფლება. აქ სენ ღუში 14 მილლიონი დოლდარი ქალების ხელშია, და ამ ფულის კარდასახადი სრულად ერთაკათ, მაგრამ მანინ კიდევად დასუფლი იქვით იმთ კარი სათათბირო ურილობაში. აქ თითქმის უკვლას შტატებში მოქმედებს ინგლისის კანონები (common-law, ნიორკისა, ილდინოისისა და კანზასისა, ამ შტატებში სტენტონის ცოლის მტკვრმტყველების მეოხებით გაროცვალა დიად მძიმე და შემავიროებელი კანონები. ამ კანონების ძლით ქალი სრულებით ინთქება კაცისაგან; რაც ქალზე აქვს და რისაც იმისა, ხელ გაცს კეუთონის და თითონ ქალიც სულთა და სორცითა იმის საკუთარ არსებას შეადგენს. ღოის კანონის ძლით მუშდლიან უოკელ სლამოს წართუას თავის ცოლს დღიური შრომით მოტებული ფული, რომლითაც ის კინიცის თავის სასლობას ინსახს, ხელმოარედ დაივრეს, სტემოს იმის და აწგლოს შეილება. ცოლი თუ ინიულებს, მშინ ქმარს წართმევენ ფულად-ჯარიმას, რომელსაც ის თავის ცოლისგან შეძინებული ფულით ისდის და მეორე დღეს კი უფრო ძლიან მიამტვრებს ხოლმე იმის. ამისთანა მაგალითები სშირად არის ჩვენ გაუნათლებელ წოდებებში. განათლებულ ხანოკადობაში კი უსამართლოება სხვა ფრივ იჩენს ხოლმე თავს.

მე აქ ამერიკელ ქალის წერილისა, მხოლოდ ნაწილი მოზეავს და ასლად ამ ორივე ამოწერილის გარჩეკას და შედარებას, თქვენ-

ზედ მოკვდებ. ბევრი რამ ისეთი, რასაც შეეიფარებოდა ქალი აქვს და რასედაც ამერიკელი ქალი ნიუის ჩუენშიაგ მსოფლიანად არსებობს. ჩრდილოეთ გერმანიაში ქალების სასკოლსნო შრომას რომ ურადლებს მიკაქციოთ, ადვილად დაერწმუნდებით, რომ უოკელთვის შეიძლება ნამდვილი დაბრკოლების დაჯახება, რადგან რამდენიმე გვარი ვაჭრობა და ხელობა დიდი ხანია ქალების ხელშია, მაგ. მოდის მღაზიები, თეთრეულის გერვა.უვაილების, კეთება და გაუიფვა, და ამ უმად ფოტოგრაფის სკოლანებაც. ვაჭრებისა და სკოლანების ჭერიებს უოკელთვის ჭინდათ უფლებს, რომ ჭრმის სიკვდილს შემდეგ განკრძელებისათ ვაჭრობა ანუ ხელობა; ამ უფლებით სმირად სარგებლობდნენ ხვაჭრო და სასკოლსნო წოდების წევრები. მე შეონია, კანონი არსად არ უშლის, რომ ქალებმა მღაზიები და სასკოლსნოები იქონიონ, თუ გი მამისა ანუ ჭრმის ზედამსედველობის ქვეშ არ იმყოფებიან. ქალებისთვის პირველი სიმხელე—რამე ხელობის ხწავლაა. ეს სიმხელე იმაზედ არის დამოკიდებული, თუ სკოლსნის ან ამქრის წევრს უფლებს აქვს სასწავლებლად ქალი მიიღოს, ამჭრში ჩაწეროს, იმ აზრით, რომ შემდეგ ის ქალი ქარგალი გახდეს. და მერე ოსტატიც შეიჭნეს და მამისა: და მე ამქრის წევრათაც შეიარცხოს. ამ სამი წლის წინ, 1866 წ., შემხდნენ ერთი მკანშივი, ერთიც კალათების მწენელი და ერთიც კიდევ პაშმაკის შეიკვრავი, და ამ დღეებში კიდევ ბერლინის ვაჭარი, რომლებსაც კელანარაკუბოდი ამ ხვანხედ. ისანი ამბობდნენ, რომ სასკოლსნო წესდებულებაში იმისთანა მუსლი არისო, რომელიც ასლაც უშლის ქალებს სკოლაში მიღებასო. თუ ეს მართალია, მშ ქალები ამ შემთხვევაში სრულებით დამოკიდებულნი არიან კანონის მდებელი კაცებისაგან და ვინც ხვის ნდომასზედ არის დამოკიდებული, ის, რასაკვირველია თავის უფალი არ არის, ის არი უმა, და, უკვკელად იმის მდგომარეობა უფრო ცუდაა, ვიდრე ესლახნ განთივის უფლებული ხმის უფლების მქონე ხანგისა. მ.

გნამ რადგან ესლა ეკელა ეტხა აქეს უფლება უამქროდ დამოკიდებულა რამე სახელისხო, ამისათვის მე არა მკერა, რომ ქალების შრომა კიდევ დამოკიდებული იყოს ამქრის სებაზედ, და მამხანაჟე არა ხსანს, თუ რა დაუშლიდა ქალებს ან პაშქაის მკერაობას, ან საყანდიტრო დუქნისა, ან სასტუმროს გაღებას, რომლებსთვისაც ქალებს სამუოთი ძალა და ნიჭი აქვსო.

ვეროზის სხვა და სხვა ქვეუბნში, განათლებულ და ამისთანაკე შეძლებულ ქალებს შორის გამოჩნდა ექიმობის სწავლის სურვილი და ცურისში, რამდენიმე ქალმა კარგი ეგზემენიის შემდეგ საქიმო დამლოში და წამლობის უფლებაც მიიღო. ქალების უნივერსიტეტში მიღების თაობაზე გერმანიისაგან თათბირობდნენ; მაგრამ უნივერსიტეტში მიღება და წამლობის უფლება ერთი არ არის. მინც მითიც იმედი რამე ეძლევა ქალებს. ამ უკანასკნელ ხალხში წარმომადგენელი ყრილობაში, სასწავლნი და სამოღობიეო ასპარებზედ მოქმედნი, როგორც სახელდობრ ლეკეკალბე და სხვანი ესარწილებოდენ იმ წინადადებას, რომ წამლობის უფლება არყოფილიყო დამოკიდებული, როგორც აქამდის არის, სახელმწიფოსგან დადგენილი საექიმო ეგზემენაზედ, არამედ უოკელ კაცს ქონიდა სრული უფლება, თავის შესედულობისა და ნდობისამებრ, ვისაც ისურვებდა ის ჰყრნიდა ექიმად, თუნდ სასწავლი ყოფილიყო, თუნდ უსწავლელი, რომელიც უფრო მოეწონებოდა. ეს წინადადება თუ კანონად შეიქმნა, მაშინ ის კანონი რასაკვირველია ფართო გზას მიქსცემს შარლატნებს და მეთისავ—ექიმბაშებს, მაგრამ იმ ქალებსაც ვი მიადწევენებს მიზანს, რომელნიც კარგად მომზადებულან გიმნაზიაში ან რეალურ სკოლებში, მერე უნივერსიტეტში უსწავლიათ სამკურნალო საგნები და ეგზემენიის დაქვრით საქიმო დამლოში მიუღიათ. ამტკიცებენ, ვითომც ქალებისათვის სახელდასამკურნალო საგნების სწავლა გაცვბთან ერთათ, ვერ იმატაქ

რომ ბევრი პროფესორები ხშირად ანთობენ თავის თავს და მოწიფებენ სხვა და სხვა უშესაბამო ანდასებით მერე იმპროვიზაციით. ჭელი კაცებთან ერთად სწავლაში კარგავს თავის მიმხედველას. თვის ქალურ მოკრძალებას. მე თუ მკითხავთ, ორივე უსაფუძვლო აზრია, უოკლე წოდებაში აზის მურტალი ხალხი; მაგრამ მე მაინც ვუჭობ, რომ ამოღწიად სულ მოკლე და უნამუსო კაცი იზოგებოდავს, რომ გეჭმეღოს მოსაქმე ქალების წმინდა წნეობის შეწესება უშესაბამო ანდასებით, მერე ისიც უმწკლავრებთან. თუ უოფილან და ან კიდევ არაინ იმისთანა პროფესორები, რომლებიც აშინადად ამდაბლებენ შენაირებს. მაშინ უმწკლავრ ქალების დასწრება გადაახვევდა იმთ უკადრისა და ცუდი ჩვევისკან; ან შეიძლება იმათი გადაუქება გათედრადამ, რომლის ღირსებასაც ისინი ამდაბლებენ. მეორე მიზეზიც ძალიან უსაფუძვლოა. ის ქალის სარცხილი, რომელიც ამწუნებს ქალს ტიტულა კაცის სსკულის დანახვის დროს, — თითქოს ბეჭეტი მერანა გა იბადებოდნენ, და თითქოს არ იცოცხენ უბრალო ბუნებითი ნივთები, — სულაც არ შეადგენს ქალის ნამდვილ სარფელს.

თუ კი ასე იყოს, მამ როგორღა დავეუბნოთ ხათხოება და ღირსება თმა ჭადრა ბებრისა, დიდი ხანლობის დედისა? ან კიდევ რაღა ეშველებოდა იმ მრავალ რიცხოვან მოწალებსა და მოხაზონების ქალობას, რომლებიც უოკლის უშიშრად მიდიან, ხადც მოკალებს მიუწოდებს ან მოსახტერი ჭეზუნის, და რომლებიც თავიანთ ქალობისთვის დამთრეუნიკლად არა ჭრანსკენ სამეურნალოში და სამხედრო გობპიტლებში უცხო კაცის მოკლას იმეკარად, რაკვართაც ავად მყოფს სხვა დროს მსკლად თუ თავის საკუთარი ქალი მოუვლიდა.

ბარემ რამდენიმე სიტუვა ვსთქვათ აქ სმენილურ უნივერსიტეტზედ, რომლის დაფუძნებასაც ზოგიერთები ესლად დიად უსაფუძვლოდ ითხოვენ. ჭერ ერთი მოუსხრებლობა ის იწებოდა, რომ ქალების

ქალების წინააღმდეგ და სასარგებლოდ

უნივერსიტეტი გახსნან მაშინ, როდესაც ჯერ ქალების გიმნაზიები და რეალური სკოლები არა გვაქვს; მუორე მოუხსარებლობადაც და, რომ ის უნივერსიტეტი იმ წამს გახსნან რაწაშაც ქალებისთვის ხასო გადას საქმეებში მონაწილეობის უფლების მინიჭება ქსურთ და კაცებთან ერთ დონეზედ მათი დაუენება

იწესება სასარგებლოდ იუოს ქალების განვლელაკეება ვაჟებისგან იმასხა კში, როდესაც დაჯერება ჯერ დამტყვიებოული არ არის და გომრობების რეკავს იწეებენ. მგრამ ეს კია, რომ მეც და რამდენიმე ასი სხვა ქალიც ვაჟებთან ერთად აღეაზარდებით სკოლებში, ქესაწიწლის ასაკიდან ვიდრე თექვსმეტი წლის ასაკობამდის და არც ერთხელ იხუთი მკალითი არა მომსდარა, რომ ხანსურად გამსდარიუოს ამ კვარი დაწესება; ეს კია, რომ იმ სკოლაში მკაცი წესის მიმდეკრობა იუო დაცული. მინც მე არაოდეს არ ვაქებ ქალებისა და ვაჟებს საზოგადო სკოლებს, მგრამ ეს უგუნურებად მიმხნაა, რომ კაცებთან ერთად საწაულებლად იმისთანა ქალები არ მიუშვან, რომლებსაც თვითონ ქსურთ იმათთან სწავლა. მეგნიერება ერთი და იგივეა კაცებისათვისაც და ქალებისათვისაც. ის ქალების აღზრდის წესი რომელმაც ჩვენ შეკვინან ურიცხვი საზოგადო ისტორიები ქალების სკოლებისათვის, ლიტერატურასა და ფილოსოფიის ისტორიები ქალებისათვის, საკმაოდ მჭნებელი იუო, რადგან კვამლეკდა მსოლოდ გარკვანს, სკვიით შარ ცოდნას იმოდენად, რომ ჩვენს კანანზრობით შეკვამლეკიუო საგანზედ რამე ხასი. ნუ თუ ამ რივს მიწეუკებიან ქალებს უნივერსიტეტშიც? ანუ იქება სხეობათი მიწეუკები მოითხოვენ ქალებისათვის ცალკე უნივერსიტეტებს. მე მეგონია, რომ ის ქალები, რომლებიც თხოვლობენ განთავისუფლებას, თავდა შირველად დარწმუნებულნი უნდა იქნენ თავიანთ თავსეუდ და უნდა ქქონდესთ თავიანთი ღირსების დაღვის ღონე. თუ ეს არა ქსურთ იმათ და არც ამის ღონე აქვსთ და

თუ მსოფლივ თეატრში, და ხალხში უოყნა ესამოქმედებთ და იქნენ
 მარტო დედებისა ან მამებისა, ქრემებისა და ძმების მფარველობის ქვეშ
 შეუძლიანთ რიგინი ქცევა, მამ იმათ მეტა გზა არა აქვსთ—უნდა
 დარწმუნ იმათ ზედამხედველობის ქვეშ; განთავისუფლებაზედაც სრუ-
 ლებითაც არ შეჭყდრით იმათ ფიქრი. ვინაც თავისუფლება და სხვა-
 სხედ დამოუკიდებელი მოქმედება ჰქონს, ის სხვისა შემწეობას და მფარ-
 ველობას არ უნდა თხოულობდეს, არამედ თითონ უნდა ზრუნავდეს
 თავისთვის, და აღსრულებდეს გოკელი ფერს, რასაც იმის თანამო-
 ძმენი ასრულებენ. მე არა ვარ იმიხი მოსწარმე, რომ ჭაღებს, რომე-
 ლთაც სამოქალაქო სამსახურში შესვლა ჰქონსთ—ცოდნის შესახებ,
 იმაზედ ნაკლები მოეთხოვოს, რასაც მძირთებლობა სამსახურში მყოფ
 კაცებისაგან მოითხოვს ხოლმე,—ამიტომ რომ ნაკლების მოთხოვნა
 და ერთმანეთსედ მეტ ნაკლებობა არღვევს თანხსწორობას,—ნამდვი-
 ლად სასარგებლო ვი მსოფლივ ხრული თანხსწორი უფლების ქონა
 არის. მარტო ამგვარ მოთხოვნას შეუძლიან ნამდვილი თავებობა,
 რომ მსოფლივ მოხაჭმე და ნიჭიერა ჭაღები ამოუდგებიან მხარში მო-
 მოხაჭმე კაცებს. — წყნ გერმანიაში იმდენი ჭალი მსულად მოიძოვება
 ვაჭრობისა, ანუ ხელოვნობისა და მეცნიერების, მსურველი, რომ იმათი რი-
 ცხვია შინებდეს კაცს. მაგრამ მანაც სიმართლე მოითხოვს, რომ ყველა ის
 დაბრკოლებები მოარიდოს ჭალს, რომლებიც აჭამდის უშლიდნენ მას
 სხვაზედ დამოკიდებულ ცხოვრებას. წემა შევიდარეული ჭალი მართლა
 ამოებს თავის წერილში: რომ „დაე სცადონ თავიანთ ძალა-ღონეო“,
 და მეც უმატებ: თუ მისცემენ ჭაღებს კაცებთან თანხსწორ უფლებას
 და ისინი კერ შეიძლებენ იმის სასარგებლოდ მოხმარებას,—ეს არავის
 არ ავნებს, მსოფლივ დაამტკიცებს იმ ხალხის აზრს, რომლებიც ჭა-
 ღებს ჰრავსკენ განთავისუფლების უღირსად; მაგრამ, თუ ისინი კარგად
 მოიხმარებენ თავისუფლებას, მაშინ ეს უკეთესი იქნება სოციალდოუ

ქალების წინააღმდეგ და ხასარგებლოდ

ბინათვისაც და თვით ქალებისათვისაც. ეს კი მაინც უნდა აღვნიშნავთ, რომ უკვლავ ახლად დადებული კანონი, რომელიც კი შემუშავდა, შეესაბამება, ესეც ხარგებლობას და შემწობას აძლევს ქალებს; ამ ხასარგებლოდ კარგად მოიფიქროს და რამდენადაც კი შესაძლოა და ხასარგებლოდ, ქალებსაც მიხედონ უფლებას, რომ იმათაც მიიღონ ვითარებებში მონაწილეობა ამ ურთიერთობაში, რომელიც კანონის მდებარე პარკებს იწვევს, იმ განხილვისას, რომელიცსაც, — სეში ამერიკელი ქალის სამართლებრივი თქმისა არ იყოს — ქალებიც ისე ემორჩილებიან, როგორც კაცები.

მეცამეტე წერილი.

კარლსბადი 1869 წ. აგვისტო.

თუ, თუ, და თუ! ეს კრავიერი მასკილეგონიერი წერილის დაწყება არის; მაგრამ ეს როგორც ნიშანი რამე, ისე ჩემი წერილების კილოა წინასწარ; მართლაც და ამ წერილში რაც კი მხურს ვითხრათ, ხელ უკვლავ სათუო წინადადებაებსედა არის დაფუძნებული, რომელიც ზღერე თუ გვიან უნდა აღსრულდნენ, რადგან ქალების განთავისუფლება ამ ყმად დროზედ არის დამოკიდებული. ქალებს განთავისუფლებაც რადესმე უკვლავად ისე აღსრულდება, როგორც სხვა კვარი განთავისუფლება აღსრულდნენ სკენ თვალწინ, წარსულ საუკუნეში რომ შეუძლებად და შეუხამად ირაცსებოდნენ. — სწორედ ისე, როგორც ესაა სოციურები უსამართლოებდ წარცხვენ ქალების განთავისუფლებასაც.

ამ ორმოცი წლის წინ რომ ნემენცებისთვის ეწინასწარმეტყველებინათ, თუ როგორი თანამდებობები ეჭარებოდათ ურიებს გერმანიაში 1869 წ., და რა რიგ საზოგადო თანხმობისამებრ იწებოდნენ

ამ თანამდებობაების გამოცემა, ხალხი არ დაიჯერებდა, ამ წინასწარმეტყველებას და ამის თაობაზე იმდენ წინააღმდეგ მხარეებში იტყობინებოდა, რამდენიც ესეა მოქვეით ქალების განთავისუფლების წინააღმდეგ.

ჩვენს სოციალიზმს იტყუებოდა ვერაოდეს კერა ხორგუნიკს აუცილებლად მოახსენიებდა ამის ბუნებითს წარმოებას. და იტყუებოდა, ვიდრე ოცი, ოცდაათი ანუ ორმოცი წლის შემდეგ, მომხდარი ამის თაობაზედ შესძლო აღარ იქნება იტყუებოდა, და ვიდრე თვის სუკეს სიტყვად არ დასჭირდებოდათ პეტროსინი ხანაო მინსოსაგან თქმული გულის გაჭარბება: «თუ არის, მაშ უკვლავ უნდა იყოს!» მგონია დღესაც ცხადია, რომ იმ ქალებს, რომლებიც საყოფიერო შრომით სცხოვრებენ და სახელმწიფოებრივ ხარჯს აძლევენ თავის შემოსავლიდან, უნდა ჰქონდეთ უფლება, რომ იყოს: თუ რას უშვებენ მმართველობა იმ ფულს, რომელსაც ქალებს გვახდევინებენ?» იმ სამადგილო პრინციპს: თანასწორი უფლებაები და თანასწორი ვალდებულებაებიცა — არ ვითარი ახრი არ კნება, თუ ეს პრინციპისზედ არ დავართეთ: თანასწორე ვალდებულება და თანასწორე უფლებაებიცა! ჩუმა ბერული კორესპონდენტი ქალი ხდებდა, როდესაც ამბობს, რომ ქალებს რათ უნდათ გარკვეული უფლებაო, რადგან ისინი ხამსედრო ხამსესურში არა მსახურებენო, არამედ მარტო საკადმოოფოებში და ბრძოლის ველზედ დაჭრილებთან ექვეან შრომისაო. ყოველი კაცი ომიანობის დროს აძლევს ხარჯს თავის სამშობლო ჰქუენახ, და ჩვენ ჰქუენახშიც სამ ყველა ვალდებულია ვარშა სამსახურება და არც თუ ქალები ახდებიან სოღმე თავის კვლად ამ სამსახურს. ჟერ ერთი ჩვენ ქალებსაც ისე გავწერენ ომიანობის დროს ხარჯს და გადასახდხ როგორც გაცეს და ჩვენა სადგომითაც ხარგებლობენ. ამას გარდა ცოლები და დედაები ომში ხალხს და კარგა მყოფს ქმრებს და შეილებს იტყუებენ და უკან კი ხმარად დაძახებ-

ყველად და დაზიანებულ დაუბრუნდესათ სოდჳ თავანთ სხლის
 უფროსი და ამის გამო მოელა თავანთ სიცოცხლეს მწუხარებათ უნდა
 გაატარონ და ამ ამის შედეგის გაკლების ქვეშ იყვნენ, — მამ არ ეკუ-
 თნის განა ქალებს სრული უფლება ჰქონდესთ სმა მისცენ ომისა თუ
 მშვიდობიანობის შესახებ რჩევაში. მე ეს არის შემკლო გულის გა-
 სკვირად და ხელმოხუდი სურათებით შემკუნიან, მაგრამ ეს აქ უაღ-
 გილოდ მიმანხია; მაინც ჩემდა ხაწყხაროდ ჩემ მკითხველებში ბევრი
 ნი მოიხილესიან ისეთი, რომლებიც თავიანთ ხაყუთარი ხაწყხარო გა-
 მოცდილებით თითონ წარმოადგენენ ამ სურათებს და მით შევსებენ
 ამ სტრიქონებს.

სახოგადოდ ხელის ცსოკრებაში არ არის იმისთანა შემთხვე-
 ვები, რომელშიაც ქალებს მონაწილეობა რამე არა ჰქონდესთ, რადგან
 ისინი იმავე პირობების ქვეშ იმყოფებიან როგორც კაცები აგრეთვე
 ერთსა და იმავე კანონებს ემორჩილებიან ორივენი. არიან ისეთი კა-
 ნონები, რომლის შედგენის დროს უცვლელად ქალებსაც უნდა ეკითხუ-
 ბოდნენ, მაგალ. ცოდქმის გაყრის შესახებ; აგრეთვე არიან ისეთი
 დანაშაულობები, რომელზედაც ქალებს უფრო კარგად შეუძლიან შესა-
 ჟიან, ვიდრე კაცებს, მაგ. ბავშვის მოვლა და სხვა. უაველთვის ამბო-
 ბენ, რომ ქალებს მეტად მეტი შთამბეჭდელი აკებულება აქვსთ, და
 მაინც კი იმათ იმ კანონებს ამორჩილებენ, რომლებიც მოუქნელა აკე-
 ბულების პატრონი კაცებისაგან არიან შედგენილნი ეს უსამართლოე-
 ბა და ამისათვისაც მედამ ასე არ იწნება.

აგრეთვე ის კანონებიც ავიწროებენ ქალებს რომელნიც შემკვიდრე-
 რბითი შრომით მოხარებულნი ქონებან შეესებინან ცოლი უაველთვის
 ქმრის უფლების ქვეშ არის და თუ ის იწურებს თავის ფულუბას თა-
 ვისუფლად მფლობელობას, მაშინ იმან ქმრისაგან იანისობის წარი-
 ლი უნდა იქონიოს. უცვლელად და უგახილვებულად ქალს არ შეუ-

ძლიან, რომ ხელი მოაწეროს რომელიმე სასამართლოს განჩინებას, თუ ქმარი არ დაესმირა მას, ის კი არა თუ იმის კარგად შეფასებას უფლად შეუძლიან ხელის მოწერა როგორც კი მოახერხებს, თუ გინდა სამი ვერის დასმათაც იფოს.

ერთი კიდევ დაუბრუნეთ აღმოჩენის უფლებას. ყველგან და უოკლთვის ამას ამოიბეჭა: აზოლატა რა ქალის საქმეა, პოლიტიკის საქმე მხოლოდ გვებს ესმითათა თვით უგუნური და გუნათლებული კაცი იმეორებს ამ სიტყვებს, და მხოლოდ კესმარტათ განათლებული კაცების მცირე ნაწილი არის ამ წესის წინააღმდეგი. ინგლისის კოროლკა ელისაბედ, მარია თურქია, კვიმარის გერგოდინა და კოროლკა ვაქტარატი — ქალები არიან, და ის თავ-ცარიელი მოაღწის მამ. დეკარიც რომელიც თავის გომამაძღვს უელსე ცისფერი ლენტის ბანტს უყოფს, როცა თითონაც ცისფერი კაბით ირთვება და მარისფერს ბანტს მშანს, თუ თითონაც შარისფერებით არას — ისიც ქალია; მაგრამ აქა და ქვეანაზედ თავკარიელი და უსერიო ქალები არიან, სულაც არაიან იტყუებოდან, რომ ნათქვამ გვირგვინთან ქალებს მკფობის ნიჭი ქონდათ. ვაკები და ქალები იმეკარი გაკება სომ არარის, როგორც წელი, ქვიშა და სხვა. ს. დაც ერთი ნაწილი მეორეს ჭკებს, ბურთონები საფრანგეთში და ესპანიაში ვაცები იყენებ, მაგრამ ამ იმთ თვისებას თუ ვინაობას სრულებითაც არა ქონდა ვაკელნი იმთ საპოლიტიკო ნიჭსუდ და საღვინე იმელებული იყო ტაქტიკგან ჩამოეყარა ისანი. ჩვენ სასოგადობაში ბერნი ამოვების მცირე გონებანი ვაცები, მაგრამ ამხთანეე ისეთ ქალებსაც შექსვდებით, რომელთ გონება დიად გასხნილია და ხეგანსუდ ისეთი რიგინი და გამსჭვრეტელი შესედულობა აქვით, რომ იმთ შეუძლიანთ ბეკრ ვაცებს დახვებონთ, ხმის (კენჭის) უფლების მქონეებს.

ამ თხუთმეტი წლის წინ, მე რომ ჩემი რომანი "wandlungen"

(ცელილებები) დაბეჭდვ. გაზეთებში და ეწინააღმდეგებოდნენ
 დგანს იმს ზოლიტიკური ამრდილი ქმანდა. მცრამ მცრამ
 მსრით კი ცდილობდნენ ნაკონსებისათ შემთინ, რომ ზოლიტიკა
 ქალების საქმე არ არას და იმთ ამისი არა გაეკეთებოდა. რასვეორ-
 ვლია მე არიყერი არ ვუბნხუხე იმ შენამენასკად, რადგან კრ:ტიკა და
 მეტადრე უსისკლო, ყოველთვის მართალია; კგრძომიდი კი, რომ მე
 ზოლიტიკური გამწვრეტელობა იქ ძლიერი არა მქონდა. როგორც
 გვირგვინისთან მეფე ქალებსა აქსით, მაგრამ ამხუედ კი დარწმუნებული
 ვარ, რომ მეც იმადუნად მესმის ის სკანი, როგორც დუქნის მატ-
 რონს, დალაქს და სხვა, რომლებიც ყოველ საღამოს პასობენ ამ სა-
 განსედ დუქნში და სპიროების ემს ხ:მი სა:ითთ ანებეუ: თავს სა-
 ქმეს და მაეურებთან კანჭის ურილობასკედ! როდესაც მე კვითსუ-
 ლობ სოღმე გრძელ ხაას სხვა და სხვა წკრიმანი მოხელეებისას, მე-
 წკრიმანე ხარხებისას, მემძელეებისას, გადმწერებისას, სსოფლო შკო-
 ლის გაუნათლებელ მოსწავლეებისას და მხტორებისას, რომელნიც სხვა
 და სხვა მანრებიდამ დეპუტატების ამოხარჩევად კანჭისთვის იურებიან,
 ბმან მე მომ:გონდებიან სოღმე ის ნაჭერი და განათლებული ქა-
 ლები, რომლებიც შემხვადრან ჩემ ხამშობლოში და სასღვარ გარე-
 თაც და ვიტყვი სოღმე ჩემ თავს: ეს ხესტი ჩკიის და გაუნათლებ-
 ლი აღმომარჩველები, ეს ქვეუჩის უცოდინარა ხმანი საღსი, ეს დეპუ-
 ტატები რომელსაც ხმას უფლებას მეტი სხვა ღირსება არა აქვს რა
 ყულა ეს საღსი აქო და კაცები ვართო, მარტო ამიტომ სარკებლო-
 ბენ ამ უფლებით თორემ სსკაფრივ ამას ღირსსი სრულებითაც არ
 არან, და ამკე უფლებებს მოცილებული არან თვით განათლებუ-
 ლი ქალები, მოლოდ იმარტომ, რომ ქალება არიან, გინა ეს მიხუ-
 ზია? გინა ეს სამართალია? ნუ თუ ეს ყოველთვის ასე დარჩება, გვი-
 რგვინობსანნი თავიანთ თავს მდაბიო საღსხედ შეკით რომ არ ითვ-

ლანდის და უბრალო მოზვედეკებს მდგომარეობას მერძობელობდნენ, მაშინ ისინი მიჰხედებოდნენ, რომ იმათი ზაქმე სწორედ მათგან განთავისუფლების სახარტებლოდ შრომა.

გინიცის ინგლისის კაროლევს მალე მოუხდეს იმ გვარ შარლამენტის განაწილებაზე სჯლის მოწერა, რომლებიც ჭალებს სმის უფლებას მისცემენ, რადგან ინგლისში ესლავ ხნის გულითადი თანგრძნობა ჭალების განთავისუფლებისა და ბევრი წარწინებულნი და უდიდესი მსართულობა კაცები ამისა მომხრენი არიან. ესლანდელი ჭალების სამოჭლაქო და საზოგადო მდგომარეობა სწორედ წინააღმდეგი აზროვნების მატალითა. უკლანი თანახმნი არიან, რომ ჭალების სხულებრივი და სწკობითი გასხნა კაცებისაზე ადრე მოსდება სოლმე. მცირე ცოდნის მატრონა თექვსმეტი წლის ჭალი რომ შედის საზოგადოებაში, ის მაშინ ერთხელ იმოდნად თავისუფლად გრძნობს თავის თავს, სიდიდისც თავის დღეში ვერ მიადწევს იმავე ხნისა, მაგრამ განათლებული და მცოდნე უმაწილი კაცი. ის ჭალი უკლანზე და უოკელივურზე ლაზარეობს და, აქაო და იმის სასუფელის მოტიტინე ტუნები მშენიურნი არიან, და კბილბი, რომლებსაც ის ჭარტს სოლმე, რადესაც თითონვე დასტინის თავის სასუფელს — თეთრბიო, კაცებიც ითმენენ იმ უბედობას და იმას კი აღარა ჭვირობენ, რომ ამით ჭალებს სახათის უფუტებენ. უწერტკერ თავის მოკვარეობას და განათლებულ კაცებს საფულისანი ცოდნისადმი მატავუტელობას? მე ერთხელ დავეწწარ იმ შემთხვევას, რომ ცნრამეტი წლის ჭალი დიდად დაიხუდებული თავის გონებაზე, კეტესა და იმის რომინების შესახებ წინაუხედავად აქნებდა თავის აზრს სამ კაცს: გენრის სიმონს, ადოლფ შტარს და იაკობის, რომლებიც თავიანთთვის ამ საკანზე თავიანთ შორის პაახობდნენ და სდილობის გამო უფრს უტდებდნენ მას; ბოლოს მე მოამინკობდგან გამოველ და შეწიწე, რომ იქ. ხდაც

ქალების წინააღმდეგ და სასარგებლოდ

ხში ამისთანა კაცი ბახოხს და მეც უნდა ვუცდებო ამ წინააღმდეგობაში ვისწავლო რაიმე მეთოდი, იქ იმას შეეძლო ჩემად ყოფილიყო.

ჩვენს უმწველ ქალებს და დედაკაცებს საზოგადოდ რაღაც განსაკუთრებითი თავის—მოყვარეობა აქვთ, რომელსაც ვერ ატყდისაც არა საბუთი არა აქვს. და სრულებით ეწინააღმდეგება იმ წესს, რომ ცოლი სრულებით უნდა ქმრისადმი ჰქონდეს წინაპრო. ჩვენში ქალები თავიანთ გვარსაც უკუ ატყუებდნენ სოღმე, როდესაც ქმარს ირთავენ.

შევიფრიაში ქმარი თავის სახელს სძირად ცოლის გვარს მიუმატებს სოღმე: ჩვენშიც მოხდება სოღმე ეს, მაგრამ მხოლოდ მაშინ როდესაც ცოლი ამისთანა გარკვეულობას ეკუთვნის, რომლის დარქმევაც მატებს ანუ სკირს ანიჭებს ქმარს. რომელი ქალებიც განათხოვრობის დროს ამოუად ეტყვიან კაცებს, იმ ქალებს არა აქვთ იმდენი მატრისცემა თავიანთ თავისა, რომ თავს გვარი მანც შეარჩინონ, როდესაც მამის ხელიდან ქმრის მფლობელობაში გადადიან. ამე მხოლოდ დედაკაცი ვარ ამოიბენ იხინი და მანდა მხოლოდ ჩემი ქმრის ცოლი ვიყო.

რასაკვირველია, ეს დიდ ხამშიედეს ქნაშნავს; თითქმის ხალხობიერიც არის, მაგრამ სჯემე იმაში მდგომარეობს, რომ ბევრი იმ ასად, ქალებისგანნი დიან გარკად სრმანკელობენ თავიანთ ქმრებს; იმ გარემოების მასეცები კი არის მხოლოდ ქალების გაუხსნელება და უშეცრება და კაცების სულელური დაკერება, ვითომც უშეცარი ცოლის მატრონი უფრო უმაშიად არას თავს თავსედ და უფროც ადვილად დაიცავს თავის დამოუკიდებლობას. მაგრამ ახა ერთი მაინცდ მაინცდეთ, სავარკუნო შეგობარხო, და ისე აღვიარეთ: ბევრ უშეცარ ქალებს ესედავთ ისეთებს, რომ კარგა რიგანად ხცნობდნენ თავისხედ თავიანთ ქმრების უშირატკობას? შემდეგ შეისუდეთ იმ სახლობებში ხდაც ქალი განთლებული და დამოუკიდებულა და ქმარიც საქმიანი

და გონაერი კაცია. — მე დარწმუნებული ვარ ამ გვარ შემუდგენაში უფრო მომეტებულია პატიოსნურს და ნება უფიქროსთ ცოდვისგან ქმრის მოწინააღმდეგეობით.

მამ იხვე უკლასეო უწინარეს მტკიცედ უნდა მივდიეთ ამ წესს: რომ ცოდნა და განათლება, ცხადი შესადრულეა ცხოვრების მოთხოვნა ილუბებუხედ, უოველი ნიჭის თავსუფლად გახსნა და გავარჯიშება, ხასოგადო სქმკეხსადმი თანაგრძნობა და დამარება და ერთის სიტყვით უოველიგეს, რაც კი გცხ აზღლეს და აკეოილშობილეს, ჭღესუხედც ისევე კეთილი გავლენა უნდა ქმონდეს. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ქალებს განათავისუფლების თანდათანო წარმატება და გავრცელება ამ წესი აზრის დამამტკიცებელ მაგალითები ბევრს წარმოადგენს.

წყნად ხამწუხაროდ მარტო ის კი არ აზრის ხეგმო, რომ კანონებმა განთავისუფლონ ქალები, კანონები ბევრს ვერას იშქენ მანამ თითონ ქალები თავიანთ თავისაგან და თავიანთ თანშესეულილი ჩვეულებისაგან არ განთავისუფლდებიან. რაც მე ამითი მინდა კითქვა, იმას ზეისსით შემდეგ და უყანასხუნელ წერილში.

წერილი მეთოთხმეტე.

გარღსადი 1869 წ აგვისტოს.

ეს წერილი განხვეუთრებით ქალებს შეეება და რასაც თქმას მე ამში ვაზირებ, სრულებით არ ითხოვს კაცებისაგან ჭებას, თუმიტა კიდევ ღირსია ჭებისა. ჩემ რჩევებს შეისმენენ თუ არა ქალები — ეს განხვეუთრებით იმათზე არის დამოკიდებული.

წინა წერილებში მე იმ აზრს ვადებ, რომ ქალებს უნდა ქმონდეს კაცებთან თანასწორი უფლებები, — თუმიტა კარგად ვიცი, რომ ამ წა

მდ ეველა ქალი არა თანაუგრძნობს ამ ჩემს შესედულებას და სურვილს... ჩვენს ქალებს რომ შეკვდები სოღმე, ხადან უნდა იყო...
 ბში თუ წელქმსედი, ტყატრეში, თუ დარბაზებში, მაძინვე უნებურად კვითსავ სოღმე ჩემს თავს: ნუ თუ შესაძლებელია გულით ისურვოს კაცმა ქალების განთავისუფლება? განა ჭლების სხეულებრივი უღონობა და სუსტი ატეხულება მაგონებს ამ უნდობლობას?! ქალების განთავისუფლება სულაც არ ითხოვს, რომ ჩვენ ვუვლანი ხელახლება გავხდეთ. განა ცოტანი არიან სუსტი ატეხულების მატრონი კაცები, რომლებიც სურვილის ავთიმოფობით იტანჯებიან, ან თავის ტკივილით და სხვა ამ გვარი ავთიმოფობით? იმათაც სოგირითი თანამდებობის აღსრულება ისევე ვერ შეუძლიანთ, როგორც ქალებს, მაგრამ ამ მიზეზებით იმათ მაინც არ ერთმევათ ის უფლებები, რომლებითაც დონიერი და ჯან მთელი კაცები ხარგებლობენ. ვიძნობს, ჭუმბოლტს, რაუსს, შვიერბერს და კორნელიუსს ჭქონდა და ესლაც აჭვთ ისიკე სმის უფლება სხვა და სხვა საქმეებში, როგორც ვეველა ჭვის მთელელა და დურგალა აქეს.

ჩემი ეტყები დაფუძნებულია სრულებით სხვა მიზეზებზე და მე ვვითსავ ბეერს თქვენგანს, ჩემო მკითხველო ქალებო: ნუ თუ ჭთიერობთ, რომ გონიერი კაცი ვერწმუნება თქვენს ჭჭუა-მომთვიჭრებლობას, როდესაც ის თქვენ სის ივეტების გვარ ჩემებში გხადავით და იმეკარ კამაში გამოწეობილს, რომელიც თავისის წინდა უკანა თუბ-ფუჭების მკვლებური კრატის ფარდებს მოაგონებს კაცს, თითქოს ფარდების მკვრელის შეკვრილია და არა კაბების მკვრელისა. განა დაიგულებს ვინმე თქვენში რიგან აზრს, ვიდრე არ მოიშლით თქვენ თულის მიკებას და კავიკლასით მოდების გასვადებას, თავისა თუ ტანის მორთულობის შესახებ, რა არის ვკების ჭრების თუღ-უური მოვიზიდოთო. განა კაცს შეუძლიან თავის თანასწორედ შეგრძნისოთ.

თქვენ, როდესაც ის გსედავს თქვენ შავ რაღაც ნიარ, ესაა რაღაცაა
 მსგავს ტანისხამოსში. გარწმუნებთ, რომ კეთილ-გონიერნი ქალაქისტიკი
 ეჭვობენ თქვენი გონების რიცხანობას. რასაკვირველია, სხვა დროება,
 სხვა ზნეობა; ამ უკანასკნელ ოც და ათ, თუ ორმოც წელიწადში ქა-
 ლებს მომეტებული თავისუფლება მიეცათ მაგრამ მასიც ისინი მეტ-
 ნაკლებად მისდევნენ ნემდურ ძველურ წესებს და ჩვეულებებს ნეტა
 როგორა ქუდავთ ესლანდელ მორთულობით ქუჩაში გამოხელას. ამ
 ცოტას ხანში მე შევხვდი ერთ ხასლობში ერთ ქალბატონს თავისის
 ქალით, ესენიც ნემსავით მისმანდის ხანისაჲდ მისულებუნენ. მოკი-
 თისის შემდეგ, უკანასკნელ მოდაზედ. ანუ უკეთესად ვითქვამ, უკეთეს-
 რად მორთული დეფებისა და ქალების ბასი გადავიდა განათლებული
 წოდების უმწველ კაცების უზნეობაზედ და უსაფუძვლობაზედ. ამტკი-
 ცმდნენ, რომ ქალს მარტოს ქუჩაში გაულა ვერ შეუძლიან, რომ იმას
 უკან ედევნების და შეურაცხ ქოყენ და სხვ. მე გულდაშემოიდებით
 უკვებდი ვურს, ვიდრე ნემი ქალბატონების მრისხანება საზღვარ არ
 გადავიდა და მოთმინებიდამ არ გამომიყვანა. თოუ კი ასე მწიკვლად
 ირთუებითა შეწინაშენე მე, ირომ იმ დედაკაცებსაც ატარებთ რომელთ
 დასში შერაცხვა არა გსურსთ, მამ რაღაც გიყვირსთ რომ იმ დასის
 ქალებად მაგილებენ სოლმეა. უკლანი ჩუმად შემომტყუროდნენ მე, და
 მხალოდ ერთი დედათგანა დამთანხმდა.

თქვენ კისურზედ გრძელ ლექტებს იყრავთ და პოლოებს უკან
 ფრიალი გააქვს; ამ ლენტებს მოდის ენაზედ "suiver-ami" (უკან
 გამოიყვი) ქუჩის და მერე კი ეივირსთ, როცა კაცები დაკადევნებთ
 სოლმე უკან! თქვენი კანის ქვედა ტანზედ ისეთ რაღაც ნიშნს ქმარ-
 რობით, რომელსაც "protéger-ami" (ჩემი მფარველი იყავ) ქუჩის
 და მერე ვი ქვირობთ ამ სამხასურის განკვეთ რომ ქსურსთ თქვენა
 თვის! მთელი თქვენი ესლანდელი მორთულობა, გოგონის მსკაცხად

თქმების დაკარგვნიდამ მოყოლებული, ვიდრე წინეთურ მამაკაცების მოგონილია თვით უმდაბლეს ფრანგურს ქალებისაგან, და თქვენი კი ამმარტანებთ, რომ იმათ მოდებს მისდევთ და გადაჭარებთ ხოლმე კიდეც. თქვენ შეუსაბამად მიგანხიით ამ მშრომელ კაცებში ან მოსწავლე უმწიფელ კაცობაში ჯდობა, ის კი გავიწყდებათ, რომ თქვენი რადაკ ხარის გამოწვობილი მორთულობით სურვილებს უღელვებთ ქუჩაში მოსიარულეს და მერე კი ბავშვებსაც კი მშობით და სხვიით მც თქვენი უგუნური ქვეყნის შედეგებზედ. თქვენ გეშინიანთ, ვაი თუ დარბაისელ კაცებთან ბევრითა მუშაობამ აწიოს თქვენს ჭაღობას და ამხთანვე კი თქვენ თავადვე მიეხნებთ ხოლმე შეურაცხყოფას. ესდანიდელი პირის ფარეში უფროს ერთს შემოსევებაში არა თუ მხოლოდ უმესხანობა, არამედ მეტა ხანჯიც არის, ასე რომ ხედივრის გამოიმართა ფეხი სმარად ბევრი სასიღობის ქონებას აღემატება. ჩვენ უოკულთვის კსედავთ შავალითებს, რომ მორთულობისა და კარგი ცხოვრების მიმდევრობა ქალებს ქლებავს და მამებს აღარბებს. ბანკირი მნ რომ ვალების გამო ცხებმა იქდა, იმის მიხეზა იმის ცოლისა და ჭაღების კეთილი ცხოვრების მიმდევრობა იყო. ძლიან ხსაღისო და ხომიმდვრებელი რამოცი წლის წინა მოდის უურხალების გადაშინებ კლანჯელებთან შესადარებლად. ჩვენ დროს ჩვენ გვეუდა კარგი მორთულობა, კვდილობდა თ როგორმე სასოგადობას მოკონებოდათ, და ჩვენა საუესოთ მორთულობით ეკვევირებისა იხანი, მაგრამ ვეკლა განათლებული სასოგადობის ჭაღები კი, ბებრებიც და უმწიფელიც, უშესაბამოდ ქრცისკენს, თავიანთ მორთულობით ქუნაში გავევირებათ ვინმე. ვიბწად გამოპრანსეული ჭაღა რომ გამოვიდოდა ქუნაში მაშინვე ვეკლამ იცოდა, რა შეელიც უნდა უოფელიყო ის. უწინდელი ხაქუნო მორთულობა მშვიდი იყო, ესდანიდელი კი სწორედ ურცხვია. უწინდელ კანების შესაბამი სეგრამე ქრანდათ, არც ძრვიდ

მოკლები იყო და არც ტალახში ეთრუოდა შეირფასი, ფუნქციონირებდა ფუნქციონირებდა და სხვა მორთულობა წარმოიქმნა; შიშვენიერად მოკლულად ჩვედ გამოწეობილი ქქონდათ; სრულებით გიჟად ჩაუგდევდით, ვინმე ქალი რომ გამოსულყო ქუნაში უშალოდ და უწამლასსამად ან კიდევე მთელი უაღბო თმების (დაღალები) კოშკით, როგორც ესაა სხადონ. ნეტა ვინ გინდათ, მოატყუოთ თქვენი თმების მორთულობით? განა იცით, რომ ცაცებიც და ქალებიც ესედავთ იმ თმებს სრულებით მზა შინაონებად გაკეთებულს, ხაკარცხლით და ზილფეკკებით უოკელ შარავმსურის აკოშვასი ამდენ და იმდენ ტალერად გასასეიდებს. ეველა ქალბატონი თავის მშვენიერ თმებში ამდენ და ამდენ ფულს ამოკვს; და ეველა კეთილგონიერი კაცი კი უნებურად უნდა სთელიდეს, თუ რამდენი დღე ან რამდენი თვე უნდა იმუშაოს, რამდენი ხაჭონელი გაუიდაოს, რამდენი სტატია დაწეროს, რომ იმდენი შეიძინოს, რამდენიც ამ გვარად ცოლის გამოზრახვას ეუოფოდეს.

საუბედროდ ქუნაში დიდძალი ღარიბი ხალხი დანახალებს, რომელნიც ძალდატანებითი მუშაობითაც ძლიერს ქვეყნს თავიანთ ცოლშვილს. ნუ თუ თქვენ თავში არ მოგდისთ ეს აზრი, რომ ეს ღარიბი ხალხი რომ თქვენ მორთულობას დანახავს, უპქველად იფიქრებს იმ ფულით, რა ფულითაც კვ სარტყელად ჩუიდი და კვ შინაონის ნაშთი, მე შემქმლო ტანისამოსიც ჩამეცვა და მთელი ერთი კვირა გამომეკვება ჩემი ცოლშვილით; თეთრი იუბკები რომ დაგთრეკს და ჩაგაგვა ქვეის მიწაზედ, მაგის ფასად მე მთელი ერთი თვე ვინცოვრებდა და ჩემს ავადმყოფს ცოლსაც მოვირჩენდითა.

რასაკვირველია, მე არ ვამტყიცებ, რომ ესაა როგორც ძველ დროში შეიძლება დეს მორთულობაზედ შედგენილი წესებით საზოგადო ფლანგვის წინაღმდეგ მოქმედება; მაგრამ ეს კი დიდი მიმანია რომ ინგლისში ძალიან საბუთიანად მოიქცნენ, სხვა და სხვა გვარ გე

თიღვსოვრებას რომ სარეი დაადკეს; მართლაც, წარმოიდგინეთ, უნდა თუასრო მეფლანგაობის გამოჩენს ქუჩაში წოდებაების ერთმანეთის წინააღმდეგ აღმფოთება არ არის? ამას კი სუფლის გარდაძვლობად სთვლის კანონი და დამსაძკეს, ვინც სიტყვით, ან წესით, გამოხსთქვამს ამას, — ხასტყად სჯის. მუშა ხალხმა როგორ არ მოითხოვოს ჟამთაგარის მომეტება, როდესაც ისინი ქსედვენ, თუ როგორ მოუფიქრებლად ჭფლანგვენ ფულებს მდიდარი ქალები? ღმერთმა დროა, რომ გონიერმა და კეთილგანზრახულმა ქალებმა თავიანთ კარგი მაგალითებით ამ ესლანდელი, ხეჩი სქესის დამამდაბლებელი, ცხოვრების მიმდენარობის წინააღმდეგ იმოქმედონ. მე კვკვრობას ხუ-ღაც არა ვქადაგებ და არც იმას ვამბობ, რომ ხრულებით ხელი ავი-ღოთ სიამოვნებასუდ, კარგ ფარჩებს და მოსხდენ ჩასაცმულს ხულარ კისმარებთ მეთქი. არა, — მე იმას ვსივი, რომ ჩქარა დაკვარავთ მა-ტრის, თუ სებაყოფლობით არ აღვასრულებთ იმას, რასაც ძველ დრო-ში კანონებით ახრულეხინებდნენ ქალებს, თუ უარს არა ვყოფთ უცხო ქვეყნელი უხნეო ქალების მამაკას, რომლებიც ცარიელები არიან, ხულ უტანონი, და რომლებსთვისაც უკვლა ფულხედ იუიდება — თითონ ქა-ღობაც.

უკვალხედ უწინარეს თქვენი თავის განთავისუფლებიდანვე დაი-წყეთ, უარი ჭეავით თქვენი ამაო დიდება, გამოპრანსკის, სურვილი, მე ამას თქვენ, უკვლა სქამიან ქალს გუებნებით, რომლებსაც ჭეშმარიტად გხურსთ ხეჩი სქესის ამაღლება! მაღლობა ღმერთს, ხეჩი ხამობლო ქვეუნა მდიდარია კეთილ-აზროვანი ჭლებით, რომლებსაც გულში მა-ღალი უსყობითი აზრი უჩერგათ. დაიწყენ ამ განთავისუფლებისთვის შრომა და დარწმუნებულნი იუაით, რომ თქვენი მამები, მძებნი და ჭრ-მები მაღლიერნი დაგრჩებან. თქვენ რომ მოართულობა — გამოპრან-სკისხედ დროს და ფულებს, ქსარჯავთ, იმის შესამედი ნაწილი რომ

შესწირათ წიგნების უცდესა და იმათ კითხვას, ამით თქვენ საუთარ
 ცხოვრებასაც გაატეხებთ და ქრებისა და მამების ზრუნვასაც შეამცირებთ.
 მაშინ რამდენიმე წლის შემდეგ, თქვენ უგუკვლად დამთანხმდებთ
 იმაზე, რასაც შე ამ წერილში ვამბობ. თქვენ უგუთვს საქმეს მო-
 ექმედებდით, რომ გაქმედდებოთ და ხასოგადოებას დაფუძნებდით ქა-
 ლების უგუნური მიუღიანობის წინააღმდეგ მოქმედებისათვის. ხშირად
 თვით დიდი საქმეები მცირე მიხეზებისაგან მოხდება სოღმე, და მე-
 ტადრე კვლავ, — როდესაც ღირსეული და განათლებული კაცები შრო-
 მობენ და მოქმედებენ ქალების განთავისუფლების სასარგებლოდ, ჩვე-
 ნი ვაღიან, რომ შეძლების კვლავ თვითონ აღვიწარმოთ და დაიხ-
 სნათ ჩვენი თავი რომ რაც შეიძლება აჩქარებით ვიდოდეთ მათ მი-
 საგებებლად, რა არის ჩქარა მოგვეჭიდნეთ იმ შეკლის ხელს, რომელიც
 გამოუშვრია ჩვენთვის მათში გაღვიძებულ ხშირთლეს. დიდი ნუგეში-
 ნის მცემელია ჩვენთვის, რომ ქალების დიდი მოხარწლევ უნს სტუ-
 არტ მილი თავი თხზულებებში ჩვენი უფლებებისათვის იღუწის და
 გულის ხაღმობელია ის სიტყვები, რომლითაც ის თავის წყრილად თხუ-
 ზულებების კრებულს თავის განხვეწებულ ცოლს უძღვის. ხასოგა-
 დოებაში თუ ხაღმე დაქსწრობოდა ამბობს თავის ცოლზედა, ამ ხა-
 სოგადოებას თითქმის ეფინებადა ნათელი, სოცოცსლე, და კიუო-
 ფილება, თუმცა დიდი მძიმე დაუნქარებელი ხასიათისაც იყო. თითქმის
 მასში შეკრებული და შეკრებული იყო უოკელ კვარა სასწულე, რომელიც
 მაშინაც კი აკვირებს კაცს, როცა ეს ერთ ერთ მხარეს იმ სი-
 სრულისას ქმეებს თვითთველს კრძია ზინძია. იმას ქმონდა უფრმა-
 სვილი და დამსუიდეული ხეინანდისი და დიდ ხელოვანება, რომელ-
 ხაც მხოლოდ მართლმსაჯულების გრძნობა შეაყვება - ის გრძნობა,
 რომელიც ხშირად ავიწყება იმას თავის სიამართლეს და სხვისას კი
 არაოდეს; გულისთაც ისეთი გრძელი და მოხიუკარული იყო, რომ ვინც

გი იგნობდა იმას და უუყარდა ის, ერთი აიხად უბრუნებდა ხოლმე იმას თავის სიუყარულს; ამასთან მისი გამოხატულების მანერა და მისი წორე, ნაწი ზღმსუჭდელობა; მასვილა და შეუძღარი თკელურის დეკა — შეფარდებულნი იყენს მას ღრმა და ცხოვრების მცოდნე გონებასთან და თითქმის შეუძღარნი, როდესაც ის ამ ცხოვრების ვითხუებს განსჯიდა ხოლმე. მისი ნიჭნი ისეთ გვარად იყენს გახსნილნი, რომ თვით უმღელესი პოეზია, ფილოსოფია, მკვერთველები და ხელფანება მის ასღოს ბეულებრივ რამედ სჩინდნენ, მისი ხნას და გონების შეაფურისად, და სსუა.

მართალი არ არის, რომ ამისთანა ქება დიდებს შეუძლიან ქალებში სიახუე გაღვიძობს. ყველა გვარი ცარიელ ფრასების მტერია ანაამ ღნკოღნმცა სთქვა აგრეთვე დიდი მნაშენობით სიტყუება: „ღმკრის შემდეგ ჩენი სამშობლო — ქალების მადღიერი უნდა გვიყოთ!“ მე მკონია ამისთანა ქება ვაზწიამის სახელსედ მკარებათ იუბ ასუ იმ ხახელსედ, როგორც პარიელები ამობდნენ თავიანთ სელმწიფის ცოდსედ, მთელ ქუყანასედ უკეთესედ მართული ქაღის სახელი ქონდეს დაკარდნილი.

ასლა გი ამ გამოთხოვების ვამს, საუკარდნიო მკითხუელნი, შეუნდა შენიშნო, რომ ამ წორადებსა არა ფერი არ მითქვამს თავის მოუყარეობით და არც არაფერი მინდოდა ამით ჩემთვის შემქმანი; მე დიდი ხანია რაც ვსარგებლობ იმ თავისუფლებით, რომელიც ქალებსათვის მხურს. რც და შეიდი წელიწადი, რაც მე სრულებით სხვის დამოუკიდებლად ვზუნავ ჩემი თავისათვის, კმფლობელობ ჩემ შემდებს და შემოსაკვალს, როგორც მე მხურს და კმოქმედებ ისე, რაც ჩემ ნიჭს და გულს შეეფურება. მე მქვს სახლოსნობის ვადებულება, როგორც ყველა სახლის მატრონს და სახლის უფროსს, მქვს გავლენა ჩემ მკობრების საზოგადოებასედ, და თავისუფლად ვამბობ ჩემს

დაუკრებებს ჩემს თხუზულებებში. ს'კა საზოგადოებრივი მხარეში
 არაოდეს არა მხურდა ჩემთვის და უოკელთვის უარს ჩვენი მხარე-
 შუ, როდესაც მოხვდნენ ხოლმე რომელიმე საზოგადოებაში მოთა-
 ველ ანუ წყარად ვუთხვილივაც ანუ წამკეთისნა ხასაღსო ლეჭნებში. მე
 ისე აღსრდილი არა ვარ, რომ ხასაღსოდ ღამარაჟი შექმდოს და ამ
 ნიჭის შექმნასუდაც არაოდეს არა ვცდილვარ. ეს კიდევ იმას არა ვნი-
 შნავს, რომ სსკებს, სსკა რიგად აღსრდილებს, ჩემსედ მომეტყუ-
 ლად ნიჭიერ და ნახვავლ ჭალებს არ შექმდესათ უნივერსიტეტის კა-
 თედრის დაჭერა ანუ სსკა გამოჩინებული თანამდებობის აღსრულება.
 ამ გარემოებებში ჩემთვის, ხანში შესული ჭაღისათვის, თქვენთან შო-
 რიდგან ღამარაჟი სჯობია პირის პირ ღამარაჟსა. მე იმის მეტი არა
 მხურს რა, ოდონდ ჩემი თხუზულებებით მოვასდინო თქვენში შტა-
 ბეჭდილება, და დაიდ ბედნიერად შეკრანდნი ჩემს თავს, რომ შექ-
 მდოს თქვენთვის იმ გზის ჩვენება, რომლისაც არჩევა საჭიროა თქ-
 ვენი საკუთარი სიკეთისათვის, იმ გზისა, რომელსუდაც, უნდა გაი-
 როთ, თუ ვი არ გინდათ უარ ჭკოთ თქვენივე გაცურა უფლებები და
 დახთანსმდეთ იმსუდ, ვითომც აღმერთმა კაცი ვი არა, მაშაჟი შე-
 ქმნა მსგავსად თვისადა, — რომელსუდაც სამღრთო წერილებში, — იმ
 ჩვენი ხარწმუნოებისა, ჩვენი იმედების საფუძველში, — არაფერი არის
 ნათქვამი.

ახლა ვი გემსუადობებით თქვენ და ვითხოვ თქვენგან, რომ კუ-
 თილი თკალით და უურადლებით შექსოთ ამ ჩემ წერილებს.

კატორანე ღვინისაშვილი.

1871 წ.

(დასასრული).

ათი შტერს ერთი მოუვარეს.

(* ღრობა და იმისი მსჯელობა).

გახატ არ გამოუდგია, ვერ წარმოიდგენს რა ძნელია რეკა და ქექვა ძველებსა და აქეთ-იქით მიუწილის გამოცემულებსა, მეტადრე თუ ეს გამოცემულება არის გასწეით უნდა თითო ფურცელზეთ ეძიო, უნდა გასანჯო სათაურები, წაკითხოს სელეოტო ის, რაც ერთსელად გაგზარვობა და მწუხარებითა და თავის ქსევით წაკითხოს. მაგრამ წყნს მდგომარეობაში, მეტა უნაი არ არის — უნდა იყოს. რაღა თქმა უნდა, რომ ერთი ათიოდე სხვა რიგანი გამოცემულება რომ გექმდე, წყნ შეკვეთლო სრულიად უუარადგებოთ გაგვეჭა ისეთი გასწეით, როგორც «ღრობა», რომელსაც მაშინ რაც უნდა ერასუნებინა, უურს არაინ უგდედა, რათგან სადაც ბეჭი რიგანი მწერლობა, იქ მტკვარი უნიჭო ორგანი კრას ისამდა და სალანდინდართო გასდებოდა. მაგრამ წყნში, სადაც ერთად ერთი გასწეითა და სადაც მეტა წარა არა აქვს რომ ბეჭდვითი ვითსკის ასლად შეჩვეულმა საღსმა არ დაუდოს ურია, იქ ვალთ უაკული რიგანი და სანიდანიანი ვაცსა აუღსნას სკანდელებს ცრუქსტოლობა, მუსკის უნიჭობა და დიპიტ რიქების ნაცრქქიობა და სხვანი, რომ აძითი თვით მკითხველები არ ნაცვადნენ შედგომილებსა და გონებას სინდურგში.

ერთი უმთავრესი დანიშნულებათგანი ლიტერატურისა არის ის, რომ საღსს ახწყლოს თარსნობა, ანუ როგორც კვრობელები იტყვი-

ან, ინიციატივა; ახსავლობს უპირატესობას სჯემში და თავდაობა. ესე-
ნი ყოველივე დროებას დაიწვებული ქონდა მას შემდეგ, როცა მის
რედაქტორები, მესია და წერეთელი გამოვიდნენ შირველად ამ გაზე-
თის დამარსებლების გავლენისგან და სცნეს თავი თავიუფლად. თუ
ხადამდინ მიაღწია იმათმა სწავლამ შესასებ ქვემდებარეობით (მასი-
კურა) ცხოვრებისა, რომ კანა გახდეს უნაყოფო, დაქარგოს ყოვე-
ლი შრომა დამოღწეობა, შეიქნეს სრული უვარგისი და სთავდეს
სხვის ოფელსა და საზრდოს, მე მოვიყვან ერთს მაგალითს. აი სსკა-
თა შორის რას უჭადაგებენ ესენი შეითსველებს. (დროება № 13
1869 წ.)

აღთქმა შენა, — უჭადაგებს დროება მოძღვრის შირით თავის შე-
თსველებს, — ვითარცა აღთქმა მონოსნობისა, არს უმთავრესად ხამი:
მორწილება, სისაწულე და ქაღწულეა ანუ ქაღწულეობი-
ვი ცხოვრება. აღსრულება ამ ხამთა აღთქმათა: მორწილებისა, სი-
საწულისა და წმინდა ქაღწულეობივი ცხოვრებისა მიგაყვანს შენ
ხამოთსინსა კართან; რასაკვირველია აღთქმა შირველი მორწილე-
ბა, ითხოვს შენგნით რათა დაჰყურა მორწილებს... რათა იმეოფეა
ბოდე მორწილებაში ყოველთა შირთა თანა და უმეტე-
სათ უფროსებთან... რათა იმეოფეა ბოდე დუმილებასა
და მოთმინებაში.

მეორედგან, იქვე, ხადაც ამბობს მეორე აღთქმა — სისაწულეზედ.
ყოველსავე ცხოვრებასა შინა უნდა განხდეს და გაქნდეს სსხე
სისაწულისა. სისაწულისა და ხამშიღისათვის ნუ შეძრწუ-
ნდებათ გული შენი. მიუტყვე ზრუნვა შენი უფალსა და
მან გამოგზარდოს შენი.

რასაკვირველია, რომ აქამდინ ამკვრის ქვემდებარეობითი (მასი-
კური) ცხოვრების ქადაგებამდინ არ მისულა არც ერთი კლერიკალური

ლიტერატურა ამ უკანასკნელს დროში. რა უნდა ვიხსენებოთ? —
 ისა, რომ იუპოთ უნაყოფონი და ქალწულები დამ დედამისს —
 გაშინებოა; იუპოთ უკვლანი მორჩილებაში და თაოსნობა და ხაქმის
 მწარმოებლობა თაყის თაყად შევლენ თქვენს თავშიაო და ვეღა ხა-
 ქმე თავთ გამოგვირდებათაო და გაკეთდებაო, ნუ იღწით, ნუ იშ-
 რომებთ და უოკელი ხაზრდო თაყად გჩნდება და ჩავივრდებით ზარშიაო;
 იუპოთ ხაწყლათა, ხისაწყლე ყარგათა, და ხს. და ხს.

წარმოიდგინეთ მკითხველო, რომ ჩვენი საზოგადოება, ისეც
 დაპურობილი ამ აზრებისაგან, გაქუვა ამ ქადაგებს. ან, უფრო კიდევ
 უარესი. წარმოიდგინეთ, რომ ვეღლანი დადგენ ამ აზრზედ, ანებს ამ
 სოფელს მწრუხველობას თავი, მიქუევ ხელი ქალწულებს, უხაქმურე-
 ბას, ხსაწყლეს, შიმშილს, მოთმანებას, მორჩილებას. რა მოელის მა-
 შინ ჭკუნიერებას?! ნუ თუ ამისი მოთვიჭრება არ შეუძლო ადროებას.
 მაგრამ დაჩვეულნი თვით ჭკუიერებაზედ (შისიურს) ცხოვრებას, ისი-
 ნი მივიდნენ უკანასკნელობამდის. ესდანდელს დროში რომ კაცი ქალ-
 წულებს ჭადაგებდეს, ის კაცი უნდა იყოს ან უოკლად უმიცარი ან
 უოკლად უმატიოსნო, რომელსაც ერთი კაცის შტოვის ცემა ურჩევია,
 თავისი მკათხველი საზოგადოების ხარკებლობას და ჭეშმარიტებას.
 არ არის საჭარო, რომ ადროებას უჩვენო ამკარი უგანება მენიუ-
 რების ძალით, მაგათ მოვაცონებ მხოლოდ სახარებისა და ხამღრთო-
 წარიღის სიტყვებს, თუ ან ესენი იფიან, რომელნი გვეტყვიან, რომ
 მოქვეითეთ უნაყოფო ხე და მივეით ცეცხლსაო. ეს არის სწორედ იმ
 ქალწულებისთვის ნათქვამი, რომელსაც ჭადაგებს ადროება. ვგრეთვე
 სიტყვები: შრომითა შენითა დაირჩინე თავი შენიაო. ანუ მოიგონონ ის
 იგუი დამრსულის ტადანტისა, რომელიც ვგრეთვე შეესება შრომასა
 და მოღვაწეობას, ანუ მოიგონონ კიდევ ის ბრძანება ღვთისა, ხადაც
 ის ჭლოცავს აბრამსა, რომ იმრავლეთ და მოჭვინეთ ქვეყანა მცხო-

ვრებლებითაო, და გამრავლდით ვითარცა ქვიშანი ზღვისპირა და კრს-
კლავნი ციხანიო.

ეს ნაქადგება «დროების» სიტყუეო ეწინააღმდეგების, როგორც
მენიერებას ისე სამღრთო წერილს. მაშისადაჲ რა მიზეზია ამისი ჭა-
დაგება? ამას აღსნის მხოლოდ ის, რომელმაც იცის რომელიჲ გარე-
მოება, რომელიც ასელმძღვანელებს «დროების» მოღვაწეთა.

რაკი ერთსელ და ერთსელ ზულია «დროების» სელმძღვანელ აზ-
რად თავისი საკუთარი სარგებლობა წინააღმდეგ საზოგადოების კე-
თილდღეობისა, იქ ნიადაგ ადგია ამ გზასა და არა ქსოვგავს არაფერს
ამისთვის. მოვიყვან ერთს კიდეც გასაოცარს წინდაუხედავს და უოკე-
ლი რაგინა ქართველისათვის გონების აზღელეკუელ მაგალითს. ვინ
არ იცის ერთი გამაჩინილი შედაგოგის ქართული საზოგადოების წი-
ნააღმდეგი აზრები! ვინ არ იცის ამ შედაგოგის ჭადაგება, რომ ქარ-
თველები ისეთი უნაჭონი არიან თავის ბუნებითაო, რომ იმითთვის
სწავლა ამაოაო! ვინ არ იცის ამავე შედაგოგის შეცდარება, რომ
სრულებით მოსძობს ქართული ენა და უოკელივე რც კი ქართველს
მოაგონებს ქართველობას, რაც ქართველს მოუტნს სასრგებლობას! ვინ
არ იცის ამავე შედაგოგის ის სასიზღარი გარემოებანი, რომელიც ხაი-
დინი და თავს გადაქსედა. ბეერი ამათავანი თვით «დროების» უცნო-
ბეობა შეითსველებისათვანს. მაგრამ თავის სარგებლობის გულისათვის
და ხასამოგნოდ რომელთაჲ შემდეგ შირთა, «დროებაში» გაქციეს ის
შირი, რომელიც წინაჲჲ მთელის საზოგადოებისა მასხარად ქსდიდა ამ
შედაგოგის სასიზღარ საქმესა. აი რა რიგის გაკიცხვით ლაშარკობს
«დროება» იმ შირსედ, რომელმაც შექმართა შირკელად საზოგადოდ
სიტყუა ამ სასიზღარ შედაგოგის. თუმიტა ჩვენ მოკეწონს უფ. სოკო-
ლოვის თამაშობა, მაგრამ უნდა კი ვხთქვათ, რომ მისგან დამატებულს
სიტყუებს სრულებით ვერ გავიგეთ თუ რა აზრი ქსონდა »

მა წარმოიდგინეთ უურებში თითის დაცობა, რომ ვერ გავიგო სოკოლოვის დაბტებულ სიტყვებს რა აზრის უნდა ვიფიქროთ სენ აქ, როდესაც «დროება» თითონ ამბობს, რომ «რაც კი სოკოლოვისაგან იყო ნარეული ამ პიესაში, ძლიან აღტაცებაში მიაღწევდა შუბლივთ, რომ თითქმის ათი მინუტი აღარა ისმოდა რა ხალხი ტაშის კვრისაგან. აგრეთვე ამ არტიტს შუბლივთ მისცა ერთი ვევილის გვირგვინი და კერცხლის ჩაას იარღი » რა უნდა ვიფიქროთ ამ შეშთსვევაში «დროებაზე», რომელსაც ისიც არ ეუურება, რასაც მთელი სასოკოლოვო აღტაცებაში მოქუეკს? რასაკვირველია, რომ «დროება» ისე ჩღუნი და რეტიც არ არის, რომ ის არ ეუურებოდეს, რაც ვეველა უკანასკნელსაც ეუურება, მეტადრე ეს ხაჭქე, რომელსაც სამაზმართლო საქმის წარმოება თითონვე ქწონდა თავის ფურცლებზედ დაბეჭდილი მართალია, «დროების» რედაქციის ბევრი მართულება აკლია და ბევრი ჩარხი მოძლილი აქვს ტვიანის მოძრაობაში მაგრამ რომ ის ისე ეაკუნად მოძლილი იყუეს, რომ არ ესმოდეს, რასაც სოკოლოვი ღაპარაკობდა, ეტ შეუსლებელია. მაგრამ იმ პირმა, რომელსაც სოკოლოვი დასცინობდა და იმ პირმა, რომელიც ამ ფელეტონსა ხწერდა ერთად გაუწიეს უონალობა ერთს რომელსაც გამონიღის პირს. ეს მეფელეტონეც და ის დაცინებულთა შედაგოციც არიან რამე ხაჭქეში თანახარი და ერთი შეკლებით, მეორე ადგილით არიან გაკლენიანი პირები. მაშასადამე, «დროებას» უნდა ამათ სახარტუბლოდ ეღაპარაქნა. რომ «დროებას» ამკვარი მახუნი შესახებ სოკოლოვის ღაპარაკისა გაუკებრობით არ მოუვიადა, ამტიცებს ეს ბრახმოსული სიტყუები შესახებ სოკოლოვის მოქმედების ამკე ფელეტონში. ერთის სიტყუით, მეორე მოქმედება თავიდან ბოლომდინ ხულ ამისთანა უაზრო სიტყუებით იყო სავსეა.

ასლა კვითხავთ «დროებას», იგადრებს ერთი რიგინი კაციც

არის იმ კაცის დაგვას, რომელსაც იცავს «დროება» და რომელიც თავისაც ის ჭკონსავს სოციალოვის მოქმედებას? იკადრებს მან (მის) ვერ-რასღი, რომელსაც ნინდიელი ხურვილი აქვს მოუტანოს სარგებლობა თავის შვითხველს სასოციალოებას და არა მტერს?

მ.მ.ნ., როდესაც «დროება» გადადის ჩემს ფიზიკურს ნაკლულე-ვანებაზე, რომელიც სრულებით არაფრით არ შეეკება ლატარტურას, მე შექმდლა თვითონაც გადავხუდეთ ამ გახეთის მშრომელე-ბის წნობითი ვითარებებზე და დამტკიცებინა, რომ მეგვარ წნე-ობითი კაცთ არ შეუძლიანთ გაძლელა არა ვითარი სასოციალო საქ-მის სინდიხიურად, მეგრამ ამ ჟამდ ვიდუშე, რათგან მეკათი ბეჭ-დვითი ბევრი მექვს სათქმელი. ამას გადავდებ ხსენა დრო-ხათვის, იმდროხათვის, როდესაც კენი გიდევ გაქმდევენ ვისმე კერძო ცხოვრებაზე დაზარაკს. მით უფრო მეგვრ ამხედ ჩემს თავს ნებას, რომ «დროება» თვითვე ჰმარებს, რომ სასოციალო საქმის მწარმო-ვებლები უნდა იყვნეთ თავის კერძო ცხოვრებით სასოციალოების წინა-შე მასუხის ტეზაო...

როგორც ვთქვით, ძვირად თუ ხადმე «დროებას» გამოუჩინებ სიმართლე და სინდიხიურად საქმის შესება. იმის ნიდანგ ხელმძღვანე-ლად უოფილა ხეუთარი სარგებლობა და გიდევ იმიტომ ამტკიცებდა რომ სინდიხი და უსინდიხობა უკლას თავისებურად ეუურება და მა-შასადამე უკლას შეუძლიან ისე მოიტევენ, როგორც თითონ ამბობა. (იხილე «დროება» 1872 №). ამის მეგალითებიც შეგვიძლიან მო-უყვანოთ მრავალი. ზი რას ამბობდა «დროება» იმის შესახებ, რომ «მნათობა» შეიგვიანა რამდენიმე თვე და არ გამოვიდა. თითქმის კრ-თის წლის მოლოდინის შემდეგ, როგორც იქნა გამოვიდა «მნათო-ბის», პირველი, იანვრის წიგნი. რა უნდა ვსთქვათ ამ გარემოებაზე და ამის მეტი, რომ ამ ხიარად ვერხალის გამოცემა შეუძლებელი საქმეა:

საზოგადოებას თითქმის დაჰვიწყდა, რომ ერთს დროს არსებდა ქვეყანაზე და ახლა იმან ისევე ამოჭუთ თავი... ღლი ვარ, რომ თუ როდისმე "დროების,, გამომცემლებს შემოაკლდათ უოკელი ღონისძიება გაზეთის გამოცემისა მაშინ ისინი ხრულად მოსპობას ამუშობინებენ, ვინემ "მნათობისათვის,, იფორთხონ ,,

შეიდეგ ამ ფელეტონს "დროება,, ასე ათავებს, რომ ახლა "კრეპული,, გამოდის და ამ ორი წიგნიდამ ცხადად დაინახეს შეთხველი, რომ "მნათობით,, ცუდად არ წავა ამის საქმე და საზოგადოების თანაგრძნობას დაიმსახურებსო.

რასაკვირველია, აქ შეიძლება უნდა დაინახოს, რომ უფალი მესხი ღაბაშვილს ჭეშმარიტებას. მაგრამ ჯერ ერთი ეს, როგორ იცოდა უფ. მესხს, რომ "მნათობი,, გამოვიდა უოკელიდ უღონის ძიებად! უღონისძიებოდ ჭიაც არა სცნოვრობს. ჯერ ერთი ეს ამტკიცებს, რომ უღონისძიებოთ არ გამოვიდა, რომ იმან შეისრულა მთელი წელიწადი თავის დროსა და ვადასკედ მაშასადამე ამას ღონისძიებასკედ იმას ღაბაშვილი არ შექმლო. მაგრამ აქ ცხადად მხედვეთ იმის ახირებულს სურვილს, რომ "მნათობი,, მოსპობილიყო. იმან იცოდა კარგად რომ ახლად გამოსულს "მნათობში,, შეკედნენ იმისთანა ზარნი, რომელთაც იცოდასენ უოკელივე გარკობენი "დროებისა,, და მესხისა, რომელნიც დიდი ხანია ცუდის თვლით უუურვებენ ამათს წამხდარს აზრებს და ადრე იჭნებოდა თუ გვიან აუღსნიდნენ საზოგადოებას ამათს საქმესკედ თვალს.

მაშინ, როდესაც "დროება,, ასე ააღელვა "მნათობის,, შეკვიანებაში, რას ჭეიქრობდა "დროება,, გაზეთი, როდესაც ის რამდენიმე კვირებით იკვანება და ისიც სრულად უპაიხსოდა, არც ღონისძიების მოკლებით, არც სხვა რამე გარემოებით, მხოლოდ რედაქციის სრულის უუურვადლებლობით და უზრუნველობით. რას ჭეიქრობდა

მამის მკხნი: რა უფრო სირცხვილია, ისა რომ უღონესი კაცის კურსს კურსს მკხრულოს სასოციალიზმისადმი მოკლეობა, თუ კურსს კურსს მკხრულოს ეს მოკლეობა თავისი უურადღებობით და სექსის ღვთის ამბობაზედ გაშვებით?

ეს კადეკ არაფერი! შეიძლება კაცმა თავის თავს ის მოუტეოს, რასაც სხვას არ მოუტეებს. ამასთან ბევრ სხვა სიკეთესთან, მესხ ეს სიკეთეც სჭირს, რომ სხვის თვალში ბევრს ქმედებს და თავის თვალში ძელსაც არა. მაგრამ რას ბრძნებს მესხი ამხუდა, რომ მკაცრი ნაქები „გრებული, ამ ორი წლი“ განმკლობაში მარტო შეიდი წიგნი გამოვიდა ოცდა ოთხის მკაცრით? რაო დაიდუმს მესხმა იმ უოვლად მხსნარა და სასო-წარკვეთილს განცხადებაზედ, რომელიც გამოხდა „გრებულმა,“ „დროებისკე,“ ფურცლებზედ. რომლითაც აქვს დადებდა, რომ „გრებული,“ იმითამ არ გამოდის თვ თავის დროზედ, რომ სხვის დელი სხვაგან წავიდო. წარმოიდგინეთ იმ უურხლის ღონისძიება, რომელიც ერთს თანამშრომელზედ არას დამოკადებული და ისიც იმისთანაზედ, როგორც სხანდელი! მაგრამ რათ დაიდუმს მესხმა? სიქვით ეხლა, ამ ერთს შენისკევაში მანინა ჭეშმარიტი, უფლო მესხო, რა იყო მიზეზი, რომ ამკვარს „გრებულს,“ უკვანებაზედ დაიდუმს? მაგრამ ვაი მესხ მტერს, რაც თქვენ არა შენისკევაში ჭეშმარიტებს მადვიარებული არ იყვით. მე წაკნურნულებთ, თუ არ გამტკით. იმითამ, რომ იქ სიმძილის ნურკების... სხვას თქვენ მიხედებით.

ამკვარად „დროების,“ უსინდისოდ და სინამდრით მოქმედებაში იქმდინ მაღწია, რომ იმის ამართა დრომ დეკნალებისა ურიათაზედა და თითქმის რომ ქებაგება ჯვართა გამხედრებასა. 1871 წ. მე 31 № ეს გახეთი ქეთოთავს და ქლელავს ურიაზედ, რომ ისინა არიან მთელი ქეთიანისა და ქლუქკლნია რომ „ხულ ავაი და მარკელი ადგილი უჭირავთ იმითა,“ შეიძევს შესძისის „დროება,“

„იმედი გაქვს, რომ მართებლობა მიამტკიცებს უნდადლებას და თუ დაგვიანდა, მაშინ თვით ქალაქის მცხოვრებნიც ევდებიან თიფსის, იქნეს შეატონოს ურიკები ეს ლანდელი მათის მტრულისა და უხაჭმეოების სიციფელად, გამოცვალონ მათ დღევანდელი მათი მოქმედების გზა.“

ბოლოს ათავეს ამგვარის მუქარით.

„აქ ურიავსეად გაკვრით ვილამარაკეთ და თუ საჭირო იქნება, მაშინ ჩვენ შეგვიძლიან უფრო კრცელი და უფრო საფუძვლიანი სტატიით დავამტკიცოთ, თუ რა ენება მოაქვს ჩვენის ხალხისთვის ამოთ მორწმუნე (სუ თუ ურების ამოთ მორწმუნება ამ „დროების,, ამოთ მორწმუნებას ქმეტობს?!) და გაუნათლებელ კობალებს.“

რასაკვირველია, ჩვენ ბევრი რამ გვეთქმოდა ამასეად, მაგრამ რათგან თვით ერთმა „დროების,, თანამშრომელთაგანვე საკმაოდ დამტკიცა ამგვარი „დროების,, უშეერება, ჩვენთვის საჭირო აღარ არის ეს ბაასი. მაგრამ წარმოიდგინეთ, ის გაზეთი, სდაც ერთსა და იმავე საგანზედ ქოსაც იძახიან და არასადა; სდაც სრულიად ერთი ერთმანერთის წინააღმდეგ აზრებს ავრცელებენ,—რა უნდა ქნას აქ მკითხველმა, რომელს დაუყვაროს?! ან რა უნდა იფიქროს მკითხველმა: მთელს გასეთში ფუღს მართმევენ და ნახეკარს თითქო არღვევენ, რომ ტუფილიაო!

დასამტკიცებლად ამ აზრისა, რომ „დროება“ არ აფასებს ჭეშმარიტებას და თავისი მკითხველების აზრის შემუშავებას, მოვიყვან კიდევ მაგალითს. აი რა შენიშვნას უკეთებს თ. აკ. წერეთლის ნაწერებს „დროება“ (№ 27, 1871 წ.) თ. აკ. წერეთელი დაგვიბრდა ჩვენ სანდისსან ფელტონების და სხვა და სხვა შენიშვნების გზაგანს ამ რუბრიკით: „ცხელ-ცხელი ამბები“. ჩვენ სიამოვნებით ვამღვეთ და

მივცემთ კვლავად ადგილს მას ნაწერს, თუმცა ძლიერ სძირათ
 იხილ შეგვსჯდება, რომ ნკენ მის აზრს არ
 დეთ ან მის ნაწერს არ თანაუგრძნობდეთ. მკითხველი
 ამ შემთხვევაში დარწმუნებული უნდა იქნეს, რომ
 ნკენ ხსვათა შორის გვაქვს აზრში ხმის ამოხა-
 ლებელი ახმა რეზი მიცვეთ იმის თანა მწერალს,
 როგორც აკ. წერეთელი.

ასლა ვითხამ მე დროებას, ნუ თუ მგისი გაზეთი იმიტომ
 გამოდის, რომ ვისაც ეპრობება ახმარებსედ თავის გამოხენა, გამომ.
 ხედრდეს დროებისა ფურცლებზედ? თუ იმისთვის, რომ დროებაში
 უწევს ხაზოგადობას, რა არის იმისი ხასრგებლო და რა ხანე-
 ბული, რა არის ტეშმარიტება და რა შედგომილება? ნუ თუ ეს არ
 ამტყვევებს ცხადად, რომ უფ. მქსხი უფრო აფასებს მკითხველების
 უბეს, ვიდრე იმთხ ხარგებლობას!.... თუმცა დაქსედ ამ ნიჭიერი
 მწერლის (აკ. წერეთლის) დაცემს, რომ სერგეი მქსხი იმას აზრებს
 უწუნებდეს!

ამგვარ სიყოფითან, დროებას ერთი ასირებული უნდა სჭირს;
 საკვირვლოთ უფარს ფილოსოფიური სჯა და ბასა, უფარს უცხო
 ქვეყნების გარემოებაზედ სჯა, და ხაცოდვე მკითხველს, რომელმაც არ
 იცის ეს გარემოებანი, მეტი რა ხარა აქვს, რომ არ დაუჯეროს. აი
 ერთხ ადგილას როგორ ებასება დროება თავის მკითხველებს.

იქაურ მკითხველებს (ესე იგი განათლებული ქვეყნების გაზე-
 თის მკითხველებს) და გაზეთებ შუა ისეთი გაწეობილება, რომ მკით-
 ხველი თავის გაზეთის მეგობარი, დამრიგებელი, თვალის ამსილველი
 და ხელმძღვანელია. (№ 21, 1870 წ.)

არ შეიძლება ერთი გაზეთი მანც არის ტეიხენობ დროებაში
 რომელიც არის თავის მკითხველების ხელმძღვანელების ქვემ და მკი.

თხველები უხილავდნენ თვალებს. მასინ, კეითსაუთ ^{ადროებას} დახურო დახთვის, ან ვიღისთვის გამოდის გახეთი, თუ ვი მკითხველებს ^{გეპენ, უსელენ თვალებსა და ასელმდვანელენ?} ჩვენ უკვეონა, რომ გახეთი იმიტომ გამოდის, რომ თითონ იუკვხ ხელმძღვანელი, დამრიგებელი და თვალის ახსელი მკითხველისა და აქ „დროებას“ გვარწმუნებს, რომ განათლებულ სახელმწიფოებში ასე არ არისო. უთუოდ „დროებას“ ჭკობია, როგორც თითონ უჭირს საქმე, რომ უკვლა აქა ბჭიან მქლამხელის აზრები მიიღოს სახელმძღვანელოდ, ისე უკვლა გახეთებს არამც თუ უჭირდეს, კიდეც ქსარგებლობდესო, მაგრამ შე ვარწმუნებ მაგის მკითხველებს, რომ მაგვარი გახეთი ერთხ თვესაც ვერ შეინახავს რიგანს ჭკუანაში თავს.

ამჟე ნომერში ასე ხვდის „დროებას“...

„სხვა ჭკუენებში, გამიგონია, ასე სცხოვრებენ თურქე, რომ ეოკელი კაცი თავის შეძლების გვარად ზდის თავის შეილებსა, და სირცხვილად არავის მიანსია მილიონის მატრონსუდ ნაკლები იფულის ხარჯვა და მრანჭაობა... თქვენ აქედამ უნდა იფიქროთ, რომ ნუქში ზრდიან შეილებს შეძლების გარეისად და ამითი მრანჭაობდნენ. ჟერ ერთი ესა, რომ რა ვარგია, თუ სხვაგანაც ასე ეკულება „დროებასა“, რომ უკვლა შეძლების დაგვართ ზრდიდეს შეილესა და არა ისე, როგორც ამას ქსარგოებს შეილის გარემოება. მორაგ ესა, რომ სად არის ჩვენში ამგვარი მრანჭაობა და ამუღლობა ღარიბებისა მილიონურების თანახმორად შეილების დაზრდისა. ანუ აუ ეს ასე ეუვის, სუ თუ არის ეს სამრანისი და არა საქარო?

ჩვენდა სამკვალათოდ „დროებას“, ამჟე ნომერში სხვათა შორის მოქუავს. „უშრომით იქ მარტო იმ შორებს ზრდიან, ვინაც მამა მამური სიმდიდრე და შეძლება უშრომით ცხოვრების და მუდამ ჭკიფის წკვის ხებას აძლევს“.

ჩვენ ვოველთვის ასე ვიფიქრობდით, რომ ვოველი ცნების ხაზზე ის არის, გინდა მამაკაცული მილიონები მამაკაცების მამაკაცებით ღატაკი ვოფილიუვეს, რომ შრომით დასარდოს შვილები და ახწავლოს შრომა. მაგრამ „დროება“, თავის შეითხველებს არწმუნებს, რომ განათლებულს ქვეყნებში ასეა, რომ მდიდრები შრომაში არ უნდა იზრდებოდნენ და შრომაში არ უნდა სწავლობდნენ. მართალია, იქნება ამგვარი ლტოლვილები არის დაწინაურებული ქვეყნების უშუკრს მდიდრებშია, მაგრამ უშუკრების მოქმედება, ეს უშუკრები გინდა განათლებულ ქვეყნებს კეთნოდნენ, გინდა გაუნათლებლებს, ჩვენთვის მაგალითი და მისახაძი არ არის. ამის გამო ურჩევთ აჭრადროების, შეითხველებს, რომ არ დაუჯერონ ამ გახეთს, რათგან არ უწყის, რას იტყვის.

ამავე ნომერში შესვდებით ამგვარს ღრმა და სკვირკვლს შესწავლილს აზრსა. „ჩვენში კაცისთვის სკამოა მხოლოდ ერთი ქალის ჭკუა და სსსათი გაიგნოს: იმას დაწმუნებით შეუძლიან იფიქროს, რომ კარგათ იგნობს ჩვენებური ქალების უმთავრეს სწილს,..

მოდი და ნუ დაუჯერებ ასლა დრეკტაშვილსა, რომ სერგეი მესხი არის ჭკვიანი კაცი.

შემდეგ აქვე ავრცელებს „დროება,..

“თუ ასეა და ვველა ქალი ერთს კლამოტრსა ჩამოსხმული, თუ ვველა ერთხაირად უსაქმოდ, გულსკლდაკრეფილი უნდა გვიჯდეს შინ თუ ვველაზედ ერთხაირად ჟიბის დაუგითსკვად უნდა ვისარჯოდეთ და და სსსა,..

ჩვენ კი ასე გვეგონა, რომ ჩვენში სულ სსსა და სსსა ფერი ქალთა მუთქი: ავიცა და კარგი, ჭკვიანიცა და უგუნურიც. მხნეცა და მცობარც. ღამაზიცა და მსხინჯიც. „დროება“, კი გააწმუნებს, რომ სულ ერთხაირები არიან, ერთი რომ გაიგნო სხვებიც გავადინება რაც

არან, ეველანი ერთს კალაპოტზედ არიან ჩამოსხმულნი. ამასვე ვხედავთ ერთმა უცხო ქვეყნის მოგზაურმა ჟანდაკიანთ სოფელს რომ განსწავლავს საქმიან ქართველი ჭაღუბის გასაგონობად: შეუძლიან დასწეროს თავის ხატგზავრო წერილებში: ეველ ქართველი ჭაღი არის ცხვირ მოკმულა, გიჟა, ცუდი სენისაგან დაფუჭული, თუხშიშველა: და რუსის ხელდათვის მოყვარული და შურად ან ერთ ტრიცატკა ოდ კად ვისაც უნდა მიჰყავდის თავს.

ეს ის "დროება,, გახლავთ, რომელიც სშირად ქადაგებს ჭაღუბის კმხსნიანობას. სწავლი ქართველი ჭაღუბი!

ამავე ნომერში, სტატიაში "მნათობს,, აი რას ამბობს: "დროება,,

"მნათობი,, იმ გარემოებას უნდა დაეფიქრებინა, რომ ეს მშვენიერი ჭეშმარიტება, რომელსაც დღეს გაბრძოლ ეპისკოპოსი ქადაგებს წყნში, ათი ათასჯერ გამოუთქვამთ ბირველ მამამთავრებს და წყობის მასწავლებლებს და რა მიზნია, რომ ესლა გიდეკ სელმეორედ გამხდარა სჯიროდ მათი წარმოთქმა? ბოკლისა და დრუბერის თაყვანის მცემელ ეურნაღს უნდა სცოდნოდა, რომ ხალხის წინისა და სკუთლების შეტყვლაში ან გაუძვობესობაში უმთავრესი გავლენა იმ ხალხის მდგომარეობას და დაწყობილებას აქვს. იმას არ უნდა დავიწყებოდა, რომ ხალხის წყნობით აღსრდისთვის ქადაგებების გარდა, სხვა რამეც სჯიროა, და ეს "სხვა რამე,, იმაში მდგომარეობს, რომ წყნობის კანონი დამყარებული იყუკეს კ ა ც ი ს ბ უ ნ ე ბ ი ს თ ვ ი ს ე ბ ა ს ე დ, და მიზნად ამ ბუნების დაკმაყოფილებას ქონდეს; იმას ისიც უნდა გასხენებოდა, რომ იმ ბუნების დაკმაყოფილებისთვის აუცილებლად სჯიროა სოციერთა სსოცადო სკუთლების შეტყვლა... (მაშ რაში მდგომარეობს ქადაგებანი გაბრძოლ ეპისკოპოსისა?!) ერთის სიტყვით, "მნათობს,, უსათუოდ უნდა ქტონოდა აზრში ის ჭეშმარიტება, რომ სსოცადოების წყნობითი აღსრდა სსოცადოების მდგო-

მარკობის გაუმჯობესობას მოსდევს, და უამსოთ სრულად შეუძლებელია...

ჯერ ერთი ესა, რომ ვისაც წაუციოთ სხვს გაბრიელ ეპისკოპოსის ჭდაგებანი, ეკლასი თანხმანი გასდებიან, რომ ეს ჭდაგებანი არან დამყარებულნი ზნის ბუნებასა და იმისი მოთხოვნილებაზე და არან შამართლენი ამ აზრზე, რომ დაუენონ ვრცე იმ გზაზე, რომელიც ასწავლის ამ ბუნების საჭიროების დაკმაყოფილებას. რასაკვირველია გაბრიელ ეპისკოპოსი რომ ჭდაგებებს სხვა შქადაგებლებით ცარიელ უხასთა და უმასოთ სიტუაციებს, მაშინ ამის ჭდაგებას არ ვხვდებით ღირსეული მნიშვნელობა, მაგრამ ის ჭდაგებს სწორედ ამას რასაც ასწავლის ესეა ხალხს დაწინაურებული ლიტერატურა ეკრძობს ხელსებისა. თუ "დროება,, იტყვას, რომ არც იმ ლიტერატურასა აქვს ხალხის წარმატებაზე მნიშვნელობა, მაშინ გაბრიელ ეპისკოპოსსაც უდვას ეს მნიშვნელობა ბრალად. მაგრამ თვითონ ამ შემთხვევაში რილის მოღვაწე "დროება,,?! როგორც გაბრიელ ეპისკოპოსს არა აქვს არა ვითარცა ღონისძიება, რომ მატერიალური წარმატება მასცეს ხალხსა, ეგრეთვე "დროებას,, რაც შეეხება ხალხის სწავლებას და წითუნას ესლანდელი "დროება,, ფესის წარცხად არ გამოდგება გაბრიელ ეპისკოპოსის ცხოველ სიტუაციის და ცხად საბუთებისა. თუ ამას იტყვიან "დროება,, რომ ჩვენ ვასწავლით ხალხსა როგორ მიადწიონ კეთილდღეობამდინ და მატერიალურ გაუმჯობესობამდინაო, მაშინ ჩვენ მოვთხოვთ "დროებას,, რომ დაგვიმტყინოს საბუთებით, რომ გაბრიელ ეპისკოპოსიც არ ასწავლიდეს ამას ხალხს და არ უჩვენებდეს ამის გზას. მაშ რა იყო მიზეზი, რომ "დროება,, ამგვარად ამხედრდა გაბრიელ ეპისკოპოსის ჭდაგებების ქებაზე?! მიზეზი ეს იყო, რომ უნდა გამოეჩინა "დროებას,, თავისი ცოდვანა და ეთქვა, რომ ბოკლი წაუციოთ სხვს.

რომ გეჭონდეს დრო და ადგილი მე უჩვენებდა "დროებას, რომელი რა სწავლების ქადაგებასა და დარბევასუდაც ამბობდა მისთვის სწავლების წარმტებისა და არა ამგვარებსედა, როგორც არას გაბრძულ კმისკომპოზის ნაწერნი. ვარგს მთქმელს კარგი გამგონე უნდაო. მაგრამ ჩვენ მარჯალგან დავამტკიცეთ, რომ "დროებას, კაი გავიხუბა მართათა ქმონია.

რომ სწორედ "დროებას,, თავისი ბოჯლისა და დრეპერის წაკითხვა უნდა დაეკვინს მკათსკვლათს გაბრძულ კმისკომპოზის ქადაგებასუდ შენაშენებით, ამის ესლავე დავამტკიცებო თვით ამვე სტატიადამ "დროების,, ლიტევეებით.

"ჩვენ სასოგადოებაში, ჩვენდა საუბედუროდ, ბევრი ცუდი სხე და გრძნობა მეფობს; ჩვენი ლიტერატურის ვალთა დანახოს სასოგადოებას, რომ ეს სხე და გრძნობა მართლად ცუდი და საზიზღარი რამეა; ამასი ვალია, უმატიონსია და საღსისთვის მანებული მოაქედებაების შეზისლება და მორიდება ჩანურგოს სასოგადოებაში და ახწავლის მამულის და მხლობელის სიუვარული და დახმარება..

ასლავ კვითხვით, რომ რატომ მოხდა, რომ ერთგან ამგვარი ახრება სასარგებლონი არიან და "დროება,, ახწავლის, რომ ლიტერატურა ასე მოაქედს. და შეორთეთგან ამბობს, რომ ამით არავითარი სარგებლობა არ მოაქეთო. ნუ თუ უოკელს თავის ქადაგებაში სულ ამ ახრებს არ ადგია გაბრძულ კმისკომპოზი?! დაფიქრდით უფ. მესხო. ან იქნება არ წაკვითხით და ისე გავიტაცათ ბოჯლის წაკითხვის გამოჩენის სურვილმა, რომ წაუვითხვად სუით ამ ქადაგებებსუდ. მამ გირჩევთ წაკითხით და აღვიარით, თქვენი დანაშაული საქვეყნოდ. მაგრამ.....

ასლავ უგდეთ უური ამვე სტატიაში როგორც უღსნის "დროება,, თავის მკითხველებს რა არის პოეზიაო.

პოეტური თხზულება წაკითხვის დროს, თუ კაცს ურწამელის დაკლით თმა აუდგება ტანტყედ და ცოცხლათ აწრია წაკითხვის შემდგომ თვალს აღარ მოშორდება, იცოდეს "მნათობის", რედაქციამ, რომ ის თხზულება სწორედ პოეტური თხზულებაა, ლექსია იყოს, თუნდა პროზად დაწერილი. თუ არა და, ნანადკილად იცოდეს, რომ ამ თხზულებას პოეზიასიზმად არ მოსჩვენებია..

მა არ მგულებს დედამწიხვ ზურგზედ ბირონის "დონ უიანზედ", უკეთესი პოეტური თხზულება. თუ არა და თვით "დროებაში", აწრია რომელიც მსურდეს და წაკითხოს თვით უშიშრულს მგრძობილობის განსათვლად ქალს ორ სანდო მოწამესთან, თუ რომელიმე პოეტური თხზულება ტანში ერთნაირად ვისმე მოჭკერის (ოღონდ ამ დროს მესხი შუშას ან ქვას ნუ დააღრმავებს, რომელიც, უკვლად დამეთანხმება, რომ არ არის პოეზია და პროზაზე უფრო პროზაა.) და თავსუდ პლანს აუყენებს. მამ არა უოფილა პოეზია ქვეყანაზედ რაღა და ამას "დროება", უჭაბუკებს იმ ურწამელს, რომელიც იცის, რომ ამას შინაში უდგია და უოკულს შეცდომად დაიჭერს. მამსადაჲ აქ "დროება", ცდილობს საბრთხილეს და იქნეს უოკულს თვის ცოდნას, რომ არ გაეპას წინააღმდეგის მხეში; და აქაც, ამ დიდს შეცდინეობაში, ვარდება ამ საშინელს უშუალო შეცდომილებაში, და სხვაგან რა უნდა იფიქროს ამსუდ მკითხველმა, სადაც იმედი აქვს "დროება", რომ დარჩება თავისი წინააღმდეგობისაგან შუნიშნავი? თვით ამ უბრალო საგანში, რომელიც უოკული უბრალო სახელმძღვანელო წიგნიდამ ამოკლო უფრო მოხვედრილი აღისნა პოეზიისა, "დროება", გვიჩვენებს თვის უოკლად შეუკავებელს უშუალოებს და თავისი მკითხველებისადმი სრულს დაცინვას და დამცირებას.

მაგრამ არც არის საკვირველი ამგვარი "დროების", დაცმა. იყო

ისეთ ვინ არიან მაგისი თანამშრომელი!... რა ეურნაღი, ან რა გ-
 ფეთი უნდა იყოს ის, სადაც დიმიტრიძეებისთანა ალავი ექნებათ ში-
 ლვაწობისა და მისსები რედაქტორები იქნებან. ეს კახლავსთ ის
 დიმიტრიძე, რომლისა გარჩევისაგან ღმერთმა უოკელი ნიჭიერი გზი-
 ლება დაიღსნახ. ერთათ ერთი ნიჭი აქვს ამ დიმიტრიძეს, რომ უო-
 კელს 'ნიჭიერ თსზულებას ისე გააუნჭოებს, რომ ვისაც ის თსზუ-
 ლება არ წაუციოთსუკს, სელს აღარ მოჭიკიდებს. რასაკვირველია, რომ
 'უბირობისთანა,, და 'მელაღუქებისთანა,, თსზულებანი რომ არსიოხ
 კიდეკ მაგის ნიჭის შესაფერია და რაც უნდა ეცადოს იმაზედ კიდეკ
 უფრო ველარ გააუნჭოებს, მაგრამ სამწესაროა, რომ ის ხან და ხან
 თავის უნიჭო კალაშხ წაურეკვს ხოლმე რიგიან ნაწერებსიდაც. აი მა-
 გალითათ რაში მდგომარეობს დიმიტრიძის გარჩევა, რომლითაც თა-
 ვის ჭკუაში 'დროება,, ხრულადა არჩმუნებს თავის სიტყვებსედ ში-
 თსკელებს. 'სადლეგრძელაზედ უნდა ვსთქვათ, რომ იმათ, ვისაც არ
 შეუძლიანთ გარეგანი შესედულობისა (ფორმისა) და შინაგანი თვისე-
 ბის ერთმანერთში გარჩევა, იმათ ჭკონიათ, რომ ეს თსზულება არის
 რუსული პოეტის ფუოკსეის პოემის მიხამკა. ფუოკსეის პოემა ითვ-
 ლება რუსულ ლიტერატურაში ძალიან სუბტ თსზულებად და იმიხი
 წაკითხვა თავიდამ ბოლომდინ ძნელია იმ მიზეზით რომ ამ გავრძე-
 ლებულ პოემაში აზრი ნაკლებად სუფევს. (თუ უაზრო პოემების წა-
 კითხვა ძნელია, ამაზედ უფ. ფაშელს მაინც დაეკითხეთ, რომელმაც
 არამც თუ წაკითხა და კიდეც გადათარგმნა დაბეჭდა იმ ეურნაღში,
 სადაც თქვენ ისე თავსანქნად მოღვაწეობთ, 'დემონი,, ღერძმანტოვი-
 სა.) 'სადლეგრძელა,, თ. გრიგოლ ორბელიანისა სავსეა აზრითა და
 გრძნობით, ზოგიერთა სურათი ამ თსზულებისა უღვიძებს შკითხველს
 ერთს უმაღლესთაგან გრძნობას და მოჭყავს გრძნობაში უოკელი ვერ
 არ გაეინული გულის პატრონი. ზოგიერთა ადგილი ამ თსზულებისა

შეზღვევს დასასწავლებელია წვენივის. სოცნი გი იმასინ რომ ეს პლაკმა არის მიბამვა რუხის შოკტის ყუეოკსკის შოკმისსაჟი (ქუხის რომ წყლანანა სთქვა, მაგრამ ძალიან გუღითა ქსურს, რომ ასრე არ იყეს.) არა ეს თხზულება მხოლოდ ფეარმით ემსგავსება ყუეოკსკის შოკმას, შინაარსი გი არის განსჯუთრებით ქართული. (უფ. დიმიტრიძე, შინაარსიღ რომ ყუეოკსკისა იყეს, მაშინ მიბამვა გი აღარ იწნება თარგმანი იწნება).

ბოლოხ შენიშენით ათაკებს ამ გარწევას. აი ის შენიშენა.

ამასთან უნდა დაუმატოთ, რომ თ. გრ. ორბელიანის თხზულებაში არის ორიოდე ადგილი, სწორედ ყუეოკსკის შესაფერი, სუხტო. მაგრამ, и солнце не без пятенъ.

ნურც ახლა დაუჯერებთ, რომ კარგია „სადღეგრძელო“, თუ გინდათ დმერთსაც შემოგფიცავთ, არც მაშინ დაიჯერებთ, რომ კარგია და ყუეოკსკის მიბამვა არ არის. თუ გინდათ შესსსა და სკანდელსაც დაიმოწმებს. ხათამაღლა! სხვა რაღა გინდათ მაშა!...

დაიდ დიმიტრიძე და შესსო. ჩვენ გი გვეყრა თქვენი ფიცი, რომ სადღეგრძელო კარგია, მაგრამ ბაფერანთ ბებერს რომ არა სჯერა. ჩვენ გვეყრა იმიტომ, რომ წაკვიკითსავს ეს თხზულება, მაგრამ როგორ დაგერწმუნოთ ის მკითხველი, რომელსაც არ წაკვიკითსავს, ამა რა არგუმენტებით დაამტკიცეთ, რითი წახმინეთ მკითხველს ამ თხზულების სიკეთე? წარვილი სიტყვით ხომ ესლა ჩ ეს ტ ნ ი დ უ ხ ა ნ ნ ი გ ე ბ ს ა ც არა კინ უჯერებს. ამა წარმოიდგინეთ, რომ ესევე სიტყვაბი გადვიტანეთ, უფ. შესსო, თქვენს თხზულებაებზედ, ეს სიტყვაბი ამ უნიჭოებაებსაც ისე ადვილათ მიქვერდება, როგორც ნიჭიერს „სადღეგრძელოსა, ან წარმოითგინეთ, რომ ისევე დიმიტრიძეს სიტყვაბი გადვილეთ „შელაღუშედა“, რომ „შელაღუშე,“ შეზღვევს დასასწავლებელია, რომ შელაღუშე უღვიძებს კაცს ერთს უმადეს

გმნობათაგანს და შელადუმე არის, солнце, но не безъ пятны, რა
 ეწებოდა, რითი დარწმუნდებოდა მკითხველი, რომ ეს უნიჭო
 ლება სწორეთ კარგი და რიგიანია! აი ამგვართ სთითხნით თქვენი
 უწმინდური სულით და უკარგეთ ღირსებას ხშირად მართლაც დაწი-
 გიანს თხზულებას, როგორც მაგალითად "სადღევრძელო".

მაგრამ როგორც ერთი, ისეთი ლედელია. წინათვე რომ არა
 სცოდნოდა მესხს უნიჭობა და შეუძლებლობა დიმიტრიძისა, ასე არ
 დაუხლოვდებოდა. მაგრამ წინათვე სცოდნია დიმიტრიძის ეს აღსარე-
 პა. აი რას ამბობს უფ. გრიტიკოზი, რომელსაც კვლია, რომ გან-
 ხსრიკოს ნაკისრი თხზულება. ჟეიბრსეჲ ბეერი ლაშარაკი არ მომინ-
 დება, ვერ ერთი იმიტომ, რომ მე განხრეკისა არა ვიციარა,, (№ 14,
 1871 წ.) კიდევ იმიტომ გამოდის უოკელი დიმიტრიძის გარჩეულე-
 ბა კარგათ. "დროება,, ამგვარ ნაწერებს სუნით ეძებს.

ამასთან დროება,, არც პატიოსნებასეჲ იშლის ლაშარაკს. ამავე
 ფელტონში, დიმიტრიძე თხოვლობს, რომ უოკელი მწერალი უნდა
 იყოს თავის კერძო ცხოვრებით წინაშე საზოგადოებისა შესუსის გე-
 ბაში და უმეტეს სხვათა მწერალთათვის კვლია კერძო 'ცხოვრებით პა-
 ტიოსნება. ამასთან ის აქვე აღვიარებს, როგორც პატიოსანი კაცი,
 რომ ის იმ ფაქედ აღარც იცნობდა უფ. გიოგი წერეთელს და არც
 მეგობრობა ქმნიდა. ჩვენ ხრულნიად დარწმუნებული ვართ დიმიტრი-
 ძის პატიოსნობასეჲ, მაგრამ იმ წუთულს ბაჟურანთი ბებერს კიდევ
 არა სურს, რომ კაცმა, რომელმაც უარყო ბეჭდითი მეგობრობა და
 ცნობა რომელსამე უპატიოსნო კაცისა, და შემდეგ ისევ დაუმეგობრ-
 და ამისა, რომ თვითონაც ეს კაცი იყოს პატიოსანი. ანუ უკეთეს ვით-
 ჰვათ, კაცი ერთ უპატიოსნო კაცსეჲ ცნობისა და მეგობრობის უარ-
 სსა ქვათფდებს და მეორე სხვა უარესს უახლოვდებოდეჲ და ტყუილ-
 ხარად უნდებოდეჲ.

მაცრამ კგონებ არც ის იყვენ პატიოსნური, როგორც წინა დროებში იყო. რიგანად არ წაუკითხოს და უშუალოდეს კრიტიკას და მსჯელობას და ამატებდეს წინაშე ამ თსულებიან უფნობი ხაზოგადოებისა. უფ. დიმიტრიძე ამ თავის საკვირველს რეცენზიაში ამოიხსნ, რომ უფ. მესხს (რედაქტორს, რომელმაც ამ საგანზე დასწერა სტატია) არ გეთანხმებით, რომ ჯიბრი ეკუთვნოდეს პატონუმობის დროსაო. უფ. მესხი აქვე, შენიშვნაში უჩვენებს ცხადს საბუთს, რომ არ წაუკითხავს რიგანათ დიმიტრიძეს “ჯიბრი, და ხოსოვს, რომ ნახოს მეთექვსმეტე გვერდი “ჯიბრისა, სადაც სწერია, რომ ეს თსულება ეკუთვნის პატონუმობის დროსაო. ამასთან უფ. დიმიტრიძეს ეკითხვით, მამთუ ამ ღირსებასაც ართმევდა “ჯიბრს“, სხვა რაღა ნას ამში ხეირი? მაგრამ აქაც პატიოსნებით თავის გამოხენა მოიხურვა. იმას ჯიბრის ქებით უნდა დაემტკიცებინა ავტორისთვის, რომ თუმცა მე და შენ ერთმანერთს აღარ ვინობთ და შეგობრობა აღარა გვაქვსო, მაგრამ იქამდინ პატიოსნანი ვარ, რომ შენ თსულებასუდ შენს ჯივრ არა ვურილობ და ამითი გიმტკიცებ, რომ სხვათურევეც შენთან პატიოსნებაში მიიღეისო.

ნასაკვირველად, მკითხველი იტყვის, რომ თუ კი უფ. რედაქტორმაც შენიშნა, რომ ავტორი არჩევს თსულებას სრულიად უფიქროსად, რაღათა ქუბუღიდა! მაშ რა ქნას, რომ არ დაქუბუღდოს, რომ არც თითონ შეუძლიან უკეთესი და კარგარავინ უკეთესი შეუთვისებია. მუორვე ესა: განა მარტო ეს არის მაგალითი, როგორც შემოთავ უჩვენეთ... “დროება, მხოლოდ ამგვარებით სულდგმულობს.

დრო და ადგილი რომ გვამდევდეს ნებას და კიდევ რომ ღირსდენ ესა და ამგვარი სტატეები, მე ბევრს კურიოზებს უჩვენებდი ამით შესახებ მკითხველს, მაგრამ მე არა მცალიან ამითთვის და მინდა დროით მოვიდე ამ ადგილებამდინ, სადაც “დროება, ცდილობს

დაკვირვებით შეესოს იმისთანა ხატებს, რომელიც მართლაც და დიდი განუღწეა აქეთ კაცთა ცხოვრებასა და კარგმოებას. მისი მტერი მო თითო ოროლა სიტუაცია კიდეც ვიტყვი, რომელთავე ამგვარტ უბნით სტატუტებსა და დროების მოქმედებაზე და შემდგომ შეუდგებით ხსენ უფრო ხაჭირა ხატებს.

ჩვენ, როგორც ერთს ამგვარს კურიოსოვად არ შეგვიძლიან არ უჩვენოთ უფ. სკანდელის ფელეტონებსად და მომეტებულად სტატიაზედ "ჩემი ხამასოგრო წიგნი დაშვად.", რომელსაც უჭირავს თითქმის მთელი დროების ერთნომერი (№ 13, 1871 წ.) ამ თხზულებაში ნახეკარზედ მტრს ადგილს თითქმის ამტყინებს, რომ გაზაფხულზედ უფრო კარგს აზრზედ ხედას კაცი, ვიდრემ სხვა დროსა; მზაან დღეს უფრო კარგზედ ვიდრემ ნიხლიანსაო. (საწყალი ინგლისები, ხედაც ხულ ნიხლი დეას: იმით თავში სკანდელის თეორიით, არ გაიყლის თავის დღეში კარგი აზრი. გისაროდეს ბეშქინება და გოტენტოტებო: თქვენში ნიხდაც კარგი მზე დეას და სკანდელის თეორიით კარგს აზრზედ იდგებით, რომელიც კიდეც გეტყობათ ამ წარმტებით, რომელსაც დაქსარბებია «დროება» და ელტვის კიდეც.) შემდეგ ამ უხარამასარ ფელეტონურ სტატიაში გადადის ვიღაცა ქალების გულის კეჩებაზედ, რომ ეხლა კარგს აზრზედა დგეკართ და ბოლოს ვინ იცის რა მოხდება თქვენს თავსაო. შემდეგ აქებს ხამინლად ერთს ვიღაცა სტუდენტ ქალს და აქვებს ცაში. მერევეს ტყვიანი ქალი ირთავს ხულელ ქმარს წინააღმდეგ მშობლების აზრისა, თავისის ხურვილით. მერე ეს სამკელი კაცი რამდენიმე ხნის განმჯღობაში იხე ახდენს ამ ქალს, რომ ხულ მხერთაა ქხდის. (წარმოიდგინეთ ის ცამდინ საქები ტყვიანი ქალი, რომელსაც ერთი უხვირო ფატი რამდენსამე ხნის განმჯღობაში ახე წახდენს. ღმერთო შენ დაიხსენ უოჯელი რიგანა—დროებისა ქებისგან!) შემდეგ გადადის აუ

ტორი სხვა და სხვა ამგვარ ჭკვიანურ სჯებსეუდ და ძლიერ ეძლევა და ხასრული ამ სტატიას.

სიხალისეობა

ამავე ნომერში ქმოკვით ნიმუშს „დროების“ ბაქათობისას. აქ უფ. სკანდელი გვითხვას, გაუჯარებელი მოსე ქიქოძისაგან, უკვლამნათობის. თანამშრომლებს ზოლქიკაში, რომელსეუდაც „დროებაში“ მიიღო მასუი: მობრძანდით, და ამ მობრძანდიზეუდ კი „დროებაში“ სკანდელიათურთ დაიდუმეს... რასევირეულია იმ აზრით, რომ არ დაიმტონ დიტერატურული დირსება.

ამასთან წარმოიდგინეთ ის უნივერსალური კორესპონდენციები, რომლითაც იტენებოდა „დროება“ და თქვენ თვალ წინ წარმოგიდგებათ, რაც სარკებლობაზეუდ იდგა ეს გასეთი. იქამდინ მიაღწია ამ კორესპონდენციების უნიჭობამ და ურიგობამ, რომ ერთი „დროების“ თანამშრომელთაგანი იმულებულ იწნა ზიეცა იმითთვის ინსტრუქცია, თუ რა და როგორ უნდა ეწერათ (№ 1, 1871 წ.)

აი კიდევ ერთი ნიმუშიც „დროების“ სუისა. (№ 10, 1871 წ.) უოკვლ დიტერატურულ თსზულესში უნდა იეკვს უთუოდ გამოხატული კაცი თავის დირსებით და ნაკულუკვანებით, თავისი სეკები და სევიცსევი სსიათით, თავის სსარგებლო, ან ბოროტი მოწედეებითა.

ასე, რომ „დროების“ სიტყვით არ არის დიტერატურული თსზულევა გოგილის „мертвые души“. მოლლიერის თსზულესანი, შქსზირისა და სსვანი, სსდაც მხოლოდ არიან კაცის ცუდი მსარკნი დასატულნი და კარკნი კი არა. ამგვარ სეწმის გაგებას და ამგვარ მსჯელობას უკვლგან შესედევა კაცი, და უნდა თან იეთისო „დროება“ და თან გიკვირდეს, რომ ამდენი და უოკვლად გაუკვბარი ხელსიხად შეურიღან ერთად სსწერთათო.

ამდენ სიკეთესთან წარმოიდგინეთ ის გასეთი და იმისი რეგენსტი რედაქტორი, რომელნიც იდუმენ რომელსამე სეგანს გასარწეუდ

და სწამებენ ავტორს იმასთანა სანების გაუგებრობას, თვითონვე არ გაგებათ. მე ბევრჯან დავამტკიცე უოკლადი და ახლა «დროებისა» და ასლა მოვიყვან კიდევ თვით მაგ. თვანვე გარსეული ავტორებისგანით დამტკიცებულ მკათ უშეკრებას და უფ. ფა-
 ზელის ნათარგმნი «დემონის» გაარსია «დროებამ» და რა გგონიათ, რა
 ქმავა ამის შეცდომილება, რომ ვითომც არ ისმარებოდნენ ქართუ-
 ლად: ფუჭი ვიარობა, უწვევტი ცრემლები, შირველები. წარმოიდგი-
 ნეთ ვერ ის ქართული გამოცემულების რედაქტორი, რომელმაც არ
 იცის, რომ ეს სიტყვები ქართულია და ამასთან ის რევენსენტი, რომელიც
 ამითვე მეტს ნაკლულეკანებას ჯერ ქსედავს დემონსა და იმათს
 თარგმანში. არა თუ სკენ გაკვირვებს ეს, არამედ ეს აკვირვებს თვით
 მთარგმნელს უფ. ფაზელსაც. ზი რას ამბობს თვით ფაზელი ამის შე-
 სხვებ.

«დემონის» თარგმანში მე თითონ გამოვსტუდები, რომ არის
 ბევრი ამებზედ დიდად უფრო მძიმე ნაკლულეკანებაები, რომლებიც
 მოქვავს უ. ს. მ. და რომლებსაც ის უშეკებს უფუზადლებოდ, მაგრამ
 განვიმეორებ, რომ ეს უნდა მომსდარეოს მისი მეტის შებრალების
 მიზნით. (№ 20, 1872 წ.) (არა უფ. ფაზელი! ეს შებრალებით
 არ მოხდა. ეს ვერ ერთი მოხდა უშეცრებით, რათგან ნანდვილი შე-
 ცდომილების შენიშვნა თვით თავიდაც ფესამდინ შეცდომილებას არ შე-
 უძლავს. მეორეც ესა, თუ იმან ბევრი რამ სხვა შეცდომილებანი არ
 მოგაწერათ და არ შეგწამათ, კვ მოხდა იმითი, რომ სწერთ «ერკებულ-
 ში», სდაც სკანდელი.... სიმძლის ნერვები... აბა თქვენ გეწერათ «მნა-
 თობში» თუ ხულ მთლად თქვენც შემცდარად არ გამოგიყვანდათ).

ასლა წარმოიდგინეთ, ვინა ქსედავს ქართულსენსედ ლამარაკსა? —
 სერკვი მესსი! «დროება!» მოდა და ნუ გაგვიცინება. არა, მსმარებელი
 თქვენი უშეკრი ბარსანული სიტყვებისა, თქვენი ტეტიურ-ღვიტიურ-

რომ რუსულ ხარღაშში რომ, ენის პატრონი, მიკვირს, როგორღა შედეგით
ენაზედ ხვასა! რომ მოვაცნოთ რამდენიმე ქნათობის მწერელებს
არის თქვანი ენის განსარჩევად, ხომ დავამტკიცეთ, რომ მღვდელთა-
ღვთაობა ოსმა უფრო იცის ქართული, ვიდრე თქვენ, მართლად ერთიან
თქვენის ფაღანეთით (გარდა, რასაკვირველია, დიად მცირედისა).

ახლა გადავიდეთ სწორედ იმ საგნებზედ, რომელზედაც დრო-
ებანი თვის ერთის თანამშრომელით დიდი პრეტენზიის აქვს და ცდი-
ლობენ უოკელი ჭიფისა-ფაფისურით ცოდვის გამოხეხას. დროება (რა-
საკვირველია ხეც ამას ცუდ საქმედ არ უთვლით, თუ თითონ რიგა-
ნად მოჭეკდეთ)—სამინათა ცდილობს და ცდილობდა გარეულიყო
მარჯობი და ეზენებინა, რომ ამას როგორც თავისი სუთი თითი შე-
ხვალელი აქვს მუშების ასსოციაციები.

რათგან მე ამ უმად არა მაქვს სოფელში უკვლას ის ნომრები,
სადაც ეგენი ლაშარაკობენ ასსოციაციებზედ, ამის გამო ავიღებ პირ-
ველს რომელიც ხელთა მაქვს. გავხიანეთ მომხმარებელი საზოგადო-
ებაები ხალხისთვის სასარგებლონი არიან თუ არა?, რომელიც იყო
დაბეჭდილი დროებისა მე 22 №. ში, 1871 წელსა.

იმ სახელმწიფოებში, სადაც არის ბევრი ფაბრიკები, რასაკვირ-
ველია ამ ფაბრიკებს სჭირდებათ ბევრი მუშა ხელი. აქ არ უნდა და-
ვივიანოთ, რომ მამეტეულ ნაწილს ამ სახელმწიფოებში, დანალი ხალ-
ხი არ არის მიწის პატრონი. ისინი ან არიან მუხატონების მამულ-
ზედ სიზნათ მდგომნი, ან არა და არიან მოჯამატირებებით მუხატო-
ნეთა ფერმერთა მსლელებნა, რამაც იღებენ სამუშაო ფასს და ისე
სგსოვრებენ თავის ცოდვილით. ასე, რომ იქური დაბალი წოდების
ხალხი თავისის ეკონომიურის, ანუ მარადი დამოკიდებულებით სხვაგან
არ განიარჩევიან ფაბრიკის მუშებთან.

ამგვარ სახელმწიფოებს ეკუთვნის გერმანიაც, სადაც ამ რამდენ-

ნიმე წლის წინაჲ ქმოქმედობდა ერთი გამოჩენილი ურია, ქვერდინსკი
ნიკოლოზი
ლასხალი.

მუშების სამაკელი მდგომარეობა დიდი ხანია აღელვებს ევროპას და ამოფრებს ნიადაგ შაშვი. მუშები დიდი ხანია ჭკამილობენ, რომ ყველა წოდებათ იომებს თავის სიძირთლისათვის და შეიძინეს, რასაც კლტოდნენო და ახლა ჩვენი დრო მოხულოა. უოკელთების ამგვარად ძლიერად სიკანაღს თავის სასართლის აღდგენასათვის, როგორც ამ ბოლოს დროს კომუნის ბრძოლით, საფრანკეთი. მაგრამ რატოან შესაფერი მომზადება მუშებს არა ჭქონდათ, ძლიერ რჩებოდა და რჩებათ ისევე იმ წოდებათ, რომელთაც ხელთა აქვთ მუშების ხელი.

რომ ამგვარი აღელვება მუშებისა ერთხელ და ერთხელ არ გადასულიყო ზომას და არ მოსწრებოდა ევროპა ხაშინულს სასხლის ღვრას, რომელიც მოსდევს, თუ მუშებმა ერთათ მოყვარეს თავი, შექცერეს შირი და ასტრეს ბრძოლა, — დაიწვეს მრავალთ იმგვართ ღონისძიებათ მოგონება, რომლითაც შესაძლებელი უოფილიყო, მშვიდობისაჲ გაეთავკობინათ მუშებისა და მებატრონეების საქმე. ამგვართ შირთ ეკუთვნოდნენ შულცე დელინი და ლასხალი.

დელინი ჭქდაგებდა და დაიწყო შემზადება ასსოციაციებისა იმგვარად, რომ იმათ თავისის დასოკილის ფუღლით, ანუ მდიდართ მეთანსეთიან დახმარებულას ფუღლებით შეეფინათ თითონ თავისი საკუთარი ქარსახები და აბითი გაქწათ კონკურენცია (შეჯინებოდნენ) მქარსახებისთვის, რომელთაც ჭქონდათ ბეერი ფუღლი და რომელნიც მკტად სარგებლობდნენ მუშების გაჭირვებაებით. ამასთან, რომ ურადლოდ ბეერი არა დაქსარჯოდათ და დაქსოგებოდათ ფუღლები, ის ურჩევდა რომ დაქწესებინათ მუშებს იმგვარი დუქნები, სადაც გამტებლათ ჭუოლოდათ თავისივე კაცი. ამ დუქნებს უნდა ეუიდანა ალაგობრივე თვით შემზადებლობისაგან მრავლობით უოკელივე, რაც ამათვის სა-

ჭირა იყო, და შემდეგ ამკარად მოკსმარებინათ მუშებრთვეს, უჭამუ-
შები ჟერ ერთი ესა, რომ რაკი აღაგობრივე და მრავლობით ერთ-
ბაშად ჭვიდულობდნენ თავით შემშხადებლებისკან, უჯდებოდათ ძალიან
იაფად; მკორეც ესა—ჭვიდულობდნენ ხელს სჩონელსა. ამას გარდა
ამვე დუქნიდამ რაც მოგება რსებოდათ იყოფდნენ მუშები თანასწო-
რად. ამგვარად შულცე დელინი ჭიფიჭობდა, რომ ცოტ ცოტათი მუ-
შები შეიძენენ ჭონებს, გადგებიან ცოტ-ცოტათი განსეუდ; მოამიგრე-
ბენ ზერტა და გამოვლენ მუჭარსხეებისა და მეთანსეების იმ სამაგულ
გავლენიდამ, რომედშიაც ესლა არიანო. მაშინ, რაკი მრავალთ მუშათ
საკუთარი ჭარსნები ექნებოთ, დანაშთენები შემცირდებიან და რაკი სა-
გმართ მუშა ხელა არ ეუოლებათ, მეტი ჩარა არ ექნებოთ სხვა მუჭარ-
სხეებსა, რომ არ დაელუზოთ თავისი ჭარსნები უმუშებოდ, ან წილში
შეიყვანენ მუშებს, ან დიდს და ზომიერს შრომის ფასს მისცემენო.

ლასხლამა თავისის მსრით ჭზოკა, რომ ამითი მუშები ფონს კერ
გაკლენო და შეუძლებელი ხაჭმეც არიხო. იმან დაუმტკიცა უბრალო
ბუნების კანონითა და სტატისტიკური ციფრებით, რომ მუშებს არახ
დროს არ შეუძლიანთ იმდენი ფული მოინარჩუნონ, რომ ამითი ჭარ-
სნები დამართონ და რაც შეესება იმას, რომ მეთანსეები დაქსმარებიან
ფულით, ცხადი ხაჭმეა, რომ თუ ესვე მეთანსეები არა ჭსდებოდნენ
უბუღს, რომ თავისი სამუშაო ფასი ეძლიათ მუშებიხათვის, იმასსომ
უფრო არ იზამდნენ, რომ გაენთავისუფლებინათ ესენი თავისი ხელი-
დგან.

რომ მუშები კერას დროს კერ დაჭზოკვენ ფულს, რათგან კერ
მიიღებენ იმდენს, რომ გადინარჩუნონ დლიური საჭიროებისკან, და-
ხსლეს მოჭყავს ის კანონი ცალბ-მოათხოვნილებისა (сирова по пред-
дожению), რომ რამდენიც უფრო ბევრია მომთხოვნი, იმდენი უფრო-
ძვირდება ცასხლები, ცასცემი. მუშები კი უოკელთვის ისე ბევრნი არიან

რამდენიც სრულებით არ ეჭირათ მექარსნიკებსა. მუშა არის უფლები
 ზურა და ამისგან, რომ არ დარჩეს მთლად შივირი, თხარა
 და სხვაგვარად ნაკლებსა, სხვათა კიდევ უფრო უფლებს, რათგან ასე
 იმათ ის დღე დაადგებათ, რაც წინადადებთა, — ისე, რომ იქმდინ იყლებ
 პენ მუშები ფასსა, ვიდრე დაატობდნენ, რომ ამისედა ნაკლები ავი-
 ლოთ ისევ მშვირები დაკრებითო. ამისგანთა შუღლეს მომხმარებელ და
 სხვა ასოციაციებზედა ის ამოებს, რომ კსთქვათ დღეს გაიმართა რამ-
 დენიმე მუშების ასოციაციები და მომხმარებელთა საზოგადოები. ამი-
 თი დღეს შემცირდნენ სხვა მექარსნიკებისთვის მუშანი და იმათ მოუ-
 მატეს სამუშაო ფასით. მაგრამ ეს მსოფლოდ დღეის შებება და არა
 სამუდამოა. ბუნების კანონი ისეთიათ, რომ რაკი კაცი მოუღობს სა-
 კმაო სარჩათს, მშინ ის ეტანება ცოლშვილობასა და მრავლობასო. დღეს
 მუშებსა შეიძინეს საკმაო ფული, ხვალ ისინი ამკე ფულების მოწყა-
 ლებით დამრავლდნენ და გაუჭირდათ ისევ მექარსნიკების თავი, მექარ-
 სნიკები ისევ მოუფლებენ ფასსა, რათგან ეჭირვესთ მუშებსათა. ეგ ის
 იქნება, რომ ერთი დღე დაძინენ, და შემდეგ ისევ ძველს მდგომარე-
 ებაში ჩავრდნენო. შეორეც ესა, რომ რაკი ასედა მუშები თითონ გან-
 დებთან ქარსნიკებსა და ფულის შატრობები, თითონაც სხვებს ისე მო-
 კვიდებთან, როგორც ამათ მექარსნიკები და ფულის შატრობები კვიდე-
 ბოდნენო.

ამისგანთა დასხალი ურჩევდა მუშებს სრულიად სხვას და უფრო
 საფუძვლინს აზრს. დასაღს ქონდა შეძლეს, რომ შეესრულებინა კი-
 დეც თავისი აზრი და თუ ეს აზრი შესაძლებელი იქნებოდა შესასრუ-
 ლებლად მშინ, რაღა თქმა უნდა, რომ დეღინის აზრები იქნებოდნენ
 მსოფლოდ დამამრავლებელნი დასაღის აზრის შესრულებისა, რომლი-
 თაც სრულდებოდა ხანდავლი გულის წადილი და კეთილდღეობა მუშე-
 ბისა. დასხაღს შეეძლო შესრულება ამ აზრისა, თუ არა საიმედო მა-

ინც იყო ამისი შესრულება, რათგან გერმანიაში იმოდენა მუშა ხელ-
ხია ჩარხნებისა, რომელიც შეარდგენდა დიდს და საშემსრულებელს მსხვე-
მწიფოში. გატარებული ამ თავის აზრის შესასრულებლად, რასაკვირ-
ველია იმას სიფუძველი ქონდა, რომ მოეხსოვნა მუშებისთვის, რომ
სადაც დიდის ხელის მიწოდება ერთი ხელის გაწვდენით შეკვიდიანო,
იქ მატარა ხელშეუბნარ უნდა გუბერნორებს და მატარა ხელშეუბნარ
დებით არ შეგუანდესო. ამის გამო ის ხრულის თავის ძალით ეწინააღმ-
დეგებოდა შულცს და სხვებს სწავლასა, რომელნიც აცონებდნენ მუ-
შებსა, ვითომც ამხედ უკეთეს იხინი კერას ეწოდებდნენ და უმატებდნენ
ღახსადისგნით აღებულს გზასა.

ღახსადი ქადაგებდა, რომ სახელმწიფოს ვალია, რომ მუშებს
შოსცეს ხესხად ფული ჩარხნების დასამართავად; შემდეგ ეს ჩარხნე-
ბი უნდა გვეუფლებდნენ საკუთრებად მარტო იმ მუშებისა ვი არა, რომ
მელთაც ფული იხესსეს და გამოართეს. არამედ უკვლახი, ვინც ამ ჩარ-
ხნაში შევიდოდა. მხოლოდ მუშებისა იყო საშუალო ფასი და მოტება
იმ სწინა, რა სწინაც თითონ ჩარხნაში იყო. და რომ სახელმწიფო
არა ბრკოლდებოდაც ფულის სესხით, რათგან დღეს სახელმწიფოს სა-
დაკები შემდეგ და მდიდართ კაცთ ხელთა არიხო, ამისგანო ის ქა-
დაგებდა საუკულოთად, რომ სახელმწიფო მმართველობაში, უკვლახ სა-
ხელმწიფოში მცხოვრებს ადამიანს ხმა ქონოდა და თავისი წარმომ-
დგენელი ქოლოდა, რომლისგანაც სახელმწიფო მმართველობაში შეს-
დებოდა მომეტებული ნაწილი მუშებისა და ღარიბი ხადისა; რომელ-
ნიც არ დაიშურებდნენ არაფერს თავისი გაჭირვებული ამინაგებისთვის.
აი, უჩინი წაუკითხავს ადროებასა და თავისებურათ აუღსნა და უმა-
რნია, რომ მომხმარებელი სასოცადობანი არიან სრული უკარგისნი
მუშებისთვის.

ჩვენ შემოთავაზებით, რომ ღახსადის აზრების შესასრულე-

ბლად, სწორედ რომ ამგვარი სწავლა დელინიის იყო დამამკაცლებელი და ამისგანაც თვით მუშებისათვისაც მკნებელი იმ. თ. ბ. სკერდებოდნენ ამ მცირე მკუთხუბებს, მაშინ როდესაც იმით კლავდათ სრული თავისუფლება თავისის გარემოებისგან, თუ მოქულოდნენ დასაღის სწავლას.

მაგრამ, წვენი დაწმუნებული ვართ, რომ «დროება» თუმიც ღმერთმა უწყობს მოშტერული ნაწილად კისთვის სწერს, მაგრამ ხაკში იმას აქვს ქართული ხასოგადობა. ამისგანაც გზებიდან რომდენიღ მართალია «დროება» რომ წვენივინაც უყარვისთ მომხმარებელი ხასოგადობა.

ჟერ წვენი უბკერებთ მტალით, რომ თვით ღასსალიც არს ქმობებს, რომ ისინი იყენენ უყარვისთ თვით გერმანიისათვის, ხადაც, წინადაც ვხტკით, რომ საკუთრების ჰატროსნი მცირენი არიან.

მე არხად არ მომითხოვია, რომ თქვენ დახუბოთ შულგეს ასსოციაციებს თავი; მე ეს თავიანც არ მომხვლია... მე მხოლოდ უღსნიდა მუშებს, რომ შულგეს ასსოციაციებს არ შეუძლიანთ მისცენ შკვლა მთელს მუშათ წოდებას, მხოლოდ შეუძლიანთ დასმარება კერძო პირთა, ისიც მცირე ხანს. ნუ თუ ეს წინშნავს იმას, რომ მუშები უნდა ვრიდებოდნენ ამგვარ ასსოციაციებსა, არ უნდა ქმართვდნენ ამ ასსოციაციებს, რათგან ესენი ესმარებან მხოლოდ კერძო პირთ და მოკლე ხანს და არა მთლად ყველა მუშისა? ცხადი ხაქმა, რომ ეს იქას არა წინშნავს ვითომც რატომ არ უნდა ცდილობდეთ დახმარნეთ ჟერ ჟერობით შემღებისდა გვარად კერძოთ მანც არის თქვენს თავს? ამგვარად შულგესხედ წინაღმდეგი დაპირავი სწორედ იმას კვკუნებოდა, რომ თქვენ სამეშაოს ფასს გამკვედნენ ბევრსა და დაგიძალოთ, რომ ნუ აიღებთ მუთკი, რათგან მაგითი არ ეშკვლებათ ყველას! ეს იქნებოდა სიხუდედე. (ტომი I გვერდი 307).

«დროება» კი აი რასა ბრძინებს ზემოდ სხენებულს სტატიაში.

• მარტო ღასხელის თხზულებების პირველი წიგნიდამც, მკითხველი ძალიან კარგად და უოკელი მხრით გაიგნობს ამ საკანს და მარტო წმუნდება მუშებისათვის მომხმარებელი ხაზოგადობის უვარგისობასკად.

ამას გარდა, მინამ გადავიდოდუ იმის განჩევასში, თუ რამდენად ხაჭირანი არიან ხვენთვის იგვარი ხსნოცადიები, რომელსაც ასე ეწინააღმდეგებიან «დროებაში», მე მინდა კიდევ უჩვენი, რა კარგად ეუურობათ იმთ კეონომიური ხსრები. «საპოლიტიკო ეკონომიის მეცნიერებაში ნათლად დამტკიცებულ ჭეშმარიტებად ითვლება ის ხსრი, რომ მუშა კაცის დღიური ქირა არცა მატულობს და არც კლებულობს».

და ამას ხვერენ დოქტორები საღსთა შორისი უფლებებისა (международного права) და ხმევიადისტები პოლიტიკურ ეკონომიაში!

ღასხელი რომ ამტკიცებს სამუშაო ფასის ერთრიგობას, ის კი არ ამტკიცებს, რომ სამუშაო ფასი არცა მატულობს და არცა კლებულობს, ის ამტკიცებს, რომ სამუშაო ფასი ტრიალებს ერთს ზომასთან, იმ ზომასთანა, სადაც მუშა ხადსს მხოლოდ მუშობლიან ცხოვრება და გამრავლება და არა სრული დამუყოფილება მოთხოვნილებათა; მაგრამ ეს სამუშაო ფასი ხან ადის მადლა, და ხან დადისო, თუმიცა დიდს ხანს იმ ერთს ზომას ვერ მოჭმორდება, რათგან თუ მუშება შემცირდნენ რომღისხაცამო იმთ ფასი უნდა შემატოთ, ამ ფასის მომატებასკად იხინი იწეებენ მრავლობას; რაკი გამრავლებიან, ფასს იხეკ მოუყლებენ და რაკი მუშებიც მოვლენ იმ სამუშაო ფასის ზომამდინ, რომღისაც ქვეით იმთ ცხოვრება ადარ მუშობლიანთ, იწეებენ ნაკლებ შეიღოსხობას, და ამასთან ან სახლდებიან თავის ქვეუნიდამ სსვა ქვეუნიებში, ან ეძებენ სსვათრეკ თავის მოკლის დონესო. ამავე ხსრს ამტკიცებს თვით მიღლიც, რომღისაც ამოწერას ხაჭიროდ არა ვრაცხავ. და ვინც ხვენი არ დავვიყოებს მუშობლიან

ამაზედ დაწმენდეს თვით ღახსაღის გამოანწერებდამ, რეჟიმისაჲს
 ხა აქვს მიღიდან მოყვანილი (ტომი 1. გვ. 257 — 258)

ამავე სტატიაში დროებას კბადაებს ამკარად.

ამას გარდა სტატისტიკაში არის კიდევ ერთი კანონი, რომელიც
 გეიმტივებს, რომ დღიური ქირის მომატება და მოკლება დიდი სწო-
 ხით შეუძლებელია.

ასლა გვითხროთ „დროებას“ რომ ეს კანონი ნუთუ მართლად სტა-
 ტისტიკის კანონია და არა შოლიტიკური კეონომიისა? სტატისტიკის
 კანონი აი რა არის უფ. მესს — სკანდელნო. მოყვანოს ცნობაში ცი-
 ფრებით რა დროს რამდენი მოხდა, რა გარემოებაში რამდენი მოხდა.
 იმის საჭმე არის უწყნოს მხოლოდ რაოდენობა და არა ის, თუ რა-
 ზედ არის დამოკიდებული ეს რაოდენობა. სტატისტიკა სრულიათად
 არ იგელებს რისგან რა მოხდა, ან რისგან რა ხდება, ის მხოლოდ უა-
 ჩვენებს რაოდენი მოხდა, ან რისგან რაოდენი მოხდა. იმის კანონი არის
 დაქმნაროს სოციოლოგიას ციფრების ჩვენებით და სხვა კანონები მს-
 არა აქვსრა.

აი ამკარად დროებას თოვლ-ქვაბით ურვეს ერთმანეთში სტა-
 ტისტიკას, კეონომიას, ფიზიოლოგიას და ყოველრიც იკას, იას
 და ღიას.

მაგრამ გადავიდეთ ჩვენ ასლა ისევ „დროების“ იმ სჯაზედ, რომ
მომსმარებელი საზოგადოებანი უვარგისნი არიან საღსისთვისაო. ჩვენ
 დაკამტივით ღახსაღის სიტყვებითვე, რომ თვით გერმანიაშიც არ
 არიან ესენი უვარგისნი, ამით იჭაც მოაქვთ სარგებლობა, თუმცა მცია-
 რე, მცირეს ხანს და მცირეთათვის.

ჩვენა ვსთქვით, რომ ამ ფაბრიკიანს ქვეუბნებში ძალიან ბევრნი
 არიან მუშანი, რომელნიც სრულებით არიან მოკლებულნი საკუთრებას.
 ამასთან ჩვენა ვსთქვით, რომ გერმანიაში უმიწო ხალხი დიდ ძალად.

ჩვენში უსაყურაო, უძაწო საღსი ძაღიან მცირეა, სოფლებში კი უმეტესად
 კრიაა. ფაბრიკები, რაც ესღა არ გაახსნა, ერთი თუ ორი უმეტესად
 რ.ს. მ.მ.ს. დაჲ ქაზანის მექანა ჩვენში უნდა იქნეს ძაღიან მცირე-
 ნი, ის მეშები, რომელთაც არა ქქონდეთ, გარდა ფაბრიკაზედ სამუ-
 შაონი სხვა ღონისძიება.

ბელოთ ახლა ის ძაღა, რაც იქ შემათ უჭარბეთ. ღასსაღის
 ხიტყვიითჲ. იქ ან ვაცში ოთხმოცდა თსუთმეტ ვაცმდინ სულ მეშებია,
 ესე იგი უსაყურაონი არიან. მამსადაჲ ეს ისეთი ძაღა, რომ ამას-
 თან დანაშთი სუთნი უნდა ბრწოდნენ. მამსადაჲ ღასსაღის და იმთს
 მომადეკართ შექძლოთ ძაღლა აუბრთათ თაჲი და შესდგომოდნენ იმ
 ცელილებათა, რომელნიც მარტო დღეისათჲს კი არ ამდეკდნენ ხარ-
 ნლას მუშათა, არამედ, სამარადისოდ. ამისგანო იმთთჲს სათქმელიც
 არ იყო განკრება ერთს ალაგას მცირე შესუმუშებიანთჲს.

ამისგანო ის რეინის განონი, რომელიც ღასსაღს მოჭეავს შე-
 სხებე სამეშაო ფახის ერთს ზომასზედ ტრიაღისა, და რომლითაც
 უმტკარებს შეღვს, რომ ამ განონის ძაღით შენი ახსოვნიება ვერ
 შესრულდებენ მეშების ხრულს სწადელსაო, არის უფრო ძირელი ამ
 უსაყურაო ქვეყნისათჲს, რათგან რაჲი მტარა ხარზოს შეიქნდნენ—
 გამაგადებოდნენ, და ისეჲ იმ დღეჲს უნდა წაცვიგნულიყნეს და გამ-
 სდარიყვნენ მექარსნის სეღის შემცქერაღსა.

მაგრამ ვნასოთ ჩვენშიც ამგვარი გავლენა ექნება ამ განონს, თუ
 არა შესახებ მომხმარებულთა საზოგადოებაებისა. ნუ დაივიწყებს ში-
 თხელი, რომ მე მექნება აქ საქმე მომეტებულ ნაწილ საქართველოს
 მცხოვრებლებთან.

ტერმინაში მეშა საღსი არის დამოკიდებულა მამუღის მატრო-
 ნებსა და მეთანსეებსზედ. აქ კი მომეტებულა ნაწილი არის თეთს სა-
 კუთრების მატრონი, მამსადაჲ უფრო თაჲის თაჲსზედ დამოკიდებუ-

ლი. იმას ვხედავთ აქვს ათი დღის მიწა, მოჭყავს ოცი თუშის ბურთი, სჭირდება ხუთი თუშის ტანისამოსი, მაგრამ ურია, ახე სომეხი, რომელიც მელთაყვანე ეს ვიდულობს, ამ ხუთ თუშის უხვამს ათ თუშნად. როგორ? ვერ ერთი ესა, რომ ის არ დაგიდევს რა საქონელსაც მოგუი-დის და სძირად ხაღის მაგივრად, გაძლევს დამშაღს; ამასთან იღებს თავის წასვლას მოსვლის ქირას, დუქნის ქირას და მოგებას იმდენს, რამდენათაც შენ გაჭირვებულს გნახავს. როდესაცაც აქვს ხაღის მომხმარებელი დუქნები, მაშინ ეს ვიდულობს ხაღს, იაფად და მოგებაც ამისია. ახე რომ ხუთი თუშის ტანისამოსი ვიღებო ხუთ თუშნად და იგებს ხუთს თუშის. თუ ამას იტყვიან ადროკობა რომ გამრავლებიანო, მე მოვასხენებ იმას, რომ ამით გამრავლებას მაინც წინ არა უდგას რა, რათგან ვერ ჩვენი გლეხის გაჭირვება იქამდის არ მისულა, რომ გაჭირვებით ის უცოლობით თავს იტყრდეს. ჩვენი სიღარიბე შესდგება ჩვენი სიმდიდრისგამო, რომ არა გვაქვს ხაღიო მუშა ხელი. ამასთან ისევ სიღარიბით გამრავლებას, შეძლებით გამრავლდეს ისა ხურობა. რაც შეეხება იმას, რომ გერმანიაში, გამრავლებით სამუშაო ფასი აუღდებათ და ისევ იმ მდგომარეობაში უნდა ჩადვიდნენ, ჩვენში საკუთრების პეტრონები თითონ არიან და მასხადაც თუ მოხერხება და გაწევა კქნებათ, თავისი შრომის ფასი თავის თავზედ იქნება დამოკიდებული და არა სხვასად, რომელიც რაღაც ბევრს შემოსავნულთ დაგინასავთ მოგიკლებთ ფასსა. ამასთან იქ მოქარბებულია მუშა ხელი, აქ ძაღთან მდი-რება და გაჯღია. რასხვერვულია, რომ რაღაც იმდენი შეძლება იქნება, ხაღის თან და თან გამრავლდება და აღარ გაუწვდებათ ეს საკუთრებაო, მაშინ ხომ ჩვენც ჩაყარებით მაგ კანონის გაკლების ქვეშა, როგორც გერმანელებიო. მაშინ ჩვენ ვეტყვიან, რომ თვით ღასხაღის ასსო-ციციებსაც კვ დღე მოეღით. იქაც ამ კეთილდღეობისგამო, რომელ-შიაც უნდა ჩადვიდნენ ამ დაწოობილებებით, უნდა გამრავლდნენ იქამ-

დინ, რომ მაინც იმ დღემდინ მიაღწიონ, სადაც მსოფლოდ იმდენი კვ-
ნებათ, რამდენითაც მსოფლოდ ძალღუმადური ცხოვრება და გამარჯვლე-
ბა შეეძლება. მაგრამ მანამდინ არის ბევრი დრო, არის შევნიერება,
არის სწავლა, რომელიც ისმარს ღონისძიებას და დაეხმარება. ლახსა-
ლი ამას ახწავლის როგორც ერთ ხაუკეთხო ღონისძიებას, რომლი-
თაც უნდა შესწორდნენ ყველანი ქონებით, რომლითაც უსაშუროთ სხვის
კახერსუდ არაინა სცხოვრებადეს და რომლითაც გაუმჯობესდება დღე-
კანდელი სასოგადო ცუდი მდგომარეობა. მაგას კი ვერც ერთი კაცი
გერ იეხრებს და ვერ იტყვის, რომ ეს წესი და ეს სწავლა არის იხ
ღონე, რომელიც დასხრულამდე კაცთა ცხოვრებისა კაცს ხაგდება იმ
კეთილდღეობაში, რომელსაც აღარც ცვლილება მოუნდება და აღარც
სიძველე მოკვიდება. მე მსოფლოდ იმას ვამბობ, რომ ჩვენს მდგო-
მარეობაში ეს რგინის კანონი ვერობით არ არის იხე საშიშარი, რო-
გორც გერმანიაში, რათგან იქ გამარჯვლებით ცვივებთან სხვის ხელთა
ეს ლა ვე და ჩვენ ვერობით გამარჯვლებით ვართ ჩვენთ ხელთა; იქ
აღარ უჭირთ გამარჯვება და ჩვენთეის გამარჯვება ვერობით დიდათ
საჭიროა. მქორცვ ესა: დღესაც, და ხვალაც მძიერს ვოფნას, დღეს
მაინც არის გაქმლე, თუ შემოდინან ისა ხეობან; ორჯერ მძიერ ვო-
ფნასა, ერთხელ მძიერა ვოფნა ხეობაა. ამას გამო ურნეკ მკითხვე-
ლებს, რომ თუ შეუძლიანთ, დამართონ რიგინი მოხმარებელი სასო-
გადოებაები და ხუ უგდებად დროკასსი უფრს, ვითომც კხენი ივენენ
უვარგისნი, ახ ვითომც ლახსალიც ამას ქადაგებდეს. ლახსალი, წელ-
ლანაც აულსენით, უფრო რათაც ქადაგებდა. იმას ელა დიდი საშე-
წინ, ებერა დიდი ძალა ხელთა. ჩვენ იმ ზოლიტიურ მდგომა-
რეობაში ვართ ვერ, რომ ლახსალის ახრამდინ ხელა არ მიგვიწვდება,
თუნდა რომ თავიან თესიან დაუინარჩნეთ ჩვენ არც იმ გარემოებაში
ვართ, რომ ამკარს რადიკალურს ცვლილებასუდ უური დაკვიტდოს ვინ-

მე ჩვენი მდგომარეობა სხვაფორმად სამიშია. ჩვენ უნდა გველოდეთ დროს, და მინამდინ ვგდებოდეთ ჩვენი უოკელი ღონისძიებით ჩვენი თავის დასმარებას. თუ გვექნება ცოდნა, მსნეობა, — გამრავლება რასაც არ გვარტებს, არას გვაყენებს არც კონომიურად, არც პოლიტიკურად. ჩვენ უოკელის ღონისძიებით ვგვადნეთ გამრავლებას, კონომიურს გაუმჯობესობას, სარჩოს შექმნას. როცა ესეები გვექნება, მაშინ უფრო ადვილად შეგვეძლება დასხვად და დასხვად მსკავსთ კნთ სწავლათა შესრულება უღონისძიებოდ, უცოდნელად, უსაღბოდ ვიქნებით უოკელთის უძღური და იმასაც დაკვარავთ, რაცა გვაქვს. ამისგანო ვერობით დავეხმარნეთ ჩვენს თავს იმ ღონისძიებით, რაც ჩვენ ხელთ არის და ნურც იმას მოვიცდით მხედველობიდან, რასაც სხვები გვაწავლიან, რომ პირველ მარჯვე შემთხვევაში ვიუყნეთ იმისთვის გამსაძებულნი.

აი, ამგვარად ესმის უველა «დროებას» და ამგვარად ხწრთვნის ის თავის შკითხველებს.

«დროება» ძალიან სშირად ჭკიდებდა სელს ამგვარ საგნებს და იმ საგნებს, რომელნიც მართლად და საკითხავი და გამოსაკველელი იყვნენ ჩვენთვის, მაგრამ ნუ იფიქრებთ, რომ იმას ერთხელაც არის მართლად და რიცხანად აუღსნას რამე საგანი, კნცს რომ დრო, ალაგი და საღონი ჭჭონდეს და გაარწიოს, რაც «დროებაში» წერილად ამ უგანასკულს «დროებაში» ზოგიერთა შემთხვევითი ავტორთ სტატიებს გარდა, სულ სათითაო უველა სტატიას სასისრისასნარ დაღსნიდა და დაამტკიცებდა, რომ ან სულ უაზრთა სტატია, ან თუ არის რამე აზრი, ცრუ და შეუმუშავებელი. სხვათა შორის აიღეთ თუნდა სტატია «რა მოსმობს ხილარბებს?», რომელიც ეო დაბეჭდილი მე 27 № «დროებაში» 1871 წ.

ეს საგანი დიასაცა და გასაკები და სცნობელია ჩვენი ღარიბი ხაზოგადოებისათვის, მაგრამ ნახეთ როგორ ახსნა დროებას. ის ბევრ-

სა და ბერს ხანს ღამარჯობას, რომ თელავტრონიას აწესებს უშველეს
 კაცსაო. ამჟამ რა დაიღწის და რა ეშველება ღარიბებს სხვათა მსგავსად.
 კბული მდგომარეობაში? კითხოვდობს აქ «დროება». აქ ცხადი
 საქმეა ეკლას იმედი უნდა ქონდეს, რომ აღსნის, თუ რა დაიღ-
 წის. აქედამ ცხადი საქმეა, რომ ხილარების შესაძლებლებელათ ს-
 ჭირთა, რომ უოკელი კაცი შრომობდეს, რომ უოკელი კაცი თვითონ-
 ვე სარკებლობდეს ამ თავის შრომით და ამისთან, რასაკვირველია, ქონ-
 დეს საგანი, რომელზედაც ის თავის შრომას ალუედეს.»

აი ამგვართ ღწის ამ მთელი კვრობის დაწინაურებულ მოაზ-
 რეთა თავის სანტრეკ და ვერაც რიგინათ აუღსნელ საგანს «დროება».

ეს სომ ივანე კერესელიძემაც იცისო, მეტყვის მკითხველი, სკან
 გვერთა დროება აკვისსნიდა იმ გარემოებათა, რომლითაც სკანდინ-
 ლიუკით იმ მდგომარეობაში, რომ ამგვარი წესი დაწესებულყო.

დაის, მეც გეტყვით, რომ იქნება ბევრიც რამ იყვებ, რომ ივან-
 ე კერესელიძემ წინათ იცოდა ამათსედა და იქნება, რომ ესენი ბევ-
 რით წინ არ წასულიყვნენ იმასედა. რაც შეესება ნიჭსა, ღმერთს უნდა
 მადლობა შესწიროს, რომ კერესელიძის ნიჭი ქონდეთ. ივანე კერ-
 ესელიძეს არა წაუციტის რა და არა იცისრა, მაგათ ბევრი უკითხვით
 და მანც არა იციან რა. მე დაწმუნებული ვარ, რომ ივანე კერესე-
 ლიძეს წაუციტის რამე მცირესაც არის რასმეს გაიგებდა.

ახლა შირის მასკოვლოზინებლათ გადავიდეთ ერთ უფრო შე-
 ხანიშნავ «დროების» კურიოსზედა, რომლითაც «დროებას» დიდათ
 მოაქვს თავი და რომელსაც ასე თავსენათ ღამარჯობადა. გადავიდეთ
 იმ სტატეებზედა, სადაც სკანდელი ამტკიცებს ომების სარკებლობას
 და იმათგან დიდ ბედნიერებას კაცობრიობისთვის.

სკან გადავიდეთ უფ. სკანდელის ფელტონებზედა: «ომის ხადლე-
 გრქელა» და «ომის განუღწა კვრობასზედა»

რათგან გონიერი შეითხველი ძვირათ დაიჯერებს, რომ ამ წყნს
დროში კიდევლა შედეგებს ვინმე ამის სარგებლობის დასტურებას
და რათგან ბევრი სიტუაციები ამტკიცებენ, ვითომც სკანდელი სრუ-
ლათაც არ ამტკიცებდეს ამების სარგებლობას, ამის გამო საჭიროათ
გრანტს მოვიყვანო სკანდელის სიტუაცია.

ავინტ ამისთანა მოძრაობას თავის საკუთარი თვალთ ქნახავდა,
ის უსათუოთ ხამუდამოთ დარწმუნდებოდა, რომ კაცობრიობას რძი
რომ არ გამოეგონა და აქამომდე არ გამოეზოგა, კაცობრიობის ცსო-
ურება და რბლობა და კაცის ტვისს სავსი მოკვიდებოდა.

ამრთაღია ზოგნი ამობენ (და, ზამოკრუდები მეც ხან
და ხან მანგაზრისა ვარ), ვითომც საღსებ შუა სწავლისა და სე-
ლოვნების ასმარზსედ უნდა იეკვს გამართული რძიო, ვითომც ეს
ახლნარი რძიოც მოძრაობაში მოიყვანს კაცობრიობის ტვისს და მის
ცსოურებას გააუმჯობესებსო, მაგრამ...

ამგრამ, ხეშო შეითხველო, ეს როდის იქნება, ღმერთმა იცის
ესლა კი ვერ ვერობით, ამისთანა უცხო და უხსხლო რძიის შეგე-
რობას წვენ ცსოურებაში სისხლის მღვრული რძიი შერება...» (№ 28,
1870 წ.).

ასლა ისილეთ სხვან.

ამშ, თუ კი საღსი უდროოთ უომოთაც კვდება, რათ უნდა
წვეულებდეთ წვენ რძი, რომელიც კაცში ბეერ წინებულ მსა-
რეს ნერგავს და ზრდის, და რომელიც კაცის სხნათს აკეთილ-
შობილეს, ამაღლებს და ამშკენიერებს?»

«... საღსება სანდისხან ერთმანერთს თავშირს რომ არ ამტრე-
კდენ და მუდამ თავშირის დასამტრეველათ არ ემსადებოდნენ, არც
ერთი ხასკელ მწიფოთ არ შემოიღებ და სხვა ქვეუნიებში გა-
მოგონილ ხასკიროთ ხაგნებს (ოოო!!) ეოკელი მსარის გან-

თლება იმით იწყება, რომ შიგ სსკა ქვეყნების იარაღს, თოფსა და
 შნებს და ხამსედრო განყოფილებას იღებენ; შემდგომ შემდგომ ტანის-
 ცმელი და ბოლო სწავლა. (როგორა გგონიათ უფ. სკანდელო,
 იმ სსკა ქვეყნებში იარაღი რომ არა უოფილიუო და სწავლა უოფი-
 ლიუო, გადილებდნენ ამ სწავლას უცხო ქვეყნებში, თუ არა? თუ ი-
 არაღი თავდაპირველათ შემოაქვთ, იმიხთვის კი არა, რომ სახარბი-
 ლოთა და მისასაძკათ ქსკდაშენ, იმიხთვის, რომ ამითი სსკა იარ-
 აღიანი მტერი მოიგერონ. რომ არც იმისა ქქონდეს იარაღი, არც სსკა-
 ს, მამინ ამისი თუღი ძირს დარჩებათ და სსკა რამე ხასარგებლოს
 შემოიღებენ.) მამ რათგან აჭამომდინ სსკა საშუალება არა მოუგონია
 რა კაცობრობას ერთი ქვეყნიდამ (სუ თუ, უფ. სკანდელო და მე-
 ნიერო შესსო?) მეორეში სწავლისა და მეცნიერების გადასარგველათ,
 ისკე ომი ვადღეგრძელოთ; რომელიც ქვეყნაში სვირიან წესს და მ-
 ტიოსან გრძნობას ქნერგავს. (აბა თუ ქვეყანი არ არის სკანდელი
 ტუილათ კი არ არის სიტნიოკების თავი. გაუგონია ბრუდონის სი-
 ტუიბი და ესეც უვირის გაუგებრივთ).

შეუდგეთ ასლა ამ ჩვენი რეპუტილოვის აზრების გარჩევასა. რო-
 გორც შემოთაგა კსთქვი, ჩვენი საზოგადოება რომ ხკმაოთ მომწი-
 ჯებული იუკს და არ იუკს გატაცებული სიტნიოკებისკნით შემდგა-
 რისაზრით, მე აქ მარტო ამ ცარვიელ გამოწერას დაუკურდებოდი, რომ
 გამქსადა სამსსაროთ გონიერა მკითხველისა, მგრამ ჩვენი საზოგა-
 დო აზრი ისე მოყრევს სიტნიოკობამ, რომ აწც მომინდება დასარ-
 ღვევი საბუთების წარმოდგენა.

უმათარეს საბუთათ უფ. რეპუტილოვს მოქუავს, რომ უომრათ
 არა იყრს ხალხები ერთმანერთისაგან არასა სწავლობენ; ვერ შემოაქვთ
 ხომარბი იარაღი და მეძრე ტანისამოსი და მეძრე სწავლაო. ამასთან
 ომი აბატოხსნებს და ამაღლებს კაცის სასიათხოო.

აბა ერთი გვიჩვენე უფ. სკანდელო, ეგ რომელი კაცი გახდა?
 ოხნა ომებმა და სისხლის ღვრამ, ან რომელი ხალხი განათლდა ომებ-
 ბის გულისთვის. ავიღოთ თუნდა საბერძნეთი. ნუ თუ საბერძნეთი
 წავიდა წინ ომის იარაღის მოგონებაებით. ავიღოთ ძველი ეგვიპტე:
 ნუ თუ რითიმე მტკიცდება, რომ ის თავის სწავლით მისცა წარმატე-
 ბაში სსკებისგანთ სამხედრო იარაღების გადმოღებათ. საბერძნეთს
 და ეგვიპტეს თავის დღეში ერთმანერთთან ომი არა ქმნიათ და სწა-
 ვლა კი საბერძნეთისა აღიძრა ეგვიპტედაც. ავიღოთ რომი, რომელმაც
 მიაღწია სწავლა საბერძნეთისა. ნუ თუ ის განათლა საბერძნეთიდან ომით
 და არა მშინ, როდესაც საბერძნეთი ეხსდა ამითი ხელ ქვევითი და
 ომს გულარე კი უბეჯდა? ავიღოთ ქრისტეს სწავლა: ნუ თუ ეს სწა-
 ვლა შერსდგა ომის ძალით და არა ომების სწინააღმდეგოთ? ავიღოთ
 არაბები შუა საუკუნოებში, რომელთაც მოიღვეს საბერძნეთის სწავლა და
 მოთევანეს მოძრაობაში შეგნიერება... ავიღოთ ინგლისი: ნუ თუ ინ-
 გლისში შექმნილი, ნიუტონი, ლოკი, ბაირონი, კუპლერი, დარვინი,
 ბეკონი და სხვა ათასნი შესდგენენ სხვა ხალხების იარაღების შემოტე-
 ნის ძალით და არა თვით ხალხის ჭკვის მოძრაობის ძალით და თვით
 ხალხის სწავლის სურვილის ძალით? ავიღოთ ასლა მშვიდა და დაწინა-
 რებული ამერიკა, რომელიც ომებს უყურებს დანისვის თვლით და
 რომელსაც მინამ სწამე არ გაუჭირდება, ვარებს არც კი იუოლიებს თი-
 თქმისა. ნახეთ ასლა: ხად არის ამასეც წარმატებული სწავლითა, თუ
 თავისუფლებითა თუ კეთილდღეობით ხალხი? რამ წაიყვანა ეს ხალხი
 ასე წინ? უფრო იმათ, რომ ქმნდა სამშვიდე, მუედროება და დრო
 დაქუთქუბოდა თავის კარებოებას წენარის გულით, გაეგო თავისი სა-
 ჭიროება და შესდგომოდა ამათ შესრულებას. რამ დააგდო საფრანგე-
 თი, ეს უნიჭიერები დედამიწის ზურგზედ ხალხი, სხვა ხალხებსედე
 უყანა? ომებმა. ამითი ხელმწიფეები კარგათა ჭკმნობდნენ, რომ ამის-

თანაჲ ჭკვიანი ხალხი ამით არ ისელმწიფებდნენ, თუ ცოტა ხანით მო-
თქმების დრო მიეცემოდა და ღონისძიებითა და ცოდვით სწავლებს
შოიძიებდნენ. ამისგანა პირველ წამლათ, რომ ხალხი ღარიბათ და
გონება დასშუებული დარწმუნდით, ქსედადნენ ომებსა და ნიდაგ ომე-
ბში ართმევენ სულსა. ავილოთ პეტრე პირველის ცვლილებანი, სუ
თუ ის სცვლიდა და ანათლებდა ხალხს მსოლოდ სამართ და არა
იმიხთვის, რომ ეს ხალხი მართლაცა და პედნიერი უოთილიყვეს? აი
ღეთ ესლა იამონა და იქ ის მოძრობა სწავლისა და განათლებასა,
სუ თუ ბატონობა გადაადო მიკადომ იმიხთვის, რომ, ეს ომების-
თვის არის სჭირა? სუ თუ იმიტომ ქვანის მიკადო ათხობით
ქალსა და კაცს განათლებულ ქეუნებში ხსწავლებლათ, რომ იმით მსო-
ლოდ სამხედრო საქმეები ისწავლონ? სუ თუ ის იმიტომ ქმართავს
ესლა მრავალ ხსწავლებლებს, რომ ამითი იმას ომი შექდლოს და სხვა
არათყერი?

ავილოთ ასლა სხვა მოგონილებები. ავილოთ წიგნის პეჭდვა,
გომპახი, ტელეგრაფი, რეინის გზა, ორთქლის გემები, უატისა და არ-
გრაიტის მაშინები, ტელეფონი, მიკროსკოპი და სხვანი, რომელნიც კი
არან ნანდელი დამსმარებელნი კაცობრიობის წარმატებაში, რომელნიც
არან ომის მოწყალეებით მოგონილნი და შემოლებულნი და რომელ-
ნი უსწავლებია ომებსა? მაშ რა მოიგონა ომებსა და რა გვასწავლებს?
თოფი, ზარბაზანი, ეუმარები, პეტროლიუმი, მიტრალიუკი, რას
ნადიან ესენი? — ქელეტენ ხალხსა, უღებამენ ძმის ძმის ხისსლა სელ-
სა; უკირებენ ხალხს თითბრისა, სმილენისა, რეინისა, თუყისა, ფო-
ლადისა და ტევიის ნეთუულებს ერთი ათათა, მაშასადამე უკირებენ
ცხოვრებასა.

ეს კიდე არათყერი, ასლა გავსინჯოთ ესეა ომებისა. ავილოთ
პრუსია, რომელსაც ამ ომისობის დროს მოუნდა ორ მილიონსედ

მეტი ვარის შეკრება. ჯერ წარმოიდგინეთ ორი მილიონი ადამიანი, რომლებიც ახლა იმითი დაკრება, რამდენი ხალხი უნდა მოსცდეს ამით დაკრებულ ბაზედ, ინგარიშით ახლა იმითი დასაკრებელი ხალხები, შუშა, ყლიბები, მაშინები და ქნასკოთ, რომ ამ ორ მილიონ ხალხათსედ სცდება ამითი თოფების სამსადებლად ორი მილიონი ხალხი სხვა; ინგარიშით ახლა ამითი შესაფერი წარმარებები და ამისი ტყვია წამალი. ინგარიშით ახლა ცისებები, კარმები; ამ ვარების ღენარლები, აფიცრები. ახლა ამითი შესაფერი ცხენები. ორ მილიონ ვარს სამასი ათასი წარმარებისა და კავალერიის ცხენები მაინც მოუნდებოდა. ახლა ამ ცხენების საჭმელი, ორი მილიონი ხალხათის საჭმელი, ჯამაგირი, ჩაგმა დასურვა, ცხენების სადგომი და ათასი კიდევ სხვა და სხვა საჭიროებები, რომელთაც ჩვენ აქ ვერ ჩამოვთვლით. ახლა ვინგარიშით, რომ ეს ორი მილიონი და ამ ორი მილიონის მოსამსადებლად მიწებებული სხვა ორი მილიონი რომ უნდება, სულ არიან ხალი ამორჩეული მუშა ხალხი და არიან სასარგებლო მუშაობას მოკლებულნი. ახლა ამასთან ჩვენ რომ ვვიღოთ შრუსია იმ თავის ცხრამეტი, ან გინდა ოცდა სუთი მილიონი მცხოვრებით, სადაც ხალი და ვინაინა მუშა ბერი-ბერი გამოვიდეს ათი-თორმეტი მილიონი, მაშინ ვნასკოთ, რომ ამ ათი-თორმეტი მილიონიდან თითქმის ნასკარი ომს უნდება და დანაშთენმა ნასკარმა უნდა შეინახოს ეს ორი მილიონი ვარინგ თაუნის ორი მილიონი მომცდარი სულით, იმითი ცხენებიც, იმითი აფიცრებიცა, იმითი ღენარლებიცა, სასკლმწიფოვს მართკლნიცა, სულმწიფეცა, წინოვნიკებიცა; შეინახოს და დამართოს ცხები, გეპები და სხვანი, და შეინახოს დანარჩენი შეიდიდამ თორმეტი მილიონამდინ მოსურნი, ბეშენი, ხეულნი და უძღურნი. *)

*) აქ მოყვანილი ანგარიში დახლოვებით მომეკვს, მეტ ნაკლები, რათავან ამის შესახებ არავითარი ცნობა არა მაქვს სულში.

ახლა ამას დაუმატოთ რამდენი დიდი ჭკუა და მკაცრი ნიჭი იღუპება ტყუილად სამხედრო ნაწილში! რამდენი ჯანმან ნაწილის შემსახველი კაცი იღუპება ომში და რჩება იმისი ცოლშვილი უნუგუშოდ? ახლა ამხსნა თუ დაუმატოთ ის გარემოება რა მიზეზისა გამო შეწსდგება ომები, მაშინ სომ ვნახვთ, რომ ომები არიან ისეთი ბოროტებანი, რომელიც არ აღირიცხება კაცის ენით. თუ ომი კარგი და სასარგებლო უოფილიყო, პირველი კაცი, რომლისა მსგავსი იქნება ქვეყნას არ ენახოს, და ამასთან იქნება ამ ჩვენს დროში პირველი მეთმარცა, გარბაღდი არ იტყოდა, რომ: მე ვიბრძვი იმიტომ რომ მოვსხმა ომებო.

რაც შეეხება იმას, რომ ყველა სახელმწიფოები რაწამს ხხვაცან მოიგონებენ ასაღ საომარ ღონისძიებას, მაშინვე იღებენ და სწავლობენ. იმიტომ კი არა, როგორც ზევეთაც იყო ნათქვამი, რომ ამითი ჩვენი კეთილდღეობა წინ წაიყვანათ, მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩვენ კეთილდღეობა დავიცვათ ომების ბოროტ გაკლენისხანაო. წარმოვიდგინოთ ესეანდეღ დროებაში იმისთანა სახელმწიფო, რომელიც თვის კეთილდღეობით, თვის განათლებით დგას ხხვების უმადლეს, მაგრამ არა აქვს სამხედრო იარაღი. მაშინ ამას ნაპოლეონება და ბისმარკები მაშინვე ლაქებ ქვეშ ამოიდებდნენ და გაასწორებდნენ დედა-მინასთან იმავე ომისა და საომარი იარაღის ძალით, რომელთაც სკანდელი ქმარებს დიდ ბედნიერებად კაცობრიობისთვის. მაშინ შეტი რა ჯანი აქვს ამ სახელმწიფოს, რომ თვითონაც არ გაიჩინოს ეს იარაღი, რომ დაიცვას თავი მოლტკეებისა და ბისმარკებისგან.

რომელი სახელმწიფო ბუჟეტეიც გინდა აიღე ამ ბოლოს დროე ბაში — ნახე, რომ ნახეარზედ შეტი სახელმწიფოს შემოსავალი მიდის ომების დროს ომებსედე. ახა ახლა ეს საღისი, ეს იარაღი, ეს სარჯი, ეს ცხენები, ეს მშინები, რაც ომებსედე ისარჯება, დაუბრუნე

საღეს, ამით დაუმართე ხანწველებები, სახელოსნოები, მიწები მასწავლებლები, მეშები და ხისკვდი: იწნებოდა მამინ საღესი შტეის მატებაში, რაშიაღ ესლა ომების დროს არიან, თუ არა? არც ერთი საღესი ომის მოწველებით არ გაბედნიერებულა და გაუბედურებული კი ბევრი გვინახავს. ავიღოთ ეგვიპტე, ასურეთი, ბაბილონი, ფინიკია, კართაგენი, სპარსეთი, რომი, არაბები და სხვა ათასნი.

არც შევხება ომისგნით გავეთილშობილებას ჩვენ ამას ვიტყვით, რომ დაღერილი სისხლი თუ აკეთილშობილებდეს ვისმე და უშლდებდეს სახიანთს, მამინ დათვებისთანა და აფთრებისთანა პატიოსანი და ძალაღი ხახიანთიხა არაჟინ უნდა იყვეს. ჯაი მკარი და მკვიდრი ხახიანთების პატრონი კაცი უნდა იყვეს, რომელსაც ბევრი სისხლის ყურებით და სისხლში ხელის რვეით შერჩეს პატიოსნება. კაცი, რომელიც უმიზეზოდ დაქღერის კაცის სისხლს, ის არის მხეცი და არა კაცი. დღეს მომეტებული ნაწილი კაცობრიობისა ქღერის ერთმანერთის სისხლს გაუგებრივ, უმიზეზოდ, ხსვის უბრალო სარკებლობის გულისათვის. ნაპოლეონის ხელდათება ათასობით იყლიტებოდნენ და ყლტდნენ სსკებს, კრეთვე ვილქელმის სოღდათება ყლტდნენ და ახხრებდნენ ხრულებით უმიზეზო, საფრანგეთის მცხოვრებთა: პირველი ნაპოლეონის იტრესისითვის, მეორეი ვილქელმისითვის. ხად არის აქ გამტოხსნება და ამღლება? ნუ თუ ეს არის პატიოსნება, რომ მოღტვე გულგრილად უშირება ვილქელმის უბრალო ინტრესისითვის ქვეყნის განმანათლებელ ჭაღაქს პარიეს ორი მიღიონი მცხოვრებლებით ამოყლტასა? ამას, თუ არ კაცის სისხლში გაჩკული კაცი, კვრც ერთი პატიოსნა გული და კვრც ერთი ძლაღი სენიდიისერი სახიანთი არ იხამდა. ნუ თუ ეს არის პატიოსნება, რომ კოროლი ვილქელმ, როცა ერთი ბეკა საჭმე უჭირდა, თითონ ძლაღ ცახ შექლაღადება, და როცა იმისიწინაღიდეგნი იმის ფესქვემ იხრწობოდნენ სისხლში, ცოღს მახრობელს უგზავნიდა და ყველა კვლესიებში ზარების რვეით სამადღობელ მარაღისებს ასდგინებდა!

აი, უფ. ხვანდელი, რა არის რკვეტილოვობა, რა არის აჟოღა სიტნიოვების თაჟანის ცემისა! თქვენ რომ სიტნიოვების თაჟანის ცე

მის არ აჭეოლოდით, არ დაგეჟურებინათ ჭება მესხებისა, წყრთელქებისა, დიმიტრიძეებისა და სხვათა ამით გუართა, თქვენ ჩაფიქრდეთ და დაწმენდებოდით, რომ სისხლი კი არ ამატიოსნებს გაცს, ახდენს, ამხეცებს. სისხლის ღვრა არის მხეცების შესაფერა.

თქვენ იწუხებ მითხრათ გარბაზდით? გაშეკრათ? დიაღ, ჩვენც მოგასხენებთ, ღირსი კაცნი არიან. მაგრამ იმიტომ კი არა, რომ ომში გაატიოსნდნენ, იმიტომ, რომ იომეს პატიოსნებისათვის. ისინი ომშია კი არ გაატიოსნა, ისინი ომშიდინ იყვნენ პატიოსანნი და ჭღვრიდნენ სისხლს პატიოსნებისა და ხალხის კეთილდღეობის დასაცველად. ომი ორნაირია: ერთი იმულებითი, მეორე მძღვერობითი. რასაკვირველია, რომ შენ და შესხლი, შე მეტი წარა არა მაქვს, უნდა მოგვიტერო. აი ამგვარ შემართ ვკუთხინან გარბაზდი და გაშეკრა. ისინი იბრძვიან, რომ მოსპონ ბრძოლა. ისინი იბრძვიან იმისთვის, რომ არიან პატიოსანნი და არა იმისთვის არიან პატიოსანნი, რომ იბრძვიან.

დაფიქრდით კარგად.

ახლა მშვიდობით! შე რომ ასე გუევე, როგორც შემოთავა ეს თქვი, იწუხებ ორი სხამი ხტატაგ არ დარჩეს, რომ არ მოგვინდეს თავიდან პოლომდინ წამლა. ჩვენ ამის ხუბას დღე და ადგილი არ ვუძლევს.

რაც შეესება წდევანდელ ნომრებს, იმას თითქმის არ შევესენით, რათგან იმის გარჩევას ვაძირებთ სხვა დროსათვის და სწორე გითხრათ იმათ გარჩევას ტალასის ზელა სჯობს. მინამ ვიდევ სჯანდელი სწორდა, თუმცა რეპეტილოვობდა, მაგრამ რაქ სჯანს მაინც ესებოდა და თუ მართალს არ ამბობდა, სტუეოდა მაინცა, ასე რომ ხელაპარეო მაინც არის. ახლა ამხანგ გამოკლებული და გამინიჭულია ადროება.

გვანი სულ მტერს, მოყვარესა? შეითხვებს შეითხველი. მოყვარეს პოლიტიკური ხაწილი და პოლიტიკური ცნობანი, რომელიც, რაც შეესება კვირის გასეთს, იყო სრული და სვინიღისეური ცნობებიდან მოყვანილი.

ანტონ ფურცელაძე.

1872 წ. 7 ივლისს.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

პ ი მ ო ს ი ლ ვ ა

(კორესპონდენცია საინგილოდგან).

საინგილოში ესლა ათი ათასი ძალიან საინტერესო და საზოგადოების უურადღების ღირსი ამბები და მოკლესკები არიან როგორც საღისის ეკონომიურს ცხოვრებაში, აგრეთვე მზრის მართებლობაში; ამიტომ მე მსურს ვცნობო მგითხველ საზოგადოებას საინგილოს ამბები.

როგორცა ხმის თითქმის ყოველის მხრის გაზეთებიდან, წლეულს ყოველს ქვეყანაში სიცხებაა და მის გამო მოსხვლავ ძალიან ნაკლები. ეს სიცხება და მოსხვლის ნაკლებეკება წლეულს ეწეა თავის დიდებით აგრეთვე საინგილოსც. საინგილოდ მე ვუწოდებ ზაქათაღის მზრას, რომელსაც მოსხვლის უხეიერებით და ხინაკლეულით ძალიან დიდი გავლენა აქვს სიღნაღის მზრაში მცხოვრებ ქიზიულე ჭრთველ საღსზედ. 1867 და 1868 წელიწადებში გაზეთი დროების ნომრებში მე ვაბეჭვდინე რამდენიმე სტატია ერთი და იმავე სათაურით: ქიზიულეები ინგილოებშია და იქ ნათლათ ვაჩვენე მგითხველს ქიზიუღის ნამდვილი მდგომარეობა და საინგილოსი მასზე გავლენის ძალა, ეს გავლენა საინგილოსი იხეთი ძლიერია ქიზიულე უმოსკელო წელიწადებში, რომ ქიზიულეები აქამდე თავს ბედნიერად ხედიდნენ, უკეთუ საინგილოში მოსხვალი იქნებოდა. ქიზიულეს არაუღის დარდი არა ქონდა თავის ქვეუღის უმოსკელობისა, თუ საინგილოში

მოსკალი კარგი მოვიდოდა, ამისათვის რომ აქის უოკელის იფრს იაფად მოუღობდა, რადგან თვით ინგილოსაც მოსკალისა და უმთავრესად უმთავრესად თარგისა გამო გული უხვიერი ქქონდა და სული ღმობიერი, არ იყო გაქმბებული და, როგორც იტყვიან სოლმე ვახუშტი, „გაოსტატებული“. ერთის სიტყვით ის უკვლავ იფრს იაფად უთმობდა ქიზიყელს, რაც კი წლას საწინაშე მომეტებული ეგულებოდა, ამისათვის რომ არა ქქონდა გასწილი სკაღისათვის ზრუნვის ნიჭი.

მაგრამ, ვაი ასე ბეჯერული ქიზიყელის ბრალი! ინგილოებს ძლიერს ძლიერს მოუვიდათ თავის სამყოფი მოსკალი. ქიზიყში კი სრულებით არა მოვიდარა, ამისთანავე ინგილო გამოაქნა და გაოსტატდა; დაქარგა უხვიერი გული და ღმობიერი სული. ის რაღაცა გარემოებაებისა გამო წახდა. საზოგადოების ასეღმა წყობილებამ ინგილო სასიათით სრულიად გამოსცვალა. სასიათის გამოცვლას დიდი შემწეობა მისცა უმოსკელობამ და ეკონომიურმა მდგომარეობამ.

ინგილოს წლას მოსკალს შეადგენს აბრეშუმი, ბური, ქერი, იუტკი, ხალთუკი *) და ღვინო. თუ როგორ მოვიდა უკვლავ ესეები, შეასალა შეუდგები უკვლავ ამით მოსკალის ცაღვაცაღვე განსილვას.

ვიწყოთ აბრეშუმიდგან.

ვიდრე სამისთვის ამოვიდოდა აბრეშუმის ჭია, ძალიან დიდსიმედს ძილვედა ინგილოებს კარგს მოსკალსე. მაგრამ შემდეგ, როდესაც მოვიდა დრო შარკების ქსოვისა, ზოგიერთ მუჭირსახულეს ჭია თითქმის სრულიად ამოუწედა. მაგრამ სცვლად ამისა ზოგიერთისა ისეთი მშენიერი მოსკალი მოვიდა, რომ იფრცელი დააკლდათ და აღარსად იმოკებოდა სხეიდელი; და თუ იმოკებოდა—ისე ძვირი იყო, რომ ერთი ინგილოური ურეში, რომელსაც საქართველოში ღვეურ ურემს

*) ხალთუკი არის გაუბეკვი ვერ ქერქში შეყოფი გამოუწერბავი, ბრინჯი.

ქახიან, თეიმურაზ სუთმეც მანეთ ზეკით. მაგრამ ფურცლის სიძვირე მანც და მანც არ ამტკიცებს აბრეშუმის ძლიერ კარგს მოხვედრას ამ გვარი თეიმურაზ და მოხსარებით ბედნიერი შეითხველი, უკეთუ იქნება, შექცდება. ეს გარემოება ძალიან ადვილად აჩინებდა. ფურცელი დაკლდათ და ასე ძლიერ იმისთვის დაძვირდა, რომ ვიდრე ის სუთისთვის ამოვიდოდა, უკვლა მოჭირნასულეს ჭია კარგი ჭქონდა და რაც შეეძლო გულს-მოხატვით უკვლიდა და აჭმეკდა. უკვკვლია, რომ ამ გარემოებამ საზოგადოდ ფურცელი შეამცირა; მაგრამ ამის შემდეგ ბევრს ჭია წახუნდა და დარჩა მცირედი ფურცელი. ზოგიერთი გონიერი და მჭკვერ-მეტყველი მწერალი იფიქრებს, რომ ვისაც ჭია წახუნდა, იმას დარჩენილი ფურცელი უნდა გაეათფებინაო; მაგრამ ხალხის აზრითაა ასე არ აწარმოვა თავისი სქემა. ვისაც ჭია წახუნდა და ფურცელი დარჩა, იმან ფურცელი დაძვირა და ვისაც ჭია შერხა და ფურცელი უჭირდა იმას ძალიან ძვირად მიჰქუდა, ასე რომ თუ კვლავ ხაში ახაზადგან მოვიდებოდა ხამ მხეთამდე თეიმურაზ ერთი ლეკური ურქი ფურცელი, ახლა ოცმანეთამდე ავიდა ფასი. ვისაც ჭია წახუნდა, იმან ისარგებლა მესობლის აბრეშუმის კარგი მოხვედრით და რადგან იმას ფურცელი უჭირდა, ძვირად მიჰქუდა და თავის ზარალი ცოტაოდნად შეამცირა. ამ გვარად უმოსავლო კაცი კარგ მჭკირნასულე მესობულს მოსაკლში მოხაწილე გაუსდა. უკვკვლია, რომ კარგი მჭკირნასულე ამ ფულს აბრეშუმის გაუდული ფულიდგან გამოვა. მჭკირნასულეს შეეძლო ფურცელი არ ეუდნა და მით გაეათფებინაო, იფიქრებს შეითხველი; მაგრამ ეს მიხვან არ შეიძლებოდა. ინგილონ სხვა გვარი სასათი აქვს. ის არა ჭკავს სხვა ქართველებს. ამგვარ შემთხვევაში ის არცეი აიაფებს, არამედ უფრო აძვირებს, რადგან იმას უამ მოსაკლოდაც შეუძლიან მთელი წელიწადი აცნობროს თავისი ცოლშვილი, ცოტაოდნ შეძლებას ის დიდგულად გაუსდია, გაუმაყუბა და თავისებურად ამ გვარ აზრს ათქმევინებს: მე აბრეშუმი

არ მოპოვიდა: ეს ღმერთს ასე ჰსურდა; მაგრამ იმის ნაცვლად მომცა ფურცელი, რომელიც ეხლა შენს გზურს და მე ურემს გაძლევ სუთმეც მანათად; მე ღმერთი ფურცელში მძლევს წლეულ სეირს, შენ აბრეშუმში. ახლა შენ იცი, იუიდი რა გარგი, არ იუიდი და წაბნედი. მადლობა ღმერთს, უთუოდ იმას ისე ჰსურდა, რომ მე წლეულს სეირი არ უნდა მენახა აბრეშუმითი. რადგან უოველი ინგილო ამ გვარი აზრებით არის გაყინთული, ამისთვის ამ გვარი საბუთების წინაშე ის ღმობიერობს და იკერებს ნაწვეტ-ნაწვეტად ნათქვამ აზრებს და ემოწინაღობს მოთაგსეს.

უქველია, ფურცლის ძვირად შეიღვიხა გამო ზოგიერთი კიდეკ იფიქრებს, რომ მსუიდეკლს უთუოდ ძალიან გარგი მოსაკალი უნდა ჰქონოდაო, რომ ფურცლის ასე ძვირად უიდეკა გაჰყდაო. მაგრამ ამ გვარი მოაზრე კიდეკ ძალიან შეჰცდებს. ძვირად იუიდა ზირველად იმისთვის, რომ მოსაკლის დაღუბვაზე არა გონიერი კაცი სელს არ წაიღებს; მერე იმისთვის, რომ იმედი ჰქონდა ფურცლის უიდეკაში დახარჯული ფულის გარდა, იმას აბრეშუმის მოსაკალიდგან კიდეკ რამე სეირი მანინ არის დაწებოდა.

შესამედ ნამუსისთვის. ვინ რას იტყოდა იმისთანა ოჯახისშილზე, რომელიც ფურცლის ხაძვირისა გამო აბრეშუმის რიგინს მოსაკალს დაჰღუბავდა. უქველია, რომ ამას გონიერი კაცი არ იზამდა. მამ როგორი მოვიდა აბრეშუმის მოსაკალი? საზოგადოდ საშუალოდ გარგი წლეულს მთელი მაზრის მცხოვრებლები ამ უკანასკნელ ათს წარსულ წლებთან, როდესაც თითქმის აბრეშუმის ნატამლიც არ მოდიოდა, შედარებით ემადლიერებან. მთლად რომ გაკანაწილოთ მთელი აბრეშუმის მოსაკალი ვეკლა მაზრაში მცხოვრებლებ თვითიველ შეკომურზე. — რომელნიც ვეკლა ერთობ შეადგენს 50,000 სულს, მოვა ათი გირკანა. რასაკვირველია, რომ ეს მოსაკალი ძალიან მცირედა ამ ათ და

რც წლების წინა წლებთან შედარებით, 50,000 ხელ მცხოვრებზე რომ
 ვინაგარიშით. 1803 წელს 17 აბრელს, მთელს საჭათაღის მაზრას
 მცხოვრებლებს საჭართველად მთავარ მართებლისა თ. ციციშვილი-
 ხთვის სსკათა შორის მიუცნათ შირობა, რომ ყოველს წელიწადს, რუ-
 ხეთისთვის ერთგულების გამოხატუნად, აქლიონ 1100 ლიტრა წმინდა
 აბრეშუმი. ამ სასულმწიფო ხარჯში მისაგემ 1100 ლიტრა აბრეშუმს,
 რომელსაც მთავრობა თბილისის სასწორით იღებდა, გროვდებოდა კო-
 მლზე თითო სტილის მოკრეფით. ამას შექდევ ინგილოებს, ღვთის
 წულობით, კიდევ რჩებოდათ თითოს თითო ფუთი წმინდა სამკაო
 რიო აბრეშუმი. ამა ამ გვარ მშვენიერ აბრეშუმს მოსავლთან რომ
 შევადართო წლეკანდელი ათი გირკანჯა აბრეშუმი, უკვკვლია, რომ არა-
 ფრად გამოჩნდეს. მაგრამ მაინც და მაინც ხალხი ემაღლიერება გან-
 კებას, რომ რიგანაი მოსავალი მისცა წლეულს. როგორღა გაიუიდაკს
 მცირედა აბრეშუმი, რომელიც ხალხს დიდ მოსავლად შიანნა, ამბ-
 თვის რომ ხელ არა რაობას ცალი უღელი ხარი ურჩენია. სტილი,
 ესე იგი გირკანჯის ორ ნეოვერ სასეკარი აბრეშუმი გაიუიდა თორმეტ
 აბრეშუმი, რომელიც შეადგენს 48 მანეთს და წლის მოსავალს. აბრეშუ-
 მი ასე გაიუიდა, რასაკვირველია, ადგილობრივ ბაზრებში: კასში, ნუს-
 ში და საჭათაღში. მსუიდეკლები მიხი არიან სომხები და ნუსელი ად-
 გილობრივი მცხოვრებთაგანი თათრები. ესენი შემდეგში თვითონც კე-
 რიბიულებზე ჭეიდიან. ინგილოები საჭათაღისა და ნუსის მაზრადგან
 გარეთ არ გადიან. მსოლოდ ერთმანერთში ჭეიდულობენ და მერე სხვა
 ვაჭრებს აძლევენ. მაგრამ საზოგადოდ კი სოვდაგრები თვითონ დაი-
 არკიან სოფელ-სოფელ და ჭეიდულობენ თვითონ მატრონებისგან უფრო
 იფად. მცხოვრებლებნი დახელაგნებულნი რომ ივენენ ვაჭრობაში და
 თვითონვე გაჭმონდეთ თავის მოკეპული აბრეშუმი სასლკარს გარეთ.
 უკვკვლია, ხაში ამოღეს სვირი ეჭნებოდა; მაგრამ უბედურება ეს არის,

რომ მთელი მოჭირნასულე კავკასიის დაბალი ხალხი მოგვებთ იტებს; მაგრამ თავის გაუნათლებლობისა გამო ვაჭრები ხარკებელთა მათი შრომით. ერთ დროს მე «სახოფლო გაზეთის» ერთს ნომერში წავიკითხე, რომ ფოთში ჩვენი აპრეშუმის ფუთი 200 მანეთად იუიდა-ბაო. მაშასადამე ნამდვილია, რომ ხალხი თავის მონატართ იხე კერ ხარკებლობს, როგორც რიგია, და ამისათვის აპრეშუმის მოსკულიდან იმს წლეულს კომლზე შემოუვიდა 48 მანეთი ფული.

სრულებით საჭირო არ არის მკითხველს მოკატონო, რომ 48 მანეთი მთელი წლის განმავლობაში არ ეუოფა გლეხს თავის ცოლშვილის საკვებად. უოკელს კომლზე ხეთ-სეთი ხული რომ ვინატარიშოთ და ხელზე წელიწადში ხარჯად 12 თუმანი, ეს შემოსავალი არაფრად ჩავარდება. მაგრამ ინგილოს მოჭყაეს კიდეც სხვა ჭირნასულია: შური, ჭერი, ფეტვი, ჩალთუქი, ღვინო, ღობიო, სახეი და სხვ ბოსტნეულაობა. ჩვენდა საუბედუროდ წლეულს უკვლას ესკებიც ძალიან ნაკლებად მოუვიდათ. შური და ჭერი, თუ ვისაც თავდაპირველადვე ჟუვილობაში მოერწყოთ, სიკმაოდ კარგი მოვიდა, მაგრამ ვისაც არ მოერწყო, სიფსემ სრულად გააჭრო. თუ ვი ასე იყო, რატომ არ მოერწყო, იტ უკის ვინმე ფილოსოფოსი, რომელიც უოკელთის ცდილობს ხალხს ჩვენობს თავისი ჭკუის უადრესობა და იმას დარიგება მისცეს ამკვარ შემთხვევაში. მაგრამ ჩვენდა სასაცილოდ მათი ჭკუიანობა ამოდ რჩება. მოჭირნასულე ხალხს, უფრო კარგად ესმის ნათესისა და თავის ნიადგის თვისება, ვიდრე ამ კვარ ფილოსოფოსებს. იმის ნიადგბ ისეთი თვისება აქვს, რომ თუ მეტი სინოტიე აქვს, მოსავალა ინგრება, შამბი ხცემს და სრულად ფუჭდება, და თუ ნაკლები, მაშინ კიდე შავი ჭეიშ ხარკვი ნიადგი ფიცდება, უჭირებს მოსავალს ფესკებში და ახდენს. მაშასადამე აჭურვი მოსავალი და ნიადგი საჭიროებენ ჭაის შუათანად მდგომარეობაში. აი ამკვარი გამოცდილებისა გამოინ

გილო ვერა ქუდავდა, რომ ზირკულშივე ყველი მოერწეა, რადგან სათი-
 ჭრებელი იყო, რომ გაზაფხულზე ჩვეულებრივ წვიმები მოვსდა და მო-
 ხვალს შელავთს მისცემსო. იმას რომ მაშინ მოერწეა და შემდეგშიც
 წვიმები ამტკვარიყო, უეჭველია, ცუდს მოსაკალს ვერ ახდებოდა. ამი-
 ხათვის დაქნდა ღმერთს, უცადა გაზაფხულის წვიმებს; მაგრამ მოტ-
 უვდა; ისიც არ მოვიდა და მოსაკალიც საუბედუროდ წაუხდა მთის
 ძარას მდებარე სოფლებში, მაგ: სოფელს ვასში, ლეკებში, ზერნაში,
 ტულუქში, მესასში, თალაში, ჭარში და სხვა. კასეთის მხრისკენ გა-
 უოლებს, და ხაკმაოდ მოვიდა მოსაკალი, მაგრამ ქვეით ალაზნის ნაპი-
 რა სოფლებში, სადაც თათრები ხვსოკრებენ, გარდა ინგილოებისა, ძა-
 ლიან საკლებად არის. ინგილოებს იმისათვის მოუვიდათ, რომ ნათე-
 სიც თათრებსე და ლეკებსე მოძეტული იციან და უფრო მხნე-
 თაც იტკვიან. მაგრამ ინგილოები ქიზიუისა და ვახეთის ხალხთან შე-
 დარებით ცოტას სთესენ; მხოლოდ რადგან ამითი მიწა-წყალი ძალიან
 ნაყოფიერია, ამისათვის მოსაკალი მუდამ წელს ხაკმაოდ მოხდით.
 წლეულს ჰურისა და ქერას მოსაკალი კომილზე რომ ვიანგარიშით მო-
 ვა 5 კოდი ანუ 12 თალარი ჰური და ოცი კოდი ანუ რვა თალარი
 ქერი. თალარი არის ოცდა ხუთი ჭრთული ლიტრა. ამ ჟამად ჰურის
 თალარი ღირს ერთი თუმანი, მაშასადამე 12 თალარიდამ იწება 12
 თუმანი ფული. ქერის თალარი ღირს ხუთ მანეთად და სულ იწება 4
 თუმანი ნაღდი ფული.

ამას შემდეგ ჩვენ დაგვიჩნა სათქმელი ფეტვი და ჩაღთუქი. ამა-
 თი მოსაკალი უფრო ხაკლებად არის. ფეტვისა და ჩაღთუქის კარგი
 მოსაკლისათვის ხაჭირთა წყალი. რადგინდ დადი წვიმები იუოს, მაინც
 და მაინც ერთხელ კიდე უნდა რუკის წყლით ფეტვს მოერწევა. ჩაღ-
 თუქში კი მუდამ წყალი უნდა მიმდინარებდეს. უამისოდ რიგაჩინა ჩაღ-
 თუქის მოსაკალი საჭათლის მხრისაში აჭური ნიადაგის თვისებისკამო

შეუძლებელია. მაგრამ ჩვენდა საუბედუროდ წლეულს მანისის ქვე-
 მარხ წვიმა არ უნასახს. მარხა, რომელიც მთელს საქართველოს შე-
 სანიშნავია თავისი უსპიერი მდინარე წყლებით, ასეა იშუაგება უწე-
 ლოდ; სიცხეები საშინელია; მდინარეები დაშრნენ. დედაძინა გაფიცნდა.
 ერთი ნაპერწყალი ცაცხლი სწავს უოკელივე ფერს მალაღ ტყეებში ცე-
 ცხლი თუ ჩაკრდა, კელაჩ აჭრობენ. ნედლი ხეები, როგორც ხმელი
 შუბა ისე იწყის, ქვეყანა შემოდგომას ჰტაკს. ხეს ფოთოლი გახცვივდა
 კაკალი და შეხანიშნავი ჭარული თხილი ზესეურად ხესედეე ფუჭი გა-
 ხდა და თავის თავად სცვივა. თუ შედამ წელი არა ხდის, ერთხელ
 მორწყვა კერაფერსა ჰშველის და უფრო წარადს აძლევს. შემდეგ მო-
 რწყვისა მზე ატყვს, მიწა უფრო ფიცხდება, წელი მიწაში შიში-
 ნებს, შმორი ახდის, მიწა ჰტარში სქდება და უფრო მომეტებული ზი-
 ანი ეშლება. ძხოლოდ ვინაც კვირაში ერთხელ მოურწყავს, ის კარგია.
 მაგრამ აბა სად არის იმდენი წელი, რომ ვეღამ ერთგვა-
 რად იხარგებლოს. მაგრამ ამ უმად საღს ხესილის მოუსხვლობა
 კი არ აწესებს, არამედ ფეტვისა და ჩალთუქისა. ვიტყვი დარწმუნებით,
 რომ შთელს წაჭთალის მარხაში ფეტვი და ჩალთუქი მხოლოდ სო-
 ფელს კასში მოაბოკა. მაგრამ აჭე ძალიან საკლებად. მთელ მარხის
 მცხოვრებლებს რომ გაუნაწილოთ ეს მოსხვალი, თესლათაც არ ეუ-
 ფათ. ფეტვის წლეკანდელს მოსხვალითგან მარხაში მცხოვრებლებს კა-
 მღზე ერგება ხუთი ლიტრა. ლიტრა აბაზი ღირს. ჭაში მანეთი იქნე-
 ბა. ამისთვის ის ახლა ძალიან ძვირია. თანარი ანუ ორკოდ ნასკერი
 ღირს ექვს მანეთად. ინგილოები ამაზე ძალიან სწუნან. ამისათვის რომ
 ამკვარ ძვირ წელიწადებში იხანი წმინდა პურში მჭადის ფქვილს ურე-
 კენ, ისე პურს აცხოებენ და სამთარში იოღად მიდიან, საფსულლობით
 მჭადს არა სჭამენ, ამისთვის რომ მისი მონელება ძალიან ძნელია.
 ფაშთარში კი ღვინით ჩაცლებულს ღუკმას სიცვიე მალე ად-

ნობს კუჭში. გარდა ამისა ფეტვით სხვა ფრთხილ საზღვარსავე უმეტესე უიფულობენ ლეკებისგან ცქარის, მატელს, საბღებს, წინან უველს, რომელსაც ქალქში მოთაღს ეძახან. აგრეთვე ცქარში მწვემსებს მთელი წლის განმავლობაში ჰგვავენ ფეტვის მჭადით, მუშა ლეკებიც ამით იოღად მჭუყვით ზამთარში. მაგრამ თვით დაღისტანშიც ლეკები მუდამ აქ მოგებული მჭადით იოღად მიღან, თუმიცა მთაში ლეკები თვითონაც, როგორც მე ვნახე 1870 წელს სამურის სეობაში, ახტიში მიმაჯღმა, ხოქსავენ ჰუნს, ჰერს და ფეტვსაც. მაგრამ აქედან უფრო მეტს საზღვარსავე და მით იოღად მიღან. დაღისტანში, რახაკვირელთა, ლეკს მჭადის ჭამა უფრო ურჩეგნია, ამისთვის რომ ცივი აფგილია. ცხადია, რომ ცივს ჰქარში კაცი უფრო მეტსა სჭამს და უფრო ღონიერი სჭქელი ხაჭარია. მჭადი ძნელი მოსაღნობია და იფიცი არის; დაღისტანის ლეკს ზამთრის დღეში ერთი მჭადი ეყოფა, მაგრამ წმინდა შოთი ჰური კი დღეში სუთიცი კერ გააძღობს, — უეჭველია, რომ ამის ჭამა იმს რეკსში ძალიან ძვირად დაუყდება. აი ამისთვის ის მუდამ მჭადით ჰგვავს თავის ცოლშვილს. მაგრამ წლეულს ეკლას სუყედუროდ ის თითქმის სრულებით არ მოვიდა. უეჭველია, რომ ამისთვის ლეკებიც წლეულს ძალიან დიდად იგრძნობენ ფეტვის საკლუღეკანებას. აქამდე დაღუბოა და თუ არა შემოდგომა, ხეყულებრიც ძალიან დიდ ძალი დაღისტანის ლეკი საღისი მოდიოდა ზაჭთაღის მანრამი და ზამთრობით აქ ინგილოკებში თითქმის მუქთად გაჭყუდით თავისი ცოლშვილი ლეკებისა და ინგილოკების ეზოკებში ცალკე სასღში ცსოყრებით. თათრებთან იმთ კავშირი არა აქვთ. ინგილოკებს უფრო ეტანებიან ამისთვის, რომ მათში ღვინო და არაუი მოაძოკება. — ესეხი თავიანთ ცსოყრების ჟამს დიდს ზარალს აძლევენ მანრამი მცსოყრებლებს. იმთ თავიანთი ჭიში ჰურდობაში მოუჭრიათ. და ახა უეჭველია, რომ მგელი თავის მგლობას არასოდეს არ დაიძღის, მრავალი მცსეყრე მწვემსები, მითა-

ნნი აქ მოსულნი თავს ცხვარს უკან, ძალიან ქურდობენ, სოფ-
 ლებში იპარაკენ სულად, ცხვარს, და ხსენი და იოლად ცხვარს
 რსე. მრავალი მოსდა ამკვარი მკ. სოფ. უორაღანში. მათი ცხვარი
 ზამთარში აღაზნის მარჯვენა და მარცხენა მხარეს დგება. თუშები
 და ლეკები ერთად ბინადრობენ აღაზლუსე. მაგრამ თუშები ლეკებივით
 არ ქურდობენ ვაჭრის კვლას კი იციან. სოფლებში ცოლშვილით მცხო-
 ვრები ლეკები კი უფრო მწარედ იგბინებან. ისინი მედრებსაც კი არ
 ასკენებენ საფლავებში. ჩვენ ინგილოებმა ვიცით დედაქაფების კერცხლე-
 ული სამკაულებით დასაფლავება. ესენი სარკებლობენ ამკვარი გარე-
 მოუბებით და დასაფლავების შემდეგ ამოაქვთ მიცვალებული სამარიდგან
 და სტრცვიან. აქ ამით გაცარცვიხ, დასაფლავების მეორე დღეს, მა-
 შიდა ჩემი. დედაქაფი შესანამნავი. ამას თავის ვაყვანობით ქქონდა მი-
 ლებული ჟვარი. დამნაშაქნი აღმოჩნდნენ. მაგრამ აი ესლა ცხრა წელი-
 წადა, რაც ეს საქმე სამართალშია მიცემული და დღესაც არა ტუდებს
 დამნაშაქი, თუშმა გასამტუენებელი საბუთები უკვლას ხელში უჭერიან
 მთავრობის ფული და სამკაული უპოკს ხელში. ესლა მთავრობის
 ერთი მითენი, შემდეგ ცხადის გასამტუენებელი საბუთებისა, სამურო-
 ბილში ქუკს დამწყდებული, მაგრამ კიდევ არ ვიცით რით დაბოლოვ-
 ება საქმე. იწება მაქმადის სარწმუნოების აღმსარებელს პირადი სამ-
 ჟვარობა მხსდომასე სუდების ცდილობამ კიდევ განთავისუფლოს ეს
 დამნაშაქი მასუხის გებისაგან. ისინი ძალიან თავილობენ ამკვარი დამ-
 ნაშაქობის შეკრახს მუსულმან ეცხედ. ამითვის რომ არა სურთ, ქრის-
 სტიანებს ხელში საბუთი ქქონდეთ იმით მოურიცებლობასე ქრისტიან-
 ნებთან. მუსულმანები მუდამ იმას ცდილობენ დაამტკიცონ, რომ ისინი
 ქრისტიანებთან მშვიდობიანად სცხოვრებენ, მაგრამ ქრისტიანები ვა
 აწესებენ იმით.

მაგრამ ბურსადლა ლეკები წლეულს კარ გაიხარებენ და იკუმო-

ენებენ აქ ცხოვრებით, მოსავლის ნაკლებელებს, უაზრად, იმით შე-
 იაკებს მთაშივე; კიდევაც რომ მოვიდნენ, ამკვარ ქვე წელიწადში იმით
 ვინ რის მასცემს, ახლა მრავალი ინგილო თავის თავის შენახვასაც
 ხწუხს და ჩივის, არამც თუ ღვეის შენახვა ივისროს მხოლოდ იმის-
 თვის, რომ სამთარში იმას საჭონელს მოჰყდის და ხასუეს გენასს
 დაუყრის, რომლისაც სურტზე გოდრით ზიდვა ღვეების მამამპური
 ხელობაა. სამთარში ამ ხელობით და შეშის ჭრით იხანი სარკებლო-
 ბენ და გაზაფხულის პირზე ამკვარად მოკეპული ხაგზლით მიდიან
 დალიტანში, რომ ზაფხულში იაღაღზე გაატარონ თავისი ბინძური
 და ძალღუძდური ღვეური ცხოვრება.

კეთილი ცხოვრება წლეულს მარჯო ღვეებს მოაკლდებათ ფე-
 ტის მოუსულობით. ამით სარკებლობდნენ აჭამდე აგრეთვე სამთრო-
 ბით ზილიანში მთელი თუშების მეცხვარეები. ისინი აქ ინგილოებში
 მოკრეკებობდნენ საკლავს ციკარს და ქუიჯდნენ სულაღზე და ღვი-
 ნოზე. მაგრამ წლეულს ერთიგ და მეორეც რომ ნაკლებად არის, ძლი-
 ერ გაუძნელდებათ ჟერ თავიბი ცხოვრება, მერე ცხერისა, რომლისა-
 თვისაც წლეულს ბაღანი სრულებით არ არის. ინგილოები ძლიან სა-
 რკებლობენ ამ კვარი მკირი წელიწადებით. ინგილო ახლა გამოიგვალა.
 იმას გაეხსნა ნიჭი ხვალისათვის ზარუნისა. ის ახლა დაფიჭრებულა
 მომავალზე და უოკელის ღონის ძიებას ხმარობს, რაც კი მისგან ამ
 ჟამად შეიძლება თავის ახლანდელს ჭკუაგონებით მდგომარეობაში,
 რომ სიმდიდრე შეიძინოს. ის უდარაჟებს ეტს, რომ მოახწროს იმას
 გაჭირებულ მდგომარეობაში და გამოაცადოს უკანასკნელი ღვემა და
 თავისთვის შეინახოს. თუ მოგახწრო მშვირი და შენთან ფულიც დაი-
 გულა, უაზრად, კვერცხში ორგაპეიკას გთხოვს, მიძინ, როდესაც იჭ-
 კე ღვებანში ორი კვერცხი თითო გაპეიკა, და რომ არა სცხეკნოჯეს,
 შაურხაც არ დაიშურებდა თითო კვერცხის ფასათ. ამისგამო ნამდვი-

ღია, რომ ძლიერ ჩაბღუჯვენ თუშებს და ხაკლავს სამსამ ლიტრა
 სულაღზე ჩამოართქვენ. ახე იქცეოდნენ ძვე. ინგილტონის მამამს
 წარხულ ძვირ წელიწადებში. მაგრამ ამასთანავე უნდა მოგახსნათ ისიც,
 რომ ისინი ძლიან უკვდებიან მოკვლეებს სულში. იმას რომ ჭათაში რა.
 შურად მაქუდაოს, ბენ, უცხოის, რა აბახად შემოგამლევს. მაგრამ
 არც თუშები არიან ამითხე ნაკლებნი; მოსავლიან წელში ესენიც გა-
 მოიხინენ სოლმე ამგვარს ვაქცეობახს. ისინი მამინ ჭედილას რაფიასად
 აღიარებენ. ამ შემოსიკვებაში მხოლოდ ლეკები არიან მამამამის დონეზე.
 ესენი არ უღალატებენ არც ძველს ჩვეულებას და არც მამამამის გზა-
 ხა. ამით წინააუკე აქეთ გაკვეთილი უოკელეკვ ფასი, ვითარცა ტაქსია.
 მაგრამ რაგინდ ცსერის ძვირი წელიწადი იფოს, ლეკი უონადი თავის ინ-
 გილო უონადს კარვს თქვენ მოწონებულ ჭედილას ახლაც მამამამის
 დროში გაკვეთილ რაშინეთ ფუღად ამლევს. მაგრამ თუ ლეკმა მამა-
 მამისაგან გაკვეთილ ფასად სთხოვა სულადი ინგილოს, ის უთუოდ
 ატრუვებს და იტრუვის ლეკს, რომ იმას არა აქვს გახასუიდი სულადი.
 ჯერ ლეკს მამამამისაგან გაკვეთილი ჭედილასი, უკვლისა, მატყელისა
 და სსვა ფასი კიდევ ტაქსიად მიანნია, უონადთან ვაჭრობაში ამხ ვერ
 ღალატობს, პატივსა სცემს ამ ძველს, დროებით ნაკურთხს, ჩვეულებ-
 ხას; ინგილო კი არა. ის ჯერ კიდევ სარგებლობს ლეკების ამ უმა-
 წვილური წრფელობით და კაცურ-კაცად არ მიანნია თავისთან შედა-
 რებით. იმ ახრის ლეკი ღირსა არ არის, რომ წმინდა პერი ჭამოს.
 ის იმას რთხეხად, ესე იგი ძალდად, ხდის და უოკელის ღონისძი-
 უბით ცდილობს, რომ იმასგან ისარგებლოს. რისამე რომ უიდეკ სურ-
 დეს, მამინე ფიტეს შეამლევს. ახეთია ჩვეულება მამამამისაგან დადგა-
 ნილი და წარხული დროთაგან გურთხეული. ლეკმა თახლში რომ პუ-
 რი სთხოვოს, ინგილო გაზიზღიანდება და სიბრწნით იტრუვის თავი-
 სებურად, ცოთხეკს მამამამელი: უაუტის (ქუშელის) და ცარაული

ტაღასში სთესენ, ჭეშრცხვენ და უგდებენ შიგ წყალს. ფარცხს გუბუ-
 პში კაცი სულით ატარებს, რადგან ხაქონლის მოტრიალებს. გუბუ-
 პატარისგანა ფარცხით არ შეიძლება: კვლები მოიძლება და გუბუ-
 ფუქდება. მაგრამ თუ ხალთუქი ძალიანდება; მაშინ წმინდა წყალს მო-
 მუტუბულს მიუშვებენ, რომ რა არის ის ამ გვარათ დანაგრძონ. ამ შე-
 მოსვენებაში წმინდა წყალს ხმარობენ ამისთვის, რომ მღვრივე ღამიანი
 წყალი უფრო ჭკვლავს იმას ახლანებს. გარდა ამისა შეიძლება ხალთუ-
 ქი დაიფაროს მოღუძღვისხან აგრეთვე კვირამი ერთხელ მორწყვით.
 მაგრამ ეს კიდე სრული შრომა არ არის, ზოგიერთი არ ფაცხავს,
 წყლით ხვსე გუბუში ხთესავს. წყალში ხალთუქი მაშინვე იძირება. მა-
 გრამ დაღიებული ხალთუქი უძიწოთ, წყალში რომ ღერს იკეთებს, მა-
 შინ სუბუქდება და წყალი იმას ზედ შირსე იგდებს. ამისგანა ხამ-
 დის თაყსე ხალთუქს წყალს უწყვეტს, და როდესაც გუბუები შრე-
 ბან, მაშინ ხალთუქი ნადაგსე კარდება და ფესკ: იმას; და ამის შე-
 მდეგ როდესაც ხალთუქი ნეშებივით დარიგდება ნადაგსე. მაშინსივე
 წყალს უგდებს შიგ. ამ ხალთუქის გუბებს ამაზესე კახსიან, ამს გარ-
 და არის კიდე უგუბო ხალთუქი, რომელსაც აშუარსხე კახსიან. აშუ-
 არა უგუბოთ მთელ კვალში სიგქსე ითესება. ამგვართ ხიესენ იმი-
 ხთან ადგელას, ხანა წყალი მღვრივე და შლამიანი არს, რადგან,
 როგორც ზევითა ვსთქვი, შლამი ხალთუქს ჭკვლავს, ახლანებს და
 დუღლავს. ამ გვარ წყალსე დათესილი ხალთუქი ხანდის ხან რომ მოიარ-
 ფს, ისა ჭკობია. ბევრჯელ მოქსდება, რომ ხალთუქში მოიგდებს წყლის
 შირათ ბაყაყის ბუდის შსტაკს რაღაცა ხავს, და ახლანუდის ქსელევით
 იწება განმული. ეს ხალთუქს აუვითლებს. ამ შემთხვევაში წყალს სწ-
 ვიტონ, მაშინ ეს ხავსი შიგ ნაიწება და შემდეგში ისევე წყალს მიუ-
 ტდება. ამ გვარის შრომით მოჭეავსთ ხალთუქი.

თარი წლის წინათ მთავრობამ, როგორც გუბუონე, ზოგიერთებს

დაურია ისეთი ჩაღთუქის თქსლები, რომ მოხავალიც კარგი იცის და წვალიც ცოტა უნდა. მაგრამ ეს ჯერ არ არის გაგრძელებული. მე ჯერ არა მაქვს ამ თქსლისა. მამაკალ წლისთვის კი უნდა გაეინიხო. ჩემი მოხავალი წლეულს რიგანია.

შენიური ხანასავა ჩაღთუქი თავთავში, როდესაც ის იწევა და შემოდის. მშენიურს ყვითელს ფერს დასცემს და საამურათ აქვს მას სიმძიმისგანთ თავი დასრილი. ერთს მარცვალზე ფეტვსავით ძირში ბლარ ჭავს და იბღერება, ახე რომ კარგს მოხავალში თითო მარცვალი თავის ღერებთან ერთობ სუთას მარცვალს იღლევა. თავთავში ორმოცდა ათი მარცვლია. სუთი თვის თავზე ჩაღთუქს შეიან, როგორც უანს და მხსუკით კონათ ქვერუნ. მოაქვთ კალში და დიდროკანი კუნძებით ღეწვენ. ამ კუნძს ინგილოურათ აქოთუქია ქვეიან. ქოთუქები ხისა. სიგე აქვს ერთი უღლისა. აქეთ-იქით ისეთი თავები აქვს გავეთუბული, რომ შეიძლება იმიხი საბლით დაშა. აქ მოაბამენ საბლეს და სარებით აგორებენ მხზე. ეს ზევიდამ რომ სცემს მარცვალი სცვივა. ამ გვართ დღეში ორ ურემ ჩაღთუქს ღეწაშს. გაღეწის შემდეგ ზევიდამ ბურდოს ორთითებით გაბღერტავენ, რომ ჩაღთუქი ძირს კალზე დაკარდეს, და შერე გადაჭურინ; ქარზე განიკეებენ და დარჩება მხოლოდ ჩაღთუქი. მაგრამ ამას კიდევ საჭე აქვს: იმას თავზე გრძელი, ბუსუსის მგზავსი ხეშტრები აბა. ამას ინგილოურათ ქვეიან უიღნილია. ეს ისეთია, რომ გაცს ეკალივით სორცში ერცმის. ამისთვის იმას კვერის რაშდენჯურზე შედგადატარებით ამტრებენ. ამას ქვეიან ამოუიღნილია. ამ გვართ და ამ შრომით სრულდება ჩაღთუქის მოუენა. მაგრამ ბრინჯის კეთებას კიდევ საჭე აქვს. ამ ჩაღთუქს დინგებში *) დაბეკვავენ და ზევიდან ქერქი რომ გადაეშვლინება, იწნება ბრინჯი.

მაგრამ წლეულს ამ აწერილის დაკვრად შრომის შემდეგ ხანს,

*) დინჯის აღსნა ქვემოთ იწნება.

რომ უწელობის გამო ხალხების მოსაკლავი ძალიან ნაკლებად არის. ამდენსანს იმედი ქონდათ, რომ წემა მოვა და წელეი ადიდდება, მაგრამ ჩვენმა საუბედუროთ, წეიპეი რომ არ სად არის, ხალხი წელს იმ სოფლებში თსოულაბს ადგილობრივი მთავრობის შემწეობით, საცა მოიპოვება. როკელ სოფლებსაც არაოდეს ამდენ ხანს წელი არ დაქლებიათ და კასში წელი არ უთსოვნიათ, წლეულს იმას მედამ აწუხებენ წელსითვის. კასლები წელს აძლევენ, მაგრამ, რადგანაც წელი იყოფება თითქმის თერამეტ სოფელზე რუკებით, მინც კერას ხდებიან. ამის გამო თითქმის ყველა ფუჭდება, არაოდეს არ გაკონილა, რომ უოთინიაში აქამდე წელი დამშრალიყოს; მაგრამ წლეულს ასე დაშრა, რომ ხალხი ლოქოებს ხანყლითა ქვლავს. ამის მოსაკლავიდან წლეულს კომილზე ერგებათ ხანოკადოთ თორმეტე კოდი, ესე იგი ოთს-ოთხი თაღარი. თაღარი ღირს ამ გვარ წელიწადებში ოთს ოთხი მანეთი. ამ ანგარიშით ბრინჯი კლირება ხუთმეტე მანეთი; მაგრამ ბუნდნიერება იქნება, რომ სახეიდლათ მინც არის იპოვონ.

მხელი საქმე მოუკათ წლეულს მისრის მცხოვრებლებს. იხინი უფლაგოთ იოლათ გვრ წელენ. ქართველმა მკომურმა იქნება წელიწადში ერთხელ ფლაგი არ მოსარშობს, და თუ მოხარშა, ისიც სტუმრობისა და პატეცტული დღესასწაულებში; მაგრამ აქურ მცხოვრებს კი მთელი წლის განმავლობაში თითქმის მედამ ვასმით მსოლოდ ფლაგი აქვს. თუ ფლავს მოხარშკენ, პურს აღარა ქვამენ *). ამგვარათ ცხოვრებაში ის იოლათ მიდის, პურის მოსაკლავი ქოფინს; მაგრამ წლეულს, რადგან ეს არ მოუვიდა, ძალიან გაუჭირდება ცხოვრე-

*) ვისაცა სურს ეს ჩვეულება დაწერილებით შეიტყოს შეუძლიან წაიკითხონ 1867 წლის გაზეთი «დროების» № 45, 46, 47, 48, 49 და 50-ში ჩემი სტატია სათაურით: «წარსული და მიმავალი ინტელოების ცხოვრება.»

ბა უფრო აწითავის, რომ მას მრავალი სხვა შშიერი სხდნის დაწვევებს
სიღმე ამგვარ გამოხატვას წელიწადებში. წლეულს რომ უოკვლავს უმო-
საულობაა. შესანიშნავია ამ მხრით ქიწყეი, რომელიც შიმშილისხვან
თავის შესივარებლათ აქ ხანიგელოში გამოიქვევა სიღმე. მაგრამ ამ-
ზე ქვევით ვატევი მეთისკვლს. ახლა ისეკ მიუბრუნდება წლის ჭირ-
ნასულს.

მანათობის მანრამი ისეთი შეკომური არ არის, რომ უოკვლი-
კე წემო მოხსენებული მუდამ წელიწადს არ გაიმეორებს და თავისი
მაშული არ ქქონდეს. ღარიბსაც და მდიდარსაც აქვს თავისი საკუთარი
სასიღვარი, მამული, ხანსაკ-სათესი მიწები. უკვლავს აქვთ აგრეთვე აბრე-
შემის ჭიის დხაჭერი თუთის ბაღი. ადგილობრივ ამ თუთის ბაღს
უწოდებენ ებახხახა. აგრეთვე უკვლავს ინგილოს და ზოგიერ ღვეს აქ-
ვით საკუთარი კენახი და აქეჩებენ ღვინოებს და ჭაჭით სდიან არაუებს.
თათრები არცა სძენ ღვინოს და არც აკეთებენ კენახებს. მაგრამ ამ უკ-
ნასკნელ დროში თათრებმც დაიწვეს კენახების შენება ბადავის გამო-
სასიღვართ. ბადავი ღუდის მსგავსი ტკბილი სახმულია. გარდა ამანუი-
ხა საშინაოთ მოქუავთ ღობიო, ნიორი, სხვი, საზამთრო, ნეხვი, კი-
ტრი, თამბაქო და სხვა. სარკებლობენ შკინდით, ქლიავით, თხილით,
კაკლით. შკინდს და ქლიავს დამწიფების შემდეგ ვერ კრეთვანს ანუ
ბლერტაკენ, მერე ცხელ წყალში თუთქვენ და ახმობენ. ამას
მერე სამთარში ზოგს საქმელში მეჯვით ხმარობენ, ზოგს
ღვეებს ამღვეს და მატულს, ხაღებს და სხვა წერიღმან რა-
სმეს უიღუდობენ შინ სასმართ. თხილზე, რამდენიც ევოფათ
წლის განმავლობაში, შირენის არაბებისხვან ზღვის სერიმ მარილს
უიღუდობენ, და თუ მეტი დაწნება ადგილობრივ კასის ბაზარში ფუთს
2 შინ. და ორ ანახათ ქედიანს. ამის მოსკავლი წელიწადში კომღზე
ხუთხუთ აფუთამდე მანინგ არი მოვა. კაკლით ნიგოზს აკეთებენ. შე-
სანიშნავია აქური ნიგოზი. კაკალს ინგილოები შემოდგომასზე აგრო-

კუპენ სხვენსე და იქ სკოლაოზე ჟურ ასმობენ, რომ კაცლები ლეპანს
 ნი არ დამხდლებ; მერე დიდ მარხვის წინათ იანკარში ~~სამხარებუნ~~
 დაატარებენ, გამოადგიან ლეპანს, ხის დაწულ ლანტებზე ჭურთან და
 ცხელზე ვიტევი ინგილოურათ ახსალებენ. დასალება ჭკვიან ლესის
 ცხელზე გასმობას. ასმობენ იმისთვის, რომ გარჯათ დაინუოს. გას-
 მობის შემდეგ ორთუთამდე კაცლის ლეპანს ერთად ხავეენ დიდგში.
 დინგი ამის ვარცლის მსგავსი ამოღრუკებული ხე. ამას აქვს გაკეთ-
 ბული ჩაჭუნის მსგავსი სანაყელი, როდენაც ამას ბოლოზე ფეხს და-
 დგამს გრი აიწევა და დაეცემა ლეპანს. ამ საშუალებით ძალიან ჩქა-
 რა ქნაყენ, ანუ როგორც ჭაბიეში იტევიან ხოლმე, ჭეჭკავენ ლე-
 პანს, ისე რომ ცომისავით სდება ნიგოზი. ამას უწოდებენ ჩვენში ნი-
 გოზს და ამას სმარობენ დიდმარხვაში და მარამობის მარხვაში. ვა-
 კალთა ძალიან მშვენიერი ზეთი იცავს. ამას ჭილეში რომ ინახვენ,
 ერთ კვირამდე გირვანქამდე თავის თევთ ზირზე ზეთს იგდებს. ამას
 ჟურ მოადულებენ, მერე ფლავზე მოასხამენ და სჭამენ. ამგვარი ზე-
 თი კრბოსა ქუობია. მკრამ ზეთის ზირზე მოგდება ზირველში იცის,
 რომელსაც დინდგში ხავეის დროს იწილება და ამისგან იცემს. ამის შე-
 მდეგ თვით ნიგოზიდგან უნდა გამოიხადოს ზეთი. ამას ხელით სდი-
 ან. ჭურთან ნიგოზს სინში და იმდენს ჭეღეტენ მუჭით, რომ ნიგო-
 ზი ზეთს იცემს. ერთი გირვანქა ნიგოზით გამოადის ჩუთვერ ნახვე-
 რი ზეთი. ამისგან დარჩენილ ნიგოზს ანახადს ეძახიან. იმას კიდევ
 ნიგოზათ სმარობენ საჭმელში. კაცლის ზეთი ძალიან ნოყიერია და ათ
 წილათ ქუობია სხვა გვარ ზეთებს. თავისთვის სამყოფ ნიგოზზე მკტ
 კაცლს ინგილოკები ჭეიდიან. თადარი იუიდება სამ მანეთად ჟურ მისი
 ტაქსია ეს არის. ნიგოზი ვი ღირს იმ ფასათ, რათუხათაც იუიდება
 წმინდა ერბო. ინგილოკები ერთმანერთში ერბოს და ნიგოზს ზარდი-
 ბარათ სცვლიან, უცბო სადღს ის ძალიან მოსწონთ.

შემდეგ ამისა ახლა ჩვენ დაგვიჩვენა წლის მოხვედრა სულამდ-
კოთ მარტო ურძინის მოსაკლა.

კვანასებს წლეულს, როგორც მოელს კასეთში, აგრეთვე აქ საჭა-
თაღის მისრშიაგ, მშვენიურათ ასხაა უურძინი, არც მტკვანი ძაღლან
თსელთა. მაგრამ რადგან ინგილოებმა არ იციან კვანასთავის ისე მო-
კლა, როგორც კასეთის შემსძულეებმა, ამისთვის აჭაურ უურძინს ისეთი
ძალა არ აქვს, როგორც კასეთისას, თითო ვაზს რქას ბევრს უნასკენ,
უურძინს ძაღლან ბევრს იხსამს, მაგრამ ღვინოება კარგი ვერა დგება.
ღვინოების არკარგობის მიზეზი სსკათა შორის დაყენების უფოდინა-
რობაა და რამდენჯერმე კვანასის მორწყა მსხმოიარე დროს. ისე რომ
დააყენონ, როგორც კასეთში იციან დაყენება, უკუკვლია კასეთის ღვი-
ნოებზე ნაკლები ღვინოები არ დადგება, ამისთვის რომ საჭათაღის მა-
ზრას თითქმის არაკითარი გარჩევა არა აქვს კასეთის გავლა მხართან.
და თუ იქ რიგინი ღვინოება დგება უკუკვლია, აჭაგ ისეთი დადგება.

ღვინოებს ინგილოები თავის მარნებში აყენებენ. ესლა და ესლა
უფრო მიჭეკს სელა კასეთურად დაყენება. ამისთვის მოჭევთ ქართვე-
ლი გლეხები და მიკიტნები. ამათა დაყენებულა ღვინოები ძაღლან კარ-
გი დგება. აჭაურს ღვინოებს სირაჟუბა ჭეიდიან ქალაქში, სიღნაღში,
საჭათაღში და სსკ. სოფელს ვორაღანში უფრო კარგი ღვინოება
დგება. თავინთავის აყენებენ თავინთავე მარნებში. ამათ მარნება სკა-
ზე იციან. ამისთვის საფსულში ღვინო მალე მმარდება, რადგან მსე
უოკელთავის ჭეკურებს ზედ ადგა.

ინგილოება მომეტებულს უოკელთავის ჭეიდიან. მომეტებულად
უოკელთავისა აქეთ. მაგრამ ზოგი უურძინათ ჭეიდიან, ზოგი აყენებს და
მერე ჭეიდიანს. წლეულს სხადნეკქეს თუმსამდე გაიფიდა. აგრეთვე არაყს
ზოგსა სმენ ზოგს ქსდიან. გამოსდიითაგ ზოგს თეთონას ქსდიან, ზო-
გს სომხები. წლეულს კომდზე მოუკათ ღვინის მოხველიდგან 15 თუ-

მნი ფული. მაგრამ ქართველებით ამათც ღვინის სმა ძალიან იგდ-
 ან. უკეთუ შინ ღვინო კგულევათ, წულის მაგიერთაც მძისა მისეცნ.
 ქორწილები სომ ზოგიერთებმა მთვრალობაც იცან, მაგრამ ძალიან მე-
 სნაშნაია აზთ სსხათში ისა, რომ ამათ ღვინის სმაში არაოდეს ძალ-
 დატანება ჭირვეულება არ იცან. ვისაცა ქსურს სვამს, ვისაც არა და
 არა ამისაგამო სდღსმა მთვრალობის მაგალითები ძალიან იშუათია.
 მრავალი კაცი თავს ანებებს ხეფრას, თუ კი გაიგოსნ ჩვეულებრივი სი-
 ტყვა: ალაკურდია. როგორც გაიგებენ თუ არა ამ სმის ნიშნის მიხ-
 ნემ სიტყვას, მაშინვე ერთმანერთისა სთხოვენ რომ თავი დაანებეთ
 ალაკურდითა სადლეგრძელოების სმასო, თუ არ გაიგონეს, ზოგნი არ
 გატყვიან ნადიმში. მაგრამ სადლეგრძელოების სმა უფრო ოჯახიშვი-
 ლებმა იცან და არც არის ხელსში გაგრცელეული. და რადგან მრწამს
 გგობრიობის წარმატება, იქედინა მაჭეს, რომ არც გაგრცელდება იმ
 მთვრალობის სარისსამდე, რომ შეიძლებაოდეს მისი შეყარდება კახე-
 თულების ჩვეულებსთან. ამისათვის რომ ასალი თავობა სცდილოს მი-
 დოს განათლება. მსოლოდ ვეულამ ნამდვილათ ვიცით, რომ განათლე-
 ბა ზრდის მატარაობიდანვე კაცის სსხათს. ცოდნასე არის დამოკი-
 ებული ცუდი და კარგი სსე კაცისა. სსოკადოების სსესე ისეთივე
 გულენა აჭეს შკოლაში შექნილს ცოდნას, როგორც სიეთიერებითი და
 ჭკუა გონების აღმატებულებობას და მოკალე ბულებს. თვით ერთად
 ცხოვრება ახალგაზდებისა ძალიან კარგ სსშუალებათ ირანსება მომკალ-
 ში რიგთან სსოკადობრივ ცხოვრებისათვის. სსოკადოების გარეთ
 კაცი მხეცია.

მაგრამ ჩვენდა სამწესაზოდ არის ძილებული ცხოვრებაში ერთი
 ჭეშმარიტება, რომელიც შემოსილია ანდაზის სსხელით, რომ არა ოჯა-
 ხი არ იქნება უმსინჯოთ. ინიღოები ამ ჭეშათ მრავალი სწავლო-
 ბენ, მაგრამ ზოგიერთი მათგანი თავიანთ უგუნური უოთა-ქმევით ცუ-
 დს მაგალითს აძლევს სსდსს.

ზემოთ ჩვენ კომლზე სუთ-სუთი სული ვინგარამით და სულ-ზე წელიწადში (12) თორმეტი თუმანი ფული. სუთ-სუთი მანი შეადგენს ხამოც თუმან ფულს. მთელი ეს ფული გლეხის ოჯახში უნდა შემოსულიყო წლის მოსავლიდგან. ამა ასლად შეკუთვლით მოგებულნი და ვნახოთ შესრულდა ეს ჟამი ფულისა თუ არა. თუ შესრულდა, ინგილო კარგ: თ ინგოვრებს, თუ არა..... შემოსავალი ფულათ:

ა თ ი გ ი რ ვ ა ნ ჭ ა აბრეშუმისა.	48 მან.
თ ო რ მ ე ტ ი თ ა ლ ა რ ი პურისა.	12 თუმ.
რ ვ ა თ ა ლ ა რ ი ქერისა	4 თუმ.
ხ უ თ ი ლ ი ტ რ ა ფეტვისა.	4 მან.
ჩ კ ი დ მ ე ტ ი თ ა ლ ა რ ი წალთუქისა.	12 მან.
თ ო რ მ ე ტ ი თ ა ლ ა რ ი ლეინისა.	15 თუმ.
სხვა ჭირხახსულიდგან.	25 მან.

სულ ჟამი: 452 მან.

მაგრამ ამ შემოსავალს რომ დაუმატოთ ის ანგარიშიც, რომ ვეკლას ინგილო კიდევ სარგებლობს თავის საკუთარი კვარცხით, ჭათიმით და კრბოთი და ვეკლას ამის შემოსავალი ფულად ვინგარამით იქნება 25 მანეთი.

მაშასადამე ამითვე სულ ჟამი წლის მოსავლას, ფულათ რომ გაჭეიოთ, შესდგება 477 მანეთი.

მაგრამ მოსავალი ამაზე ნაკლები მოხუდა, მე ეს წლის მოსავლის საუფო მტავლით ვინგარამით და მერე ის მე კაი ოჯახშივილებს წიუკითხე და კვითხე მართლია რასაც მე ვწერ, თუ არა. იმათ ძალიან დიდის გულდაჯერებით მიიხრეს, რომ თუ არა ნაკლები მეტი არ იქნება. მაგრამ მე მაინც აღარ შევხლე ჩემი ანგარიში იმათთვის კი არა, რომ მე ის ჩემი სამდვილი მიმანდა, არამედ იმიტომ, რომ ჩემას ანგარიშით მთელი წლის განმავლობაში მაინც და მაინც არც ეს

მოსკოლი ეუფა იმს. მე სუთ სულთ შკდგარ გლეხის ოჯახის
 მოელი წლის განხვლობაში იოლად წასახელლად ვინგანმე-
 თუხნი; მაგრამ წლეკანდელი წელიწადის მოსკოლიდგან, ფულათ რომ
 ვანგარიშით, შემოსულა, როგორც ზემოთა სხანს, 477 მანეთი ფუ-
 ლი. და ჩემს ანგარიშს ავლად 179 მანეთი ფული. ამ შემოსვლიდგან
 უნდა იმს მახუსა გახცეს აკრუთვე ხემწიფის ხარჯი, თავის მოკვამგი-
 რეს, სტუმარს და ხსვა და სხვა მოულოდნელ ხიკვდილ-სიციონეს.
 მაგრამ ინგილო თავის მოხვლიდგან სახელწიფო სარჯის გარ-
 და, უოველ წელიწადს უწილადეს, როგორც ზემოთა ესთქეთ, ბურ-
 სადლა ლეკებს, მუცსკარე თუშებს და აკრუთვე ქიზიფის ღარიბ სელსს-
 იქნეს ვინმემ მახუსათ შემოიტანოს, რომ თუ მოხვალი ინგილოს
 თვითონაც არა ქუოფინს, სურავის უწილადებს რა? მაგრამ ამისე ინ-
 გილოები აა რას ამბობენ: ათუ მანაკები მოხაკებს დარმა, ჰქნ სდამ
 რაი არ ხაეტკეოა. ანდაზა მშენიერია და ამისთვის მე კენდები იმს
 გარკვევას, რადგან მქელა იმის სამკვილი აირთ გატება იმიოთვის,
 ვინც ვერ იცნობს ინგილოს და არ იცის იმისი ენა. ამ ანდაზას ის
 აზრა არა აქვს, ეითომც ვინც არ მუშაობს იმინაც უნდა ისარკებდოს
 მეჭირნსელეს მოსკოლიდგან. ინგილო მშის იბრალეს ჭცხ, როდე-
 საც ქსედაქი, რომ ის უოველის დონის ძიებას ხსარობს. ირჯება, რომ
 სარწო მოამოვოს, მაგრამ რადგა მისგან გაუგებარა მისკესებისა გამო
 არ მოხდის, უოველოვის ნაკლუთეკანებას სედაეს და აბორძიკებს მის
 ოჯახის კეთილ დლეობას: დააღ! მაშინ იბრალეს ჭცხ და მეშწეობა-
 ხიც აძლეეს. მაგრამ თუ ჭცხი არ ირჯება, ანუკვს მოტეპულსაც და მე-
 რე მიდის სხვას. ვინცა აქვს იმსა სთისოვს, მაშინ ის უწყრება ამ
 გვარს ჭცხს, გული უხდება მოუდრეკელი და შეუბრალეული: რომ გე-
 ჯეობდეს ამისთანა ბედოვლათის არას მიხცუმს და ამ შესანიშნავი სიტ-
 ევებით გაისტუმრებს: ააი გადა! მე შენ რაიბოთუმ მოგვე ზურო, შენ

არ გეჭონდა, ზური რუფა? შენ ბითვამ მონატები ქვერთა მღელღელ
 ღორს აქაჲ. ოტრუფისში ესე იგი კამანიაში, სადაც ტოლუნიძის
 და თამადობით ხმენ სადღეგრძელას). ასლა მოსულხარ მე მარუსებ?
 დოდრასი. მე შენთვის მოსაცემელი ზური არა მქვს. იაჲ ძალი თუ
 კარზე დაჩვიე და ლეჲს მიეცი. ქენ შერგან ხელს არ აიღებს. ამის
 შემდეგ გსწვევტს ღამარას და განმორდება. მაშ რას ნიშნებს ეს მათი
 შესანიშნავი ანდაზა? ნიშნავს იმას, რომ უოკელი კაცი უნდა შე-
 შაობდეს, ირუებოდეს და იმას იკებდეს, რაც შეუძლიან, როგორც ცო-
 ცხალ არხებს, როგორც ხეცოცხლის მხურველს, თავის თავის მო-
 ევარეს, ჭკუა გონების მონებულს, ფისავეური ძლის შეჭონს; და თუ
 ეკელამ ის აკოა, რაც შეუძლიან, თავის თავს ცუდ უბრალოთ ძლა
 არ დატანა იმის გაკეთებაზე, რაც არ შეუძლიან, მაშინ რასაკვირველია
 აღმოჩნდება, რომ ერთხ, შემცხარეობა შეუძლიან, მეორეს მეუმობა,
 მესამეს ხენა თეჲვა, მეოთხეს დურგლობა, მესუთეს ხასლის შენება,
 მეექვსეს ხანჯლის, ცულის, წაღდის, თოფის და სხვ. კეთება. ეს კა-
 ცის ხელის ნაწარმოებანი ერთმანერთს რომ შირის შირ დაუდგებიან,
 მაშინ ეკელა ამ მუშაგებს აღმოუჩნდებათ ერთმანერთის ნაწარმოებების
 საჭიროება. ამ ესლა ჩემგან სიტყვით გამოთქმულ ჭეშმარიტებას კა-
 ცობრიობა ძლიან კვასეთ გამოცხვის ცხოვრებაში, ისრეთ როგორც
 წაქეულს ვერეოთ ისვროდა ძლია ქეებს. მგალითურ მე ღვირა მქვს,
 თუმს ცხვარი ქეჲს; მე ის თავის სპონხელს მამღებს, მე იმას ღვი-
 ნოს ვამღევ. აი ამ გვართ კაცობრიობაში უოკელი შემძლებელის ნაწარ-
 მოები გადადის იმას სელში, ვისაც ამ ნივთის გაკეთება არ შეუძლიან.
 აი ამაზე არის ნათქვამი ეს შესანიშნავი ინგილოს ანდაზა: «თუ მონ-
 გები მონატებს დარბა, ქენ ხადამ რაიმ არ ნეტეჲა. მამხადჲ თუ
 ქიხიეული კერაღება ინგილოს, კერაღება იმითვის, რომ ის ძლიან
 ბეგრს შემოაბს, სცდიღობს, ირუება, მაგრამ რაქნას, იმისი ხამშო-

ბლო ჭკვეანა სძელია, არ იძლევა ნუიოებს, მთელი მუშაობა ცუდდებრ-
 ლათ უკვლის, ამისთვის ითვიებს იმას, როგორც ბედაკრუტის მუშაობის
 მოკვამბირეთ, თუმცა არც კი ხაჭირიებს იმში, იმას ამუშავებს, თვი-
 თონ ზის შინ და მერე საგამრჯელოს მომეტებულს აძლევს და ამ
 ხიტყვებით ისტორიებს: თუ მონაგება მონაგებს დარწხა და სსკა... წლე-
 ულს თითქმის მთელი ქიზიების საღისი აქ სოფლებში დადის ზოგი
 შვილებითურთ თისოულობს, ზოგი მუშაობს, ზოგი მოკვამბირეთ დგო-
 ბა. ქიზიებში უმოსავლობამ აქ მუშა ისე გაითა, რომ წლეულს თითქ-
 მის უკვლას ქართველებისთვის მოუშკვეინებით უნები სულადზე. თი-
 თქმის უკვლამ აქ იმოკა ხარხო და გაიტანა ქიზიში. ასლად იმდენი
 ქართველი დანარება საჭათადის მარნაში ინგილოებთან, რომ არ შე-
 გიძლიან იმათ ფეხი აუქციო ახსირიქი ხეირ იქნეს, ძალიან შესაბრა-
 ლისნი გამხდარან ამოობს ინგილოურად.

ინგილო-კანაშვილი.

1872 წ.

საბიბლიოგრაფიო განცხადება.

ქართული
საბიბლიოთეკა

დიდი მოსრაპი, ტრაგედია ანტონ შურცელისა და სემენა-რიიაში იაკობ ზოგებაშვილისას, მუთაის სემინარიაში ბერასი-ში ძალანდარიშვილთან და დავით აბდუშელიშვილისას და ლუარსაბ ლოლოყასას, თელავა ლევან ჯანდიერთან.

დუბელირის (გ. წერეთლის და აშს.) სტამბაში, ეფიანჯიანის და ჯღა-ფათოვის წიგნების მაგაზინებში, სემინარიაში (იაკ. გოგებაშვილთან) და მწათობის რედაქციაში ისუადუბანს:

გაბრეკელ ეპისკოპოსის ქადაგებანი და მოძღვრებანი, ფასი მხუთ-ნასვეარი, მოძისო ჭაღაღჯხედ არი მხუთი.

კაცია, ჯამიანია, მოთსრობა თ. ილია ჭკუჭკუძისა. ფასი ათი შური.

ბავშვების მოვლა, თსხუღუბა კომაისა, თარგმნილი ვახ. მინა-ბლისაგან. ფასი ათი შური.

ქართული ანბანი და ზირველი საკითხავი წიგნი, შედგენი-ლი. გოგებაშვილისაგან, მესხეთე გამოცემა. ფასი უვეღან ერთი შური.

ბუნების კარი, საყმაწვილო წიგნი დაბად კლასებში სასწ-ველებელი, შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან, საქართველოს კარტით ფასი უვეღან ცამეტი შური.

რუსული ენის დაწყებითი ზრავტიკული ჟურსი ქართველ-თათვის, შედგენილი გ. კ—შვილის მიერ, მეორე გამოცემა. ფასი სამი აბაზი.

არათბუტიკა, შედგენილი ვასტანგ თულაშვილისაგან და მ. ეფ-ფიანისაგან, ფასი სამი შური.

თ. გიორგი ურისთავის თსხუღუბანი, ავტორის სურათით. ზირ-ველი და მეორე ნაწილი. ფასი სამი აბაზი, თბილისში.

დავითიანია, ლექს. ა. ს. ს. თ. დაჯ. გურამიშვილისა (ძველი შუერ-ღობა). ფასი ათი შური.

ამნათობით ამ 1872 წელში გამოდის ინკარდგან უოკელ თუ
თითო წიგნის სიგრძე არის შეიდიდგან ათ დიდ თასსამდ-ს.

ამ 1872 ამნათობისა თასისა

მთელი წლისა—განსვინით უკელა ზღაგეში შეიდი მანუთი.
ნასკვარ წლის სელის მოწერა არ მიიღება, გარნა მთელი წლის
ფასი შეიღება შემოიტანონ ორ ნაწილად.

სელის მოწერა მიიღება:

თბილისში, სასულერო სემინარიაში, უფ. სემენარის მსწავ-
ლებლის გიორგი იოსელიანის სასულსედ.

ქუთაისში: უ. გერსამე კაღანდარიშვილთან, სასულერო მსწავ-
ლებელში.